

Jani Alatalo

KOHTI AVOIMUUTTA

**Vanhoillislestadiolaisuuden käsittely julkisuudessa ja
vanhoillislestadiolaisten suhtautuminen julkisuuteen
Suomessa vuosina 1976–1984**

Suomen historia
Pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
8.11.2006

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Miksi tutkia lestadiolaisuutta?.....	1
1.2	Aiempi tutkimus	3
1.3	Tutkimuskysymykset, tutkielman rajaukset ja jäsentely.....	4
1.4	Lähdemateriaali.....	9
1.5	Lähteiden käsittely.....	14
1.6	Julkisuus ja tutkielman käsitteet.....	17
1.7	Lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhde ennen vuotta 1976.....	19
2	ERILAINEN HUOMATAAN	24
2.1	Kaksi selvitystä lestadiolaisuudesta.....	24
2.2	Sievin suviseurat vuonna 1976.....	26
2.3	Lestadiolaisuus ja politiikka 1970-luvulla.....	29
2.4	Omantunnon vastaiset työpaikat	32
2.5	Seurakuntalaisten valituskirje ja SRK:n vastine.....	34
2.6	Vaikeneva SRK.....	36
2.7	Haapajärven suviseurat vuonna 1977.....	38
2.8	Lestadiolaisuuden myönteinen puoli.....	40
2.9	Uusi lestadiolaisryhmä	42
3	SYYTÖKSIÄ	46
3.1	Kiivaat kirkonmiehet?.....	46
3.2	Kajaanin suviseurat vuonna 1978.....	48
3.3	Televisio	50
3.4	Rovaniemen suviseurat vuonna 1979.....	54
3.5	Uskonto ja painostus.....	56
3.6	Oulun hiippakunnan piispan valinta	62

4	JULKISUUTEEN.....	67
4.1	Miksi julkisuuteen juuri vuonna 1979?.....	67
4.2	Tiedotustilaisuus ja haastatteluja.....	68
4.3	Esityskiellon saanut lestadiolaisohjelma ja SRK:n vastine.....	72
4.4	Mitä lestadiolaisuus on – selvityksiä alkuvuonna 1980.....	75
4.5	Keminmaan suviseurat vuonna 1980.....	80
5	JULKISUUDESSA.....	83
5.1	Lisää julkisia näkökulmia lestadiolaisuuteen.....	83
5.2	Perhon suviseurat vuonna 1981.....	87
5.3	Lestadiolaisuus ja politiikka 1980-luvulla.....	91
5.4	”Lestadiolaisen törkypesän paljastaminen”.....	94
5.5	Oulunsalon suviseurat vuonna 1982.....	99
5.6	Yhteys kansankirkkoon.....	102
5.7	Kalajoen suviseurat vuonna 1983.....	106
5.8	Lestadiolaisuus ja naiset.....	108
5.9	Hollolan suviseurat vuonna 1984.....	112
6	LESTADIOLAISUUS USKONNON OPPIKIRJOISSA	115
7	PÄÄTÄNTÖ	118
7.1	Muutoksen merkitys.....	118
7.2	Henkilöiden vaikutus.....	120
7.3	Entä nykyään?.....	122
	LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	126

1 JOHDANTO

1.1 Miksi tutkia lestadiolaisuutta?

Herätysliikkeet ovat merkittävä osa suomalaista yhteiskuntaa. Yhteensä eri herätysliikkeiden alle voi katsoa kuuluvan satoja tuhansia suomalaisia ja muun muassa tästä syystä herätysliikkeillä on merkittävä asema Suomessa. Herätysliikkeet sekä niiden jäsenet ovat toiminnallaan ja vakaumuksillaan vaikuttaneet jo pitkään suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin kehitykseen.¹

Suomessa katsotaan olevan neljä perinteistä herätysliikettä, joiden toiminta alkoi jo ennen 1900-lukua: rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus ja lestadiolaisuus.² Näistä neljästä Suomen herätysliikkeestä yksi erottuu joukosta: lestadiolaisuus ja erityisesti lestadiolaisuuden suurin osaryhmä vanhoillislestadiolaisuus, jonka toimintaa organisoii Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (SRK). Suomalaisten keskuudessa lestadiolaisuus on tunnetuin herätysliike. Tätä osaltaan selittää liikkeen laaja kannatus. Vaikka lestadiolaisuus on perinteisistä herätysliikkeistä nuorin, se on nykyään jäsenmäärällisesti ylivoimaisesti suurin herätysliike, jolla toimintaa on kaikkialla Suomessa.³ Lestadiolaisia arvioidaan olevan Suomessa nykyään yli 100 000 ja heistä noin 80 prosenttia on vanhoillislestadiolaisia. Yhtenä osoituksena lestadiolaisuuden merkityksestä 2000-luvulla on vuonna 2004 järjestetty kilpailu, kuka on suurin suomalainen henkilö. Kilpailun voitti *Mikael*

---

¹ Heino 1980, s. 107; Niemelä 2001, s. 141.

² Toisinaan puhutaan myös viidennestä herätysliikkeestä, jota kutsutaan myös viidesläisyydeksi tai uuspietismiksi. Liikkeen historia alkaa vasta 1900-luvulla ja perinteisiin herätysliikkeisiin verrattuna liike ei ole yhtenäinen, vaan muodostunut erilaisista suuntauksista. Siksi esimerkiksi jäsenmäärällinen vertailu perinteisiin herätysliikkeisiin ei ole mielekäästä. Yhteistä liikkeen eri osille on evankelioimisen korostaminen. (Rossi 1999, s. 38–39)

³ Herätysliikkeiden tarkkoja jäsenmääriä ei voi ilmoittaa, kun herätysliikkeillä ei ole tarkkoja jäsenrekistereitä. Jotain eri herätysliikkeiden kannatuksesta kertoo herätysliikkeiden kesäjuhille osallistuvien määrät: 1970-luvulla lestadiolaisten suviseuroilla kävi 70 000–85 000, herännäisten herättäjäjuhilla noin 20 000–30 000, evankelisten evankeliumijuhlilla noin 20 000 ja rukoilevaisten herännäisjuhilla noin 5 000 henkilöä. Herätysliikkeiden levinneisyydestä kertoo, kuinka monessa Suomen seurakunnassa herätysliikkeellä on toimintaa. Levinnein oli 1970-luvulla evankelisuus, jolla oli säännöllistä toimintaa noin 46 % Suomen seurakunnista. Vanhoillislestadiolaisuus toimii säännöllisesti noin 38 %, herännäisyys noin 27 % ja rukoilevaisuus 16 % seurakunnista. Levinneisyyden suhteen tilanne on muuttunut 2000-luvulla niin, että lestadiolaisuus on laajin, sillä on toimintaa 67 % seurakunnista. Evankelisuudella on 62 %, herännäisyydellä 63 % ja rukoilevaisuudella 6 % seurakunnista. Kaikki Suomen herätysliikkeet ovat osa Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa. Evankelis-luterilaisen kirkon ulkopuolelta eniten kannattajia on Suomen ortodoksisella kirkkokunnalla, johon kuuluu noin 50 000–60 000 jäsentä. Ortodoksien jälkeen suurin yhteisö on 40 000–50 000 jäsenellään helluntaiherätys. Kaikkien muiden Suomessa toimivien uskonnollisten yhteisöjen (mm. Jehovan todistajat, Suomen Vapaakirkko, Katolinen kirkko ja Suomen Adventtikirkot) jäsenmäärät jäävät alle 20 000. (Arffman 2004, s. 200; Heino 1980, s. 100–106; Kääriäinen et al. 2004, s. 39–43, 329–345; Mäkeläinen et al. 1981, s. 263–266; Rossi 1999, s. 91; Suomen helluntaikirkko 2006 (www))

Agricola, mutta sadan poliitikon, kulttuurivaikuttajan ja viihdetaiteilijan joukkoon äänestettiin myös lestadiolaisuuden perustaja *Lars Levi Laestadius*. Tämä on saavutus sikäläkin, että uskonnollisella kentällä vaikuttavista henkilöistä tuloslistalla oli Laestadiusen lisäksi ainoastaan herännäisyyden 1800-luvun keskeisin henkilö *Paavo Ruotsalainen*.⁴

Tutustumalla esimerkiksi Internetissä herätysliikkeisiin lestadiolaisuuden erityisyys verrattuna muihin herätysliikkeisiin vahvistuu: lestadiolaisuus herättää eniten keskustelua⁵. Tätä ei kuitenkaan selitä ainoastaan lestadiolaisuuden laaja kannatus. Lestadiolaisuudessa on herätyksen alusta alkaen ollut piirteitä, joiden vuoksi lestadiolaisuus on aina ollut väitelyn ja kummastelun kohteena enemmän kuin muut herätysliikkeet.⁶ Yleisesti ottaenkin lestadiolaisuus on liike, joka herättää voimakkaita mielikuvia. Tosin suomalainen yhteiskunta on hyväksynyt erilaisuutta suhteellisen nihkeästi⁷, joten sen suhteen lestadiolaiset eivät ole ainoita kummastelun kohteita.

Lestadiolaisuuteen kohdistunut ihmettely on näkynyt myös julkisuudessa, muun muassa lehdistössä ja televisiossa. Erityisen merkittävä ajankohta lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteen oli 1970-luvun loppu, jolloin lestadiolaisuus nousi poikkeuksellisen runsaan huomion kohteeksi. Julkisuudessa käsiteltiin lestadiolaisuutta usein ja useimmiten negatiivisesti. Monille lestadiolaisuuteen liittyville huhuille antoi hyvän kasvualustan lestadiolaisen liikkeen lähes olematon yhteys julkisuuteen. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta liike ei ollut koko historiansa aikana kommentoinut tai oikonut julkisuudessa esiintyneitä väitteitä. Keskeisten 1970-luvun lestadiolaisten vaikuttajien mukaan julkisuudessa lisääntyvässä määrin esiintyneet osittain perättömät tiedot lestadiolaisuudesta ”vaikeuttivat liikaa evankeliumin työtä”⁸ ja siksi vuonna 1979 liikkeen edustajat tulivat julkisesti vastaamaan median kysymyksiin. Mahdollisuutta palata sulkeutuneeseen tiedotuspolitiikkaan ei kuitenkaan enää ollut, vaan 1980-luvun alusta alkoi lestadiolaisuudessa uusi avoimempi suhde julkisuuteen ja yleensäkin tiedottamiseen.

Tässä työssä tutkitaan, kuinka vuosina 1976–1984 vanhoillislestadiolaisuutta käsiteltiin julkisuudessa ja kuinka vanhoillislestadiolaisuudessa suhtauduttiin julkisuuteen. Samalla käydään läpi, mitä pääpiirteissään näinä vuosina vanhoillislestadiolaisuudessa tapahtui ja miten päättyi Suomen suurimman herätysliikkeen sulkeutunut suhde julkisuuteen viimeisenä Suomen herätysliikkeistä.

---

⁴ Iso-Markku 2004, s. 234, 246, 259.

⁵ Esimerkiksi Suomi24-keskustelupalstalla lestadiolaisuus on hyvin vilkkaan keskustelun kohteena. Samaten Wikipedia-verkkotietosanakirjassa lestadiolaisuudesta on ylivoimaisesti eniten tietoa verrattuna muihin herätysliikkeisiin (mm. Kotimaa 2.6.2006 (www)).

⁶ Heino 1980, s. 107; Ihonen 2003, s. 87; Niemelä 2001, s. 141; Talonen 2001, s. 11.

⁷ Nygård 1998, s. 212.

⁸ Lepistö 2001, s. 206; Savela 1990, s. 55.

1.2 Aiempi tutkimus

Lestadiolaisuutta on tutkittu paljon. Suomen rajojen ulkopuolella tehty tutkimus mukaan laskien esimerkiksi väitöskirjoja lestadiolaisuudesta on vuoteen 2006 mennessä tehty jo lähes 20.⁹ Suomessa lestadiolaistutkimusta 1900-luvun jälkipuoliskolla ovat tehneet erityisesti *Markku Ihonen, Mauri Kinnunen, Seppo Lohi, Pekka Raittila, Jonko Talonen* ja *Martti Vuollo*. Laajasta tutkimusten joukosta voidaan erottaa kolme selvää pää tutkimuskohdetta: ensiksi lestadiolaisuuden leviäminen ja kannatus, toiseksi liikkeen keskeiset henkilöt Lars Levi Laestadius ja Juhani Raattamaa, sekä kolmantena lestadiolaisuuden opilliset erityispiirteet.

Sen sijaan yhteiskunnan ja lestadiolaisuuden suhde, erityisesti julkisuuden näkökulmasta on jäänyt vähäiselle tutkimukselle. Laajimmin yhteiskunnallisesta näkökulmasta lestadiolaisuutta on tutkinut Jonko Talonen, mutta vain 1900-luvun alusta ja lähinnä poliittisesta näkökulmasta¹⁰. Markku Ihonen on tarkastellut median ja lestadiolaisuuden suhdetta muutamissa artikkeleissaan, lähinnä lähtökohtaisesti katsoen lestadiolaisuutta ”mediakummajaisena”¹¹. Lestadiolaisuuden suhdetta yhteiskuntaan on pro gradu -tutkielmien osalta sivuttu vain *Jussi Melkaksen* lestadiolaista televisioideologiaa käsittelevässä tutkielmassa¹² että *Päivi Alasuutarin* ehkäisyä lestadiolaisuudessa käsittelevässä tutkielmassa¹³. Lähimpänä julkisuusnäkökulmaa on *Markus Hyytisen* sosiologian pro gradu -tutkielma, jossa tutkitaan, miten julkisuus on vaikuttanut uskonnollisiin yhteisöihin, ja ovatko kirkko ja lestadiolaisuus omaksuneet ympäröivät yhteiskunnan arvot vuosina 1950–1993¹⁴.

Tämän tutkielman 1970–1980-luvun aikarajauksen vuoksi maininnan arvoisia ovat kolme ei-tieteellistä teosta, joiden kaikkien julkaisemisen taustalla oli lestadiolaisuuden saama julkisuus 1970-luvulla. Ensimmäinen teos on *Jorma Kurvisen* kirjoittama *Raportti lestadiolaisuudesta*¹⁵. Hyvin raportin omainen teos keskittyy vain vuoteen 1979 ja käsittelee julkisuudessa esiintyneitä väitteitä liikkeen jäseniin kohdistuneesta painostuksesta lähinnä haastattelujen kautta. Toisessa, *Miikka Ruokasen* kirjoittamassa teoksessa *Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus: Suomen raubanyhdistysten keskusyhdistyksen opilliset*

---

⁹ Talonen 2004, s. 606.

¹⁰ Talonen 1984; Talonen 1988; Talonen 1991; Talonen 1993.

¹¹ Mm. Ihonen 2000; Ihonen 2003.

¹² Melkas 1984; Melkas 1985.

¹³ Alasuutari 1992a; Alasuutari 1992b.

¹⁴ Hyytinen 1995. Hyytinen on käyttänyt työssään lähteinä Kotimaa- ja Päivämies-lehden pääkirjoituksia. Hyytisen työn arvoa kuitenkin heikentää asioiden liian laaja taustoittaminen. Tutkielmasta ainoastaan noin 30 sivua käsittelee tutkimuksen varsinaisia tutkimuskysymyksiä. Lähinnä Hyytinen on keskittynyt seksuaalimoraaliin ja joukkoviestintävälineiden tutkimukseen.

¹⁵ Kurvinen 1980.

korostukset 1977–1979 näkökulma on puhtaan teologinen keskittyen vanhoillislestadiolaisuuden opilliseen puoleen¹⁶. Kolmas teos on *Lauri Pietilän* kokoama teos *Sota perintöosasta: todisteita ja tosiasioita lestadiolaisuuden ihmeellisyyksistä sisältä seurattuna*. Siinä vanhoillislestadiolaisuuden piiristä 1970-luvun lopulla eroon joutuneet tuovat asiat esille omasta näkökulmastaan.¹⁷

Lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhdetta on käsitelty periaatteessa monessakin yhteydessä. Ongelmana on aihetta käsittelevien kirjoitusten pintapuolisuus ja laajuuden puuttuminen. Esimerkiksi SRK:n keskushenkilöt ovat useissa artikkeleissaan ja muistelmissaan käsitelleet suhdetta julkisuuteen, mutta varsin suppeasti¹⁸. Suomalaisesta yhteiskunnasta kertovissa teoksissa lestadiolaisuutta sivutaan, mutta koko Suomen kehityksessä yksi herätysliike luonnollisesti jää vähäiselle huomiolle. Sama ongelma esiintyy myös kirjollisesta näkökulmasta kirjoitetuissa teoksissa, myös niissä, jotka keskittyvät herätysliikkeisiin.¹⁹ Lestadiolaisen herätyksen levinneisyyttä käsittelevissä tutkimuksissa suhdetta julkisuuteen käsitellään lähinnä vain johdannoissa²⁰. Jonkun paikkakunnan lestadiolaisuuden historiaa käsittelevissä teoksissa toki sivutaan myös lestadiolaisuuden ja yhteiskunnan suhdetta. Näissä kuitenkin tarkastellaan kaikkea, mitä on tapahtunut lestadiolaisuudessa jollain paikkakunnalla ja näin julkisuuskyseminen laajemmasta näkökulmasta jää lähinnä vain lyhyisiin huomioihin sinne tänne²¹. Lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhdetta ei siis ole laajemmin tieteellisesti tutkittu, vaikka liikkeen ja julkisuuden välit ovat olleet ajoittain hyvin mielenkiintoiset, kuten tästäkin tutkielmasta huomata saattaa.

1.3 Tutkimuskysymykset, tutkielman rajaukset ja jäsentely

Tutkielman kaksi päätutkimuskysymystä ovat saman kolikon kaksi puolta: miten lestadiolaisuutta käsiteltiin julkisuudessa 1970–1980-luvuilla ja toisaalta kuinka lestadiolaisuuden piirissä käsiteltiin suhdetta julkisuuteen. Näillä tutkimuskysymyksillä tulee myös vastanneeksi siihen, millainen oli lestadiolaisuuden suhde yhteiskuntaan. Laajemmin tarkastellen asiaan voi liittää myös kaksi muuta kysymystä lestadiolaisuuden ulkopuolelta: minkälaista on vanhoillisen liikkeen taistelu modernisaation keskellä ja miten vaikenemisen politiikka

---

¹⁶ Ruokanen 1980.

¹⁷ Pietilä 1981.

¹⁸ Mm. Lepistö 2001; Savela 1990; Savela 1991a; Savela 1991b; Savela 1991d.

¹⁹ Mm. Heininen & Heikkilä 1996; Huotari 1981; Murtorinne 2002; Niemelä 2001.

²⁰ Mm. Kinnunen 2004; Lohi 1997.

²¹ Mm. Liikanen 2005; Lohi 2000b; Suolinna & Sinikara 1986.

voi toimia mediahuomion keskellä. Tutkimuskirjallisuuden sallimissa rajoissa tarkastellaan myös sitä, kuinka totuudellista julkisuus tai siihen suhtautuminen oli: jätettiinkö jotain kertomatta tai liioiteltiin jotain? Koko tapahtumaketjusta tehdään myös päätelmä, olivatko jotkut voittajia tai häviäjiä ja mistä näkökulmasta näin mahdollisesti oli²².

Totuudellisuuden tarkastelusta huolimatta on huomattava, että tämä tutkielma ei ole kokonaistotuus kaikista lestadiolaisuuden tapahtumista 1970–1980-luvuilla. Etenkin 1970-luvulla vanhoillislestadiolaisuuden sisällä tapahtui paljon, lestadiolaistermein lestadiolaisuudessa oli tuolloin ”henkien taistelua” tai ”sisäistä taistelua”²³. Näihin liittyen julkisuudessa oli esillä väitteitä esimerkiksi lestadiolaisten toisiinsa kohdistamasta painostuksesta ja henkisestä väkivallasta. Näitä kaikkia tarkastellaan kuitenkin ainoastaan asioiden saaman julkisuuden kautta: millaisin teemojin lestadiolaisuus oli julkisuudessa, miten tähän lestadiolaisuudessa suhtauduttiin ja mikä oli pääpiireissään julkisuuteen nousseen asian tausta. Tästä johtuen monet yksittäisiä lestadiolaisia syvästikin koskettaneet, mutta julkisuudelta varjoon jääneet asiat rajautuvat tarkastelun ulkopuolelle. Tässä tutkielmassa ei siis esimerkiksi tutkita, mitä lestadiolaisen ”hoitokokouksissa”²⁴ kutsutuissa tilaisuuksissa todella tapahtui, koska näiden tapahtumien selvittämiseen ei mielestäni ole olemassa riittävän laajaa, monipuolista ja eri osapuolia tasa-arvoisesti kohtelevaa lähdeaineistoa.²⁵

Tutkielman päälinja on muutoksen seuraaminen, mutta tarvittaessa myös muuttumattomuuden selityksen hakemista – miksi esimerkiksi jotkut käsitykset eivät muuttuneet. Yhteiskunnan kehitystä pidetään mukana muun muassa huomioimalla arkkipiispojen ja presidentin vaihdokset, ja tarkastelemalla vaikuttiko näiden vahvojen auktoriteettien suhtautumistapa mitenkään lestadiolaisuuden julkiseen käsittelyyn tai lestadiolaisuudesta annettuun julkisuuskuvaan. Tässäkin yhteydessä tulee jälleen huomattua, miten monien henkilöiden taustalta löytyy lestadiolaisvaikutteita.

Mielenkiintoista olisi verrata, minkälaista on lestadiolaisuuden käsittely julkisuudessa verrattuna muihin herätysliikkeisiin. Jotta tutkielmasta saadaan syvälinen lestadiolaisuuden ja julkisuuden tarkastelun kannalta, on tämä vertailu jätetty pois. Ainoastaan tutkielman lopussa uskonnon oppikirjojen yhteydessä lestadiolaisuutta verrataan jonkin verran muihin herätysliikkeisiin.

---

²² Voittajien ja häviäjien näkökulmista mm. Vares 1995.

²³ Lestadiolaisuuden sisäisistä tapahtumista kerrotaan jonkin verran lisää luvussa 4.1.

²⁴ ”Hoitokokouksista” kerrotaan lisää luvussa 3.5.

²⁵ Pöytäkirja-aineiston kohdalla on esitetty huhuja tilaisuuksista, joista ei olisi edes pidetty pöytäkirjaa. Lisäksi on täysin eri asia, mitä kokouksissa todella tapahtui ja mitä pöytäkirjoihin on kirjattu. Myös ihmisten näkemykset ja kokemukset kokouksista voivat poiketa paljonkin, ja tällöin voi olla hyvinkin epäselvää, kenen versio on totuudellisin. Oikeastaan ainoa mahdollisuus selvittää, mitä kokouksissa todella tapahtui, olisi että jokaisesta kokouksesta olisi täysin sensuroimattoman nauhoitus.

Tutkielmassa tarkastellaan yhteiskuntaa ja uskonnollista liikettä. Nämä elementit mahdollistaisivat hyvinkin monenlaisia tarkastelunäkökulmia, esimerkiksi sosiologisen, yhteiskunnallisen, kirkkohistoriallisen tai teologisen. Vaikka herätysliikkeen pohja ja toiminnan ydin on luonnollisesti vahvasti uskonnollinen, tässä tutkielmassa ei tarkastella opillisia asioita sinänsä, vaan osa lestadiolaisen liikkeen historiaa ja etenkin julkisuusnäkökulmasta. Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta selvemmin tässä tutkielmassa huomioidaan asioiden historiallinen tausta: monet asiat ja tapahtumat kuitenkin juontuvat vuosien takaisista asioista. Kirkkohistorian ja Suomen historian välillä tapahtuva rajanveto onkin jo hankalampaa. Aiheensa puolesta tutkielma soveltuisi kumpaankin.

Lestadiolaisuuden 1840-luvulta alkanut historia antaisi ajallisesti monia tarkastelumahdollisuuksia lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteen, mutta 1970–1980-lukujen vaihde on eräs merkittävimmistä – ellei merkittävin – ajankohta. Suhde julkisuuteen muotoutui toisenlaiseksi 1980-luvun alussa ja ”uuden julkisuuden” myötä yleinen käsitys liikkeestä muuttui totuudellisempaan suuntaan, oikeastaan ensimmäistä kertaa koko liikkeen historiassa. Merkittävästä ajanjaksosta kertovat myös lestadiolaisuuden historiasta kertovien teoksien rinnalle julkaistut Kurvisen, Ruokasen ja Pietilän kirjat, joiden julkaisemisen taustalla olivat lestadiolaisuuden 1970-luvun tapahtumat. Lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteen kulminatiopiste oli vuodenvaihde 1979–1980. Silloin julkisuuden väitteet lestadiolaisuudesta olivat kasvaneet niihin mittoihin, että SRK päätti astua julkisuuteen. Samoihin aikoihin alkoi rauhoittua myös lestadiolaisuuden sisällä koko 1970-luvun käyty sisäinen taistelu.

Eriilaisten uutisten kautta lestadiolaisuus nousi julkisuuden tiheämpään käsittelyyn vuosista 1977–1978 alkaen. Tutkielmassa tarkastellaan muutosta lestadiolaisuuden julkisessa käsittelyssä, joten tutkielman alkuvuodeksi on valittu vuosi 1976 sillä perusteella, että se oli viimeisiä ”vanhan julkisuuden” kannalta hiljaisia vuosia ennen syytösryöppyä. ”Uuden julkisuuden” voidaan katsoa alkaneen SRK:n asenteen muuttumisen jälkeen vuodesta 1980. Muutos ei kuitenkaan tapahdu hetkessä ja vasta vuoden 1984 kohdalla SRK:n vuosikirjassa todetaan:

Jo edelliset vuodet ja erityisesti vuosi 1984 osoittivat, ettei kristillisyyden julkisuus ole aina ollut kielteistä. SRK:sta, rauhanyhdistyksistä ja niiden toiminnasta on tuolta vuodelta useita satoja uutisia ja haastatteluja, joiden sisältö on lähes poikkeuksetta myönteinen. Ne sisältävät lisäksi asiallisia ja monipuolisia arviointeja vanhoillislestadiolaisuudesta aina sen positiiviseen antiin kirkolle ja koko kansalle.²⁶

---

²⁶ Savela 1991d, s. 79.

Näillä rajauksilla ja perusteilla tutkielman ajallinen tarkasteluväli on siis 1976–1984. Tarvittaessa tehdään joitain tarkasteluja aikarajauksen ulkopuolelle. Huomioiden tutkielman tarkastelunäkökulman – muutoksen seuraamisen – aikaväli vaikuttaa kovin lyhyeltä. Näinä vuosina tapahtui kuitenkin niin paljon, että lyhyt aikaväli puolustaa paikkaansa, jotta tarkastelusta saadaan riittävän syvällistä.

Maantieteellisesti tutkielman tarkastelu tulisi säilyttää valtakunnallisena – julkisuus on julkisuutta, oltiin Hangossa tai Utsjoella. Käytännössä valtakunnallinen näkökulma ei kuitenkaan täysin onnistu. Vaikka vanhoillislestadiolaisuus on levinnyt koko maahan, ”Pohjolan kristillisyyden” vahvaa kannatusaluetta oli 1970-luvulla Lappi, Koillismaa, Oulun ympäristö ja Pohjanmaa²⁷. Esimerkiksi Kotimaa-lehden päätoimittaja kirjoitti vuonna 1976 lestadiolaisuuden kannatuksesta:

Etelän ihmisen korvassa se [lestadiolaisuus] on ehkä vain syrjäseutujen oma-laatuinen liike. Mutta Pohjois-Suomessa se on vaikuttajayhteisö seurakuntien elämässä. Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys, Srk, on yleisesti tunnettu käsite Keski-Pohjanmaalla ja siitä Lappiin päin.²⁸

Siksi julkisuustarkastelu tulee väistämättä olemaan osittain lestadiolaisuuden maantieteellisen kannatuksen mukaan painottunutta.

Lestadiolaisen herätysliikkeen tyypillinen piirre on hajaantumisalttius. Ensimmäinen hajaannus – niin sanottu suuri hajaannus – tapahtui 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa lähinnä opillisten näkemuserojen vuoksi. Hajaannuksessa muodostuivat kolme osaryhmää: uusheräys, esikoislestadiolaisuus ja suurimpana vanhoillislestadiolaisuus, jonka toimintaa organisoimaan vuonna 1914 perustettiin Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys, eli SRK. Hajaannusta on tapahtunut 1900-luvun aikana näissä osaryhmissä, myös vanhoillislestadiolaisuudessa. Vuonna 1934 vanhoillislestadiolaisuudesta erkani Rauhan Sana -ryhmä. Erkanemisen taustalla oli suhtautuminen Pohjois-Amerikassa syntyneeseen Amerikan suomalaiseen apostolis-luterilaiseen kirkkokuntaan.²⁹ Rajua opillista kädenvääntöä vanhoillislestadiolaisuudessa käytiin 1950-luvun lopulta alkaen, lähinnä liittyen kasteeseen ja lähetystyöhön. Seuraus oli, että vuosina 1960–1961 enemmistö vanhoillislestadiolaisista papeista jäi ulos lestadiolaisuudesta. He muodostivat Elämän Sana -ryhmän, jota kutsuttiin pappien runsaasta määrästä johtuen myös pappislinjaksi.

---

²⁷ Huotari 1981, s. 140–141; Lohi 2000b, s. 145.

²⁸ Kotimaa 20.2.1976 (13), s. 1: *Lestadiolaiset sanovat. Me olemme kirkon sydän.*

²⁹ Talonen 2001, s. 14.

Pohjois-Suomen kirkollisessa elämässä 1960–1980-luvuilla pappislinjalla oli vahva rooli.³⁰ Vanhoillislestadiolaisuudesta 1970-luvun aikana erilaisista syistä johtuen ulos joutuneet perustivat vuonna 1977 Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen³¹, jota ulkopuoliset kutsuvat myös sillanpääläisyydeksi ryhmän keskeisen vaikuttajan *Paavo Sillanpään* mukaan.

Kaikki edellä mainitut vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneet osaryhmät ovat kannattajamääriltään varsin pieniä.³² Ylivoimaisesti suurimpana osaryhmänä on säilynyt Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen yhteydessä toimiva vanhoillislestadiolaisuus, jota on kutsuttu myös SRK-vanhoillisuudeksi. Termi SRK-vanhoillisuus on liikkeen ulkopuolisten henkilöiden 1960–1970-luvulla käyttöön ottama termi, jota vanhoillislestadiolaiset itse eivät käytä. Vanhoillislestadiolaisten mielestä SRK-vanhoillisuus korostaa väärällä tavalla SRK:n roolia liikkeessä ja siksi vanhoillislestadiolaiset itse käyttävät nimitystä vanhoillislestadiolaisuus³³. Vaikka yleisesti puhutaan lestadiolaisuudesta, niin koko lestadiolaisuuden historian aikana toisistaan poikkeavia lestadiolaisryhmiä on laskettu olleen jo ainakin 18. Tosin monet näistä ryhmistä ovat hyvin pieniä ja vain osa ryhmistä toimii Suomessa³⁴. SRK:n yhteydessä toimivan vanhoillislestadiolaisuuden suuresta osuudesta johtuen käytännössä kuitenkin lähes aina julkisuudessa lestadiolaisuus-termillä viitataan vain tähän suurimpaan osaryhmään.³⁵ Kun tutkielman tarkastelussa on julkisuus ja lestadiolaisuus, on luonnollista keskittyä SRK:n yhteydessä toimivaan vanhoillislestadiolaisuuteen. Tässä tutkielmassa jokainen lestadiolaisuus-termi viittaa SRK:n yhteydessä toimivaan vanhoillislestadiolaisuuteen, ellei toisin mainita.

Jäsentelyn suhteen tutkielma on kronologian ja temaattisuuden yhdistelmä. Tutkielman pääluvut seuraavat kronologiaa, lähinnä niin, että luku II käsittää vuodet 1976–1977, luku III vuodet 1978–1979, luku IV vuoden 1980 ja luku V vuodet 1981–1984.

---

³⁰ Juva 1989, s. 234–248; Talonen 2001, s. 16.

³¹ Vaikka Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen yhteydessä toimivan vanhoillisuudenlestadiolaisuuden ja Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen nimet ovat samankaltaiset, kyseessä ovat kuitenkin eri ryhmät. Jälkimmäinen on eronnut omaksi ryhmäkseen juuri ensimmäisen piiristä.

³² Talonen 2001, s. 15–16, 25.

³³ Piri 2005 (haastattelu).

³⁴ Käytännössä Suomessa toimivia ryhmiä ovat olleet:

1) uusheräys ja siitä eriytyneet osaryhmät kolkuttajan suunta, peuralaisuus ja kontiolaisuus,

2) esikoisuus ja siitä eriytyneet osaryhmät leeviläisyys ja steniläisyys,

3) narvalainen hurmosliike ja

4) vanhoillislestadiolaisuus ja siitä eriytyneet osaryhmät rauhansanalaisuus, elämän sanan ryhmä ja Suomen Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistys (Talonen 2001, s. 25).

³⁵ Huotari 1981, s. 39; Talonen 2001, s. 13–16;

Kotimaa 24.6.1982 (72), s. 3: *Jönssonin muisto elää esikoislestadiolaisten keskuudessa.*

Tällainen jaottelu perustuu tapahtumien etenemiseen: vuosina 1976–1977 lestadiolaisuus huomioitiin erilaisten tapahtumien vuoksi lehdistössä, mutta vasta vuosina 1978–1979 esille nousivat ne ”kovat syytökset”, jotka vaikuttivat SRK:n tulemiseen julkisuuteen vuodenvaihteessa 1979–1980. Päälukujen alaluvuissa on kronologiaa vahvemmin nostettu esille tiettyjä teemoja – niitä teemoja, joiden kautta lestadiolaisuutta julkisuudessa käsiteltiin. Vanhoillislestadiolaisten vuotuinen suur tapahtuma suviseurat kokoaa yhteen kymmeniä tuhansia ihmisiä kesä–heinäkuun vaihteessa³⁶. Suviseurojen merkitys lestadiolaisuuden julkisen käsittelyn kannalta on niin erityinen, että jokaiset suviseurat on käsitelty omana lukunaan, vaikka tämä tuokin tutkielmaan jonkin verran toistoa. Jos tutkielman ajallinen tarkasteluväli olisi pidempi, olisikin hyödyllistä yhdistellä suviseurat kokonaan omaksi luvukseen tai ainakin useammat suviseurat samaan lukuun. Tutkielman lopussa uskonnon oppikirjojen tarkastelu on omana päälukunaan, koska oppikirjoja on vaikea yhdistää muiden päälukujen kronologiseen tarkastelutapaan.

1.4 Lähdemateriaali

Herätysliikkeen ja julkisuuden tarkasteluun olisi useampia lähdemahdollisuuksia. Erään luokituksen mukaan herätysliikkeen julkisuuskuva muodostuu neljää reittiä: tärkein on koulun uskonnonopetus, toisena yleiset tiedotusvälineet, kolmantena henkilökohtaiset kokemukset ja neljäntenä herätysliikkeiden omat lehdet³⁷. Tätä luokitusta on käytetty avuksi valittaessa tämän tutkielman lähdeaineistoa. Ainoastaan henkilökohtaiset kokemukset lestadiolaisuudesta omana lähdeyyppinä jätetään tarkastelun ulkopuolelle³⁸.

Koulun uskonnonopetusta tutkitaan uskonnon oppikirjojen ja uskonnon opettajan käsikirjan kautta. Oppikirjojen käyttämiseen liittyy kuitenkin useampi ongelma. Ensimmäinen oppikirja on vain oppikirja. Eri asia on, kuinka opettaja opettaa oppikirjassa olevan asian. Opettajan mahdollinen henkilökohtainen kosketus liikkeeseen voi vaikuttaa herätys-

---

³⁶ Huotari 1981, s. 86. Suviseurojen historiasta kertoo laajasti *Ari-Pekka Palolan* kirjoittama *Suvi on läsnä – sata vuotta suuria seuroja* (Palola 2006). Kertomakirjallisuudessa suviseuroja kuvataan Hannu Raittilän kirjoittamassa romaanissa *Ei minulta mitään puutu* (Raittila 1998). SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Matti Lääkkö tuomitsi teoksen ”kristillisyyden vastaisena”. Kirjasta kuitenkin otettiin useita painoksia ja Hannu Raittila oli kirjallaan myös ehdolla Finlandia-palkinnon saajaksi vuonna 1998 (Ihonen 2000, s. 71; Akateeminen kirjakauppa 2005 (www)).

³⁷ Palola 2001, s. 36.

³⁸ Henkilökohtaisiin kokemuksiin voisi mahdollisesti päästä käsiksi esimerkiksi päiväkirjojen kautta tai kyselytutkimuksella, mutta näidenkään kautta on hankala puhua liikkeen laajemmasta julkisuuskuvausta. Enemmän on kyse yksittäisten henkilöiden näkemyksistä lestadiolaisuudesta julkisuudessa annetun kuvan pohjalta.

liikkeiden opettamiseen.³⁹ Tässä tutkielmassa tyydytään kuitenkin vain siihen tietoon, mitä oppikirjoihin on painettu. Toinen ongelma on oppikirjoihin painetun lestadiolaisuutta koskevan tiedon vähyys, koska herätysliikkeitä muutenkin tarkastellaan oppikirjoissa suhteellisen vähän ja kaikkea liikkeitä pitäisi kuitenkin pystyä tarkastelemaan tasapuolisesti. Tässä kohden tutkimuskysymys on, mitä tietoja oppikirjoissa lestadiolaisuudesta on esitetty. Kolmas ongelma on oppikirjojen hidas valmistusprosessi. Oppikirjan suunnittelu ja valmistaminen oli 1970–1980-luvuilla pitkä prosessi⁴⁰ ja toisaalta oppikirjoja saatettiin käyttää lähes muuttamattomina useita vuosia, jolloin ajankohtaisten asioiden mukaan ottaminen oli mahdotonta. Siksi oppikirjat seuraavat huonosti ajankohtaisia aiheita.⁴¹ Näistä ongelmista huolimatta mukaan on valittu viisi peruskoulun⁴² yhdeksännen luokan uskonnon oppikirjaa⁴³, viisi lukion viidennen kurssin (kirkko Suomessa) oppikirjaa⁴⁴ sekä uskonnon opettajan käsikirja⁴⁵. Uskontoa opetettiin peruskoulun yläasteella yksi viikkotunti jokaisella vuosiluokalla, ja herätysliikkeet olivat osana suomalaista uskontoa yhdeksännellä luokalla. Lukiossa 38 tunnin uskonnonkurseja oli kaikkiaan viisi ja herätysliikkeitä käsiteltiin viidennessä, kirkko Suomessa -kurssilla.

Yleisiä tiedotusvälineitä 1970–1980-luvuilla oli käytännössä kolme: lehdistö, televisio ja radio. Televisio ei ollut enää harvinaisuus⁴⁶, mutta sanomalehdistön asemaa televisio ja radio eivät vielä tuolloin pystyneet horjuttamaan⁴⁷, ja siksi lehdistön rooli julkisena tiedotusvälineenä oli keskeinen. Vielä tutkimusajanjakson loppupuolellakin vuonna 1984 sanoma-lehti oli Suomessa suosituimpi tiedotusväline kuin televisio⁴⁸. Valtakunnalliseen lestadiolaisuuden julkisuuskuvan tarkasteluun olisi ensi tuntumalta luonnollisin valinta lehdistöstä Helsingin Sanomat, sillä katsotaanhan Helsingin Sanomilla olevan tiedottamisen ´monopoliasema

³⁹ Tamminen & Vesa 1982, s. 51; Kotimaa 12.10.1976 (75), s. 9: *Uskonnonopettajan vakaumus ja ekumenia*.

⁴⁰ Oppikirja oli ensin laadittava, jonka jälkeen kustantaja lähetti teoksesta käsikirjoituksen kouluhallitukselle (nykyinen opetushallitus). Kouluhallitus puolestaan pyysi teokseen kolme lausuntoa eri henkilöiltä. Näiden lausuntojen perusteella kustantaja teki muutoksia tai sitten jätti vastineessaan syyn muutosten tekemättömyyteen. Vasta tämän prosessin jälkeen oli mahdollisuus anoa kouluhallitukselta oppikirjalle lupaa oppikirjaksi kolmeksi vuodeksi. (Kaleva 12.8.1977 (214), s. 4: *181 oppikirjaa hyväksytty jo tänä vuonna*; verkkotie.fi (www))

⁴¹ Kaleva 12.8.1977 (214), s. 4: *181 oppikirjaa hyväksytty jo tänä vuonna*; verkkotie.fi (www).

⁴² Suomen koulujärjestelmän merkittävä muutos, siirtyminen peruskouluun, oli tutkimusajanjaksona käytännössä käytössä jo suurimassa osassa kouluja, joten tarkastelussa on vain peruskoulun oppikirjoja.

⁴³ Astrén et al. 1975; Honko et al. 1977; Arjatsalo et al. 1982; Peltola et al. 1985; Joutsenvirta et al. 1986. Kaksi viimeisintä teosta on painettu tutkielman tarkasteluajanjakson päätyttyä, mutta kouluhallitus on hyväksynyt ne tämän tutkielman tarkasteluajanjaksona.

⁴⁴ Raittila 1976; Paunu 1976; Pirinen & Laasonen 1980; Heinonen et al. 1983; Huotari & Salmenkallio 1984. Tamminen & Vesa 1982.

⁴⁶ 1970-luvun puolivälissä televisiolupa oli jo yli 1,5 miljoonalla suomalaisella (Salokangas 2000, s. 324).

⁴⁷ Haapala 1989, s. 30; Löytönen 1991, s. 179; Salokangas 2000, s. 324; Tommila & Keränen 1974, s. 10.

⁴⁸ Kaleva 2.11.1984 (297), s. 1: *Sanomalehden suosio selvästi yli TV:n*. Artikkelin takana oli Yleisradion tutkimusosaston tutkimus. Suomalaisista 15–74-vuotiaista sanomalehteä luki päivittäin 95 % ja televisiota katsoi 79 %.

Suomessa⁴⁹. Lestadiolaisuuden maantieteellisestä painotuksesta johtuen ei Helsingin Sanomilla kuitenkaan voi katsoa olevan lestadiolaistiedottamisen monopoliasemaa. Helsingin Sanomat kerää uutisia niin laajalta kentältä koti- ja ulkomailta, että tutkielman aikajakson ajalta läpikäytyt Helsingin Sanomat eivät antaisi kovin kattavaa kuvaa lestadiolaisuuden julkisuudesta. Lestadiolaisuutta Helsingin Sanomissa kyllä käsiteltiin, mutta huomattavasti vähemmän kuin monissa muissa lehdissä. Koska tutkielman tutkimuskysymyksenä on tarkastella niitä teemoja, joiden kautta lestadiolaisuus oli julkisuudessa, on Helsingin Sanomat jätetty lähdeaineiston ulkopuolelle. Otannan ja oletuksen perusteella voi väittää, että uutiset, jotka olivat Helsingin Sanomissa, olivat myös muissa lehdissä, mutta vastaavasti monet lestadiolaisuutta käsitelleet pienemmät tapaukset jäivät Helsingin Sanomien palstojen ulkopuolelle⁵⁰. Joten vaikka Helsingin Sanomat lehtenä jää ulkopuolelle, niin lähes kaikki ne teemat, joiden kautta lestadiolaisuus Helsingin Sanomien kautta oli julkisuudessa, tulevat esille myös muuta kautta. Helsingin Sanomien poisjäämistä ei voi korvata millään tietyllä toisella lehdellä. Sen sijaan tutkielmaan valitut lehdet edustavat lehtiä, joissa lestadiolaisuutta on käsitelty laajasti, mutta lehtien taustat ovat sen verran poikkeavat, että voidaan kuitenkin monipuolisesti ja laaja-alaisesti tarkastella lestadiolaisuuden saamaa julkisuutta.

Kristillis-yhteiskunnallisesta näkökulmasta toimitettu Kotimaa-lehti mielletään lukijoiden keskuudessa suomalaisten kristillisyyden kuvastajaksi ja eräänlaiseksi evankelisluterilaisen kirkon ääritorveksi.⁵¹ Kotimaa-lehti voidaan levinneisyytensä puolesta voi luokitella myös valtakunnalliseksi lehdeksi, sillä Kotimaa-lehden levikkialuetta on koko Suomi ja levikkimäärät vuosina 1975 ja 1985 olivat 65 010 ja 77 044⁵². Levikit olivat niin suuret, että Kotimaa-lehden voidaan katsoa olleen merkittävä mielipiteen levittäjä.⁵³ On kuitenkin huomattava, että vaikka Kotimaa-lehteä tässä tutkielmassa käytetään valtakunnallisena lehtenä, niin Helsingin Sanomien lukijakuntaa vastaavana lehtenä Kotimaa-lehteä ei voi pitää, sillä Kotimaa-lehden ja Helsingin Sanomien lukijakunta poikkeavat lehtien erilaisesta taustasta johtuen. Kotimaa-lehden lukijakunnasta noin puolet asui maaseudulla ja yleisiin keskiarvoihin verrattuna lukijakunta Kotimaa-lehdellä oli myös iäkäämpää. Kotimaa-lehden lukijat ovat myös todennäköisesti keskivertosuomalaista enemmän kiinnostuneet suomalaisesta uskonnollisuudesta.⁵⁴

---

⁴⁹ Klemola 1981.

⁵⁰ Lestadiolaistutkija Mauri Kinnusella on merkittävä lestadiolaisuuteen liittyvä yksityiskokoelma (Talonen 2004, s. 606). Tässä kokoelmassa (MKA) on myös runsaasti Helsingin Sanomien lestadiolaisaiheisia kirjoituksia ja tämän artikkelikokoelman perusteella on tehty tämä oletamus.

⁵¹ Sumiala-Seppänen 2005, s. 13.

⁵² Jyrkiäinen & Savisaari 1994, s. 55; Tommila 1988, s. 362–364.

⁵³ Tommila & Keränen 1974, s. 90.

⁵⁴ Murtorinne & Heikkilä 1980, s. 272–273.

Kotimaa-lehti muuttui vuosina 1978–1979 entistä enemmän sanomalehden suuntaan⁵⁵, mutta silti myös päivittäistä uutisointia seuraavan sanomalehden mukaan ottaminen on tärkeää. Kotimaa-lehti kristillisestä taustastaan johtuen kuvastaa etenkin kirkollisessa elämässä tapahtuneita asioita, joten kirkollisen elämän ulkopuolisten tuntojen kuvastajalle olisi tarvetta. Kuten aikaisemmin jo todettiin, lestadiolaisuuden kannatuksen kannalta voimakkainta aluetta on muun muassa Oulun ympäristö. Tästä syystä sanomalehdeksi on valittu oululainen Kaleva, jota voidaan pitää valtakunnanosan lehtenä vuosien 1975 ja 1985 levikkilukemien ollessa 72 527 ja 86 659⁵⁶.

Lähteeksi on otettu mukaan myös kolme erityyppistä aikakauslehteä, koska aikakauslehdet käsittelevät asioita sanomalehtiin verrattuna eri tavalla, muun muassa laajimmilla artikkeleillaan. Seura edustaa perhelehteä ja oli 1980-luvulla yli 300 000 numeron levikillään Suomen yleisin aikakauslehti Valittujen Palojen jälkeen. Suomen Kuvalehden levikki ei ollut yhtä laaja kuin Seura-lehden, mutta Suomen Kuvalehdellä on ollut pitkään asiallisen ja luotettavan lehden maine. Hyvin viihteellistä lehteä edustaa Nykyposti⁵⁷, jossa julkaistiin myyville otsikoilla olevia juttuja. Nykypostin levikki oli 1980-luvulla yli 200 000.⁵⁸ Kaikista edellä mainituista lehdistä on huomioitu kaikki vanhoillislestadiolaisuutta käsittelevät kirjoitukset, olivat kirjoitukset laajoja tai suppeita.

Lähdeaineistoon valitut lehdet eivät kokonaisuudessaan edusta minkäänlaisen tietäntyyppisen lukijan säännöllisesti seuraamia lehtiä. Olisi oman tutkimuksen aihe, millaiseksi muotoutui esimerkiksi vain Helsingin Sanomia lukevien ihmisten näkemys lestadiolaisuudesta. Tähän tutkielmaan valittujen lehtien on tarkoitus antaa kuvaa, miten lestadiolaisuutta yleensä käsiteltiin julkisuudessa ja siksi lehdet on yritetty valita mahdollisimman monipuolisesti ja mahdollisimman montaa erilaista lukijaryhmää kattavaksi.

Television ja radion uutisten läpikäyminen tutkimusajanjakson ajalta on tutkimuskysymyksen kannalta turha tehtävä. Vaikka päivittäiset uutiset ovat osa julkista käsittelyä, niin varsin suurella todennäköisyydellä Kotimaa- ja Kaleva-lehdet uutisoivat kaikki ne merkittävät tapahtumat, joita päivittäiset televisio- ja radiouutiset mahdollisesti käsittelivät. Siksi televisio-ohjelmista on otettu mukaan vain lestadiolaisuutta käsittelevät dokumentit. Erästä valmista dokumenttia ei esitetty televisiossa, mutta dokumentti sai sen verran julkista huomiota, että myös tämä dokumentti on otettu mukaan. Lisäksi yksi

---

⁵⁵ Lehden koko kasvoi ja ilmestymistiheys nousi kaksi kertaa viikosta kolmeen kertaan viikossa.

⁵⁶ Tommila 1988, s. 246–249; Jyrkiäinen & Savisaari 1994, s. 55.

⁵⁷ Toinen vaihtoehto 1970-luvulla ilmestyneeksi viihdelehdiksi olisi Hymy-lehti, mutta Nykyposti-lehden levikki oli laajempi kuin Hymy-lehdellä. Vuonna 1984 Nykyposti-lehden levikki oli 223 442 ja Hymy-lehden 164 643 (Jansson 1985, s. 385).

⁵⁸ Jansson 1985, s. 385.

Ruotsin televisiossa esitetty lestadiolaisdokumentti sai runsaasti huomiota Suomessa ja siksi tämäkin on otettu mukaan.

Vaikka herätysliikkeen omilla lehdillä on tärkeä rooli ikkunana liikkeeseen, niillä on kuitenkin varsin vähän liikkeen ulkopuolisia lukijoita. Tästä syystä voidaan olettaa, että yleiseen lestadiolaisuuden julkisuuskuvaan ne eivät merkittävästi vaikuttaneet. Sen sijaan, kun huomioidaan tutkielman toinen tarkastelunäkökulma, eli lestadiolaisten suhtautuminen julkisuuteen, liikkeen oma lehdistö nousee toiseen asemaan. Herätysliikkeiden lehtien tärkeimpiä tehtäviä on paitsi kristillisen sanoman esillä pitäminen, niin myös liikkeen edustamien näkemysten välittäminen. Liikkeen oman lehden avulla voidaan siis huomioida liikkeen omaa linjanvetoa. Lehtien avulla on voitu myös puolustautua liikkeeseen kuulumattomien hyökkäyksiä vastaan.⁵⁹ Näiden lehtien kautta voi siis varsin hyvin tunnustella liikkeen suhdetta julkisuuteen ja siksi lestadiolaislehdistö on otettu mukaan. SRK:lla on kolme lehteä: *Päivämies*, *Siionin Lähetyslehti* ja *Siionin kevät*. Näistä kolmesta lehdestä kerran viikossa ilmestyvä *Päivämies*-lehti on suurin, sen levikki on ollut yli 20 000 aina 1970-luvulta asti. *Siionin Lähetyslehdellä* on pidempi historiallinen perinne, mutta *Päivämies*-lehden uutisarvo on suurempi. *Päivämies* perustettiin vuonna 1954 juuri uutislehdeksi ja muilla liikkeen lehdillä on sisällössään vähemmän ajankohtaisten asioiden arviointia ja uutismateriaalia. Etenkin vuoden 1978 *Päivämies*-lehden päätoimittajan vaihdon⁶⁰ jälkeen lehden ilme muuttui uutismaisemmaksi.⁶¹ Tarkasteluun lestadiolaisten suhtautumiseen julkisuuteen käytetään siis *Päivämies*-lehteä ja *Päivämies*-lehdestä on otettu mukaan kaikki ne kirjoitukset, jotka etäisestikin liittyvät lestadiolaisuuden saamaan julkisuuteen tai lestadiolaisten näkemyksiin julkisuudesta.

Vuoden 1979 lopulla tapahtunut lestadiolaisten edustajien tulo julkisuuteen ei ollut mikään sattumanvarainen tapahtuma. Kyseessä oli selvä muutos tiedotuspolitiikassa ja tähän muutoksen liittyneet virallisemmat näkökulmat eivät välttämättä välity lehdistön tai edes *Päivämies*-lehden välityksellä. Siksi tarkasteluun on otettu mukaan myös SRK:n kokousten pöytäkirja-aineisto tarkasteluvuosilta. SRK:n ylintä päätäntävaltaa käyttää vuosikokous. Käytännön asioista päätöksiä tekee SRK:n 24-jäseninen johtokunta ja etenkin johtokunnan kuusijäseninen työvaliokunta. Vuosikokouksen, johtokunnan ja työvaliokunnan kokousten pöytäkirjojen lisäksi on tarkasteltu myös lestadiolaissaarnaajien vuosittaisten puhujainkokousten aineistoa. Pöytäkirja-aineiston lisäksi monipuolisemman kuvan saamiseksi on käytetty myös SRK:n vuosittaisia toimintakertomuksia, SRK:n 1980-luvun

---

⁵⁹ Huotari 1981, s. 113; Palola 2001, s. 23–25, 40.

⁶⁰ Päätoimittajana aloitti Voitto Savela.

⁶¹ Huotari 1981, s. 111; Lepistö 2001, s. 73; Palola 2001, s. 36, 38.

alusta asti julkaisemia ajankohtaisia artikkeleita sisältäviä vuosikirjoja sekä suviseuroista koottuja suviseurasaarnakokoelmakirjoja⁶². Tutkielman näkökulma ei ole teologinen, joten suviseurasaarnoja käsitellään varsin vähän. Kuten Päivämies-lehtiaineistosta, myös SRK:n asiakirjoista on huomioitu kohdat, jotka käsittelevät SRK:n suhtautumista julkisuuteen ja julkisuudessa olleisiin tietoihin.

Edellä mainittujen lähteiden lisäksi myös tutkimusaikana julkaistua kirjallisuutta käytetään lähteenä. Tämä pitää sisällään sekä tieteelliset että epätieteelliset teokset, mukaan lukien liikkeen jäsenten muistelmateokset. Vuosittain julkaistavalla Suomen myydyimpiin kirjoihin kuuluvalla *Mitä, Missä, Milloin – kansalaisen vuosikirjalla* on merkittävä asema kuvaamaan sitä, mitä asioita suomalaiset ovat pitäneet tärkeinä vuoden aikana. Siksi myös ne ovat otettu mukaan aikalaislähteeksi.

Lähteistä ilmenneitä asioita, niiden taustoja ja totuudellisuutta, kuten myös niiden laajempaa yhteyttä kokonaisuuteen tarkastellaan yhdessä tutkimuskirjallisuuden kanssa. Tutkimuskirjallisuudessa on paitsi aiheeseen liittyviä kokonaisia teoksia, mutta myös artikkeleita sekä Internet-sivustoja. Näistä ei ole kuitenkaan ole saatu vastauksia kaikkiin tutkimuksen yksityiskohtiin ja tiettyjä asioita on tarkistettu kysymällä. Siksi tutkimuskirjallisuuden joukossa on myös sähköposteja ja haastatteluja. Haastatteluista on erityisesti käytetty 1970–1980-luvun tapahtumat itse kokeneen Erkki Pirin haastattelua. Hän ei tutkimusajanjaksolla ollut mukana SRK:n hallintoelimissä, mutta muutoin on aktiivisesti ollut mukana vanhoillislestadiolaisuuden toiminnassa. Myös lestadiolaisuutta tutkineelta dosentti Seppo Lohelta on saatu lisätietoja.

1.5 Lähteiden käsittely

Tutkimuskysymysten tarkasteluun on valittu useita eri lähdeaineistoja. Aineistomäärä on runsas, mutta tämä on tarpeen, jotta voidaan puhua laajemmasta kokonaiskuvasta. Runsaasta lähdeaineistomäärästä ei ole tarkoitus tarkastella yksittäisiä tekijöitä kovin tarkasti, vaan erityisesti saada aikaiseksi kokonaiskuva 1970–1980-luvun tapahtumista. Esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdistä on tarkoitus saada yksittäisten artikkeleiden tarkkaa analyysia enemmän esille teemoja, joiden kautta lestadiolaisuus oli julkisuudessa. Tämä ei tarkoita, ettei lehtikirjoituksia analysoidaisi lainkaan, mutta analysointi ei ole

---

⁶² Kaikki suviseurojen saarnat kootaan yhdeksi kirjaksi. Näin suviseurasaarnoja on hyvin mahdollisuus tutkia. Lisäksi Yleisradiossa pidetyistä lestadiolaisten aamuhartauksista on koottu kirja: Nieminen 2005.

kovin syvällistä yksittäisten artikkelien kohdalla. Lähinnä aineistoanalyysissä aineistosta huomioidaan seuraavia asioita. Minkä tyyppisiä lehtikirjoitukset ovat: uutisia, pääkirjoituksia vai yleisönosastokirjoituksia? Ovatko lehtikirjoitukset enemmän toteavia vai voimakkaasti kantaa ottavia? Ovatko kirjoittajat ja toimittajat kirjoittaneet omalla nimellään? Totuudellisuus on myös tärkeä teema. Jo aikaisemmin johdannossa on todettu, että tämä tutkielma ei ole kokonaistotuus 1970–1980-luvun tapahtumista. Mutta kaikkea aineistoa, jota tässä tutkielmassa analysoidaan, yritetään verrata objektiiviseen totuuteen. Mikäli eroja on, miksi niitä on: oliko syynä halu esittää asiat toisessa valossa, vai tiedonpuute – millaisin taustatiedoin ja perusteluin uutiset, artikkelit ja dokumentit on tehty? Totuudellisuuden tutkimisessa apuna käytetään tutkimuskirjallisuutta sekä muuta tarvittavaa aineistoa.

Lähdeaineiston sisällä suoritetaan myös vertailua. Vertailua suoritetaan kahteen suuntaan. Ensiksikin kronologisesti, eli minkälaisia eroja aineistossa on vuodesta 1976 vuoteen 1984. Toinen vertailu suoritetaan eri lähdetyyppien välillä, eli esimerkiksi jättikö joku lähde jonkin asian käsittelemättä, minkä joku toinen käsitteli ja miksi mahdollisesti näin? Tosin tässä kohti on huomattava ero aineistojen välillä, esimerkiksi Päivämies- ja Kotimaa-lehden välillä. Asian tasapuolisena käsittelynä ei voi pitää asian saamaa saman laajuista julkisuutta kummassakin lehdessä, koska lehtien tausta ja siten myös näkemys asian olennaisuudesta on erilainen.⁶³

Lehdistä on huomattava myös lehtien sidonnaisuus ja puolueettomuus. Käytännössä yhtäkään tiedotusvälinettä ei voi pitää täysin puolueettomana, jokaisella on oma vaikuttamisentarve. Tosin Helsingin Sanomat katsoo voivansa käsitellä asioita vapautuneemmin kuin esimerkiksi maakuntien ykköslehdet, koska nämä ovat sidoksissa moniin paikallisiin asioihin⁶⁴. Tämä varmasti onkin totta Kotimaa-, Kaleva- ja Päivämies-lehden kohdalla, mutta tutkielman lähtökohta on, että lehdillä on omanlaisensa taustat, painopisteet ja sidosryhmät – puolueettomuuden tarkastelu suhteutetaan tähän.

Tutkimusaineistosta niin suuri osa on lehtiaineistoa, että lehdistöhistorian osuutta taustalla ei voi sivuttaa. Apuna lehdistötutkimuksessa käytetään lehdistöhistoriaa käsitteleviä teoksia⁶⁵. Kotimaa-lehdestä on tehty kaksiosainen historia ja tätä teossarjaa käytetään apuna tutkittaessa esimerkiksi päätoimittajien taustoja⁶⁶. Lisäksi Kotimaa-lehden uutisointitapaan liittyen käytetään apuna pro gradu -tutkielmaa Kotimaa-lehden uutisoinnista⁶⁷.

---

⁶³ Holmberg 2004, s. 19–20.

⁶⁴ Klemola 1981, s. 142.

⁶⁵ Mm. Tommila & Keränen 1974 ja Tommila (toim.), Suomen lehdistön historia -kirjasarja.

⁶⁶ Murtorinne & Heikkilä 1980; Sumiala-Seppänen 2005.

⁶⁷ Mm. Mäkinen 1997.

Päivämies-lehdestä herätysliikelehtenä on laadittu tutkimus⁶⁸ ja tämä tutkimus on hyödyllinen Päivämies-lehden taustojen ymmärtämisen kannalta.

Tekstien tulkinnassa yleensä käytetään apuna diskurssianalyysia, jonka avulla voidaan tarkasti havainnoida esimerkiksi lehtiartikkelin piirteitä. Diskurssianalyysin heikkoutena on kuitenkin diskurssianalyysin soveltumattomuus suuren aineistomäärän analyysiin.⁶⁹ Tästä syystä diskurssianalyysia ei juuri ole käytetty tässä tutkielmassa. Se vähäinen diskurssianalyysi, mitä tässä tutkielmassa käytetään, edustaa lähinnä kriittistä diskurssianalyysia, joka perinteisestä diskurssianalyysistä poiketen huomioi myös kielen käytön seurauksia.⁷⁰ Sekä lehdistössä että televisiossa kuvat ovat tärkeitä ja siksi kuvia analysoidaan myös jonkin verran⁷¹.

Kaikessa mitä ihminen tekee, on jollain tavalla mukana hänen menneisyytensä, periaatteensa, maailmankatsomuksensa ja asenteensa⁷². Lehdistön tai television välittämä kuva ei siis koskaan ole täysin puolueeton ja objektiivinen. Siksi lehti- ja televisiotoimittajien, ja erityisesti päätoimittajien taustat lestadiolaisuuteen nähden täytyy huomioida. Luonnollisesti aineistoanalyysissa huomioidaan kirjoittajan ja toimittajan tapa, eli onko hän tehnyt työnsä mahdollisimman puolueettomasti pyrkien neutraaliin esitystapaan. Lehtien ja toimittajien välisestä riippuvuudesta on muistettava, että esimerkiksi Kaleva-lehden antama kuva asioista on vain lehden linjan ja toimittajien antama kuva – ei siis kaikkien oululaisten näkemys.⁷³

Henkilöiden taustoja selvittäessä erään vaikeuden muodostaa, että lestadiolaisista ei ole olemassa jäsenrekisteriä. Taustan tarkistaminen jää lähinnä tutkimuskirjallisuudesta tai lehtiartikkeleista saatavien tietojen varaan. Jää myös niitä henkilöitä, joiden taustasta on mahdoton sanoa mitään. Vanhoillislestadiolaisten kattojärjestö on Oulussa toimiva Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. Tämän lisäksi useilla paikkakunnilla toimii paikallinen rauhanyhdistys⁷⁴, jonka ympärille lestadiolaisten paikallistason toiminta keskittyy. Kaikista rauhanyhdistysten jäsenistä on olemassa jäsenluettelot, mutta rauhanyhdistysten jäsenten lukumäärä ei ole sama kuin lestadiolaisten lukumäärä.⁷⁵

---

⁶⁸ Palola 2001.

⁶⁹ Holmberg 2004, s. 22.

⁷⁰ Tekstianalyysissä käytetään erityisesti Fairclough 1997 ja Valtonen 1998.

⁷¹ Kuva-analyysissa käytetään erityisesti Seppänen 2004.

⁷² Nieminen & Pantti 2004, s. 142.

⁷³ Tommila & Keränen 1974, s. 11.

⁷⁴ Nimityksellä rauhanyhdistys voidaan tarkoittaa myös lestadiolaisten toimitaloa. Nimitys rauhanyhdistys tulee Raamatun sanoista *"Hän on meidän rauhamme"* (Ef. 2:14).

⁷⁵ Vuosina 1975–1985 rauhanyhdistyksiin kuului noin 30 000 henkilöä (SRK:n jäsenyhdistysluettelot 1975–1985).

Rauhanyhdistyksen jäseneksi voi liittyä vasta rippikoulun käytyä, eivätkä kaikki vanhoillislestadiolaiset tällöinkään välttämättä liity rauhanyhdistykseen.⁷⁶

1.6 Julkisuus ja tutkielman käsitteet

Tutkielmassa tarkastellaan vanhoillislestadiolaisuuden ja *julkisuuden* suhdetta. Mitä tämä julkisuus on? Julkisuus käsitetään tässä tutkielmassa pitkälti *Jürgen Habermasin* julkisuusteorian kautta. Habermasille julkisuus on ensisijaisesti sellainen yhteiskunnallisen elämän osa-alue, jossa voi muodostua muun muassa julkinen ja yleinen mielipide⁷⁷. Julkisuus yhteiskuntaelämän osa-alueena on myös periaatteessa kaikille kansalaisille avoin.⁷⁸ Suomalaisen julkisuuden erityispiirteenä voidaan pitää, että julkisuus todellakin on kaikille kansalaisille avoin, sillä yleensä kaikilla halukkailla on mahdollisuus sanoa sanansa asiaan esimerkiksi yleisönosastokirjoitusten kautta – julkiseen mielipiteeseen pääsee tavallinen rivikansalainen Suomessa vaikuttamaan paremmin kuin muualla maailmassa. Tässäkin on huonot puolensa, sillä niin sanottua keskusjulkisuutta ei ole päässyt kunnolla muodostumaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että virallisen asian yhteydessä julkisuudessa voi olla sekä asiantuntijan että asianharrastajan mielipiteitä. Asiantuntijalla on todennäköisesti paremmat taustatiedot, mutta asianharrastaja voi toisinaan julkisesti esittää kärjistettyjä, mustavalkoisia ja perustelemattomia väitteitä, jotka kuitenkin suotuisissa olosuhteissa voivat laajentua julkiseksi mielipiteeksi.⁷⁹

Habermasin ja yleisen mielipiteen -teorian lisäksi julkisuutta voi tarkastella myös erotuksena: siinä vaiheessa, kun arjesta erottui yksityinen puoli, niin se mikä ei ollut yksityistä, oli julkista. Erityisesti 1700-luvulla tapahtui yksilöllistymistä, yksityistymistä ja sitä kautta rajapinnan muodostumista julkisen ja yksityisen välille. Porvarillisen elämäntavan yleistymisen joudutti eroa yksityisen ja julkisen välillä, kuten myös sanomalehdistön synty Euroopassa 1600-luvulla ja Suomessa 1700-luvulla.⁸⁰

Uskonnollisen liikkeen toiminta ja arvomaailma eroaa monesti ainakin joltain osin yleisestä elämäntavasta. Periaatteellisesti tällöin uskonnollisella yhteisöllä on kolme ratkaisumallia ympäristön suhteen: muuttaa ympäristöä vastaamaan yhteisön periaatteita,

---

⁷⁶ Piri 2005 (haastattelu).

⁷⁷ Habermasin yleinen mielipide -termiä on kritisoitu, koska ei ole olemassa mitään yhtä yleistä mielipidettä. Esimerkiksi Esa Väilverroksen mielestä olisi parempi puhua diskursseista ja yleensäkin tarkastella sitä, miten joku diskurssi voi muodostua ns. yleiseksi mielipiteeksi. (Väilverrosten 1985, s. 28)

⁷⁸ Habermas 1985, s. 17–20.

⁷⁹ Arminen 1989, s. 60–61.

⁸⁰ Arminen 1989, s. 28, 63.

muuttua itse mukautuen ympäristöön tai eristäytyä jännitystä tuottavasta ympäristöstä.⁸¹ Lestadiolainen herätysliike on toteuttanut lähinnä tätä viimeistä tapaa, eli eristäytynyt ympäristöstä, jossa syntyy jännitteitä muun muassa arvostuksien ja elintapojen kautta. Tätä kautta taas on vahvistunut raja julkisuuden ja liikkeen välille. Tosin kuten useimmat uskonnolliset liikkeet, myöskään lestadiolaiset eivät tee eroa julkisuuden ja oman liikkeen välillä, sillä julkisuus on väärä termi: liikkeen ulkopuolella on maailma, jossa ovat epä-uskoiset ihmiset. Uskonnollisten liikkeiden ulkopuolinen ihminen ymmärtää maailman todennäköisesti maailmankaikkeudeksi tai maapalloksi⁸², mutta kuten Päivämies-lehdessä on todettu maailma-sanasta ”maailma-sanalla on myös merkitys, joka tarkoittaa Jumalan valtakunnan vastakohtaa”⁸³. Esimerkkinä maailmasta ja julkisuudesta mainittakoon vaikka televisio. Kyseessä on lestadiolaisuudessa maailmallisena pidetty ilmiö, johon on suhtauduttu varauksella. Vaikka pohjimmiltaan kyseessä on yksityisten uskovaisten yksityinen päätös, niin kuitenkin lestadiolaiset joutuvat elämään osana yhteiskuntaa ja tässä taas varauksellinen televisioon suhtautuminen luo ajoittain ihmetystä julkiseen mielipiteeseen verrattuna, kun julkisessa mielipiteessä televisiota ei juurikaan pidetä maailmallisena. Tästä taas voi seurauksena olla aiheeseen liittyvä julkinen keskustelu.⁸⁴ Termien yhdenmukaisuuden vuoksi ja maailma-sanana eri merkityksien vuoksi tässä tutkielmassa käytetään ainoastaan julkisuus-termiä. Julkisuus-termillä käsitellään siis lähes samaa asiaa, mitä lestadiolaisuudessa nimitetään maailmaksi.

Käytännössä tässä tutkielmassa *julkisuus* on sitä tietoa, mitä lestadiolaisuudesta on annettu laajempaan tietoisuuteen tiedotusvälineiden ja koulun opetuksen kautta. Lestadiolaisuuden *julkinen käsittely* on niitä teemoja, joiden kautta lestadiolaisuus on ollut julkisuudessa. *Julkisuuteen suhtautumista* tarkastellaan tutkielman tutkimuskysymyksen vuoksi lähinnä lestadiolaisten näkökulmasta ja tällöin kysytään, minkälaisena lestadiolaisuudessa on nähty suhde lestadiolaisuuden ulkopuolelle ja kuinka on suhtauduttu siihen, miten julkisuudessa lestadiolaisuutta on käsitelty. Termien julkisuus ja julkisuuskuva välillä on eroa. Näiltä osin tämä tutkielma keskittyy lähinnä niihin teemoihin, joiden kautta lestadiolaisuus on ollut julkisuudessa. Näin rajaten tämä tutkielma ei ensisijaisesti käsittele lestadiolaisuuden julkisuuskuva – esimerkiksi sitä, millaiseksi kuva lestadiolaisuudesta muotoutuu television perusteella.

---

⁸¹ Rajaniemi 1982, s. 50–51.

⁸² Nämä ovat kaksi ensimmäistä merkitystä, jotka maailma-sanalla on Nykysuomen sanakirjassa (Nykysuomen sanakirja 1992).

⁸³ Päivämies 22.2.1978 (8), s. 1, 6: *Maailmassa, mutta ei maailmasta*.

⁸⁴ Televisioideologiasta lisää mm. Melkas 1984; Melkas 1985.

Habermasin teorian kautta huomioidaan myös *yleinen mielipide* ja siihen liittyvät ristiriidat. Esimerkiksi lehdistön kahtena tehtävänä pidetään paitsi asioiden valvomista, siis tiedottamista, mutta myös vaikuttamista. Tässä taas puolueettomuus on ristiriidassa, kun samalla pitäisi puolueettomasti tiedottaa, mutta kuitenkin vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. Jokaisella lehdellä on kuitenkin oma vaikuttamisentarpeensa, joten tutkielman lähtökohtana pidetään, että tiedotusvälineet enemminkin muovaavat yleistä mielipidettä kuin kuvaavat yleistä mielipidettä.⁸⁵

Uskonnollinen liike, kuten lestadiolaisuus, eroaa omalla tavallaan ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen joistain käytänteistä. Tällaisen liikkeen jäseniä yhdistää tietoisuus itsestä erottuvana liikkeenä ja tämä taas on eräs tekijä siihen, että tällaiset liikkeet ovat yleensä hyvin yhteisöllisiä. Yhteisöllisyyteen liittyy kuitenkin samalla vahvasti sekä yksilön sisäinen että yhteisön harjoittama *kontrolli*, joka valvoo yhteisön jäsenien noudattavan yhteisönsä normeja. Kontrolli tukee vallitsevaa järjestystä ehkäisemällä ja rankaisemalla poikkeavaa käyttäytymistä. Tämä näkyy käytännössä useamminkin kerran tämän tutkielman aikana.⁸⁶

1.7 Lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhde ennen vuotta 1976

Lestadiolaisuuden historia alkaa 1840-luvulta Ruotsin Lapista, jossa Kaaresuvannon kirkkoherrana toimi rovasti *Lars Levi Laestadius* (1800–1861). Laestadius sai tunnustusta kirkkoherran työstään, mutta tästä huolimatta Laestadius kävi jatkuvaa sisäistä taistelua. Muun muassa läheisten sairaudet ja kuolemat, kuten myös Laestadiusen oma sairaus sai Laestadiusen yhä vakavammin miettimään uskonnollisia asioita. Laestadiusen uskonnollinen kriisi saavutti huippunsa Laestadiusen virkamatkalla vuonna 1844. Tuolloin Laestadius kertomuksensa mukaan tapasi nuoren lappalaistyttö, *Milla Clemenintyttären*, jota Laestadius itse kutsui *Lapin Mariaksi*. Kuunnellessaan tytön rankkaa elämää, jossa tämä oli kuitenkin säilyttänyt ja jopa vahvistanut uskoaan Jumalaan, Laestadius koki heräämisen. Laestadiusen kirjoitusten mukaan tuolloin hän ymmärsi, että häneltä oli puuttunut ”elävä usko” ja ”sydämen kristillisuus”. Tämän hän itse käsitti niin, ettei usko ole pään vaan sydämen asia.⁸⁷

---

⁸⁵ Jansson 1984, s. 379–383.

⁸⁶ Hartikainen 2005, s. 20–29; Kinnunen 2002, s. 331.

⁸⁷ Lohi 1989, passim; Lohi 2000a, s. 171–179.

Laestadiuksen kokema herätys vaikutti myös hänen toimintaansa kirkkoherrana ja vuonna 1846 Kaaresuvannon kirkko alkoi vähitellen täyttyä Laestadiuksen parannusaarnan kuulijoista. Kuten muissakin herätysliikkeissä, Laestadius kävi taisteluun ”elävän uskon” puolesta ja ”kuollutta uskoa” vastaan. Tässä taistelussa sai myös yhteiskunta vahvasti osansa, muun muassa Laestadiuksen ”viinalohikäärmettä” ja rikollisuutta vastaan suunnatuissa saarnoissa. On vaikea sanoa, mikä oli Laestadiuksen vaikutusta ja mikä muuta yhteiskunnan muutosta, mutta varsin pian Laestadiuksen parannusaarnojen alkamisen jälkeen Kaaresuvannon ympäristössä kapakoitsijat joutuivat lopettamaan liiketoimensa kannattamattomana ja myös varkaudet sekä käräjät vähenivät.⁸⁸

Laestadiuksen kuoltua herätystyötä jatkoi Laestadiuksen läheinen työtoveri koulumestari *Juhani Raattamaa* (1811–1899). Herätys levisi 1800-luvun aikana muun muassa koko autonomisen Suomen alueelle.⁸⁹ Raattamaan kuoltua liikkeellä ei kuitenkaan enää ollut yhtä vahvaa johtohahmoa ja tämä oli yksi merkittävä syy ”suureen hajaannukseen”, eli lestadiolaisuuden hajaantumiseen kolmeen ryhmään 1800–1900-lukujen vaihteessa. Toinen syy hajaannukseen oli liikkeen leviäminen. Mitä laajemmalle alueelle liike levisi, sitä vaikeampaa sen koossa pitäminen oli. Eri alueille siirtyneet lestadiolaiset painottivat eri asioita, minkä mahdollistivat Laestadiuksen monitulkintaiset saarnat.⁹⁰ Vaikka lestadiolaisuus kantaa perustajansa nimeä, lestadiolainen herätys ei ole Laestadiukseen uskomista, vaikka hänellä merkittävä rooli olikin. Vanhoillislestadiolaisuuden keskeisiä uskonnollisia piirteitä on varmuus tulevasta maallisen vaelluksen jälkeen sekä mahdollisuus saada ”synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä” keneltä tahansa vanhoillislestadiolaiselta.⁹¹

Lestadiolaisuus on saanut runsaasti huomiota osakseen herätyksen alusta asti. Vaikka lestadiolaisuudella on omaleimaiset piirteensä, se on halunnut pysyä osana evankelisluterilaista kirkkoa⁹². Kirkon ja lestadiolaisten välejä hiersi 1800-luvulla liikkeen vahva maallikkovetoisuus – liikkeen käsityksen mukaan jokaisella herätykseen liittyneellä oli ”Pyhän Hengen pappuus”. Siksi lestadiolaisseuroja pitäneet maallikot eivät juurikaan kysyneet lupaa papistolta hartaustilaisuuksiinsa. Lestadiolaisseuroissa esiintyi myös voimakkaita tunteenilmauksia, niin sanottuja liikutuksia⁹³. Jo 1800-luvun lopulla julkaistiinkin kaksi teosta⁹⁴, jotka muokkasivat lestadiolaisuudelle varsin negatiivista julkisuuskuvaa.⁹⁵

---

⁸⁸ Lohi 1989, passim; Lisätietoja Laestadiuksesta mm. Lohi 1989 (2. painos vuonna 2000).

⁸⁹ Lohi 1989, passim; Lohi 1997, s. 668. Lisätietoja Raattamaasta mm. Zidbeck 1985 (2. painos 2000).

⁹⁰ Kinnunen 2002, s. 228–330.

⁹¹ Heino 1980, s. 105.

⁹² Ihonen 2003, s. 96.

⁹³ Liikutusten kautta on tullut lestadiolaisuuden pilkkanimitys hihhulilaisuus.

⁹⁴ Johansson 1892; Tanskanen 1880.

⁹⁵ Kinnunen 2004, s. 27.

Myös vuoden 1852 traagiset tapahtumat Norjan Koutokeinossa olivat osana negatiivisen kuvan muodostumisessa: hurmukseen joutuneet koutokeinolaiset tappoivat kaksi ihmistä. Hurmoksen taustalla katsottiin olevan lestadiolaisuus.⁹⁶

Näiden 1800-luvun tapahtumien vaikutukset olivat kuitenkin jo 1900-luvun alun aikana unohtuneet ja lestadiolaisuuden kielteinen kuva muuttui hieman. Esimerkiksi vuonna 1903 *Bergrothin kirkkohistoriassa* katsottiin, että ”laestadiolais-liike maassamme monessa seudussa kokonaan on sulanut yhteen vakaan kirkollisen kristillisyyden kanssa”⁹⁷. Myös lestadiolaisten esivaltauskollisuus huomioitiin, esimerkiksi vuoden 1918 tapahtumien yhteydessä, jolloin lestadiolaiset tukivat virallisesti laillisena pidettyä valkoista Suomea⁹⁸. Kuitenkin tämä positiivinen kuva on 1900-luvun aikana ollut ajoittain vähäistä ja liikkeeseen tunnustautuminen on toisinaan jopa merkinnyt itsensä häpeälle altistamista⁹⁹. Syynä tähän on pääasiassa ollut lestadiolaisuuden omaleimaiset piirteet, joista lestadiolaiset ovat pitäneet kiinni. Varauksellinen suhtautuminen esimerkiksi tanssiin, teatteriin, viihdemusiikkiin ja televisioon on antanut liikkeelle askeettista kuvaa. Lestadiolaisten vaalima ehdoton raittius on myös esimerkki poikkeamasta keskivertosuomalaisten elintavoista. Myös lapsia lestadiolaisperheessä monesti on huomattavasti enemmän kuin lapsiluvultaan keskiarvon mukaisessa suomalaisessa perheessä. Lestadiolaisuuden on katsottu myös olevan eksklusiivinen, eli muut pois sulkeva liike: lestadiolaisuudessa katsotaan vain parannuksen tehneiden voivan pelastua, lestadiolaisten rippi-isiksi kelpaavat vain lestadiolaiset ja lestadiolaiset julistavat synnit anteeksi vain parannuksen tehneelle.¹⁰⁰ Tosin eksklusiivisuuden rinnalla täytyy kuitenkin huomata, että monet lestadiolaiset papit ovat ongelmitta toimineet evankelis-luterilaisen kirkon palveluksessa.

Lestadiolaisuus sai huomiota 1950–1960-lukujen vaihteessa liikkeen sisäisen kuohunnan¹⁰¹ vuoksi, mutta varsinainen laajempi julkisuus alkoi 1970-luvun puolivälin jälkeen. Silloin huomion kohteeksi nousivat etenkin väitteet lestadiolaisten uskonnollista painostusta ja henkisestä väkivallasta.¹⁰² Osansa julkisuudesta saivat myös muun muassa väitteet rauhanyhdistysten käyttämisestä poliittisiin tarkoituksiin, lestadiolaisperheiden suuri koko, lestadiolaisten näkemys televisiosta sekä SRK:n mahdolliset yhteydet CIA:hin.

---

⁹⁶ Hætta 1993, passim; Lohi 1989, s. 364–372. Koutokeinon tapahtumia ei kuitenkaan voi täysin pitää Laestadiusen syynä, vaikka koutokeinolaisten keskuudessa herätys olikin saanut alaa. Laestadius itse näki jo ennen tragediaa, että koutokeinolaisista osa ”oli niin pyörällä ja hassuja”, ettei heidän kanssaan voinut puhua. (Lohi 1989, s. 368)

⁹⁷ Bergroth 1903, s. 861.

⁹⁸ Ihonen 2001, s. 289; Ihonen 2003, s. 98; Talonen 1988, s. 58–68, 118.

⁹⁹ Ihonen 2000, s. 70.

¹⁰⁰ Ihonen 2003, s. 93; Kinnunen 2002, s. 329–331; Kinnunen 2004, s. 28; Roos 1997, s. 479.

¹⁰¹ Lähinnä kyse oli kasteeseen liittyvistä näkemyseroista (Juva 1989, s. 234–248).

¹⁰² Mm. Ihonen 2003, s. 96; Raittila 1981, s. 432.

Ongelmaksi muotoutui julkisuudessa lisääntyvässä määrin esiintyneet SRK:n mielestä osittain tai täysin perättömät tiedot lestadiolaisuudesta. Näille huhuille hyvän kasvualustan antoi liikkeen lähes olematon suora yhteys julkisuuteen. Muutamaa poikkeusta¹⁰³ lukuun ottamatta lestadiolaiset tai SRK:n edustajat eivät kommentoineet tai oikoneet julkisuudessa esitettyjä väitteitä ennen kuin vasta 1970-luvun lopulla. Syynä vaikenemiseen kohtuuttomienkin syytösten edessä oli, että aikaisemmat kokemukset tiedottamisesta olivat tuottaneet pettymyksiä.¹⁰⁴ Esimerkiksi SRK:n pääsihteerinä 26 vuotta toiminut *Einari Lepistö* toteaa muistelmateoksessaan, että ”useimmiten vastaukseni olivat olleet lehdissä muunneltuina”¹⁰⁵. Myös SRK:n johtokunnan puheenjohtaja *Erkki Reinikaisen* mukaan tiedotusvälineiden oma kielteisyys oli vaikuttanut siihen, että SRK:n piirissä suhtautuminen oli muuttunut varaukselliseksi¹⁰⁶. SRK:n oman näkemyksen mukaan tiedotuspolitiikkaa oli kuitenkin pakko muuttaa, koska 1970-luvun lopun valtavan kielteisen julkisuuden ja valheellisten tietojen leviämisen myötä ”evankeliumin työ vaikeutui”¹⁰⁷.

Termien puolesta on huomattava, että vanhoillislestadiolaisissa kirjoituksissa 1980-luvun alussa esiintyneet ilmaisut ”taistelun päättymistä” eivät viittaa vain taisteluun lestadiolaisuuden ja julkisuuden välillä. Taisteluilla viitataan myös liikkeen sisäisiin tapahtumiin. Suomalainen yhteiskunta muuttui paljon 1960–1970-luvuilla ja tämä nopea yhteiskunnallinen muutos mursi monia vanhoja ja jäsenyntyneitä elämäntavan muotoja.¹⁰⁸ Tässä muutoksessa lestadiolaiset ja liikkeen johto joutuivat etsimään vakaumustaan vastaavia ajattelu- ja toimintatapoja. Lestadiolaisten keskuudessa järjestettiin 1960–1970-luvuilla ”hoitokokouksia”, joissa käsiteltiin ”uuden maailmanmenon mukana tuomia vaaroja”. Nämä kokoukset saivat kuitenkin 1970-luvun lopulla arveluttavia piirteitä ja ”hoitokokoukset” olivatkin yksi suurimmista julkisuuden huomionkohteista. Myös useat lestadiolaiset ovat jälkeenpäin tunnustaneet, että etenkin 1970-luvulla toiminnassa tapahtui ”ylilyöntejä”.¹⁰⁹

Yhteiskunnan vaikutuksesta lestadiolaisuuteen on myös todettava yhtäläisyys lestadiolaisuudessa tapahtuneiden kuohuntojen ja yhteiskunnan tapahtumien välillä. Lestadiolaisuudessa on ollut kolme suurta kuohunnan aikaa. Ensimmäinen oli liikkeen

---

¹⁰³ Esimerkiksi 1930-luvulla hurmokselliseen herätysliikkeeseen, ns. korpelalaisuuteen liittyneeseen julkisuuteen liike otti kantaa ja vuonna 1970 SRK julkaisi pienen vihkosen niille, jotka joutuvat virkansa puolesta käsittelemään lestadiolaisten suhdetta aborttiin ja lapsirajoituskysymyksiin. (Ihonen 2003, s. 98; SRK 1970, s. 3)

¹⁰⁴ Ihonen 2000, s. 82; Ihonen 2003, s. 98; Savela 1991a, s. 52.

¹⁰⁵ Lepistö 2001, s. 205.

¹⁰⁶ Kotimaa 13.12.1979 (104), *SRK:lta vastine ”parjauksiin”*: Syytökset painostuksesta ja pakkeuksesta perättömiä.

¹⁰⁷ Lepistö 2001, s. 206; Savela 1990, s. 55.

¹⁰⁸ Junnonaho 1996, s. 40–51; Karisto & Takala 1990, s. 86–138; Roos 1990, s. 478.

¹⁰⁹ Mm. Savela 1991b, s. 61.

hajaannuksen aikaan 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa, ja samaan aikaan elettiin venäläistämistoimenpiteiden ja Suomen autonomisen aseman kaventamisen aikaa. Toisen kuohunnan aikaan tapahtui uusia hajaannuksia liikkeessä, ja tämä taas tapahtui pulakauden ja poliittisten rauhattomuuksien ajalla 1930-luvulla. Viimeinen suuri kuohunta oli 1960- ja 1970-lukujen tapahtumavyyhti, joka tapahtui elinkeinorakenteen muutoksen ja yhteiskunnan modernisoitumisen aikaan.¹¹⁰ Ehkä kyse on ajallista sattumista, mutta vaikka lestadiolaisuus on yrittänyt käpertyä itseensä, niin yhteiskunnan muutokset ja modernisaatio ovat ainakin jollain tavalla vaikuttaneet liikkeeseen.

---

¹¹⁰ Ihonen 2000, s. 74–75; Kinnunen 2004, s. 22–23.

2 ERILAINEN HUOMATAAN

2.1 Kaksi selvitystä lestadiolaisuudesta

Ensimmäinen asia, joka vuonna 1976 nousi lehtien palstoilla lestadiolaisuudesta esille, oli kysymys, mistä lestadiolaisuudessa on kyse. Kysymyksen takana oli Kotimaa-lehden päätoimittaja *Leino Hassinen*, joka oli Lapin matkoillaan huomannut, että lestadiolaisuus¹¹¹ muodostaa pohjoisissa seurakunnissa vedenjakajan¹¹² ja toisaalta tiedot lestadiolaisuudesta ovat kovin vähäiset. Hassisen sanojen mukaan ”SRK-laisesta liikkeestä tiedetään, että se antoi viime kesänä [1975] suvisuoroissa jämäkän julkilausuman ekumeniaa vastaan. Edelleen tiedetään, ettei liike hyväksy lähetystyötä yhtä vähän kuin televisiota tahi lapsirajoitusta.”¹¹³ Siksi Hassinen päätti ottaa selvää, mitä lestadiolaisuus on. Tätä varten Hassinen haastatteli SRK:n keskushenkilöitä¹¹⁴. Haastatteluun Leino Hassinen oli saanut Päivämies-lehden päätoimittaja *Eino Kimpimäen* ja SRK:n pääsihteeri *Einari Lepistön*. Hassisen mukaan haastateltavat olivat ”auliisti asiassa mukana”. Haastattelussa Kimpimäki totesi lestadiolaisuuden olevan ”evangelisen kirkon sydän” ja lestadiolaiset eivät milloinkaan ole harkinneet kirkosta eroamista. Lestadiolaisten oppi tulee Raamatun ja tunnustuskirjojen kautta. Lepistö puolestaan selvitti näkemyksiä kielteiseen suhtautumiseen lähetystyöhön ja televisiokysymykseen. Lepistön mukaan lähetystyössä tehdään kunnan työtä sairaanhoidon ja koulun alalla, mutta yksikään sielu ei lähetystyön kautta ole tullut autuaaksi, koska ”elävä usko” puuttuu. Televisiokysymyksessä muistutettiin, että kuva tai kone ei ole pahasta, vaan television lähettämä ohjelma – siksi televisio ei ole kristityn huonekalu.¹¹⁵

Lestadiolaisuuden tutkimusmatkalla Leino Hassinen ei tyytynyt SRK:n keskushenkilöiden haastatteluihin, vaan siirtyi haastattelemaan ihmisiä Pudasjärvelle Koillismaalle, jossa lestadiolaisia on runsaasti. Pudasjärven seurakunnan kaikki neljä pappia ovat lestadiolaisia ja Hassista kiinnosti tietää, ovatko pudasjärveläiset kokeneet tilanteen ongelmalliseksi. Hassisen haastattelemat henkilöt antoivat ymmärtää, että kaikki pudasjärveläiset eivät ole ilahtuneita, että seurakuntatoiminta pyöri lähinnä rauhan-

---

¹¹¹ Hassinen käyttää artikkeleissaan termiä srk-laisuus.

¹¹² Kotimaa 30.5.1976 (24), s. 4: *Lumessa palaa*.

¹¹³ Kotimaa 20.2.1976 (13), s. 1, 2: *Lestadiolaiset sanovat: Me olemme kirkon sydän*.

¹¹⁴ Hassinen kirjoitti Kotimaa-lehdessä, että haastattelun aikaan yhdistyksen puheenjohtaja Eino Vaherjoki oli matkoilla (Sama, s. 1). Tämä toteamus on sikäli virheellinen, että Vaherjoki ei ollut yhdistyksen puheenjohtaja, ainoastaan SRK:n johtokunnan puheenjohtaja. SRK:lla ei ole yhtä tiettyä johtajaa.

¹¹⁵ Sama.

yhdistyksen ympärillä ja jumalanpalvelusten hoito on lestadiolaisille papeille välttämätön paha seuroissa käymiseen verrattuna.¹¹⁶

Pääkirjoituksissa päätoimittaja Hassinen ei lestadiolaisuutta käsitellyt, mutta lestadiolaisuutta selvittelevien haastattelujen jälkeen hän teki vielä yhteenvedon. Kirjoituksen sisällöstä ei jää epäselväksi, minkälaisen käsityksen Hassinen sai liikkeestä. Kirjoituksen sävyistä kertovat jo ilmaisut ”hurjin tempu on mielestäni Srk:n kyky...” tai ”jokseenkin huikea on myös väittäjä...”. Vahvana yhteenvetona Hassinen kirjoitti lopuksi, että ”Pohjolan kirkas tuli voisi valaista ja lämmittää koko kirkkoa, ellei sitä ymmärtämättömästi rajata vain meikämiehiä lämmittäväksi rakovalkeaksi.” Kriittisen tarkastelun osana Hassinen kävi läpi lestadiolaista oppiakin.¹¹⁷

Leino Hassinen toivoi yhteenvedossaan Oulun silloiselta piispalta *Hannes Leinoselta* jonkinlaista kommenttia lestadiolaisuuteen, mutta tällaista ei tullut.¹¹⁸ Piispa Leinonen teki syksyllä 1976 piispantarkastuksen Kuusamossa, mutta ainakaan tällöin hänellä ei ollut mitään huomauttamisen aihetta, vaikka alue oli vahvaa lestadiolaisuutta. Leinosen mielestä Kuusamossa oli hoidettu hengellinen työ hyvin.¹¹⁹ Piispa Leinosen vaikenemiseen ehkä osittain vaikutti Leinosen lestadiolaistausta. Leinonen kuului vielä 1960-luvun alussa vanhoillislestadiolaisiin, mutta hän oli mukana siinä laajassa pappien joukossa, jotka jäivät ulos vanhoillislestadiolaisuudesta 1960-luvun alussa.¹²⁰ Tästä taustasta huolimatta Leinonen ainakin julkisesti nautti lestadiolaisten luottamusta. Päivämies-lehdessä julkaistun Leinosen 60-vuotisjuhlakirjoituksen mukaan ”Hän [Leinonen] on rohkeasti seisonut vakaumuksensa takana yleisestä mielipiteestä huolimatta. Olemme iloinneet siitä myötämielisyydestä, jota hän piispana on osoittanut kristillisyytemme toimintaa kohtaan.”¹²¹

Kotimaa-lehden lisäksi myös Loviisan kirkkoherra *Nilla Outakoski* esitteli lestadiolaistutkimuksensa tuloksia vuonna 1976. Outakoski piti alkuvuodesta 1976 esitelmän¹²², jossa hän tarkasteli Lars Levi Laestadiusen ja saamelaiskulttuurin välistä suhdetta. Esitelmän mukaan Laestadius tuhosi saamelaiskulttuuria, saamen kielen ja saamelaisten

---

¹¹⁶ Kotimaa 27.2.1976 (15), s. 7: *Lestadiolaisuutta Pudasjärven näkökulmasta. Seurakunta – totuuden patsas / Papit joutuvat puhutteluun*; Kotimaa 9.3.1976 (18), s. 6: *Kuusamon näkökulma. Teemme tarvittaessa lähetystyötä.*

¹¹⁷ Kotimaa 30.3.1976 (24), s. 4: *Lamessa palaa.*

¹¹⁸ Sama.

¹¹⁹ Kaleva 30.8.1976 (233), s. 8: *Piispa Leinonen: Kuusamossa hoidetaan hengellinen työ hyvin.*

¹²⁰ Juva 1989, s. 234–248; Pietilä 1981, s. 36; Talonen 2000 (www); Talonen 2001, s. 16. Muita lestadiolaisuudesta irtautuneita pappeja oli mm. Pekka Raittila.

¹²¹ Päivämies 3.3.1976 (10), s. 3: *Piispa Hannes Leinonen 60 vuotta.* Kaleva-lehden kirjoitus Leinosesta oli 7.3.1976 (65), s. 8: *Tänään 60 vuotta. Lähes 11 vuotta Oulun hiippakunnan piispana.* Leinonen oli vuonna 1949 rauhanyhdistyksen pappina hakemassa Kuusamon kirkkoherran virkaa, mutta hävisi toiselle rauhanyhdistyksen papille (Ervasti 1997 (www), luku 19.6.).

¹²² Esitelmä pidettiin Rovalan keskustelupiirissä Rovaniemellä.

elinkeinon, kun saamelaiset joutuivat perääntymään lestadiolaisen herätyksen edessä.¹²³ Esitelmä oli ainoa lestadiolaisaihe, joka kiinnosti vuonna 1976 sekä valtakunnallista että herätysliikkeen omaa lehteä. Kaleva-lehdessä asia huomioitiin vain yhden palstan kokoiselle lyhyehköllä jutulla.¹²⁴ Päivämies-lehdessä asia sai laajempaa huomiota. Outakosken syytöksiä käsiteltiin pääkirjoituksessa, jossa muun muassa määriteltiin kulttuuri-sanan tausta ja tähän vedoten todettiin Laestadiusen olevan suuri kulttuurihenkilö¹²⁵. Myöhemmin 1990-luvulla Outakoski jatkoi Laestadius-tutkimustaan vertaamalla väitös-kirjassaan Laestadiusen saarnojen maahiskuvia Kaaresuvannon nomadien maahis-käsityksiin.¹²⁶

Nilla Outakoski pääsi lehtien lestadiolaisotsikoihin vuonna 1976 esitelmänsä lisäksi myös toisesta syystä: huhtikuussa 1976 sai Oulussa kantaesityksensä Laestadius-ooppera, jonka tekstin Outakoski kirjoitti.¹²⁷ Oopperassakin Outakoski toi esille näkemyksensä, että Laestadius ”sai mahtumaan kristillisen rakkautensa sanoman vain kulottamalla tunturien oman uskonnon saamelaisten sydämessä ja että hinta oli korkea”.¹²⁸ Päivämies-lehdessä Laestadius-oopperaa ei käsitelty – todennäköisesti tähän oli syynä lestadiolaisten kielteinen suhtautuminen oopperaan. Tosin parikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 1997 lestadiolaistutkija Seppo Lohi palasi haastattelussaan Laestadius-oopperaan. Lohen mielestä oopperan mainos, jossa Laestadius seisoi viulu kädessä, antoi virheellisesti kuvan, että Laestadius olisi särkenyt viuluja ja kieltänyt soittamisen.¹²⁹

2.2 Sievin suviseurur vuonna 1976

Suviseurur on vanhoillislestadiolaisten vuosittainen nelipäiväinen kesä–heinäkuun vaihteen suur tapahtuma. Vaikka lestadiolaisilla oli ollut suurempia seuratilaisuuksia jo 1800-luvun puolellakin, niin suviseuraperinteen alkuna lestadiolaisuudessa pidetään vuoden 1906 yleistä kokousta Oulussa. Suviseurojen yhteydessä on yleensä pidetty SRK:n vuosikokous ja siksi 1950-luvulle asti tilaisuutta kutsuttiin vuosikokousseuroiksi tai suuriksi

---

¹²³ Kaleva 7.3.1976 (65), s. 8: *Laestadius piti joikua synnillisenä.*

¹²⁴ Sama.

¹²⁵ Päivämies 7.1.1976 (2), s. 2: *Lestadiolaisuus ja kulttuuri.*

¹²⁶ Outakoski 1991.

¹²⁷ Oopperasta mm. Kotimaa 19.3.1976 (21), s. 7: *Laestadius-ooppera on vastavoimien taistelua.* Oopperan säveltäjänä toimi *Tauno Marttinen* ja nimiosan oopperassa esitti *Raimo Luokomaa*. Laestadius ei ollut ainoa herätysliikehahmo, joka oli oopperan aiheena. Esimerkiksi seuraavan vuoden (1977) Savonlinnan oopperajuhlilla esitettiin *Joonas Kokkosen* ooppera *Viimeiset kiusaukset*, joka kertoi herännäisyyden merkkihenkilö *Paavo Ruotsalaisesta* (Kotimaa 30.12.1977 (95), s. 5: *Vuosi 1977 Kotimaan kuvastimessa*).

¹²⁸ Kotimaa 7.5.1976 (33), s. 5: *Pappi, voi noita!*

¹²⁹ Suomen Kuvalehti 3.10.1997 (40), s. 50–53: *Seppo Lohi – Laestadius-tutkija.*

seuroiksi. Suviseuranimitys vakiintui käyttöön vasta 1950–1960-luvulla. Suviseura- vieraiden määrä on kasvanut huomattavasti 1900-luvun alkua ajoilta. Tähän on vaikuttanut elintason muutos, kun kulkuyhteydet ovat parantuneet ja yleensäkin ihmisten mahdollisuudet matkustaa ovat parantuneet. Vielä 1960-luvulle asti täytyi seurojen pitopaikka valita rautateiden lähetyviltä, koska suurin osa seuravieraista saapui junalla. Nykyään suurin osa vierasta saapuu asuntoautolla tai -vaunulla. Alkuaikoina 1900-luvun alussa tilaisuuteen osallistui vain muutama tuhat vierasta, mutta 1970-luvun jälkeen lähes kaikissa suviseuroissa on ollut 70 000–80 000 seuravierasta. Seuravieraista yli puolet on lapsia ja nuoria.¹³⁰

Nykyäänkin suviseurat noin 70 000 seuravieraalla on Suomen yksi suurimmista tapahtumista ja Suomen suurin uskonnollinen tapahtuma. Muistakin Suomen vuotuisista yleisötapahtumista lähinnä ainoastaan Pori Jazz -festivaali, Provinssirock, Seinäjoen Tangomarkkinat ja asuntomessut keräävät enemmän ihmisiä paikalle kuin suviseurat, mutta näiden tapahtumien kävijämäärät muodostuvat useilta eri päiviltä.¹³¹ Joten mikäli suuruuden kriteerinä pidetään yhtäaikaaisesti paikalla olevien henkilöiden lukumäärää, ilmeisesti vasta keväällä 2006 Helsingissä järjestetty yleisöjuhla Suomen euroviisuvoittaja Lordille keräsi enemmän ihmisiä paikalle kuin vuotuiset suviseurat.¹³² Suviseuravieraiden lukumäärää voi varsinkin vuoden 1989 jälkeen pitää varsin luottavana, koska silloin saatiin kehitettyä suhteellisen luotettava laskentamenetelmä. Sitä aikaisempien suviseurojen laskentamenetelmä ei ollut yhtä tarkka ja todennäköisesti joiden suviseurojen seuravieraiden lukumäärästä on arvioitu hieman yli.¹³³ Suomen uskonnollisten kesäjuhlien kävijämäärästä on tehty tutkimus ja tämän tutkimuksen mukaan suviseurat olivat ainoa kesäjuhla, jonka kävijämäärä oli pitkälti julkisuuteen ilmoitetun kaltainen.¹³⁴

Suurin osa suviseuravieraista yöpyy suviseura-alueella, joten suviseuroja varten täytyy varata jopa yli sadan hehtaarin alue, jolta löytyvät kaikki tarvittavat palvelut: apteekki, ensiapu, pankki, posti, ruokala, kioskit ja suihkut. Vaikka suviseurojen käytäntö on elänyt yhteiskunnallisen muutoksen mukana, suviseurojen ohjelma on säilynyt samana: saarnoja, virsiä ja Siionin lauluja. Ohjelma on sama kaikille, eli lapsille ei ole mitään erillistä ohjelmaa, joskin vuodesta 1990 alkaen suviseuroilla on aina yksi alustus, joka on suunnattu erityisesti nuorille. Myös lestadiolaisten ystävien tapaaminen on tärkeä osa suviseuroja.¹³⁵

---

¹³⁰ Hautamäki 2006 (www); Palola 2006, s. 267–269, 287.

¹³¹ Porin jazz (www); Tangomarkkinat (www); Rockfestivaalit (www).

¹³² Vuoden 2006 euroviisuvoittaja Lordin kunniaksi järjestettyä voitonjuhlaa seurasi Helsingissä arviolta 90 000 henkilöä (mtv3.fi (www)).

¹³³ Palola 2006 (sähköposti).

¹³⁴ Kauppinen 2005 (sähköposti).

¹³⁵ Hautamäki 2006 (www); Palola 2006, s. 270–273.

Suviseurojen pitopaikka vaihtelee vuodesta toiseen eri paikkakunnilla. Vuoden 1976 suviseurat vietettiin Sievissä, Keski-Pohjanmaalla 2.–5.7.1976. Seurojen tunnuslause oli ”Siionin tähden en minä vaikene”¹³⁶. Suviseuratoimikunnan mukaan tunnuslauseen tarkoitus oli osoittaa, että myös ”uskottomat” ovat tervetulleita suviseuroille¹³⁷, mutta tällaista kutsua ei välttämättä ulkopuolinen tunnuslauseen perusteella käsittänyt. Paikalle joka tapauksessa saapui yli 60 000 henkilöä.¹³⁸ Päivittäin ilmestyvässä Kaleva-lehdessä suviseurat uutisoitiin luonnollisesti laajemmin kuin Kotimaa-lehdessä. Suviseurat olivat uutisten aiheena joka päivä suviseurojen ajan Kaleva-lehdessä, kun Kotimaa-lehdessä uutisointi jäi yhteen varsinaiseen kirjoitukseen. Tässä tapauksessa uutisoinnilla tarkoitetaan uutisointia vain suviseuroista suviseurojen aikana – ei siis esimerkiksi suviseurojen valmisteluun liittyvää uutisointia, jota ei juurikaan edes ollut muutamia pieniä tilannekatsauksia lukuun ottamatta¹³⁹.

Kotimaa-lehden ainoan suviseura-artikkelin oli kirjoittanut toimittaja *Kirsti Ritopeura*. Hänen artikkelinsa oli tyyliältään lähinnä katsauksen omainen. Artikkelissa oli runsaasti lainauksia seurasaarnoista ja kuvausta tyyppillisestä lestadiolaisesta tavasta julistaa synnit anteeksi. Ritopeuran artikkelista välittyi varsin selkeästi suviseurasaarnojen keskeinen sanoma: muistutus missä on ainoa oikea Jumalan valtakunta. Artikkelisiin oli otettu mukaan myös lestadiolaisten suviseuroilla julkaisema kannanilmaisuus, jossa todettiin koulun ja kodin kasvatustavoitteiden olevan välillä ristiriidassa keskenään. Samalla lestadiolaisille lapsille toivottiin vapautusta koulutelevision katsomisesta.¹⁴⁰

Varsin neutraalina voidaan myös pitää Kaleva-lehden toimittaja *Liisa Airaksisen* uutisointia suviseuroista. Lauantain kirjoitus piti sisällään lähinnä katkelmia suviseurojen avajaispuheista ja sunnuntain kirjoitus käsitteli SRK:n vuosikokousta. Otsikkoon asti oli nostettu lestadiolaisten toive koulun ja kodin yhteistyöstä, jotta kodin opetukset säilyisivät, eikä koulun tanssiopetuksen, elokuvien ja ehkäisyvalistuksen kautta purettaisi sitä mitä uskavaiset kodit ovat rakentaneet.¹⁴¹ Samassa yhteydessä tuotiin esille myös SRK:n johtokunnan kritiikki opetustelevisiota kohtaan.¹⁴² Maanantain uutisointi oli lähinnä yhteenvetoa suviseurojen onnistumista. Erityisesti huomiota kiinnitettiin nuorten

---

¹³⁶ Suviseurat 1976, tunnuslause: Jes. 62:1.

¹³⁷ Kaleva 3.7.1976 (175), s. 1: *Sieviin 60 000 sanankuulijaa*.

¹³⁸ Suviseurat 1977: vuosikertomus vuodesta 1976, s. 266;

Kaleva 3.7.1976 (175), s. 1: *Sieviin 60 000 sanankuulijaa*;

Kaleva 5.7.1976 (177), s. 1: *Suviseuroissa runsaasti nuoria*.

¹³⁹ Suviseurojen valmistelusta mm. Kotimaa 25.5.1976 (37), s. 2: *Suviseurat Sievissä*.

¹⁴⁰ Kotimaa 9.7.1976 (48), s. 1, 4: *Lestadiolaiset Sievissä / Jumalan valtakunta tulee täällä läbelle*.

¹⁴¹ Kaleva 4.7.1976 (176), s. 1: *Raubanyhdistykset Sievissä: Kodin opetukset säilytettävä*.

¹⁴² Sama, s. 4: *Opetustelevisio sai kritiikkiä*.

poikkeuksellisen laajaan määrään. Kirjoituksessa kerrottiin myös suviseurojen valtakunnallisesta radioinnista. Perinteen mukaisesti sillä perinteen mukaan Yleisradio lähetti sunnuntaina tunnin mittaisen lähetyksen suviseuroista. Lähetyksen aikana kuultiin saarnoja ja virsiä.¹⁴³

Päivämies-lehden uutisoinnin tutkiminen suviseurojen suhteen ei ole aiheen kannalta hyödyllistä. Liikkeen omassa lehdessä suurimpaan vuosittaiseen tapahtumaan on tietysti käytetty runsaasti palstatilaa. Reilun viikon kuluttua suviseuroista Päivämies-lehdessä Eino Kimpimäen pääkirjoituksessa käsiteltiin muiden lehtien tapaa käsitellä suviseuroja toteamalla ”Elävän kristillisyyden suurten kokousten selostaminen on monelle tullut kompastukseksi. Päivälehdet ovat usein asiallisia ja pyrkivät antamaan oikean kuvan. Toisin on laita eräitten aikakauslehtien kohdalla, joilla on pyrkimys etsiä sensaatioita.”¹⁴⁴ Tämän tutkielman lähdeaineiston pohjalta Eino Kimpimäen kanssa samaa mieltä voi olla vain päivälehtien uutisoinnin osalta – ne olivat asiallisia. Sen sijaan kummassakaan tämän tutkielman aikakauslehdessä, *Seurassa* tai *Suomen kuvalehdessä*, ei käsitelty vuoden 1976 suviseuroja lainkaan. Tämä ei tietenkään tarkoita, ettei asiatonta suviseura uutisointia olisi voinut olla jossain muissa aikakauslehdissä. Viihdelehteä tässä tutkielmassa edustava *Nykyposti-lehti* alkoi ilmestyä vasta vuonna 1977.

2.3 Lestadiolaisuus ja politiikka 1970-luvulla

Lestadiolaisuuden yhteys politiikkaan nousi julkisuudessa esille kaksi kertaa vuonna 1976. Ensimmäisellä kerralla asia nousi esille *Matti Kyllösen* esitelmän vuoksi. Pohjois-Suomen sosialismia tutkinut Kyllönen piti vuoden 1975 lopulla esitelmän punaisten ilmastoalueiden synnystä Pohjois-Suomessa 1900–1910. Esitelmästä laadittiin referaatti muun muassa *Kaleva*-lehteen. Esitelmän keskeinen väittäjä oli, että vanhoillislestadiolaisuus oli ollut sosialismin ja kommunismin vastustaja ja yhteiskunnallinen vaikuttaja, kun taas uusheräys ei sitä samassa määrin ole ollut.¹⁴⁵ Aihe herätti heti keskustelua lestadiolais-tutkijoiden keskuudessa. Jouko Talonen, *Martti Miettinen* ja Pekka Raittila tarttuivat Kyllösen tutkimuksen menetelmällisiin heikkouksiin ja toisaalta kiinnittivät huomionsa myös vanhoillislestadiolaisuuden ja uudenheräyksen eroon kommunismin vastustamisen suhteen – oliko näiden lestadiolaisuuden osaryhmien välillä sittenkään Kyllösen kuvaamaa

---

¹⁴³ *Kaleva* 5.7.1976 (177), s. 1, 4: *Suviseuroissa runsaasti nuoria*.

¹⁴⁴ *Päivämies* 14.7.1976 (29), s. 2: *Toimittajan vastuu* (pääkirjoitus).

¹⁴⁵ *Kaleva* 6.1.1976 (5), s. 6: *Lestadiolaisuus ja kommunismi*.

eroa.¹⁴⁶ Näihin kirjoituksiin Kyllösen vastasi paitsi edelleen perustellen kantaansa, myös korostaen, että lestadiolaisuudesta täytyy olla oikeus muidenkin kuin liikkeen jäsenten puuha. Kyllösen vastineessa oli myös mielenkiintoinen sanavalinta. Kyllösen totesi ”en ole teologi enkä vanhoillislestadiolainen – – enkä muunkaan **lahkokunnan**, sen enempää uskonnollisen [uskonnollisen] kuin poliittisenkaan edustaja”¹⁴⁷. Kyllönen on Pohjois-Suomen tutkimuksissaan¹⁴⁸ joutunut tutustumaan niin paljon lestadiolaisuuteen, että hänen olisi pitänyt tietää luterilaisen kirkon virallinen näkemys: lestadiolaisuus on herätysliike, ei lahko. Sanavalinta on tutkijalta omituinen, sillä herätysliikeaihetta käsitellessä tällaiseen termiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota, tai sitten kyseessä oli tarkoituksellinen kannanotto. Joka tapauksessa myös ajankohta lahko-termin käytölle oli huono, sillä SRK:n näkemyksen mukaan lestadiolaisuutta ei ole koskaan 1900-luvun aikana yritetty leimata lahkoksi yhtä ahkerasti kuin 1970-luvun lopulla¹⁴⁹.

Kukaan Kyllösen tutkimusta kommentoineista tutkijoista ei suoranaisesti tarttunut väitteeseen, ettei vanhoillislestadiolaisuus olisi ollut kommunismin vastustaja. Päinvastoin, muun muassa Jouko Talonen syvensi näkemystä toteamalla, että perusero lestadiolaisuuden ja kommunismin välillä ilmenee nimenomaisesti maailmankatsomuksessa: ”Kristillinen usko ja marxilais-leniniläinen filosofia ovat toisensa poissulkevia vaihtoehtoja”¹⁵⁰. Lestadiolaistutkijoiden olisi ollutkin vaikea kieltää lestadiolaisuuden kielteistä suhdetta vasemmistoon. SRK:n puolelta Kyllösen väitteitä ei kommentoitu, mutta näkemys suhtautumisesta vasemmistoon käy ilmi muun muassa seuraavasta SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirjan katkelmasta, jossa päätetään SRK:n vuonna 1977 julkaiseman vastineen jakelusta:

– – päätettiin antaa se [vastine] julkaistavaksi mm. seuraaviin lehtiin: Helsingin sanomat, Turun sanomat, Satakunnan kansa, Vaasa, Keskipohjanmaa, Kaleva, Liitto, Pohjolan sanomat, Suomen kuvalehti, Kotimaa. Myöskin työvaliokunta antoi oikeuden antaa vastineen **muihinkin oikeistolaisiin** lehtiin.¹⁵¹

¹⁴⁶ Kaleva 16.1.1976 (14), s. 6: *Lestadiolaisuus ja vasemmisto*;

Kaleva 18.1.1976 (16), s. 16: *Vielä näkökohtia lestadiolaisuudesta*. Lisää aiheeseen liittyvää keskustelua oli vuoden 1975 marras–joulukuun (ainakin 28.11.1975, 9.12.1975, 31.12.1975) Kaleva-lehdissä.

¹⁴⁷ Kaleva 30.1.1976 (28), s. 6: *Lestadiolaisteologeille*. Lainauksen lihavointi Alatalon.

¹⁴⁸ Kyllönen on tutkinut Pohjois-Suomea ja varhaisosialismia sekä kommunismia (mm. Kyllönen 1967, Kyllönen 1975, Kyllönen 1981, Kyllönen 1995). Tutkittaessa Suomen pohjoisen alueen poliittista tilannetta, lestadiolaisuus tulee väistämättä esille laajaan kannatuksensa vuoksi.

¹⁴⁹ SRK 1979, s. 12.

¹⁵⁰ Kaleva 18.1.1976 (16), s. 4: *Vielä näkökohtia lestadiolaisuudesta*.

¹⁵¹ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 15.2.1977, 4 §: *Vastine lehdistölle* (SRKA). Lainauksen lihavointi Alatalon.

Toisen kerran politiikkateema tuli esille syksyn 1976 kunnallisvaalien¹⁵² yhteydessä. Ennen vaaleja Pohjolan Työ -lehden etusivulla julkaistiin kirje, jossa todettiin muun muassa: ”Jumalanlapset [lestadiolaiset] äänestävät vain uskossa olevia keskustapuolueen ehdokkaita. Tämä vaatimus on ehdoton, jos jonkun tiedetään menetelleen toisin, hän on mennyt pois siitä lammashuoneesta, mihin Jumalanlapset kuuluvat.”¹⁵³ Kirje oli osoitettu rauhanyhdistyksen johtokuntien jäsenille ja kirjeen allekirjoittajaksi oli merkitty RY:n johtokunta. Kirjeen sanoma sinällään oli yksinkertainen. Asian ongelmallinen kohta oli, että kirjeen lähettäjäksi väitetyn Nivalan rauhanyhdistyksen mukaan kirje ei ollut rauhanyhdistyksen lähettämä. Kirjettä käsiteltiin sekä Kaleva- että Kotimaa-lehdessä. Kaleva-lehden uutisesta selvästi kävi ilmi, että rauhanyhdistys on kieltänyt osuutensa asiaan. Sen sijaan Kotimaa-lehden näkökulmapalstalla asiaa ehdittiin jo käsitellä: ”erityisen räikeäksi Nivalan rauhanyhdistyksen lähettämän kirjeen sisältö –”¹⁵⁴. Vasta seuraavassa Kotimaa-lehdessä samalla palstalla tehtiin tiettäväksi, että yksikään Nivalan kuudesta rauhanyhdistyksestä ei ole kirjettä lähettänyt ja poliisia on pyydetty tutkimaan asiaa.¹⁵⁵

Paitsi että kirjeen lähettäjä oli siis tekaistu, oli myös kirjeen sisältö tekaistu, sillä Keskustapuolue ei ole ainut vaihtoehto. Lestadiolaisten keskuudessa Keskustapuolueen kannatus on ollut hyvin vahvaa¹⁵⁶, mutta lestadiolaisia on ollut ehdokkaana myös esimerkiksi Kokoomus-puolueesta. Lestadiolaisten näkemys puolueisiin käy ilmi muun muassa Päivämies-lehden pääkirjoituksesta ja lestadiolaisen pastorin Kotimaa-lehden yleisökirjoituksesta¹⁵⁷. Kummassakaan näissä ei nosteta esille Keskustaa ainoana vaihtoehtona, mutta kummastakin kirjoituksesta käyvät ilmi syyt, miksi lestadiolaisuudessa suhtaudutaan kielteisesti vasemmiston kannattamiseen:

Emme voi äänestää niitä, jotka jo ohjelmansa mukaisesti pyrkivät kumoamaan, poistamaan uskonnon sellaisena kuin me uskonnon käsitämme, vaan että tilalle tulisi vain dokmeista vapaata siveysoppia. Toiseksi me emme voi tukea niitä protestiryhmiä, jotka ovat selvästi ohjelmansa myönteisyydestä huolimatta lähteneet vain repimään ja saattamaan aikaan sekasortoa.¹⁵⁸

---

¹⁵² Vaalit olivat sikäli Suomen vaalihistoriassa menestykselliset, että äänestysvilkkkaus oli Suomen kunnallisvaalihistorian toiseksi suurin äänestysprosentin ollessa 78,5. Eniten ääniä sai SDP, sitten Kokoomus ja kolmesta suuresta vähiten Keskustapuolue. (Oikeusministeriön vaali-sivusto (www)).

¹⁵³ Katkelmia kirjeestä Kotimaa 23.11.1976 (86), s. 3: *Lestadiolaisuus* ja Kaleva 17.11.1976 (311), s. 5: *Nivalan junttakirjeen alkuperä mietityttää.*

¹⁵⁴ Kotimaa 23.11.1976 (86), s. 3: *Lestadiolaisuus.*

¹⁵⁵ Kotimaa 26.11.1976 (87), s. 3: *Nivalan kirje.*

¹⁵⁶ Mm. Helsingin Sanomat 4.3.1979 (61), s. 8: *Lestadiolainen uskoo Kepuun.* Artikkelin pohjautui siihen, että pääsihteeri Einari Lepistö oli Keskustapuolueen ehdokas.

¹⁵⁷ Kotimaa 30.11.1976 (89), s. 10: *Lestadiolaisuus ja politiikka;* Päivämies 13.10.1976 (42), s. 2: *Kunnallisvaalit* (pääkirjoitus).

¹⁵⁸ Päivämies 13.10.1976 (42), s. 2: *Kunnallisvaalit* (pääkirjoitus).

Puoluevalintaa enemmän lestadiolaiset ovat politiikkakeskustelussa korostaneet äänestämisen tärkeyttä. Esimerkiksi edellä mainittu Päivämies-lehden pääkirjoitus päättyi muistutukseen äänestämisen tärkeydestä: ”Vaikka meillä ei olekaan uskovaisia kaikkialla edes äänestettävänä, niin sittenkin yhteisesti haetaan monesta pahasta pienin paha ja annetaan ääni terveesti kehittyvän yhteiskunnan tulevaisuudesta puolesta.”¹⁵⁹

Päivämies-lehdessä politiikan lisäksi Nivalan kirjeen yhteydessä käsiteltiin tiedotusvälineiden sensaatiohakuisuutta. Todennäköisesti Nivala-kirjeen saaman huomion vuoksi Eino Kimpimäki käsitteli pääkirjoituksessaan lestadiolaisuuden samaa negatiivista huomiota ja etenkin lestadiolaisuuden yhteydessä nousevaa sensaatiohakuisuutta:

On jollakin tavalla järkyttävää se, että yleiset tiedotusvälineet niin kuin radiot ja muut pyrkivät aina lisäämään näiden sensaatioita nimenomaan siinä tapauksessa, jos siellä parjataan kristillisyyttä. Kyllä kaikki maailman kirjailijat saavat muuten puhua ja rietastella miten tahansa, siihen eivät nämäkään puutu. Mutta silloin, kun on kyse elävästä kristillisyydestä, niin silloin pitäisi saada lisää sensaatioita ja vain mainosta tällaisille tuotteille.¹⁶⁰

Pääkirjoituksessa annettiin myös lestadiolaisille toimintaohjeita sensaatiohakuisten kirjoittelujen varalta: ”olisi hyvä, että kukaan ei sanallakaan lähtisi näihin kysymyksiin vastailemaan, sellainen törky saa jäädä omaan arvoonsa. – – Kaiken kaikkiaan näemme, että nämä ovat sellaisia sairaalloisia ilmiöitä, joihin ei millään tavalla tarvitsisi kiinnittää huomiota.”¹⁶¹ Vaikeneminen siis katsottiin parhaaksi tavaksi toimia syytösten edessä.

2.4 Omantunnon vastaiset työpaikat

Vuoden 1976 lopulla Sievin lestadiolainen apteekkari lopetti ehkäisy pillereiden myymisen omantunnon syistä. Apteekkarin toimet tulivat julkisuudessa esille tammikuussa 1977, kun Seura-lehti teki asiasta kolmen sivun laajuisen artikkelin. Myös itse apteekkaria oli tarkoitus haastatella, mutta, mutta haastattelua ei saatu. Sen sijaan artikkelissa haasteltiin sieviläisiä¹⁶² ja artikkelin lopussa kerrottiin lyhyesti myös lestadiolaisuudesta. Liikkeen hyväksi puoliksi nähtiin raittius, ahkeruus, lainkuuliaisuus ja yhteisön voimakas perusturvallisuus, joka yle-

---

¹⁵⁹ Sama.

¹⁶⁰ Päivämies 24.11.1976 (48) s, 2: *Ajan ilmiötä* (pääkirjoitus).

¹⁶¹ Sama.

¹⁶² Haastateltavien joukossa oli myös kuntaliiton johtava lääkäri, joka oli tehnyt apteekkarin toiminnasta valituksen. Hänen lausuntonsa ”Minun mielestäni ihminen voi virkansa ulkopuolella uskoa vaikka Budhaan, mutta työt on hoidettava kunnolla. Jos omatunto ei anna periksi, on vaihdettava ammattia, mentävä sellaiseen työhön, jota voi hyvällä omallatunnolla tehdä.” oli nostettu Seura-lehden artikkelin etusivulle sitaattiksi.

sä johtaa hyvinkin onnelliseen perhe-elämään. Kielteisenä nähtiin muun muassa maailman turhuuden jyrkkä vastustus, joka on johtanut joskus mielettömyksiin, kuten television katselun kieltämiseen. Jos toimittaja, kuten artikkelista päätellen voi olettaa, ei ollut lestadiolainen, voi tätä toimittajan näkemystä pitää myös yleisempänä ”rivisuomalaisen” näkemyksenä lestadiolaisesta elämäntavasta – mikä on mieletöntä. Mielenkiintoisen vertailun toimittaja teki artikkelin lopussa lestadiolaisuuden ja roomalaiskatolisen kirkon välillä: kumpikin vastustaa ehkäisyä ja aborttia, mutta vain lestadiolaiset tottelevat kannattamiaan oppeja.¹⁶³ Näitä kahta edellä mainittua artikkelin kohtaan lukuun ottamatta artikkeli kokonaisuutena oli muuten varsin neutraali muun muassa sanavalinnoissaan.

Sievin apteekkarin tapaus on hyvä esimerkki, ettei lestadiolaisuus aina välttämättä ollut tiedotusvälineiden parjauksen kohteena. Sievin apteekkarin tapauksesta nimittäin olisivat tiedotusvälineet halutessaan voineet tehdä paljon laajempiakin uutisia ja myös negatiivisin otsikoin. Kuitenkin ainoastaan yllä mainitussa Seura-lehden artikkelissa apteekkarin tapausta käsiteltiin lestadiolaisuuteen yhdistettynä. Kaleva-lehdessä lyhyesti käsiteltiin apteekkarin tapausta, mutta lestadiolaisuutta ei Kaleva-lehdessä yhdistetty asiaan lainkaan¹⁶⁴. Päivämies-lehden pääkirjoituksessa huomioitiin myös apteekkarin tapaus, mutta Päivämies-lehdessä tarkastelunäkökulma oli omantunnon vapautteen keskittyvä ja ymmärrettävästi pääkirjoitus oli apteekkarin toimintaa tukeva. Pääkirjoituksen lopussa heräteltiin keskustelua, että jokaisessa ammatissa saisi elää niin kuin uskoo, eikä niin, että omantunnon syistä osa ammattiteistä olisi valinnan mahdollisuuksien ulkopuolella.¹⁶⁵ Oululainen kansanedustaja *Eero Lattula* kysyikin kirjallisesti hallitukselta, mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä kristillisen vakaumuksen omaavien, laajoja kansalaispiirejä edustavien henkilöiden omantunnonvapauden suojelemiseksi heidän jokapäiväisessä työelämässään¹⁶⁶. Käytännössä tilanteeseen päästiin tutustumaan esimerkiksi syksyllä 1977, jolloin Puolangan kolmesta terveyskeskuslääkäristä yksi vapautettiin ehkäisyneuvonnasta henkilökohtaisen uskonnollisen vakaumuksen syistä.¹⁶⁷ Asia sovittiin kunnan sisällä.¹⁶⁸ Sievin apteekkarin tapauksessa sovintoa ei kuitenkaan löytynyt.

---

¹⁶³ Seura 1.1.1977 (1), s. 28–30: *Tämä apteekki ei myy e-pillereitä oman tunnon syistä.*

¹⁶⁴ Kaleva 6.1.1977 (5), s. 1, 4: *Sievin e-pilleri juttu siirtyi.*

¹⁶⁵ Päivämies 19.1.1977 (3), s. 2: *Omantunnon vapaus* (pääkirjoitus).

¹⁶⁶ Päivämies 23.2.1977 (8), s. 4: *Eduskunnan Herra Puhemiehelle. Kristillisen vakaumuksen omaavien henkilöiden omantunnonvapauden suojelemisesta jokapäiväisessä työelämässä.*

¹⁶⁷ Kaleva 20.8.1977 (222), s. 5: *Puolangalla sovittiin: Lääkärille vapautus ehkäisyneuvonnasta.*

¹⁶⁸ Puolangan terveyskeskus nousi vuosina 1979–1980 julkisuuteen, koska terveyskeskuksessa todettiin tapahtuneen vuosina 1977–1978 uskonnollista pakkokäännytystä. Asiaa käsitelti Puolangan kunnanvaltuusto, lääninoikeus ja eduskunnan oikeusasiamies. Kaikkiaan neljä terveyskeskuksen työntekijää sai muistutuksen asiasta. Julkisesta käsittelystä ei kuitenkaan käynyt ilmi, oliko uskonnollisessa käännetyksessä kyse lestadiolaisuudesta. (Kaleva 31.1.1980 (29), s. 4: *Puolangalla käsiteltiin pakkokäännetyksestä*)

Asia käsiteltiin eri hallintoelimissä usean vuoden ajan ja apteekkarilta ehdittiin ottaa apteekkioikeudet pois useampaan kertaan, kunnes syksyllä 1981 korkein hallinto-oikeus otti apteekkioikeudet pysyvästi pois.¹⁶⁹

2.5 Seurakuntalaisten valituskirje ja SRK:n vastine

Herätysliikkeiden tärkeää merkitystä seurakunnille käsiteltiin Kotimaa-lehdessä alkuvuonna 1977 useampaankin otteeseen ja lestadiolaisuus mainittiin nimenä muiden herätysliikkeiden joukossa¹⁷⁰. Lestadiolaisuuden merkitys voi olla tärkeä seurakunnille, mutta suhde seurakunnan kanssa ei aina välttämättä ole ongelmaton. Tämä tuli huomattua Kuusamon seurakunnassa, sillä 1 200 kuusamolaista osoitti Oulun tuomiokapitulille kirjelmän, jossa kysyttiin, ovatko seurakunnan työntekijöiden virkatoimet SRK:n määritettävissä. Taustalla oli tapaus, jossa vanhoillislestadiolainen pappi jätti tulematta kirkollisissa kuulutuksissa ilmoitettuun syntymäpäiväseura-tilaisuuteen, koska kyseisen kylän rauhanyhdistys oli erotettu SRK:sta¹⁷¹ televisiokiistan vuoksi. Kirjelmän alullepanijat korostivat, ettei tarkoitus ollut nostaa riitaa lestadiolaisia vastaan, vaan pyrkiä turvaamaan myös muiden kuin lestadiolaisten mahdollisuudet saada seurakunnallisia palveluita, kun kaikki Kuusamon neljä pappia lukeutuivat lestadiolaiseen liikkeeseen. Tuomiokapituli päätti pyytää lausuntoa Kuusamon kirkkoherra *Erkki Vaaramolta*, joka myös itse kuului lestadiolaiseen liikkeeseen. Vaaramo kiisti väitteen, että SRK olisi kieltänyt pappeja mitenkään. Vaaramon mukaan papit toimivat oman vakaumuksensa mukaisesti, kuten syntymäpäiväseura-tilaisuuteen menemättä jättänyt pappi, joka oli epäillyt tilaisuudessa televisiokysymyksen nousevan esille jopa riidaksi asti. Tämän syyn Vaaramokin hyväksyi.¹⁷² Myös tuomiokapituli sai ilmeisesti riittävän vastauksen, koska asian käsittely jäi tähän.

SRK:ssa Kuusamon kirjettä ei nähty vain tilanteen tiedusteluna, vaan kirjelmän takana nähtiin olevan ”jumalattomuudessa elävien halu kieltää parannuksen saarnaaminen”¹⁷³. SRK:n työvaliokunnan kokouksessa päätettiin 1.2.1977 antaa lehdistölle lyhyt vastaus asioista, koska ”on nykyisin rakkaasta kristillisyydestämme tiedoitusvälineissä [kris-

¹⁶⁹ Kaleva 2.9.1981 (235), s. 1: *Sievin apteekkari menetti oikeutensa.*

¹⁷⁰ Kotimaa 25.2.1977 (15), s. 6: *Tämän päivän heränneen sana. Kirkko olisi kuollut ilman herätysliikkeitä;* Kotimaa 31.5.1977 (38), s. 6: *Herätysliikkeillä suuri merkitys seurakuntien toiminnassa.*

¹⁷¹ Kirjeessä käytettiin lyhennettä RKL, mutta tällaista lyhennettä ei ole olemassa. Todennäköisesti on tarkoitettu SRK:ta.

¹⁷² Kotimaa 19.3.1976 (21), s. 3: *Kuusamon koko kuva;* Kotimaa 28.1.1977 (7), s. 8: *1200 kuusamolaista valittaa. Lestadiolaisriidat jakavat Kuusamon seurakuntaa;* Kaleva 26.1.1977 (24), s. 1: *Kuusamon srk-kiista tutkittavana.*

¹⁷³ Kotimaa 28.1.1977 (7), s. 8: *1200 kuusamolaista valittaa. Lestadiolaisriidat jakavat Kuusamon seurakuntaa.*

tillisyydestämme tiedotusvälineissä] ja monissa lehdissä puhuttu ja kirjoitettu kaikkea turhaa ja valhetta”.¹⁷⁴ Kokouksen lausunto viittaisi todennäköisesti kolmeen viimeisimpään julkisuutta saaneeseen lestadiolaisaiheeseen: kuusamolaisten valituskirjelmään, Sievin apteekkarin tapaukseen ja Nivalan tekaistuun provokaatiokirjeeseen.

Lehdistölle toimitettavan vastineen kirjoitti SRK:n johtokunnan työvaliokunnan jäsen Erkki Reinikainen ja vastine hyväksyttiin työvaliokunnan kokouksessa¹⁷⁵. Vastine julkaistiin muun muassa Kotimaa-lehdessä maaliskuun alussa. Vastineen mukaan ”on ollut viime aikoina erittäin raju hyökkäys vanhoillislestadiolaisuutta vastaan eräissä lehdissä” johtuen lestadiolaisten näkemyksistä liittyen sukupuolilainsäädäntöön, televisioon ja poliittisiin ryhmittymiin. Vastineessa torjuttiin vanhoillislestadiolaisten osuus Nivalan kirjeeseen ja käsiteltiin omantunnon syistä johtuvia ongelmia tietyissä ammateissa, kuten lääkärin työssä. Lisäksi vastineessa nostettiin esille ja samalla torjuttiin lestadiolaisuuteen yhdistetyt väitteet, etteivät lestadiolaiset saa hiihtää sunnuntaisin tai käyttää ikkunallista pyykinpesukonetta, koska miehet voivat nähdä pesukoneen ikkunasta naisten alusvaatteita¹⁷⁶. Näiden väitteiden kohdalla vastineessa lisäksi ihmeteltiin, etteivät asiasta kirjoittaneet lehdet ole vaivautuneet ottamaan selvää asian todenperäisyydestä – siis ilmeisestikin kysymään esimerkiksi SRK:lta.¹⁷⁷ Lestadiolaisuutta on myös toisinaan väitetty painostavaksi uskonnoksi ja tämän suhteen vastine toteaa:

Hyvin tiedämme, ettei kristillisyyden elämää voida nähdä täydellisesti kuin sisältä päin. Siihen kuuluu kaikenlaisia ihmisiä, joille vapaus synnin orjuudesta on tuonut mukanaan rauhan ja ilon. Tämän vapauden ilmapiiressä elävä nuorten suuri joukko ei ole synkkää, vaan valoisaa ja todella onnellista vaivoista ja murheista huolimatta.¹⁷⁸

Vastine päättyi toteamukseen ”Rakkaus iloittaa yhdessä totuuden kanssa”.¹⁷⁹ Lopetus oli sikäli osuva, että työvaliokunnan vastine ei ollut mikään kannanotto, vaan siinä yksitellen ja perustellen selvitettiin lestadiolaisuuteen liittyneet väitteet. Selvästi tarkoituksena oli oikaista lestadiolaisuudesta syntyneitä kuvia, mutta huomauttaa myös, että kaikkia lestadiolaisuuden osa-alueita lestadiolaisuuden ulkopuolinen ihminen ei voi edes

---

¹⁷⁴ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 1.2.1977, 19 § (SRKA).

¹⁷⁵ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 15.2.1977, 4 §: *Vastine lehdistölle* (SRKA).

¹⁷⁶ SRK on todennut useasti kiellon pesukoneikkunasta olevan perätön. Väite on kuitenkin toistuvasti noussut esille, jopa Opetushallituksen koulukäyttöön tekemällä kirkkohistorian CD-ROMilla vuonna 1996. Rompun mukaan ”Liikkeestä tekee tunnusomaisen ja tietyllä tapaa mainetta saavuttaneen sen torjuva suhtautuminen mm. televisioon, ikkunaverhoihin ja jopa pesukoneiden muovi-ikkunoihin.” Kyseinen levy vedettiin myöhemmin pois markkinoilta. (Piri 2005 (haastattelu); Ihonen 2000, s. 72)

¹⁷⁷ Kotimaa 4.3.1977 (17), s. 8: *Vanhalestadiolaisiin kohdistettu arvostelu*.

¹⁷⁸ Sama.

¹⁷⁹ Sama.

ymmärtääkään. Tosin jälleen voi kysyä, kuinka paljon liikkeen ulkopuolisten ymmärtämätömyyteen oli vaikuttanut lestadiolaisten haluttomuus kertoa julkisesti lestadiolaisuudesta.

2.6 Vaikeneva SRK

SRK antoi 1970-luvulla sen verran harvoin lausuntoja julkisuuteen, että tämä yksittäinen edellisessä luvussa kerrottu SRK:n vastine johti useampaankin lehtikirjoitukseen. Kirkkoherra Nilla Outakosken mielestä vastineen kirjoittaja oli tehnyt puutteellista työtä.¹⁸⁰ SRK:n vastineessa oli tuotu esille Outakosken Ilta-Sanomille antamat väitteet ”lestadiolaisuus ei ole enää hengellinen liike” ja ”lestadiolaisuus ei ole enää uskonto”¹⁸¹. Outakosken mukaan SRK:n vastineessa ei kuitenkaan käynyt ilmi, että Outakoski oli kyseisen Ilta-Sanomien kirjoituksen jälkeen toimittanut Ilta-Sanomille uuden kirjoituksen, jossa korjattiin Ilta-Sanomien toimittajan tekemiä vääriä tulkintoja Outakosken haastattelusta.¹⁸² Merikarvian kirkkoherra *Paavo Sillanpää*¹⁸³ esitti kirjoituksessaan joukon tarkentavia kysymyksiä liittyen SRK:n vastineeseen. Epäselväksi oli jäänyt muun muassa, missä kohden Raamattua ja Tunnustuskirjoja vaaditaan salaripin asioita tuotavaksi ilmi yleisissä kokouksissa ja missä kohden Raamattua on maininta, että ensin täytyy täyttää määrätty ehto (esimerkiksi hävittää televisio) ja vasta sitten voidaan julistaa synninpäästö.¹⁸⁴ Sitten näiden kysymyksien esittäjästä Paavo Sillanpäästä tuli perustajajäseniä vanhoillislestadiolaisuudesta syksyllä 1977 erkautuneeseen ryhmään.¹⁸⁵

Myös yleinen lestadiolaisaiheinen kirjoittelu vilkastui Kotimaa-lehdessä vastineen julkaisemisen jälkeen. Eräässä yleisönosastokirjoituksessa muistutettiin, että lestadiolaisuudessa on useita ryhmiä ja tavallinen kansalainen ei välttämättä osaa erottaa tiettyä ryhmää koskevia asioita toisesta ryhmästä. Tällöin kaikki menee suurimman, eli vanhoillislestadiolaisuuden nimiin. Samassa kirjoituksessa esitettiin toimitukselle kysymys, kuinka paljon Kotimaa-lehden artikkelit ja kannanotot lestadiolaisuudesta ovat antaneet virikkeitä muiden lehtien lestadiolaiskirjoituksiin. Toimitus vastasi tähän saman tien. Toimituksen mukaan Kotimaa-lehden lestadiolaiskirjoittelu on monipuolista, asian-tuntijoita käyttävää ja näiden tietojen pohjalta luonnollisesti käydään sekä yksityistä että

---

¹⁸⁰ Kotimaa 18.3.1977 (21), s. 8: *Vanbalestadiolaisiin kobdistettu arvostelu.*

¹⁸¹ Kotimaa 4.3.1977 (17), s. 8: *Vanbalestadiolaisiin kobdistettu arvostelu.*

¹⁸² Kotimaa 18.3.1977 (21), s. 8: *Vanbalestadiolaisiin kobdistettu arvostelu.*

¹⁸³ Tästä vanhoillislestadiolaisuudesta syksyllä 1977 erkautuneesta ryhmästä kerrotaan lisää luvussa 2.9.

¹⁸⁴ Kotimaa 29.3.1977 (24), s. 9: *Vanhoillis-lestadiolainen kristillisyy.*

¹⁸⁵ Pietilä 1981, s. 6.

julkista keskustelua. Toimituksen vastine päättyi mielenkiintoisesti. Kirjeessä, johon toimitus vastasi, ei puhuttu mitään ekumeniasta. Silti toimituksen vastineen päättyi jyrkkään kannanottoon lestadiolaisuudesta ja ekumeniasta:

Täysin aiheellista on esim. kysyä, miten voi kirkon virassa oleva pappi sanoa julkisessa opetuksessa lähetystä ja ekumeniaa huoruudeksi? Lähetys ja kristittyjävälinen yhteys yli kirkkokunnallisten rajojen ovat kirkkomme viralliseen oppiin ja toimintaan kuuluvia asioita. Kyllä olisi tuomiokapitulilla töitä!¹⁸⁶

Lestadiolaisuutta käsitteli myös Kotimaa-lehteen lähes sivun mittaisen artikkelin kirjoittanut *Kirsti Vaattovaara*. Artikkelin alkuosassa ei ollut mitään uutta, lähinnä tilanteita, joiden kautta lestadiolaisuus on noussut julkisuuteen, kuten Kuusamon valituskirje ja Sievin apteekkari. Varsinainen uusi asia tuli vasta kirjoituksen loppupuolella. Vaattovaara piti karmeana hengellisenä väkivaltana tapaa, jolla väestöpolitiikkaa hoidetaan lestadiolaisuudessa. ”Jos lasta tai lapsia ei ala kohtuullisessa ajassa kuulua, lähtevät saarnamiehet liikkeelle. Aviopuolisot puhutellaan”. Kirjoituksessa todettiin myös lyhyesti lestadiolaisuuden myönteiset puolet ja muistutettiin, että aivan samanlaisia asioita kuin lestadiolaisuudesta pystytään helposti osoittamaan monista muistakin yhteisöistä, eikä ainoastaan uskonnollisista.¹⁸⁷ Osittain Vaattovaaran kirjoitukseen oli osoitettu lyhyt lestadiolaisen omalla nimellä laatima kirjoitus, jossa muistutettiin, että esimerkiksi lapsettomien parien nuhtelemiset ja julkiset television hajottamiset ovat hyvinkin totta, mutta ainoastaan muutamien henkilöiden kohdalla. Kymmenien tuhansien lestadiolaisten joukkoon mahtuu myös kaikella tapaa toimivia henkilöitä ja kirjoittaja näki rajumpaa toimintatapaa käyttävien olevan huomattavana vähemmistönä.¹⁸⁸

Edellä mainituissa Kotimaa-lehden kirjoituksissa esitettiin SRK:lle selviä kysymyksiä, mutta SRK pysyi vaii. SRK:n julkisuuteen antaman vastineen jälkeen uusia vastineita ei tullut. SRK:n johtokunnan kokouksessa 1.4.1977 työvaliokunnalle oli annettu velvollisuudeksi seurata kirjoittelua ja tarvittaessa antaa selostus, mutta samassa kokouksessa todettiin myös, että ”kuitenkin se nähtiin paremmaksi, että ei usein puututa asioihin, mutta kuitenkin tarvittaessa annetaan asiallinen selostus”.¹⁸⁹ Ja asioihin ei puututtu – ainoa

---

¹⁸⁶ Kotimaa 15.3.1977 (20), s. 8: *Yksi- vai tasapuolista*.

¹⁸⁷ Kotimaa 1.4.1977 (25), s. 12: *Lestadiolaiset – kuuluisaa väkeä*.

¹⁸⁸ Kotimaa 29.4.1977 (31), s. 13: *Millaisia lestadiolaiset ovat?*

¹⁸⁹ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 2.4.1977, 22 §: Lehtikirjoitukset (SRKA).

asia, jonka tiimoilta SRK ennen vuoden 1978 suviseuroja tuli itse julkisuuteen oli koulun uskonnonopetuksen tuntimäärän¹⁹⁰ liittyvä keskustelu¹⁹¹.

Vuoden 1977 hurjimmat lehtiotsikot lestadiolaisuuteen liittyen kirjoitti Nykyposti-lehti. Keväällä 1977 oli lestadiolaisten nuortenpäivät Ranualla ja Nykyposti-lehti uutisoi nuortenpäivien ”uudet kiellot, järkyttävyydessään vertaansa vailla olevat teesit”. Nykyposti-lehti oli valinnut kiellettyjen asioiden listalle muun muassa parran, kiharat, veikkauksen, joogan, viheltämisen ja yleisönosastolle kirjoittamisen. Lehti esitti myös huolensa siitä, mitä kiellot nuorena ihmisessä voivat aiheuttaa, kun nuori joutuu pelkäämään kaikkea vastaantulevaa. Vastauksenkin Nykyposti-lehden toimittajat antoivat jo samassa artikkelissa: ”Taivaaseen tuskin tällä menolla tulee tunkua. Mielisairaaloihin sitten sitäkin enemmän.”¹⁹² Artikkelin kuvaksi oli valittu jooga-asennossa oleva alaston, parrakas mies.¹⁹³ Täysin tuulesta temmattu Nykyposti-lehden lista ei ollut. Lestadiolaisuudessa suhtauduttiin varauksellisesti 1970-luvulla muun muassa veikkaamiseen, partaan ja joogaan. Voihan esimerkiksi joogaa kuitenkin verrata uskonnon korvaajaan intialaisena uususkontona. Lisäksi joogaan, kuten muihinkin 1970-luvun uususkontoihin liitettiin jonkinasteinen kapina valtakulttuuria kohtaan.¹⁹⁴ Mutta esimerkiksi viheltämisen kieltä on ainakin 1970-luvulla lestadiolaisuudessa mukana eläneille vieras tieto.¹⁹⁵ Ehkä joku henkilö nuortenpäiville, jossain yksittäisessä puheenvuorossa on tuonut esimerkiksi viheltämisen esille ja toimittaja on poiminut sen tästä.¹⁹⁶

2.7 Haapajärven suviseurat vuonna 1977

Vuoden 1977 suviseurat järjestettiin Pohjanmaalla Haapajärvellä tunnuslauseella ”Ei tässä muu ole kuin Jumalan huone”¹⁹⁷. Odotukset 70 000 suviseuravieraasta täyttyivät, sillä

---

¹⁹⁰ Uskonnonopetuksen tuntimääriin liittyen käytiin hyvin laajaa keskustelua esimerkiksi Kotimaa-lehdessä. Lisätietoa uskonnonopetuksen tuntimääräkeskustelusta 1970-luvulla on mm. Mirka Kuuselan kirkkohistorian pro gradu -tutkielmassa, joka käsittelee Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimia uskonnonopetuksen puolustamiseksi vuosina 1970–1993 (Kuusela 2000 (www)).

¹⁹¹ Kotimaa 15.3.1977 (20), s. 8: *Vanhoillislestadiolaiset vetosivat opetusministeriin. Lukion uskonnonopetuksessa ei tule lähteä minkäänlaisten kompromissien tielle;*

Kotimaa 1.4.1977 (25), s. 13: *Miksi vähentämisen kannalla?;*

Kotimaa 19.4.1977 (28), s. 10: *Uskonnonopetuksen mahdollisuudet.*

¹⁹² Nykyposti 4/1977, s. 48–49: *Vanhalestadiolaisten uudet synnit: Lotto, deodorantit, viheltäminen, parta ja jooga.*

¹⁹³ Sama.

¹⁹⁴ Heino 1980, s. 149–150; Junnonaho 1996, passim.

¹⁹⁵ Kinnunen 2005 (haastattelu); Piri 2005 (haastattelu). Haastateltavat ovat eripuolelta Suomea.

¹⁹⁶ Piri 2005 (haastattelu).

¹⁹⁷ Suviseurat 1977. Tunnukslause: 1. Moos. 28:17.

sunnuntaina seura-alueella arvioitiin olevan lähes 70 000 henkilöä¹⁹⁸. Suviseurojen päätoimikunnan puheenjohtaja *Voitto Savela* antoi Kotimaa-lehdelle haastattelun, jossa hän kertoi suviseurojen kaksinaisesta roolista. Tärkeintä on tietysti ”sanankuuleminen ja terveellinen evankeliumi”, mutta suviseurojen yhtenä tehtävänä on myös oikaista lestadiolaisuudesta liikkuvia huhuja ja vääriä tietoja.¹⁹⁹ Tietojen oikaisemisen suhteen ei ainakaan lehtien kautta onnistuttu. Kotimaa- ja Kaleva-lehdissä ei ollut yhtään kirjoitusta, jossa olisi otettu kantaa liikkuneisiin huhuihin. Ja kevättalvesta huhuja kuitenkin oli niin paljon, että SRK joutui antamaan julkisuuteen vastineen, joka on hyvin harvinaista. Onko heikosta tiedottamisesta syyttäminen sitten toimittajia vai suviseurojen järjestäjiä, on hankalampi sanoa, mutta aktiivisen tiedottamisen aikaa lestadiolaisuudessa ei ainakaan vielä eletty.

Kotimaa-lehden ainoan suviseura-artikkelin perusteella lestadiolaisuudesta sai hyvin armottoman kuvan. Artikkelin oli laatinut toimittaja *Hannu Kuosmanen* ja hän oli laatinut myös vuoden 1975 suviseura-artikkelin. Hänen jo silloinen jyrkkä linja jatkui nytkin. Lestadiolaisuuden Kuosmanen näki ehdottomana ja suuria uhrauksia vaativana liikkeenä. Suviseurojen ilmapiiriä Kuosmanen ei lestadiolaisuuden ulkopuolisena kokenut mitenkään myönteisenä, vaan hänen mukaan missään muualla kuin suviseuroissa ulkopuolista ei pidetä niin tiukoilla kysellen, miksei tämä ulkopuolinen ole uskomassa. Artikkelissa myös hyvin monessa kohdin käsiteltiin lestadiolaisten syntien anteeksiantoa, mutta paikoitellen jopa ivallisesti: ”Tällä [Tälle] joukolle riittää, että se saa käydä seurateltassa kuulemassa saarnan pari ja saa uskoa matkan viat anteeksi”²⁰⁰. Kuosmanen oli haastatellut myös muutamaa 12–14-vuotiasta lestadiolaista poikaa. Pojat korostivat, että heitä ei kukaan pakota elämään kuten he elävät. Suviseuroissakin he käyvät mielellään, pakottamatta. Otsikosta *Lestadiolaisnuoren ankea arki – aina ne pilkkaa* kävi kuitenkin ilmi yhteiskunnasta poikkeavan ihmisen arki. Pilkan kohteena oli muun muassa poikien suuri sisarusten määrä.²⁰¹

Kaleva-lehden toimittaja *Oiva Luhtaselan* uutiset suviseuroista rakentuivat periaatteessa kahdesta osasta. Suviseurojen ensimmäisten päivien uutisten yhteydessä Luhtasela tarkasteli runsaasti seurojen käytännön puolta: kuinka paljon yleisöä oli paikalla, kuinka liikenne on sujunut, kuinka seurat näkyvät Haapajärven katukuvassa ja miten ehtoollisen jakaminen onnistui. Mutta suviseurojen edessä myös Luhtaselan tapa tarkastella seuroja muuttui. Hän oli ottanut mukaan enemmän katkelmia seurasaarnoista ja

---

¹⁹⁸ Kaleva 4.7.1977 (175), s. 1: *Suviseuroissa 70.000. ”Parannuksen evankeliumi kehottaa nöyryyteen”.*

¹⁹⁹ Kotimaa 8.7.1977 (48), s. 6–7: *”Huonoa on tämä joukko, monella tavalla ontuvaa”.* *Armolähteestä riittää jokaiselle.*

²⁰⁰ Sama.

²⁰¹ Kotimaa 12.7.1977 (49), s. 8: *Lestadiolaisnuoren ankea arki. Aina ne pilkkaa.*

kysellyt seuravierailta, mitä seurat heille merkitsevät. Vuosikokouksen päätökset²⁰² käsiteltiin erikseen ja niissä ei toisaalta ollutkaan mitään erityistä uutisoinnin aihetta julkisuuden kannalta, sillä edellisen vuoden kaltaisia vahvoja kannanottoja ei julkaistu. Näiden lisäksi tutustuttiin vielä kansanopistotyöhön ja Haapajärven seurakunnan elämän monipuolisuuteen.²⁰³ Kaikkiaan Luhtaselan uutispaketista sai kohtuullisen hyvän kuvan suviseuroista, sillä suviseurojen todellista tarkoitusta ei ollut peitetty liikaa käytännönjärjestelyjen kuvaamiseen, tai toisinpäin.

Lestadiolaisten itsensä keskuudessa uutisointiin ei oltu täysin tyytyväisiä. Päivämieslehdessä esitettiin huoli siitä tasapuolisuuden puutteesta, että suviseuroista eivät jotkut itseään tasapuoliseksi väittävät lehdet kirjoita mitään, mutta sen sijaan kaikista, pienemmistäkin tapahtumista jotain²⁰⁴. Lehtien nimiä Päivämies-lehti ei maininnut.

2.8 Lestadiolaisuuden myönteinen puoli

Lehtiartikkeli voi olla aiheeseensa negatiivisesti, neutraalisti tai positiivisesti suhtautuva. Myös lestadiolaisuudesta lehtien palstoilla julkaistiin positiivisempia kirjoituksia. Muun muassa heinäkuussa 1977 Kotimaa-lehti julkaisi näkökulma-palstallaan katkelman dosentti *Voitto Huotarin* antamasta haastattelusta, jossa Huotari toteaa, että tapa tarkastella herätysliikkeitä kirkollisina protestiliikkeinä on vanhentunut²⁰⁵. Tosin muutaman viikon kuluttua saman lehden yleisönosastolle kirjoitti korkeakoulupastori, joka oli osittain eri mieltä Huotarin kanssa. Kirjoittaja kiinnitti huomiota erityisesti lestadiolaisuuteen toteamalla lestadiolaisen hengellisen käytännön kulkevan valitettavan paljon luterilaisen kansankirkon ohi²⁰⁶.

Hyvin suorasanainen lestadiolaisuuden puolustuspuheenvuoro oli Laestadiuksen kaunokirjallisen elämänkerran²⁰⁷ kirjoittajan, kirjailija *Annikki Kariniemen* Kotimaa-

---

²⁰² Suuremmista asioista vuosikokouksessa käsiteltiin muun muassa toisen leirikeskusten tarpeellisuutta.

²⁰³ Kaleva 1.7.1977 (172), s. 11: *Seurakunnalla monipuolista toimintaa*; Sama, s. 11: *Kansanopistotyö tienhaarassa*; Kaleva 2.7.1977 (173), s. 3, 8: *70.000 vierasta odotetaan. Suviseuroihin runsas osanotto Haapajärvellä*; Kaleva 3.7.1977 (174), s. 1: *Tungosta suviseurojen ehtoollispyödyssä*; Sama, s. 6: *Seuraavat seurat Kajaaniin. Vuosikokouksessa ei kuulunut soraääniä*; Kaleva 4.7.1977 (175), s. 1, 6: *Suviseuroissa 70.000. ”Parannuksen evankeliumi kehottaa nöyryyteen”*.

²⁰⁴ Päivämies 27.7.1977 (30), s. 2: *Ajan henki* (pääkirjoitus); Päivämies 19.10.1977 (42), s. 2: *Taistelun aikaa* (pääkirjoitus).

²⁰⁵ Kotimaa 22.7.1977 (52), s. 3: *Ei enää protestiliikkeitä*.

²⁰⁶ Kotimaa 5.8.1977 (56), s. 9: *Yhdessä vai erikseen*.

²⁰⁷ *Riekon valkea siipi* (Kariniemi 1967). Lestadiolaisia kuohuttivat erityisesti romaanin kuvaukset Laestadiuksen nuoruuden ”sukupuolisekoiluista” (Ihonen 1998 (www)).

lehdessä julkaistu aukeaman laajuinen artikkeli. Kariniemi kysyi artikkelissaan muun muassa, miksi juuri lestadiolaisista halutaan tehdä varoittavia esimerkkejä ”Suomen kirkon ruumiiseen”. Kariniemi ei ollut lehtien palstoilla havainnut minkään muun uskonliikkeen niin kirpeää arvostelua kuin lestadiolaisuuden. Kariniemi tunnusti heti artikkelin alussa itsensä lestadiolaiseksi, joten artikkelin objektiivisuutta täytyy katsoa tarkemmin. Objektiivisuuden puute osittain näkyikin artikkelissa, mutta etenkin häiritsevää on artikkelin pituus – todella monisanaisen, jopa vaikealukuisen, artikkelin päänäkemykset olisi saanut mahdutettua huomattavasti pienempään tilaan. Kariniemi esitti artikkelissaan myös kysymyksiä, kuten ”Mistä johtuu, että tämän maailmanajan ihminen haluaa pakottaa toisen elämään omien lakiansa mukaan”, mutta kysymyksiinsä Kariniemi ei antanut edes omia näkemyksiään. Kuten esimerkiksi SRK:n vuoden 1977 julkaisemassaan vastineessaan, myös Kariniemi tuo esille näkemyksen, etteivät kaikki pysty ymmärtämään lestadiolaisuutta:

Se joka vähänkin pysähtyy ajattelemaan sitä, mihin ympäristöön, mihin maailmaan laestadiolaisuus syntyi, toki ymmärtää sen, että ei joku Pieksämäellä tai Raisiossa syntynyt tai uusmaalaisessa kartanossa kasvanut tule koskaan käsittämään laestadiolaisuuden ydintä.²⁰⁸

Lestadiolaisuuden hyviä puolia tuotiin seuraavaksi esille Kotimaa-lehden pääkirjoituksessa 9.8.1977. Pääkirjoituksen mukaan ”emme ole tahtoneet sanoa, etteikö vanhoillislestadiolaisuus kaikessa rajoittuneisuudessaan ja inhimillisessä raihnaisuudessaan olisi tuhansille ja taas tuhansille kirkastamassa Jumalan armoa”. Kyseisen pääkirjoituksen alussa toivottiin kuitenkin edelleen kolmea asiaa: vastausta lestadiolaisuuden seurakunta- ja kirkko-oppiin, näkemystä liikkeen politisoitumiseen ja toivetta, että lestadiolaisuus voisi löytää paikkansa lähetyksen rintamassa.²⁰⁹

Kotimaa-lehden päätoimittaja Leino Hassinen siirtyi eläkkeelle alkusyksystä 1977 ja siksi hänen sijastaan edellä siteeratun pääkirjoituksen oli kirjoittanut toimittaja *Heikki Tervonen*. Tämä saattaa olla syy pääkirjoituksen hieman erilaiseen sävyyn, sillä päätoimittaja Hassisen näkemys lestadiolaisuudesta ei ollut kovin myönteinen²¹⁰. Leino Hassisen jälkeen Kotimaa-lehden päätoimittajaksi valittiin syksyllä 1977 *Erkki Kario*, jonka päätoimittajakaudella Kotimaa-lehti oli toisenlaisessa ohjauksessa kuin Hassisen aikana.

---

²⁰⁸ Kotimaa 5.8.1977 (56), s. 1, 6–7: *Annikki Kariniemen lestadiolaisuuden puolustus. Antakaa meidän uskoa.*

²⁰⁹ Kotimaa 9.8.1977 (57), s. 3: *Lestadiolaiset* (pääkirjoitus). Kotimaa-lehden toiveet lestadiolaisuuden suhteen eivät vuosien myötä muuttuneet. Samoihin asioihin toivottiin vastausta vielä vuonna 1979. (Kotimaa 29.11.1979 (99), s. 2: *Lestadiolaisuuden kuva*)

²¹⁰ Kotimaa 30.3.1976 (24), s. 4: *Lumessa palaa.*

Peruseroja Hassisen ja Karion välillä oli ainakin kaksi. Ensiksi Hassinen oli teologi, mutta Kario taas oli työskennellyt tiedotuksen parissa, vaikka hänkin oli jonkin verran teologiaa lukenut. Pääkirjoituksissa ja myös muissa kirjoituksissaan Kario pysyi kuitenkin pitkälti erossa opillisista asioista toisin kuin Hassinen. Toiseksi Kario oli Hassista enemmän moniarvoisuuden korostaja, sillä Kario piti kirkon moniarvoisuutta rikkautena ja suhtautui varsin avoimesti kirkon sisällä vaikuttaviin liikkeisiin. Muun muassa herätysliikkeitä käsittelevät Karion pääkirjoitukset olivat pääasiallisesti myönteisiä. Vaikka Kotimaa-lehteä on pidetty erällä tavalla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virallisena äänenä, niin Karion kaudella etenkin arkkipiispa Mikko Juva ei ollut aina tyytyväinen Kotimaa-lehden linjaan. Vastakkain olivat Juvan toive lehden uskollisemmasta linjan kirkon johtoa kohtaan ja Karion pyrkimys journalistiseen itsenäisyyteen.²¹¹

Ottaen huomioon Leino Hassisen ja Erkki Karion väliset erot päätoimittajan, on syytä epäillä, että jos Hassinen olisi ollut Kotimaa-lehden päätoimittaja vielä lestadiolaiskeskustelun kuumimpien vuosien aikana 1970-luvun lopussa, Kotimaa-lehden linja olisi ollut toisenlainen. Käytännössä tämän tutkielman tarkasteluajanjakson Kotimaa-lehden suhtautumistapa lestadiolaisuuteen perustuu juuri Karion tapaan käsitellä lestadiolaisuutta, sillä Kario oli päätoimittajana lähes koko tarkastelujakson. Kario valittiin virkaan vuonna 1977 ja hän toimi päätoimittajana vuoteen 1983 asti. Tosin Karion sairauden vuoksi vuoden 1983 ajan Karion sijaisena toimi Heikki Tervonen. Syyskuussa 1983 päätoimittajana aloitti Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian apulaisprofessori *Pentti Lempiäinen*, mutta hänen aikanaan lestadiolaiskeskustelu oli varsin hiljais-ta. Päätoimittajana Lempiäinen jatkoi lähinnä Karion aloittamalla avarakatseisella linjalla.²¹²

2.9 Uusi lestadiolaisryhmä

Kesän 1977 suviseurautusten yhteydessä haasteltu Voitto Savela näki, että ”uuden haajannuksen vaaraa ei lestadiolaisessa liikkeessä ole näkyvässä, vaikka erilaisia neuvottelukokouksia onkin pidetty tiiviisti – on pikemminkin käynyt niin, että maailman ahdistus on painanut uskovaisia entistä lähemmäs toisiaan”²¹³. Toisin kuitenkin kävi. Vain pari

---

²¹¹ Sumiala-Seppänen 2005, s. 33–44; Toiviainen 2000, s. 80;

Kotimaa 17.5.1984 (56), s. 1: *Päätoimittaja Erkki Kario 18.6.1919–13.5.1984*.

²¹² Sumiala-Seppänen 2005, s. 44–52; Kotimaa 1.9.1983 (101), s. 1: *Pentti Lempiäisen kausi alkaa*.

²¹³ Kotimaa 8.7.1977 (48), s. 7: *Rivit ovat tiiviit*.

kuukautta Savelan lausunnon jälkeen Kotimaa-lehdessä julkaistiin 16.8.1977 seuraava ilmoitus:

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen toimesta on viime vuosina aiheutettu paljon murhetta, rauhattomuutta ja vahinkoa Jumalan valtakunnalle – – Kutsumme täten Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen kanssa vaikeuksiin joutuneita, Rauhanyhdistyksistä erilaisten syiden vuoksi eroitettuja [erotettuja] matkaystäviä ja kaikkia Jumalan Sanaa rakastavia henkilöitä tiedotustilaisuuteen ja mahdollisen yhdistyksen perustamiskokoukseen – –²¹⁴

Seuraavassa Kotimaa-lehdessä kokouksen tarkoitusta selvennettiin lyhyesti lisää haastatteleamalla rovasti Paavo Sillanpää, joka oli kokousasian keskeisiä vaikuttajia. Haastattelun mukaan uusi yhdistys ei olisi mikään uusi asia, vaan asia oli ollut jo kauan vireillä. Taustalla olivat kielteiset näkemykset, miten rauhanyhdistykset olivat pakkotoimin erottaneet jäseniä, vaatineet ihmisiä hyväksymään tiettyjä näkemyksiä ja oppeja sekä miten rauhanyhdistysten johtokunnat pitivät itseään Jumalan valtakunnan hallituksena.²¹⁵

Perustamiskokouksessa päätettiin perustaa uusi yhdistys, nimeltään Suomen Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistys, jota yhdistyksen ulkopuoliset ovat kutsuneet myös sillanpääläisyydeksi²¹⁶ yhdistyksen keskeisen henkilön Paavo Sillanpään mukaan.²¹⁷ Perustetusta yhdistyksestä ei kuitenkaan missään vaiheessa tullut kovin isoa ryhmää. Pienuuteen on useampikin todennäköinen syy. Ensimmäinen ongelma kävi ilmi jo Kotimaa-lehdessä julkaistussa perustamiskokouksen ilmoituksesta: ”Kutsumme täten Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen kanssa vaikeuksiin joutuneita, Rauhanyhdistyksistä **erilaisten syiden** vuoksi eroitettuja matkaystäviä”²¹⁸. Yhdistävänä tekijänä uudessa yhdistyksessä oli, että siinä mukana olevat olivat jollain tavalla joutuneet vaikeuksiin SRK:n kanssa, mutta vaikeuksien syyt ja taustat olivat hyvinkin moninaiset. Toisin sanoen uudesta rauhanyhdistyksestä tuli kovin sekalainen ryhmä, jossa oli useampia mielipiteitä eri asioista. Tämä puolestaan vaikeutti yhdistyksen tulevaisuutta ja liikkeen kasvamista.

Toinen syy yhdistyksen pienuuteen on lestadiolaisuuden yhteisöllisyys. Periaatteessa uuden yhdistyksen oli tarkoitus olla turvapaikka niille, jotka olivat kokeneet painostusta

---

²¹⁴ Kotimaa 16.8.1977 (59), s. 6: *Tiedotustilaisuus lestadiolaisuudesta.*

²¹⁵ Kotimaa 19.8.1977 (60), s. 1: *Rauhanyhdistyksistä erotetut puuhaavat omaa yhdistystä. Lestadiolaisuus jälleen repeämässä?*

²¹⁶ Suomen Vanhoillislestadiolaisessa Rauhanyhdistyksessä tätä nimitystä ei käytetä, eikä Paavo Sillanpään mielestä ole edes olemassa mitään sillanpääläisyyttä, koska Sillanpää itse katsoi olevansa vain yksi uskova muiden joukossa (Pietilä 1981, s. 6).

²¹⁷ Kotimaa 19.8.1977 (60), s. 1: *Rauhanyhdistyksistä erotetut puuhaavat omaa yhdistystä. Lestadiolaisuus jälleen repeämässä?*; Kaleva 22.8.1977 (224), s. 5: *Uusi rauhanyhdistys perustettiin.*

²¹⁸ Kotimaa 16.8.1977 (59), s. 6: *Tiedotustilaisuus lestadiolaisuudesta.* Lihavointi Alatalon.

vanhoillislestadiolaisuudessa. Kaikki painostusta kokeneet eivät kuitenkaan voineet kivuttomasti siirtyä uuteen yhdistykseen. Ehkä rauhanyhdistyksistä erotetut tai muuten vanhoillislestadiolaisuudesta ”syrjäytetyt” pystyivät kivuttomammin siirtymään uuteen yhdistykseen, kun heidän viralliset siteensä vanhoillislestadiolaisuuteen oli katkaistu. Eri asia on, kuinka moni halusi, sillä osa erotetuista todennäköisesti mielsi itsensä edelleen vanhoillislestadiolaiseksi, eivätkä siksi halunneet siirtyä uuteen yhdistykseen. Mutta vielä suurempi ongelma uuteen yhdistykseen siirtyminen oli niille, jotka olivat rauhan-yhdistyksen jäseniä tai yleensäkin vanhoillislestadiolaisten mittapuun mukaan vanhoillislestadiolaisia. Heille uuteen yhdistykseen siirtyminen olisi edellyttänyt lähes koko elämän muutosta. Jos koko muu perhe tai suku on vanhoillislestadiolaisia, on lestadiolaisuuden vahvan yhteisöllisyyden ja liikkeen normiston vuoksi henkisesti äärimmäisen raskasta olla ainoa ulkopuolinen. Uuteen yhdistykseen siirtyminen olisi näkynyt myös käytännön arjessa, kun vanhoillislestadiolaisuudesta lähteneitä pidettiin 1970-luvulla epäuskoisina ja heidät käytännössä eristettiin muista. Eristäminen saattoi olla kanssakäymisen välttämistä, mutta myös tervehtimättä jättämistä. Vanhoillislestadiolaiset tervehtivät toisiaan sanomalla ”Jumalan terve” ja näin kanssakäymisessä kenellekään ei olisi jäänyt epäselväksi henkilön ulkopuolisuus. Monista syistä johtuen saattoi siksi olla helpompaa jäädä ”tuttuun ja turvalliseen” yhteisöön.²¹⁹Tästä huolimatta uusi yhdistys oli kuitenkin eräs osoitus vanhoillislestadiolaisuuden sisäisen yhdenmukaistavan paineen heikkoudesta. Voimakkaasti yhdenmukaistavaa painetta käyttävissä ryhmissä, joissa normit ovat tiukkoja ja tarkasti valvottuja hyvin harvoin pääsee syntymään alaryhmiä.²²⁰ Vanhoillislestadiolaisuudesta eriytyi 1900-luvun aikana useita eri alaryhmiä.

Jos uuden yhteisön koko jäi pieneksi, niin pieneksi jäi myös uuden yhdistyksen saama huomio julkisuudessa. Esimerkiksi Kotimaa- ja Kaleva-lehdessä ei perustamis-uutisen jälkeen käsitelty uutta yhdistystä millään lailla. Eräs syy tähän saattoi olla ajankohta. Kaikkein kovimmat syytteet painostuksesta ja henkisestä väkivallasta tulivat julkisuuteen vasta vuosina 1978–1980, siis vasta muutama vuosi yhdistyksen perustamisen jälkeen. Vaikka esimerkiksi niin sanottuja ”hoitokokouksia” pidettiin lestadiolaisuudessa jo yhdistyksen perustamisen aikoihin²²¹, nämä ”hoitokokoukset” ja väitteet henkisestä väkivallasta eivät kuitenkaan nousseet julkisuuteen vielä vuonna 1977. Voi siis perustellusti olettaa, että mikäli yhdistys olisi perustettu vasta 1970-luvun viimeisinä vuosina

---

²¹⁹ Kinnunen 2002, s. 331; Lapinleimu 2005, s. 9, 25, 29; Syntisin silmin 3.1.1981 (AV).

²²⁰ Allardt 1971, s. 135.

²²¹ Mm. Liikanen 2005, s. 92.

kaikkein laajimman syytöskeskustelun aikaan, yhdistys olisi saanut enemmän julkisuutta ja toisaalta ehkä myös enemmän jäseniä.

Päivämies-lehdessä uusi yhdistys ei saanut huomiota kuin rivien välissä. Tämä ei ole mitenkään yllättävää, koska liikkeen oman lehden on vaikea käsitellä liikkeen sisäisesti tapahtuneita vaikeita asioita. Päivämies-lehden näkemystä liikkeestä lähteneistä kuvaa kuitenkin muun muassa seuraava sitaatti:

Usein ne, jotka ovat meistä lähteneet, vähääkään ujostelematta levittävät jos jonkinlaisia juttuja, aivan perättömiä tai tapahtuneet asiat niin muunneltuna, että on vaikea niitä tuntea, kun vastaan tulee. Nämä jutut eivät meitä kadota, mutta rukoilemme Jumalaa tällaisten valheen levittäjien puolesta, että he totuuden tuntoon tulisivat. Sanomme: Herra, älä luo tätä kuoleman synniksi.²²²

Julkisuudessa esiintyneisiin lestadiolaisten mielestä valheellisiin tietoihin palattiin myös muulloin. Pääkirjoituksissa katsottiin, että lestadiolaisuus ”näyttää olevan ainut paha enää tässä maailmassa” ja, että joukkotiedotusvälineet olivat osittain ahkerasti pyrkineet saattamaan lestadiolaisia ”aivan täysin valheellisin perustein väärään valoon”²²³. Tähän nähden tuntuu erikoiselta, ettei julkisuuteen kuitenkin annettu yhtään vastinetta, jossa olisi esitetty asiaan vanhoillislestadiolaisten näkökulma. Toisaalta on huomattava, että lestadiolaiset katsoivat ulkopuolelta tulevan pilkan kuuluvankin meneillään olevaan maailmanaikaan.²²⁴ Mutta olisiko lestadiolaisten vastineesta todellisuudessa ollut edes hyötyä loppuvuonna 1977? Syytökset eivät nimittäin juuri olleet muuttuneet siitä, kun SRK antoi edellisen vastineen alkuvuodesta 1977.

---

²²² Päivämies 5.10.1977 (40), s. 2: *He puhuvat teistä valhetellen kaikkea paha* (pääkirjoitus).

²²³ Päivämies 27.7.1977 (30), s. 2: *Ajan henki* (pääkirjoitus).

²²⁴ Mm. Päivämies 28.9.1977 (39), s. 1, 6: *Kahdenlainen pilkka*; Päivämies 22.2.1978 (8), s. 1, 6: *Ajallinen ja hengellinen raittius. Alustus Ranuan seurakunta- ja nuorisopäivillä 12. 2. -78.*

3 SYYTÖKSIÄ

3.1 Kiivaat kirkonmiehet?

Suomen arkkipiispalla on vahva asema Suomen evankelis-luterilaisen kirkon korkeimpana auktoriteettina. Arkkipiispan sanomiset antavat linjaa koko suomalaiselle uskonto-keskustelulle. Tutkielman tarkastelujaksolla Suomessa ehti toimia kolme eri arkkipiispaa, joista jokainen katsoi lestadiolaisuutta hieman eri tavalla.

Vuosina 1964–1978 arkkipiispana toiminut Martti Simojoki²²⁵ ehti vakiinnuttaa aseman vahvana auktoriteettina. Suomen arkkipiispa oli 1970-luvulla myös Turun piispa, joten työtä riitti. Työmäärästään huolimatta Simojoki otti kantaa moneen asiaan – toisinaan kysymyksiä ei ehditty edes esittää, kun arkkipiispa esitti jo kantansa asiaan, lähinnä asettamalla ongelman terävästi julkisuuteen, ei niinkään antamalla siihen ratkaisua.²²⁶ Taustaltaan Simojoki oli kirkkoherran poika ja kodin perintö oli voimakkaan uskonnollinen, lähinnä pietistissävyinen. Nuoruusvuosinaan Simojoki tutustui eri herätysliikkeisiin, mutta vuosien myötä yksi herätysliikkeistä nousi kuitenkin kaikkein lähimmäksi: herännäisyys. Simojoki vierailikin usein herättäjäjuhlilla, niin vieraana kuin saarnaajana – katsoihan Simojoki kuuluvansa herännäisliikkeeseen. Lestadiolaisuuteen Simojolla ei ollut mitään henkilökohtaista yhteyttä. Paria vuotta ennen eläkkeelle jäämistään Simojosta julkaistiin haastattelu sekä Seura-lehdessä että Suomen Kuvalehdessä. Lestadiolaisuudesta käyty keskustelu ei ollut vielä niin kovaa, että siihen olisi tarvinnut ottaa kantaa. Herätysliikkeistä yleisesti Simojoki totesi, että herätysliikkeillä on teologisia ristiriitoja, mutta ei hengellistä sota. Mikään hengellinen ryhmä ei kuitenkaan saa ottaa kirkossa valtaa. Lestadiolaisuus tuli haastatteluissa esille vain niin, että Simojoki ei uskonut naispappeuden hyväksymisen saavan lestadiolaisia eroamaan kirkosta.²²⁷

Minkälaiseksi Simojoen suhde vilkkaan lestadiolaiskeskustelun aikaan 1970-loppuvuosina olisi muotoutunut jää vain arvailujen varaan, sillä jäädessään eläkkeelle vuonna 1978 Simojoki vetäytyi täysin julkisuudesta, eikä ottanut kantaa yhteiskunnallisiin asioihin.²²⁸ Lokakuusta 1978 alkaen Martti Simojoen seuraajaksi nimitettiin *Mikko Juva*. Siinä missä Simojoki oli teologi, niin Juva oli myös rohkeasti kantaa ottava yhteis-

---

²²⁵ Alkuperäiseltä sukunimeltään Simelius.

²²⁶ Virkkunen 1977, s. 11–13, 192.

²²⁷ Seura 3.12.1976 (49), s. 2–5: *Arkkipiispa puhuu naispappeudesta. ”Kirkolla olisi tärkeämpiäkin asioita”*; Suomen Kuvalehti 14.5.1976 (20), s. 16–17: *Arkkipiispa kysyy: ”Kuinka kovaksi kaiken täytyy vielä muuttua?”*

²²⁸ Simojoki 1995, s. 95–97, 100, 115–117; Virkkunen 1977, s. 16, 33–37;

Suomen Kuvalehti 15.9.1978 (37), s. 10–11: *Suomalainen kristitty Martti Simojoki, avartunut körtti*.

kunnallinen vaikuttaja²²⁹. Juvalla oli sekä filosofian että teologian tohtorin oppiarvot ja hän oli toiminut aiemmin muun muassa Helsingin yliopiston rehtorina ja kanslerina. Juvan koti oli kristillinen, mutta se ei ollut painottunut mihinkään uskonnolliseen ryhmään, eikä Juva myöhemminkään tuntenut vetoa mihinkään liikkeeseen erityisesti, kuten esimerkiksi Simojoki herännäisyyteen. Lähinnä Juvaa voisi kuvata vapaamieliseksi, olihan hän kansanedustajanakin liberaalisen kansanpuolueen edustaja. Vaikka Mikko Juvan äidinisän veli oli lestadiolaisuutta jyrkästi arvostelut piispa *Gustav Johansson*, ei verenerintönä tullut kiivas suhtautuminen lestadiolaisuuteen, vaan vielä vuonna 1978 Juvan suhtautuminen oli omien sanojensa mukaan ”kriittisen myönteinen”. Juva oli kuitenkin arkkipiispana juuri niinä vuosina, jolloin lestadiolaisuus oli kaikkein eniten julkisessa ryöpytyksessä. Tällöin Juva joutui kuulemaan lestadiolaisuudesta myös paljon kielteistä ja myöhemmin ottamaan myös kantaa lestadiolaisuuden suhteesta kansankirkkoon. Näin Juvan suhde lestadiolaisuuteen ei lyhyenä arkkipiispan kautena 1978–1982 ainakaan julkisuudessa ehtinyt kovin lämpöiseksi muodostua.²³⁰

Arkkipiispan lisäksi vuonna 1978 valittiin toinenkin kirkonmies, jonka ääni lestadiolaiskeskustelussa tuli myöhemmin kuulumaan hyvinkin voimakkaansa: Kuusamon kirkkoherra. Kuusamo on vahvaa vanhoillislestadiolaista aluetta ja käytännössä tämä oli näkynyt myös papiston lestadiolaisuutena. Tästä syystä olisi tuntunut luontevalta, että kirkkoherranvaalin vuonna 1978 olisi voittanut lestadiolainen kappalainen *Oswald Carlson*. Jokin oli kuitenkin muuttunut, sillä voidaan pitää vahvana protestina lestadiolaisuutta kohtaan, että vaalien voittajaksi selvisi *Raimo Karvonen*. Hänelläkin oli lestadiolainen tausta, mutta Karvonen oli kuitenkin etäännyttänyt lestadiolaisuudesta, sillä hän oli niitä pappeja, jotka erkanivat vanhoillislestadiolaisuudesta opillisten kiistojen vuoksi 1960-luvun alussa. Kirkkoherranvaalin protestin luonnetta vahvistaa edelleen, että vaalit olivat eräät Suomen kirkkohistorian vilkkaimmat vaalit.²³¹ Lestadiolaisten ja uuden kirkkoherran välinen julkinen skisma alkoi saman tien. Viikkoa ennen kirkkoherran tulojumalanpalvelusta toivotettiin uusi kirkkoherra tervetulleeksi toteamalla jumalanpalveluksen saarnassa ”Kuusamolaiset ovat huutaneet ja valinneet Barabbaan. Oikeisto ja vasemmisto ovat yhtyneet ja ristiinnaulinneet Kristuksen valitsemalla uuden kirkkoherran”²³². Karvonen

---

²²⁹ Itse papin virassa Juva on ollut vain kuusi vuotta (Seura 8.12.1978 (49), s. 2–5: *Arkkipiispa Mikko Juva: Guayanan tapahtumat kaunistuttavat*).

²³⁰ Juva 1994, s. 14–15, 318;

Seura 8.12.1978 (49), s. 2–5: *Arkkipiispa Mikko Juva: Guayanan tapahtumat kaunistuttavat*; Kotimaa 30.5.1978 (40), s. 1: *Uusi arkkipiispa. Kristinuskon sanomalle on nyt paljon avointa mieltä*; Kaleva 5.2.1978 (34), s. 8: *Arkkipiispakilvan kärki habmottuu*.

²³¹ *Ervasti* 1997 (www), luku 19.6.; Kotimaa 3.2.1978 (10), s. 3: *Kuusamon kirkkoherraksi Raimo Karvonen*.

²³² Kurvinen 1980, s. 24.

puolestaan aloitti ensimmäisen saarnansa sanoin ”Orjuus on päättynyt!”²³³ Mitä tämä Karvosen lausuma orjuuden päättymisestä käytännössä tarkoitti, selvisi vasta myöhemmin vuonna 1979. Asiasta kerrotaan lisää Oulun piispan valinnasta kertovassa luvussa.

Vuonna 1978 huomiota sai toimillaan myös Ylikiimingin kirkkoherra. Asian toi julkisuuteen Nykyposti-lehti, jonka mukaan uskonsota riehui Ylikiimingissä. Uskonsodan syypäänä pidettiin ahdasmielistä vanhoillislestadiolaista kirkkoherraa, jonka toiminta jakoi seurakuntalaiset kahteen leiriin. Kirkkoherran mielestä mitä kiistaa ei kuitenkaan ollut. Asia vaikenä julkisuudesta niin, että tätä yhtä Nykyposti-lehden artikkeleita lukuun ottamatta ei aihetta käsitelty.²³⁴

3.2 Kajaanin suviseurur vuonna 1978

”Kun Jumalan kansa on kokoontunut suviseuroihinsa, niin roskalehdet ovat usein tehneet törkeitä artikkeleita ja halveksineet Jumalan pyhää kansaa. Ei ole Siioni näkynyt juhla-kaupunkina maailmalle.”²³⁵ Näin Päivämies-lehden pääkirjoitus vuonna 1978 kuvasi lestadiolaisten näkemyksiä suviseurojen uutisoinnista. Pääkirjoituksen otsikko *Ei suosittu* viittasi lestadiolaisten näkemykseen lestadiolaisuuden negatiivisesta julkisesta käsittelystä. Mielenkiintoista olisi tietää, mitä lehtiä pääkirjoituksen kirjoittanut Käylän rajaseutu-pastori *Martti Kallunki* roskalehdillä tarkoitti. Esimerkiksi tämän tutkielman lehdistä Kaleva-lehti uutisoi aikaisempina vuosina suviseurur varsin asiallisesti. Astetta armottomamman kuvan lestadiolaisista antoi Kotimaa-lehti, tai lähinnä sen toimittaja Hannu Kuosmanen. Yksikään tämän tutkielman aikakauslehti ei ollut huomionnut suviseuroja esimerkiksi vuosina 1976–1977 lainkaan. Toisaalta lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhdetta tarkastelleessa olennaisinta Päivämies-lehden pääkirjoituksesta on huomata lestadiolaisten asenne ja näkemys toimittajien työhön – lestadiolaisuudesta annettiin julkisuuteen lestadiolaisten mielestä huonoa kuvaa. Kun asia tuodaan esille vielä liikkeen päälehden pääkirjoituksessa, ei ihme, että lestadiolaisten näkemys toimittajiin ja yleensäkin lestadiolaisuuden käsittelyyn julkisuudessa oli varauksellista.

Kajaanin suviseuroihin saapui noin 65 000–70 000 seuravierasta. Tämä oli myös etukäteisoletus seuravieraiden määrästä.²³⁶ Suviseurojen tunnus vuonna 1978 oli ”Teidän

---

²³³ Sama, s. 25.

²³⁴ Nykyposti 4/1978, s. 74–75: *Uskonsota riehuu Ylikiimingissä. Koulu-tv ja urheilukilpailutkin ovat siellä syntiä.*

²³⁵ Päivämies 24.5.1978 (21), s. 2: *Ei suosittu* (pääkirjoitus).

²³⁶ Kaleva 3.7.1978 (174), s. 3: *Suviseuravieraita jo yli 70.000*;
Suviseurur 1979: vuosikertomus vuodesta 1978, s. 311.

pitää oleman minun kanssani”²³⁷ Sekä Kotimaa-lehti että Kaleva-lehti olivat ottaneet suvi-seura-artikkeleihinsa mukaan SRK:n johtokunnan varapuheenjohtajan seurapuheen lausunnon siitä, mitä suviseururatsat merkitsevät lestadiolaisille: ”Suviseururatsat eivät ole jumalanlasten katselmustilaisuus tai voimannäyte. Tähän on kokoontunut kiusattujen ja vähävoimaisten joukko. Toivomme, että uskomme tulisi vahvistetuksi.”²³⁸ Vastoin tätä todellista tarkoitusta sanomalehtien suviseururatsaisista välittyi kuitenkin lähinnä kuva lestadiolaisten voimannäytteestä.

Suviseurojen yhteydessä olleissa kokouksissa ei annettu merkittäviä julkilausumia ja muutenkin suviseururatsat sujuivat entiseen malliin rauhallisesti. Tämä näkyi myös suviseururatsaisoinnissa. Suurin osa palstatilasta annettiin seurojen rauhallisuuden kuvaukselle sekä käytännönjärjestelyjen huomioimiselle, kuten ruokailulle ja lasten hoitopalveluille. Myös lestadiolaisten näkemys ainoasta oikeasta uskonnosta kävi ilmi: ”Me uskomme, että Jumala on tämän joukon Jumala eikä minkään muun”²³⁹, todettiin Kotimaa-lehteen valitussa sitaatissa.²⁴⁰ Kotimaa-lehden toimittaja *Päivi Teinonen* lopetti suviseururatsaisensa toteamalla lestadiolaisten puutteen: ”Kaikkia armolahjoja heillä ei kuitenkaan ole. Henkiä he eivät osaa erottaa. Uskovaista he luulevat epäuskoiseksi. Kristillisen he tuomitsevat vääräkristilliseksi. He rajaavat Pyhän Hengen toiminnan.”²⁴¹ Toimittajan väite sai tukea muun muassa erään seuravieraan haastattelusta. Teologisessa tiedekunnassa papiksi opiskeleva lestadiolaisnuori näki, että teologisessa tiedekunnassa on ”vääräjumalisuutta” ja papiksi hän opiskelee, koska hänen mielestään on tärkeää, ”että kirkossa on uskovaisia pappeja”.²⁴² Sama henkilö selvensi lestadiolaisen uskon merkitystä: vain uskon kautta voi olla varma, että lestadiolaiset ovat valittu kansa. Haastateltu lestadiolaisnuori koki, että lestadiolaiset saavat kokea ahdistusta, pilkkaa ja ylenkatseita – tämänkin takia suviseururatsat ovat tärkeä lestadiolaisten kokoontumishetki.²⁴³ Kaikkiaan uutisoinnista välittyi kuva, että lestadiolaiset tekevät varsin selväpiirteisen rajan omien ja ulkopuolisten välille.

---

²³⁷ Suviseururatsat 1978. Tunnuslause: 3. Moos 26:12.

²³⁸ Mm. Kaleva 1.7.1978 (172), s. 1, 5: *Suviseururatsat eivät ole voimannäyte vaan uskon vahvistamista.*

²³⁹ Kotimaa 7.7.1978 (50), s. 1–2: *Suviseururatsat Kajaanissa. Jumalan valtakunnasta ei kiitos lopu.*

²⁴⁰ Kotimaa 7.7.1978 (50), s. 1–2: *Suviseururatsat Kajaanissa. Jumalan valtakunnasta ei kiitos lopu;*

Kaleva 30.6.1978 (171), s. 11: *Kajaani valmis suviseuroihin;*

Kaleva 1.7.1978 (172), s. 1, 5: *Suviseururatsat eivät ole voimannäyte vaan uskon vahvistamista;*

Sama, s. 5: *Ei häiriötä eikä ruubkia;*

Kaleva 2.7.1978 (173), s. 3, 6: *Kajaanin suviseuroissa 10.000 ehtoollisella;*

Sama, s. 6: *Saarnatekstejä ei kirjoiteta etukäteen;*

Kaleva 3.7.1978 (174), s. 3, 8: *Suviseuravieraista jo yli 70.000;*

Sama, s. 8: *Helle pani huokaamaan;*

Kaleva 4.7.1978 (175), s. 7: *Loppuun asti suviseuroissa.*

²⁴¹ Kotimaa 7.7.1978 (50), s. 1–2: *Jumalan valtakunnasta ei kiitos lopu.*

²⁴² Kotimaa 11.7.1978 (51), s. 6: *Nuori suviseuroissa. Jumalan lapsena olen onnellinen.*

²⁴³ Sama.

Yleinen epävarmuus lestadiolaisten seuroista, siis myös suviseuroihin, liittyi seurojen avoimuuteen – ovatko seurat kaikille avoimia. Päivämies-lehden pääkirjoituksessa asiaa oli käsitelty ja muistutettu, että seurat toimivat avoimien ovien mukaisesti lukuun ottamatta tilaisuuksia, joissa käsitellään sielunhoidollisia asioita.²⁴⁴ Näin myös suviseurat – ne ovat julkinen tapahtuma. Mutta keskustelu seurojen avoimuudesta tapahtui lähinnä Päivämies-lehdessä. Koska liikkeen ulkopuoliset henkilöt eivät juurikaan lue Päivämies-lehteä, näin tieto seurojen avoimuudesta ei tavoittanut laajempaa yleisöä. Ehkä juuri tästä syystä suviseurojen tiedotustoimikunnan tärkeimmäksi tehtäväksi nähtiin tiedottaa kutsusta suviseuroihin ja muu tiedottaminen ei ollut yhtä olennaista.²⁴⁵ Verraten siihen, miten suviseuroja lehdissä käsiteltiin, ainakaan tätä kautta seurojen avoimuus ei tullut vahvasti esille. Asiaa ei kielletty, mutta toisaalta ei erikseen mainittukaan. Tosin jälleen voi kysyä, oliko syy suviseurojen tiedotustoimikunnan vai lehtiartikkeleita kirjoittaneiden toimittajien. Joka tapauksessa lehdistö koki, että tiedottamiseen liittyvät asiat nähtiin yleisesti parantuneeksi vuosi vuodelta ja tiedottamisen parantumisesta nähtiin myös selvä hyöty, kun epäasialliset kirjoitukset vähentyivät. Näin toteaa Kotimaa-lehti:

Suurimpien hengellisten kesäjuhlien nyt jäätyä taakse on syytä kiitollisuudella panna merkille, miten niiden järjestelyissä tiedotusvälineiden palvelu on vuosi vuodelta yhä joustavampaa. Tuoreena esimerkkinä tästä ovat Lieksan herättäjäjuhlat, mutta yhtä erinomaisesti esim. evankeliset ja lestadiolaiset hoitivat omat suuret kesätapahtumansa. Tulokset ovat myös nähtävissä: kesäjuhlien saama huomio tiedotusvälineissä on kasvanut ja julkaistusta aineistosta ovat epäasiallisuudet karsiutuneet jokseenkin olemattomiin.²⁴⁶

3.3 Televisio

Loppuvuodesta 1978 lestadiolaisuus ja televisio nousivat esille kahdestakin syystä. Ensimmäinen oli Jorma Kurvisen näytelmä *Tervemenoa televisio* ja toinen koulutelevision ongelma. Lestadiolaisen televisiottoman elämäntavan ihmettely on jatkunut tasaisesti vuodesta toiseen²⁴⁷ ja sen suhteen vuonna 1978 ei ollut mitään erityistä televisioon liittyvää julkista keskustelua. Laajempaa julkista huomiota tuli vain kahden edellä mainitun syyn vuoksi.

---

²⁴⁴ Päivämies 11.1.1978 (2), s. 2: *Seuroihin kutsuminen* (pääkirjoitus); Päivämies 29.11.1978 (48), s. 2: *Tiedottaminen* (pääkirjoitus).

²⁴⁵ Päivämies 7.2.1978 (6), s. 6: *Tiedotustoimikunta*.

²⁴⁶ Kotimaa 14.7.1978 (52), s. 2: *Tiedotus sujuu* (pääkirjoitus).

²⁴⁷ Raittila 1980, s. 194.

Jorma Kurvinen kirjoitti näytelmän *Tervemenoa* televisio. Näytelmän tarkoitus oli ottaa monelta puolelta kantaa Koillismaan television synnillisyysskeskusteluun. Muun muassa Kaleva-lehden kulttuurisivuilla Kurvisen näytelmää käsiteltiin, mutta tässä yhteydessä ei näytelmän ja lestadiolaisuuden välille tehty siltaa. Ehkä siksi, että useimmille Kaleva-lehden lukijoille Kuusamon vahva lestadiolaisuus ja televisiokielleisyys oli selvä yhdistelmä.²⁴⁸ Kurvisen näytelmän tarkoitus ei ollut pilkata lestadiolaisuutta, vaan tuoda esille eri näkökulmia televisiosta.²⁴⁹ Kurvinen itse totesi, että halusi näytelmällään tuoda esille paitsi television mahdollisuuksia muun muassa kansalaisten puolustajana, mutta myös tarkastella television toimittajiin kohdistuvaa poliittista valvontaa²⁵⁰. Ottaen huomioon, että vuonna 1978 lestadiolaisuuteen liittyvä keskustelu oli ajoittain ollut hyvinkin vilkasta, herättää suorastaan ihmetystä, kuinka Kurvisen näytelmä ei saanut aikaiseksi laajempaa keskustelua liittyen lestadiolaisuuteen. Kotimaa- tai Kaleva-lehdessä näytelmää ei käsitelty kuin yhdessä näytelmää esittelevässä kirjoituksessa, Päivämies-lehdessä ei lainkaan. Tästä huolimatta Jorma Kurvisen kirjoittaman Raportti lestadiolaisuudesta kirjan takakannessa mainitaan, että ”Kuusamon Teatterin esittämä ”Tervemenoa, televisio!” käsitteli vanhoillislestadiolaisuuden suhdetta televisioon ja herätti runsaasti julkista keskustelua”²⁵¹. Tätä runsasta keskustelua ei siis ainakaan tämän tutkielman lehdissä käyty. Paljon runsaampaa huomiota herätti Jorma Kurvisen kirjoittama Raportti lestadiolaisuudesta, josta kerrotaan myöhemmin lisää.

Päivämies-lehdessä televisio herätti keskustelua lähinnä koulutelevision vuoksi. Yleensäkin koulumaailma herätti keskustelua, sillä lestadiolaiset vanhemmat olivat huolestuneita koulun lapsille antamasta opetuksesta, joka oli ristiriidassa lestadiolaisten uskon kanssa²⁵²: ”Vielä muutama vuosi sitten vanhemmat saattoivat turvallisin mielin lähettää

²⁴⁸ Kuusamon lestadiolaisuus ja televisio oli esillä jo 1960-luvulla. Vuonna 1966 Kuusamon kirkkoneuvosto teki päätöksen, ettei Kuusamon Käylän kirkosta saa televisioida jumalanpalvelusta. Lestadiolaiset olivat asian vahva taustavaikuttajaryhmä katsoen, että televisiointi olisi syntiä. Käylän rajaseutupastorina toimi Martti Kallunki, jonka toiminta Ylikiimingissä myöhemmin 1970-luvulla tuli jo aiemmin esille tässä tutkielmassa. Kuusamon 1960-luvun televisioasia tuli julkisuuteen Suomen Kuvalehden artikkelin kautta (Suomen Kuvalehti 16.4.1966 (15), s. 24–26: *Kuusamo on puhunut*. Vastineet artikkeliin: Sama 30.4.1966 (17), s. 12: *Kunnioitukseksi*; Sama 7.5.1966 (19), s. 3: *Kuusamolaiset ja televisio*; Sama 7.5.1966 (19), s. 8: *Kuusamo on puhunut*; Sama 18.6.1966 (24), s. 4: *Kuusamo on puhunut*).

²⁴⁹ Kaleva 6.11.1978 (299), s. 9: *Televisio ympärillä pyörii Kuusamon uutuuksia*.

²⁵⁰ Seura 19.1.1979 (3), s. 52: *Pettääkö televisio meitä? Kirjailija Jorma Kurvinen: Vaaditaan televisio tavallisen kansan puolelle*.

²⁵¹ Kurvinen 1980, takakansi.

²⁵² Mm. Päivämies 11.1.1978 (2), s. 1, 6: *Jumalan lapsen käyttäytymisestä*; Päivämies 7.2.1978 (6), s. 2: *Kristitty kotina koulussa* (pääkirjoitus); Päivämies 15.3.1978 (11), s. 2: *Lasten asema nyky-yhteiskunnassa* (pääkirjoitus); Päivämies 4.1.1979 (1), s. 2: *Koulukeskustelu* (pääkirjoitus); Päivämies 10.1.1979 (2), s. 4: *Koulujen opetusasia*; Päivämies 24.1.1979 (4), s. 2: *Massaviibteen vaarat* (pääkirjoitus); Päivämies 14.2.1979 (7), s. 1, 6: *Vanhempien kasvatusvastuu – koulutelevisio*.

lapsensa kouluun tietäen, että heitä ohjataan siellä kunnioittamaan elämän oikeita arvoja. Monet lopunajan viettelykset ovat kuitenkin tulleet kouluelämäänkin.”²⁵³ Mutta koulu- maailmasta erityistä huomiota lestadiolaisten keskuudessa sai koulutelevisio ja aiheesta nousi myös laajempaa julkista keskustelua.

Lestadiolaisille koulutelevisio ei aiheena ollut uusi, vaan asia oli ollut esillä useampi- en vuosien aikana. Vaikka vuonna 1963 SRK:n vuosikokouksessa katsottiin, ettei televisio sovi kristittyyn kotiin television turmelevan sisältönsä vuoksi, silti vuoden 1966 päätöksen mukaan koulutelevision seuraamista ei kuitenkaan kielletty ehdottomasti.²⁵⁴ Vuonna 1975 SRK:n johtokunnan mukaan koulutelevisiota voitiin käyttää opetuksessa, mutta ohjelmien valinnassa tuli olla kriittinen. Kanta kuitenkin tiukkeni pian niin, että vuonna 1976 vuosi- kokouksen kannanilmaisun mukaan uskovaisen opettajan pitää vastustaa television käyttöä opetuksessa ja uskovaisille oppilaille tuli pyytää vapautus koulutelevision seuraamisesta. Asia muuttui jälleen vuonna 1978, jolloin opettajien ja puhujainkokouksen kannanoton mukaan uskovaisten opettajien ei sallittu käyttää koulutelevisiota, mutta lasten vapauttaminen koulutelevision katsomisesta ei ollut enää ehdoton – siitä tuli keskustella koulun kanssa ja ristiriitaisessa tilanteessa televisio-opetukseen täytyisi alistua.²⁵⁵

Koulutelevisioasia ei jäänyt vain lestadiolaisten oman päätöksenteon varmaan. Kouluhallitus oli julkaissut vuonna 1976 yleiskirjeen, joka suhtautui ymmärtäväisesti televisio-opetuksesta vapauttamiseen.²⁵⁶ Lestadiolaisten vapauttaminen televisio- opetuksesta aiheutti kuitenkin tiettyjä ongelmia, joista kertoi esimerkiksi Kaleva-lehden etusivun uutinen vuonna 1978. Esimerkiksi otetussa Oulunsalon koulussa lestadiolaisten näkemys kyllä ymmärrettiin, mutta vaikeaksi tilanteen teki opetuksen jakaminen: lestadio- laiset eivät suostu katsomaan koulutelevisiota, ja ei-lestadiolaisten vanhemmat eivät halunneet lastensa jäävän paitsi koulutelevisiosta, joka kuitenkin nähtiin kirjatietao syven- täväksi.²⁵⁷

Oulussa läänihallitus antoi päätöksen siitä, että katselun tulee olla vapaaehtoista. Jotta asiaan saatiin kuitenkin laajempi näkökulma, Opettajien Ammattijärjestö OAJ pyysi kouluhallitusta tekemään selvityksen koulutelevision käytöstä.²⁵⁸ Vuoden 1979 lopulla

---

²⁵³ Päivämies 11.1.1978 (2), s. 1, 6: *Jumalan lapsen käyttäytymisestä.*

²⁵⁴ Lepistö 2001, s. 146; Melkas 1985, s. 267–268.

²⁵⁵ Melkas 1985, s. 267–268; Vuoden 1976 kannanotto: Päivämies 14.7.1976 (29), s. 1: *SRK:n vuosikokouksen kannanilmaisut: Koulutelevisioasia*; Vuoden 1978 kannanotto: Päivämies 10.1.1979 (2), s. 4: *Oulussa 28. 12. 1978 pidetyn opettajien ja puhujienkokouksen kannanotto.*

²⁵⁶ Melkas 1985, s. 268.

²⁵⁷ Kaleva 13.11.1978 (306), s. 1, 4: *Lestadiolaiset eivät seuraa opetusohjelmaa. Koulu-tv:stä ongelma Oulunsalon koulussa.*

²⁵⁸ Kaleva 21.1.1979 (19), s. 5: *Koulu-tv:n katselusta koko maan selvitys.*

kouluhallitus lähettikin kouluille yleiskirjeen, jonka mukaan huoltajan niin halutessa oppilas voidaan vapauttaa osallistumisesta elokuva- ja teatteriesityksiin, konsertteihin, musiikkiliikuntaan sekä opetuksessa apuna käytettävien televisio-ohjelmien seuraamiseen. Erityisesti vapautus koskee teatteri- ja elokuvaesityksiä ja konsertteja, koska niihin opettajalle ei ollut yleensä ollut mahdollisuutta tutustua etukäteen. Opiskelutilanteesta vapautettujen oppilaiden opiskelu tuli ratkaista koulukohtaisesti, lähinnä yksilö- ja ryhmätyöskentelyn avulla.²⁵⁹

Kaikkiaan lestadiolaisuuteen liittyneen 1970-luvun televisiokeskustelun voidaan useimmiten sanoa liittyneen juuri koulutelevisioon. Miksi koulutelevisiosta tuli niin suuri kysymys? Jokainen saa elää kotonaan kuten haluaa, myös televisiotta. Koulussa tilanne on kuitenkin hankala, kun samassa tilassa on paikalla oppilaita, jotka saisivat ja eivät saisi katsoa koulutelevisiota, mutta koulujen määrärahat eivät riitä opettamaan kahta erillistä ryhmää. Päivämies-lehdessä useasti mainittiin, että lestadiolainen²⁶⁰ opettaja ymmärtää asian, mutta ei-lestadiolaiselle tilanne on hankalampi.²⁶¹ Mutta onko tilanne lestadiolaisen opettajan opetuksessa epätasa-arvoinen ei-lestadiolaisten lasten kannalta, koska audiovisuaalinen opetusmateriaali kuitenkin monessa kohden voi syventää opiskeltavaa asiaa? Koulutelevision myötä kohtasivat myös erilaiset lasten taustat. Suurin osa 1960–1970-luvulla syntyneistä nuorista kuuluu niin sanottuun ensimmäiseen televisiosukupolveen, eli he ovat ensimmäisiä suomalaisia, jotka ovat eläneet television kanssa pienestä pitäen.²⁶² Lestadiolainen nuori saattoi kuitenkin kohdata television laitteenakin ensimmäistä kertaa koulussa. Koulutelevisioasian laajempaan käsittelyyn 1970-luvulla todennäköisesti vaikutti myös televisioiden ja opetusohjelmien yleistymisen kouluissa juuri 1970-luvulla.

Miksi yleensäkin televisiosta oli tullut niin suuri kysymys? Tietysti yksi syy voi olla, että televisio oli jo 1970-luvulla varsin yleinen suomalaisten keskuudessa ja yleisestä poikkeaminen aina herättää huomiota. Sosiaalipolitiikan tutkija Roos toteaa, että ”viestintävälineiden käyttö osana elämäntapaa on merkityksellinen erityisesti elämäntapojen erottelun välineenä”²⁶³. Elämäntapojen erottelu ei kuitenkaan ollut se pääsyy, miksi lestadiolaiset suhtautuivat televisioon kielteisesti. Kyse ei myöskään ole televisiosta

---

²⁵⁹ Kurvinen 1980, s. 148. Kouluhallituksen kirje on Kurvisen kirjan liitteenä.

²⁶⁰ Päivämies-lehti käyttää termejä uskovainen/epäuskoinen tarkoittaen asetelmaa lestadiolainen/ei-lestadiolainen.

²⁶¹ Mm. Päivämies 7.12.1977 (49), s. 8: *Koulu ja kristitty koti. Keskustelutilaisuus Hankasalmella*; Päivämies 7.2.1978 (6), s. 2: *Kristitty kotona ja koulussa* (pääkirjoitus);

²⁶² Oksanen 1989, s. 107.

²⁶³ Roos 1989, s. 37. Roosin tutkimuksessa on käyty laajasti läpi televisiota arkielämän hallitsijana ja uhkana. Tutkimus jättää kuitenkin käsittelemättä tapaukset, joissa televisiota kieltäydään katsomasta, kun taas televisiota katsovien keskuudesta television roolia kartoitetaan laajasti (Hyytinen 1995, s. 57).

teknisenä laitteena²⁶⁴. Lestadiolaisten mielestä television tarjoama ohjelmisto ja sitä kautta välittynyt maailmankuva ei ole terveellinen, muun muassa väkivallan vuoksi.²⁶⁵ Lestadiolaisuuden televisioideologiaa tutkineen *Jussi Melkaksen* mukaan lestadiolaisen televisioajattelun taustalla on käsitys vahvasta perisyynnistä, joka vähentää jokaisen ihmisen moraalista kontrollia, minkä takia puolestaan ihmisten kokemushorisonttia on pyrittävä rajoittamaan.²⁶⁶ Lestadiolaisten suhtautumisessa televisioon täytyy myös muistaa lestadiolaisuuden lähtökohta. Lestadiolaisuus syntyi Lapissa ympäristössä, jossa monet esineet ja asiat olivat yllisyyttä ja turhuutta, vaikka ne muualla keskuksissa olivat arkipäiväisiä. Tämä varauksellinen suhtautuminen turhiksi miellettyihin asioihin on säilynyt lestadiolaisuudessa.²⁶⁷

3.4 Rovaniemen suviseurur vuonna 1979

”Jumalan virta on vettä täynnä”²⁶⁸ – tällä tunnuslauseella kutsuttiin vieraita Rovaniemen Rautiosaaren suviseuroihin. Odotukset 70 000 seuravieraasta²⁶⁹ eivät täysin toteutuneet, sillä paikalla arvioitiin vilkkaimpana päivänä olleen noin 60 000–65 000 vierasta²⁷⁰. Ehkä syynä arvion pettämiseen oli suviseurojen aikaan vallinnut huono sää. Kotimaa-lehden uutisointi oli aikaisempaa tiiviimpää, sillä aikaisempina vuosina oli tehty haastattelu jostain seuravieraasta, mutta nyt tämä puuttui. Suviseuroista oli Kotimaa-lehdessä siis vain yksi uutinen. Siinä kerrottiin seurojen käytännön järjestelystä ja lainattiin muutamia seura-puheita. Kotimaa-lehdellä ei ole ollut ketään vakiintunutta suviseuratoimittajaa ja siksi uutiset ovat olleet hieman erilaisia jokaisena vuonna. Vuoden 1979 uutisointi oli tiiviin asiallista – suviseurojen laajuuden huomioiden jopa turhankin tiivistä: vain neljä kapeaa ja lyhyttä palstaa, joskin etusivulla.²⁷¹ Kotimaa-lehden koon huomioiden tämä on aika vähän, sillä voisi olettaa Suomen suurimman hengellisen tapahtuman herättävän hieman enemmän mielenkiintoa kristillisessä lehdessä.

---

²⁶⁴ Väitteen puolesta puhuu esimerkiksi lestadiolaisten 1980-luvulta alkanut myönteinen suhtautuminen kotivideointiin, mikä kuitenkin useimmiten edellyttää television käyttöä teknisenä apuvälineenä, joskaan ei antenniverkkoon kytkettynä.

²⁶⁵ Heiskanen 1989, s. 156; Roos 1989, s. 37–92.

²⁶⁶ Melkas 1985, s. 270.

²⁶⁷ Kinnunen 2002, s. 331.

²⁶⁸ Suviseurur 1979. Tunnuslause: Ps. 65:10.

²⁶⁹ Kaleva 29.6.1979 (170), s. 12: *Rautiosaarelle odotetaan 70 000 seuravierasta.*

²⁷⁰ Palola 2006, s. 160; Suviseurur 1980: vuosikertomus vuodesta 1979, s. 239.

²⁷¹ Kotimaa 6.7.1979 (49), s. 1–2: *Suviseurur Rovaniemen Rautiosaarella. Kirkko on tehty elävistä kivistä.*

Kaleva-lehden uutisointi oli edellisen vuoden kaltaista. Toisaalta SRK:n tiedotustavassakaan ei ollut aikaisempiin vuosiin verrattuna mitään muutosta: suviseurojen tiedotustoimikunta laati lehdistön käyttöön tiedotteita ja lyhennelmät kaikista saarnoista. Tämän lisäksi joka päivä oli tiedotustilaisuus lehdistölle, jossa toimittajat saattoivat kysyä asioita suviseurojen järjestelyorganisaatiolta ja SRK:n nimeämiltä edustajilta. SRK:n näkemyksen mukaan kaiken tiedottamisen ensisijainen tarkoitus oli kutsua ”epäuskoisia ihmisiä sisälle Jumalan valtakuntaan”.²⁷² Tästä pyrkimyksestä huolimatta Kaleva-lehdessä suviseurat esiintyi ennen kaikkea valtaisana yleisötapahtumana, sillä puolet kaikesta uutisoinnista liittyi seuravieraiden lukumäärään, seura-alueeseen, paloturvallisuuteen, muonitukseen tai lastenhoitoon – siis tilaisuuden käytännölliseen puoleen²⁷³. Edelliseen vuoteen verrattuna mukana oli kuitenkin enemmän otteita saarnoista²⁷⁴. Aikaisempaa enemmän oli uutisoinnissa myös korostettu nuorten suurta osuutta suviseuravieraiden joukosta, sillä nuorten osuus oli noin puolet. Suviseuravieraiden määrän lisääntyessä vuosien myötä on erityisesti kasvanut nuorten osuus.²⁷⁵

Julkisuusnäkökulmasta vuoden 1979 suviseuroilla tapahtui yksi yhteenotto. Viikko suviseurojen jälkeen Suomen Kuvalehdessä julkaistiin avoin kirje Oulun piispalle. Kirjoituksessa todettiin, että jos lehdistöä on syytetty nihkeästä suhtautumisesta uskonnollisiin ilmiöihin, niin syytä on myös toisella puolella. Suomen Kuvalehti oli aikonut tehdä reportaasin uskonnollisesta elämäksestä ja tästä aiheesta oli keskusteltu suviseurojen päätoimikunnan kanssa. Lauantai-illan ehtoollispalvelukseen toimittajaa ja kuvaajaa ei kuitenkaan päästetty, koska rauhanyhdistyksen kuvaaja ilmoitti saaneensa yksinoikeuden valokuvaukseen seurateltassa ja tilaisuus oli suljettu ulkopuolisilta. Suomen Kuvalehden toimittajat kysyivätkin Oulun hiippakunnan piispalta, miten kirkon ehtoollisenvietto voi olla yksityinen tapahtuma ja miksi rauhanyhdistyksen kuvaaja sai liikkua vastoin hyvää tapaa alttarin sisäpuolella.²⁷⁶ Myös Kotimaa-lehti kertoi tapahtuneesta ja tässä yhteydessä julkaisi kirkkoneuvos *Jukka Malmivaaran* huomautuksen siitä, että kirjettä on turha osoittaa Oulun piispalle, sillä ehtoollisen vietosta vastaa kirkkoherra. Malmivaara totesi myös,

²⁷² Päivämies 13.6.1979 (24), s. 6–7: *SRK:n suviseurat Rovaniemen Rautiosaaressa/Tiedotustoimikunta*; Palola 2006 (sähköposti).

²⁷³ Kaleva 29.6.1979 (170), s. 12: *Rautiosaarelle odotetaan 70 000 seuravierasta*; Sama, s. 13: *Yksisuuntainen liikenne Rautiosaaressa*; Kaleva 1.7.1979 (172), s. 3–4: *Kuurosade hätisti seuravieraita*; Kaleva 3.7.1979 (174), s. 3–4: *Päivänpaisteinen päätös seuroille*.

²⁷⁴ Kaleva 30.6.1979 (171), s. 3, 10: *Kristikansa kiirehti uskoaan vahvistamaan*; Kaleva 1.7.1979 (172), s. 3–4: *Kuurosade hätisti seuravieraita*; Kaleva 2.7.1979 (173), s. 3, 8: *Suviseuraväki tyytyväistä*.

²⁷⁵ Kaleva 29.6.1979 (170), s. 13: *”Ennen eivät nuoret käyneet seuroissa”*; Kaleva 30.6.1979 (171), s. 10: *Uskosta nuorelle iloa ja turvaa*.

²⁷⁶ Suomen Kuvalehti 13.7.1979 (28), s. 63: *Avoin kirje Oulun piispalle*.

että ehtoollinen on aina julkinen tilaisuus ja kuvaamisen voi kieltää ainoastaan kirkkoherra. Rovaniemen seurakunnan mukaan kirkkoherra tuskin oli puuttunut kuvaamiseen, vaan kyse oli muutamien yksityisten lestadiolaisten liiasta oma-aloitteisuudesta.²⁷⁷ Asian käsittely julkisuudessa päättyi tähän.

Jos tapahtumassa todella oli kyse muutaman yksittäisen lestadiolaisen liiasta oma-aloitteisuudesta, on tapahtuma hyvä esimerkki siitä, kuinka lestadiolaisten joukossa oli niitä, jotka suhtautuivat hyvinkin jyrkästi toimittajiin. Vuoden 1979 suviseurat olivat kuitenkin viimeiset suviseurat sulkeutuneen tiedotuspolitiikan aikana ja 1980-luvun alusta alkaen suviseurat vaiheittain avautuivat entistä enemmän toimittajille.

3.5 Uskonto ja painostus

Leimallisinta vuoden 1979 lestadiolaisuuden julkisessa käsittelyssä olivat väitteet lestadiolaisten painostuksesta jäseniään kohtaan? Toisinaan kyse oli väitteistä poliittisesta painostuksesta, toisinaan henkisestä painotuksesta.

Väitteen poliittisesta painostuksesta toi esille Suomen Maaseudun puolueen, SMP:n kansanedustaja *J. Jubani Kortosalmi*. Hän lähetti lokakuun 1979 alussa kirjeen arkkipiispa Mikko Juvalle. Kirjeessään Kortosalmi valitti, kuinka sekä SMP:n ehdokkaita että mahdollisia äänestäjiä oli painostettu uskonnon varjolla väittämällä, ettei SMP ole uskonnon kannalla ja näin myös pyritty estämään ihmisiä tukemasta SMP:n politiikkaa. Kortosalmi mainitsi pelottelijana erityisesti lestadiolaiset. Kortosalmen avoimen kirjeen osia julkaistiin muun muassa Kotimaa-lehdessä.²⁷⁸ Asian käsittely jatkui julkisesti, sillä arkkipiispa Juvan vastaus Kortosalmen kirjeeseen julkaistiin ainakin Kaleva-lehdessä. Juvan mukaan Suomen Rauhanyhdistys asennoituu kirkkoon siten, että kirkon johdolla ei juuri ole edellytyksiä vaikuttaa yhdistyksen toimintaan. Juvan mielestä Kortosalmen olisikin pitänyt kohdistaa valituksensa ensisijaisesti Suomen Rauhanyhdistykselle, mutta tästä huolimatta Juva lähetti Kortosalmen kirjeen tiedoksi kaikille Suomen piispoille.²⁷⁹ Juvan vastaukseen sisältyi pieni virhe. Juva käytti nimitystä ”Suomen Rauhanyhdistys”, jota ei ole edes olemassa. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (SRK) on vanhoillislestadiolaisten kattojärjestö, jonka alla tosin toimii useita paikallisia rauhanyhdistyksiä. Arkkipiispalle kirjeen kirjoittanut Kortesalmikin käytti nimitystä Suomen Rauhanyhdistys, mutta arkki-

---

²⁷⁷ Kotimaa 20.7.1979 (53), s. 1: *Kabinaa kuvaamisesta suviseuroissa.*

²⁷⁸ Kotimaa 16.10.1979 (80), s. 21: *Smp:n Kortesalmelta kirje arkkipiispalle. Poliittista painostusta uskonnon varjolla.*

²⁷⁹ Kaleva 31.10.1979 (294), s. 5: *Arkkipiispa vastasi Kortesalmelle.*

piispan olisi olettanut olevan tarkempi. Vai kertoiko väärän nimityksen käyttö arkkipiispa Juvan puutteellisista tiedoista Suomen suurimman herätysliikkeen organisaation pääpiirteistä?

Väitteet lestadiolaisten harjoittamasta poliittisesta painoksesta jäivät kuitenkin vuonna 1979 painostusväitteissä taka-alalle, sillä enemmän huomiota saivat väitteet henkisestä painostuksesta. Erityisesti huomiota saivat lestadiolaisten ”hoitokokouksiksi” kutsutut tilaisuudet, joissa väitettiin tapahtuneen henkistä painostusta ja jopa suoranaista henkistä väkivaltaa.²⁸⁰ ”Hoitokokouksien” taustalla oli suomalaisen yhteiskunnan muutos. Suomessa oli 1960-luvulla alkanut muuttoaalto maalta kaupunkeihin ja tämä vaikutti merkittävästi myös kirkkoon, sillä maaltamuuton seurauksena tapahtunut nopea yhteiskunnallinen muutos mursi vanhat ja yhtenäiset elämäntapojen muodot²⁸¹. Vaikka 1970-luvun lopun korkea työttömyys aiheutti huolta, 1970-luvun loppua on pidetty suomalaisille modernisaation aikana²⁸². Modernisaatioon liittyi kuitenkin useita tapahtumia, jotka jo pelkästään luterilaiselle kirkolle olivat vaikeita, vanhoillisesta herätysliikkeestä puhumattakaan. Nuorison keskuudessa 1960-luvulla alkanut kapina valtakulttuuria vastaan jatkui 1970-luvulla valtakulttuurin ja vastakulttuurin välisenä vastakkaisasetelmana.²⁸³ Alkoholilainsäädännön muututtua vuonna 1969 keskiolut tuli kauppaan ja tämä nosti alkoholin kulutusta²⁸⁴. Kuntien terveystyöntekijöiden oli ryhdyttävä antamaan ehkäisyvalistusta. Peruskoulu-uudistuksen myötä uskonnon opetus oli vähentymässä sekä peruskouluissa että lukioissa.²⁸⁵ Populaarikulttuuri jatkoi leviämistään; syntyi suomi-rock, ja radion yleisimmäksi musiikkilajiksi nousi ”kevyt musiikki”²⁸⁶.

Muutoksen keskellä lestadiolaiset ja liikkeen johto etsivät vakaumustaan vastaavia ajattelu- ja toimintatapoja. Apuna pidettiin 1960-luvulta alkaen ”hoitokokouksia”, joissa keskusteltiin maallistumisilmiöistä. ”Hoitokokouksien” taustalla oli lestadiolaisten näkemys, että ketään lestadiolaista ”ei jätetä yksin yön pimeyteen hukkumaan”²⁸⁷. Suurin huomio kokouksissa kohdistui erilaisten asioiden syntisyyteen ja lestadiolaisten muistutukseen, kuinka tarpeellista syntisistä asioista on tehdä parannus.²⁸⁸ Kokouksissa nostettiin esille myös yksittäisten lestadiolaisten yksittäisiä syntejä. Osa näistä tuli laajempaan tietoi-

---

²⁸⁰ Kurvinen 1980, passim; Linjakumpu 2000, s. 5; Syntisin silmin 3.1.1981 (AV).

²⁸¹ Vikström 1997, s. 61.

²⁸² Puohiniemi 1993, s. 32 ja 46.

²⁸³ Junnonaho 1996, s. 40–51; Karisto & Takala 1990, s. 86–138; Roos 1990, s. 478.

²⁸⁴ Mäkelä 1971, s. 215.

²⁸⁵ Pöyhönen 1980, s. 213–217.

²⁸⁶ Salokangas 1999, s. 50.

²⁸⁷ Päivämies 22.2.1978 (8), s. 8: *Ovatko neuvonpidot tarpeellisia.*

²⁸⁸ Sama.

suuteen toisen lestadiolaisen kertomana – tähän osaltaan liittyivät väitteet, kuinka osa lestadiolaisista tarkkaili toisiaan.²⁸⁹

”Hoitokokouksien” lähtökohta oli pohjimmiltaan vilpitiön – keskustella maallistumisilmiöistä ja sen vaaroista. Vuosien myötä ”hoitokokoukset” saivat kuitenkin suorastaan arveluttavia piirteitä. Eräs ”hoitokokouksien” ongelmakohta oli synnin määrittely. Käytännössä asioiden syntyisyys saatettiin määrittellä paikallisella rauhanhdistyksellä, joten jonkin asian syntyisyys tai syntyisyysaste saattoi olla erilaista eripuolella Suomea. Paljon saattoi vaikuttaa sekin, millaisia olivat kunkin rauhanhdistyksen voimahahmot. Jos he edustivat hyvin tiukkaa linjaa, niin lähes kaikki kokouksiin osallistuneet olivat syntisiä johonkin asiaan ja heidän olisi tullut tehdä julkisesti parannusta milloin mistäkin ”väärästä hengestä”²⁹⁰. Osa kokouksissa olleista tekikin parannusta tietämättä edes tarkasti, mistä tekivät parannusta. Kaikki eivät kuitenkaan suostuneet tekemään parannusta asioista, joita he eivät katsoneet vääriksi tai synnillisiksi. Tällaisia henkilöitä lestadiolaisuudessa pidettiin ”väärauskoina” ja he joutuivat yleensä ulos paikallisen rauhanhdistyksen toiminnasta, ja sitä kautta myös vanhoillislestadiolaisuudesta. Yleensä parannusta tekemättömien kohdalla käytettiin ”avainten valtaa”, eli heidät ”sidottiin syntiensä vuoksi”, jolloin lestadiolaisen tulkinnan mukaan heillä ei olisi pääsyä taivaaseen.

”Hoitokokouksista” on olemassa hyvinkin vastakkaisia näkemyksiä²⁹¹. Esimerkiksi ulosjoutuneista suurin osa katsoi joutuneensa erotetuksi, kun taas SRK:ssa näiden henkilöiden katsottiin tehneen valintansa ja lähteneen liikkeestä. Myös ”hoitokokouksien” merkitys on säilynyt kiistanalaisena: on lestadiolaisia, jotka katsovat kokouksien olleen pahimman luokan henkistä terroria, mutta myös niitä, joiden mielestä ”hoitokokoukset” olivat varsin tarpeelliseksi vaikeina aikoina.²⁹² Moni lestadiolainen on kuitenkin tunnustanut, että 1970-luvun toiminnassa tapahtui ”ylilyöntejä”.²⁹³

---

²⁸⁹ Kurvinen 1980, passim; Linjakumpu 2000, s. 5; Syntisin silmin 3.1.1981 (AV).

²⁹⁰ ”Henkien taistelussa” alkuvaiheessa ääripäitä edustivat ”hempeä henki”, eli liian väljä suhtautuminen ongelmiin ja ”kuiva henki”, eli (liian) tiukka suhtautumistapa. Myöhemmin 1970-luvun lopulla puhuttiin yleisemmin vain ”väärästä hengestä”. Tarkemmin luokitellen ”henkiä” on enemmänkin kuin tässä mainitut, mutta tässä mainitut olivat yleisimmät. (Liikanen 2005, s. 89–90; Savela 1990, s. 49–50; Savela 1991a, s. 52)

²⁹¹ Eräs kuvaus ”hoitokokouksista” on Leo Hartvaaran romaani *Suden ubrit* (Hartvaara 1984). Tässä teoksessa ”hoitokokouksia” ja niiden sisältöä kuvataan varsin kriittisestä näkökulmasta. Teos julkaistiin tämän tutkimuksen ajallisella tarkastelujaksolla, mutta ainakaan tämän tutkielman lähdeaineistossa olleissa lehdissä teos ei saanut julkisuudessa huomiota.

²⁹² Kurvinen 1980, passim; Linjakumpu 2000, s. 5; Syntisin silmin 3.1.1981 (AV);

Kotimaa 3.2.2006 (5), s. 4–5: *Vanhoillislestadiolaisilta vaaditaan anteeksipyyntöä internetissä.*

”Hoitokokousten” kipu tuntuu yhä.

²⁹³ Mm. Savela 1991b, s. 61.

Vastoin toisinaan esitetty väitettä²⁹⁴, ”hoitokokoukset” ja painostusväitteet eivät olleet vain loppuvuoden 1979 ilmiö. Esimerkiksi jo tammikuussa 1979 Kotimaa-lehden näkökulma-palstalla todettiin, että vuosien mittaan oli Kotimaa-lehden toimitukseen kantautunut niin paljon viestejä lestadiolaisten henkisestä painostuksesta, että ei savua ilman tulta. Kirjoituksessa lestadiolaisten toimintaa pidettiin ahtaana ja lapsellisena, mutta lopussa muistutettiin, että astuminen Jumalan sijaan mestaroimaan muiden elämää ei ole vain lestadiolaisten ongelma, vaan siihen syyllistyy itse kukin.²⁹⁵ Huhtikuussa Kotimaa-lehden yleisönosastolla kuvattiin hoitotilaisuutta ja kysyttiin, mitä piispat pelkäävät, sillä ihmisten ahdistus uskonnollisen terrorin tähden on liian suuri. Kirjoituksessa ei mainittu lestadiolaisuutta nimeltä, vaan kirjoitus käsitteli Pohjois-Suomen herätysliikettä, joka mitätöi lähetystyön.²⁹⁶ Kaikkein eniten ”jumalanlasten hoito” oli esillä Päivämies-lehdessä, jossa asiaa oli käsitelty jo ennen vuotta 1979. Lähes kaikissa aihetta käsittelevissä kirjoituksissa lähinnä puolustettiin ”hoitojen” tarpeellisuutta.²⁹⁷ Samalla muistutettiin, että sielunhoidolliset neuvonpidot eivät olleet uusi ilmiö, vaan niitä on pidetty ennenkin.²⁹⁸ Tosin tilastot ovat selvästi osoittaneet, että ”hoitokokouksien” määrä lisääntyi runsaasti juuri 1970-luvun lopulla²⁹⁹.

Lestadiolaisten aiheuttamaan painostukseen liittynyt runsas julkinen huomio alkoi lokakuussa 1979. Alkuvaiheessa lehtikirjoituksia oli erityisesti Kuusamon alueella ilmestyvässä Koillissanomat-lehdestä³⁰⁰. Kirjoituksissa käsiteltiin lestadiolaisten yöllisiä ”hoitokokouksia”, lestadiolaisten soveliaisuutta toimia opetustehtävässä sensuroimalla oppikirjoja ja lestadiolaisten käsitystä pelastuksesta vain lestadiolaisuuden kautta. Kirjoitusten sävy oli varsin negatiivinen.³⁰¹ Huomion arvoista on, että kaikki Koillissanomat-lehden kirjoitukset oli kirjoitettu omalla nimellä, eli kirjoittajat olivat valmiita seisomaan sanojensa takana. Painostukseen liittyvät syytteet olivat marraskuuhun mennessä saaneet jo sellaiset mitat, että Kuusamon kirkkoneuvosto käsitteli asiaa kokouksessaan 14.11.1979. Vilkkaan keskustelun jälkeen saatiin aikaiseksi julkilausuma, joka hyväksyttiin

²⁹⁴ Mm. Kurvinen 1980, s. 27.

²⁹⁵ Kotimaa 9.1.1979 (2), s. 2: *Hengellistä painostamista*. Kirjoituksen taustalla oli pastori Arvo Kourin kirjoitus Helsingin Sanomiin lestadiolaisen herätysliikkeen aiheuttamasta painostuksesta.

²⁹⁶ Kotimaa 3.4.1979 (26), s. 6: *Mitä piispat pelkäävät?*

²⁹⁷ Mm. Päivämies 22.2.1978 (8), s. 2: *Sensationälkä* (pääkirjoitus);

Päivämies 22.2.1978 (8), s. 8: *Ovatko neuvonpidot tarpeellisia;*

Päivämies 15.3.1978 (11), s. 6, 8: *Henkien taistelu. Alustus Oulun talvipäivillä 7.3.-78.*

²⁹⁸ Päivämies 4.1.1978 (1), s. 6: *Alustus pubujainkokouksessa Oulussa.*

²⁹⁹ Mm. Liikanen 2005, s. 92; Lohi 2000b, s. 117.

³⁰⁰ Koillissanomat on Koillismaalla 3–4 kertaa viikossa ilmestyvä sanomalehti.

³⁰¹ Koillissanomat 23.10.1979 (166), 2: *Henkistä väkivaltaa;*

Koillissanomat 26.10.1979 (168), s. 2: *Henkinen väkivalta on torjuttava;*

Koillissanomat 2.11.1979 (172), s. 2: *Armon bengen pilkkaa.*

äänin 5–5. Tasatuloksessa kirkkoneuvoston puheenjohtaja, kirkkoherra Raimo Karvosen ääni ratkaisi. Julkilausumasta sanoutuivat irti muun muassa kaikki rauhanyhdistykseen kuuluneet kirkkoneuvoston jäsenet. Julkilausuman vastustajien mielestä kyseessä oli rauhanyhdistyksen sisäinen asia.³⁰² Julkilausuman viesti oli yksinkertainen. Rekisteröitynä yhdistyksenä rauhanyhdistys voi erottaa jäseniään, kunhan se tapahtuu laillisesti. Mutta kaikenlaisesta omantunnon hallitsemisesta ja kristittyjen orjuuttamisesta ”uskonpuhdistuksen seurakunnat” sanoutuvat irti. Lestadiolaisten oli väitetty kieltäneen jäseniään käymästä muiden kuin lestadiolaisten pappien tilaisuuksissa. Julkilausuman mukaan jokaisella kirkon jäsenellä on täysi vapaus käydä kaikissa evankelis-luterilaisen kirkon tilaisuuksissa. Tulevien painostustapauksien varalta neuvottiin kääntymään kirkkoherran ja kirkkoneuvoston puoleen, ja jos nämä eivät pysty auttamaan, ”joutunevat maalliset viranomaiset vihdoin puuttumaan asiaan”.³⁰³ Vihdoin-sana on suorastaan huomiota herättävä sanavalinta. Aivan kuin maallisten viranomaisten puuttuminen asiaan olisi jotain, jota kirkkoneuvosto, tai ainakin osa sen jäsenistä, oli jo odottanut.

Voimakkain ääni julkisuudessa painostuskeskusteluun liittyen tuli Suomen kirkon korkeimmalta taholta. Kirkon johdon kauan kestänyt vaikeneminen lestadiolaisväittelyyn päättyi, kun Helsingin Sanomat julkaisi 2.12.1979 kokonaisen sivun laajuisen arkkipiispan Mikko Juvan puheenvuoron. Kirjoituksen taustalla oli Juvalle tullut runsas joukko kirjeitä, joissa valitettiin muun muassa lestadiolaisten painostavista ”hoitokokouksista”. Valitukset tulivat Pohjois-Suomesta, joten asia olisi kuulunut lähinnä Oulun piispa Hannes Leinoselle. Hän ei kuitenkaan lestadiolaisen taustansa vuoksi halunnut puuttua asiaan ja toisaalta Leinonen myös sairasteli paljon viimeisinä piispanaikoinaan. Siksi käytännössä Oulusta puuttui istuva piispa vuonna 1979. Vaikka SRK:n johtokunta kävi kesällä 1979 Juvan puheilla pyytämässä kirkolta suvaitsevaisuutta ja vakuuttamassa lestadiolaisten halua pysyä osana evankelis-luterilaista kirkkoa, SRK:n käynti ei Juvan mielestä muuttanut mitään. Näistä tekijöistä johtuen Juva päätti ottaa henkilökohtaisesti kantaa asiaan.³⁰⁴ Kirjoituksessaan Juva tunnusti Oulun erityisaseman vahvana lestadiolaisalueena, mutta harhaoppisyytöksien osalta Juva totesi, että ”Suomen kirkossa ovat seinät avaralla ja katto korkealla, mutta sen sallivuudella on rajansa”. Painostukseen liittyvään keskusteluun Juva otti kolme näkökulmaa kirkkolakia apuna käyttäen. Ensiksi esimerkiksi televisio tai ehkäisyvälineiden käyttäminen ei ole syntiä, mutta on jokaisen henkilökohtaisen vakaumuksen

---

³⁰² Kaleva 16.11.1979 (309), s. 3, 10: *Uskonnosta taas käistä Kuusamossa.*

³⁰³ Julkilausuma: Kurvinen 1980, s. 138–141.

³⁰⁴ Juva 1994, s. 318–324.

asia, kuinka näihin suhtautuu. Toiseksi lestadiolaisiin kohdistetut väitteet³⁰⁵ voivat pitää paikkansa, mutta ongelmat ei rajaudu lestadiolaisuuteen ja on väärin lyödä leima vain yhteen liikkeeseen, jos ongelmaa on kaikkialla. Kolmas näkökulma olikin jo jyrkempi:

Missä lähimmäisiä painostetaan nöyryyttäviin tunnustuksiin, missä häntä kielletään seurustelemasta vääräuskoisten naapurin kanssa tai edes tervehtimästä tätä, missä sairasta estetään hakeutumasta lääkärinhoitoon, missä lapset eristetään ”uskottomista” leikkিতovereistaan ja missä vaimot alistetaan joka suhteessa, nimenomaan myös seksuaalisesti, siellä luterilainen paikallis-seurakunta ei voi vaieta.³⁰⁶

Ilmeisesti sitaatin alussa luetellut asiat olivat niitä, joista Juvalle oli valitettu kirjeissä. Joka tapauksessa Juvan kanta oli selvä. Juva oli valmis toimimaan tilanteen muuttamiseksi – ”paikallisseurakunta ei voi vaieta”. Mutta ensisijaisesti asiaa tulisi selvittää paikallisesti, ei valtakunnallisella julkisuudella.

Tarkastelussa olleista aikakauslehdistä lestadiolaisuuskeskusteluun ei puuttunut yksikään³⁰⁷. Kaleva-lehdessä käsiteltiin Kuusamon kirkkoneuvoston julkilausumaa ja Juvan lausuntoa³⁰⁸. Kirkkoneuvoston lausumasta julkaistiin otteita otsikolla *Uskonnota taas kiista Kuusamossa*³⁰⁹. Taas-sana viittasi todennäköisesti vuoden 1977 kuusamolaisten tekemään valitukseen. Kaleva-lehdessä julkaistuun Mikko Juvan Helsingin Sanomien puheenvuoron tiivistelmään Juva itse ei ollut tyytyväinen. Juvan mukaan artikkelista oli jätetty pois se myönteinen osuus, jota Juva myös kannanotossaan käsittelee.³¹⁰ Ehkä Juva tunsu huolta siitä, että lehtien käyttämien jyrkempien lausuntojen kautta Juvan kuva lestadiolaisvihamielisenä henkilönä vahvistuisi. Kaleva-lehti ei kuitenkaan ollut ainoa, joka lainasi Juvaa vain jyrkimmiltä osin, vaan muidenkin lehtien lainaukset Juvan lausunnosta olivat lähinnä Juvan jyrkintä osuutta ja näin Juvan näkemyksestä aiheen suhteen annettiin liiankin jyrkkä kuva.³¹¹ Lehtien palstatila on rajallinen ja monesti lausunnoista otetaan vain merkittävimmät, yleisöä kiinnostavat osat.

Kotimaa-lehti käsittelee lestadiolaiskeskustelua Kaleva-lehteä enemmän. Luonnollisesti mukana oli kirkkoneuvoston ja Juvan lausunnot³¹². Kirkkoneuvoston lausunto oli varsin jyrkästi esitetty otsikon *Kuusamon kirkkoneuvosto puuttui lestadiolaisten mielivaltaan*

---

³⁰⁵ Juva käytti esimerkkinä väkisinmakaamissyytettä, josta kerrotaan lisää luvussa 5.4.

³⁰⁶ Helsingin Sanomat 2.12.1979 (325), s. 1, 28: *Arkkkipäspa Mikko Juva vanhoillislestadiolaisista: Kirkon puuttuva painostukseen.*

³⁰⁷ Sen sijaan esimerkiksi Apu-lehti ja Hymy-lehti käsittelevät asiaa (Kurvinen 1980, s. 8).

³⁰⁸ Kaleva 3.12.1979 (326), s. 10: *”Kirkon sallivuudella on rajansa”. Mikko Juva puuttui lestadiolaisuuteen.*

³⁰⁹ Kaleva 16.11.1979 (309), s. 3: *Uskonnota taas kiista Kuusamossa.*

³¹⁰ Kaleva 12.12.1979 (334), s. 2: *Arkkkipäspa ja lestadiolaisuus.*

³¹¹ Kurvinen 1980, s. 10.

³¹² Kotimaa 7.12.1979 (102), s. 2: *Arkkkipäspa Juva lestadiolaiskysymyksestä. Kirkon tuettava puristuksiin jääneitä.*

alla³¹³. Näiden lisäksi Kotimaa-lehdessä julkaistiin kertomus naisesta, joka oli joutunut ulos lestadiolaisuudesta, kun avioitui ei-lestadiolaisen miehen kanssa. Kertomus oli otsikoitu ”tavallinen tarina pohjoisesta” ja muutoinkin kertomuksessa annettiin ymmärtää, että vastaavia tapauksia oli useita. Kaikkiaan kertomuksen pääsisältö oli kuvata, millaista oli olla lestadiolaisuuden ulkopuolinen, kun tuttavapiirissä kuitenkin edelleen oli runsaasti lestadiolaisia. Edes ehtoolliselle ei uskaltanut mennä, kun pappi oli lestadiolainen. Kertomuksen henkilön mukaan ”tie vapauteen” oli vaivalloinen.³¹⁴

3.6 Oulun hiippakunnan piispan valinta

Erityisesti sykyä 1979 pidettiin lestadiolaisuuskeskustelussa varsin vilkkaana. Tämä on todettu niin lestadiolaisessa liikkeessä kuin liikkeen ulkopuolella.³¹⁵ Osansa lestadiolaiskeskusteluun toi Oulun piispan vaali. Oulun piispa Hannes Leinonen pyysi eroa virastaan saavuttaessaan eläkeiän vuonna 1979 ja näin käynnistyi keskustelu uudesta piispasta. Keskustelussa nousi kerta toisensa jälkeen esille Oulun hiippakunnan erityisyys: alueella vahvasti vaikuttava lestadiolaisuus. Varsinkin kun lestadiolaisuus oli ollut muutenkin jo esillä vuonna 1979, alueen erityisyyden huomioiminen tuotiin esille useissa piispan vaalia koskevissa kirjoituksissa, niin lestadiolaisten kuin ei-lestadiolaisten keskuudessa.³¹⁶ Piispan valitsijoiden joukossa lestadiolaisia oli sen verran vähän, että lestadiolaista piispaa lestadiolaiset itsekään eivät uskoneet saavansa, mutta uuden piispan suhtautumistavalla ja taustalla oli tärkeä merkitys vahvalla lestadiolaisalueella.³¹⁷ Lestadiolaisten voimakas asema tuli esille muun muassa Helsingin Sanomissa julkaistussa kirjoituksessa, jossa kysyttiin, kenen ehdoilla kirkko toimii. Kirjoituksessa nimittäin oletettiin lestadiolaisten lähtevän kirkosta, jos Ouluun valitaan naispappeutta kannattava piispa.³¹⁸

Piispakeskustelu eteni niin, että käytännössä julkisuudessa pidettiin esillä neljää nimeä piispaksi: Pekka Raittila, *Olavi Rimpiläinen*, *Erkki Jokela* ja *Arvi Seppänen*.³¹⁹

---

³¹³ Kotimaa 22.11.1979 (96), s. 3: *Kuusamon kirkkoneuvosto puuttui lestadiolaisten mielivaltaan.*

³¹⁴ Kotimaa 15.11.1979 (93), s. 6: *Raubanyhdistys pitää kiinni – tie vapauteen vaivalloinen. Tavallinen tarina pohjoisesta.*

³¹⁵ Mm. Mäkeläinen 1981, s. 263–266; Savela 1990, s. 53; Kotimaa 28.12.1979 (108), s. 5: *Kirkon vuosi.*

³¹⁶ Mm. Kaleva 16.8.1979 (218), s. 3, 5: *Pohjoisen piispalle etsitään seuraajaa;*

Päivämies 12.9.1979 (37), s. 2: *Oulun piispan vaali* (pääkirjoitus);

Kotimaa 25.10.1979 (84), s. 5: *Oulun hiippakunnan piispan vaali.*

³¹⁷ Kaleva 16.8.1979 (218), s. 3, 5: *Pohjoisen piispalle etsitään seuraajaa.*

³¹⁸ Helsingin Sanomat 18.11.1979 (311), s. 18: *Onko kirkko ihmisen puolella?* Kirjoituksen oli kirjoittanut systemaattisen teologian vs. apulaisprofessori *Heikki Kirjavainen.*

³¹⁹ Kaleva 21.10.1979 (284), s. 3, 5: *Maallikot pystymetsästä Oulun piispanvaaliin.*

Karvonen oli omasta mielestään saanut seurakuntalaisilta niin paljon yhteydenottoja lestadiolaisuuteen liittyen, että Karvonen halusi kysyä tulevilta piispoilta ”olemmeko siis valitsemassa hiippakunnalle ’oikein totuuden sanaa jakavaa’, Augustanan sisäistänyttä piispaa, vai etsitäänkö vain valtion virastolle päällikköä, joka antaisi maakunnan rauhassa mellastaa?”³²⁰ Siksi Kuusamon kirkkoherra Raimo Karvonen lähetti kaikille neljälle piispaehdokkaalle kirjeen, jossa tarkasteltiin muun muassa Augsburgin tunnustuksen³²¹ ja lestadiolaisuuden suhdetta. Karvosen kirje keskittyi vain lestadiolaisuuden opilliseen puoleen ja tässä yhteydessä ei tuotu esille esimerkiksi painostussyytteitä. Toisaalta viittaus viranhaltijaan, joka ”antaisi maakunnan rauhassa mellastaa”, oli kuitenkin selvä kannanotto siihen, että Karvosen mielestä nykyisissä viranhaltijoissa oli henkilöitä, jotka sulkevat korvansa lestadiolaisuuden aiheuttamilta ongelmilta.

Vaikka piispaehdokkaiden lisäksi Karvonen lähetti kirjeen myös muutamille papeille, kyseessä oli silti luottamuksellinen kahden osapuolen välinen kirje. Jotenkin kirje kuitenkin päätyi myös SRK:n käsiin, jonka jälkeen asiasta tuli julkinen ja asiasta käytiin useampia lehtikirjoituksia. Päivämies-lehti puolustautui pääkirjoituksessaan Karvosen esittämiin syytöksiin ja piti kirjettä ”erään seurakunnan kirkkoherran laatimana verrattain suuritöisenä juntausasiakirjana”.³²² Kotimaa-lehti käsitteli puolestaan Päivämies-lehden kirjoitusta pääkirjoituksessaan. Erkki Karion mukaan on olemassa kaksi varsin kaukana olevaa näkemystä siitä, miten Raamatun ydinasiat on ymmärrettävä: vastakkain ovat SRK:n ja Lutherin/tunnustuskirjojen käsitykset. Pääkirjoituksen lopuksi todettiin, ettei kirkko voi vaikenematta seurata sivusta kirkon tunnustuksen muuntumista toiseksi.³²³ Päivää ennen tätä pääkirjoitusta Kotimaa-lehdessä oli Raimo Karvosen haastattelu otsikolla *Kestääkö kirkko lestadiolaiset*. Tämä haastattelu keskittyi myös lestadiolaisen ja kansankirkon opetuksen välisiin eroihin.³²⁴ Haastattelu saattoi tuntua keskellä Karvosen kirjettä käsitteleviä pääkirjoituksia ja kirkkoneuvoston julkilausumaa hyvinkin omituiselta, sillä haastattelussa ei näihin asioihin otettu lainkaan kantaa. Syy oli kuitenkin yksinkertainen: haastattelu oli tehty jo lokakuun alussa, mutta piispanvaalin vuoksi se julkistettiin Raimo Karvosen toivomuksesta vasta marraskuun puoli välissä.³²⁵

---

³²⁰ Kurvinen 1980, s. 27–29.

³²¹ Augsburgin tunnustus on evankelis-luterilaisen kirkon tärkein tunnustuskirja. Se esittelee uskonpuhdistukseen liittyneiden seurakuntien opinkäsityksen.

³²² Päivämies 7.11.1979 (45), s. 2: *Sakramentit kansankirkossa ja tunnustuksessa* (pääkirjoitus).

³²³ Kotimaa 16.11.1979 (94), s. 2: *SRK vai Luther?* (pääkirjoitus). Pääkirjoituksen aihetta käsitteli myös yleisönosastokirjoitus: Kotimaa 29.11.1979 (99), s. 5: *Raamattu ja tunnustuskirjat*.

³²⁴ Kotimaa 15.11.1979 (93), s. 1–2: *Kuusamossa seurakunnassa rajanvetoa. Kestääkö kirkko lestadiolaiset?*

³²⁵ Kurvinen 1980, s. 8.

Oulun piispaehdokkaista yksi oli ylitse muiden, jos kyse oli lestadiolaisuuden tunte-
muksesta. Helsingin yliopiston kirkkohistorian vt. apulaisprofessori, dosentti Pekka Raittila
oli vaalin aikaan Suomen parhaita lestadiolaisuuden asiantuntijoita. Vanhoillis-
lestadiolaisten laajempaa tukea Raittila ei kuitenkaan saanut. Raittila kuului vanhoillislesta-
diolaisuudesta irtautuneeseen pappislinjaan. Lisäksi lestadiolaisia saattoi pelottaa Raittilan
vahva tietämys lestadiolaisuudesta, sillä kiistatilanteissa Raittilan auktoriteetti voisi olla pe-
lottavan suuri. Lestadiolaiset löysivätkin piispanvaalissa herännäisistä liittolaisen, sillä
molemmat vastustivat naispappeutta. Molemmat antoivat piispan vaalissa tukensa kirkon
koulutuskeskuksen johtajalle, dosentti Olavi Rimpiläiselle, joka aiottiin ajaa läpi ”rauhanyh-
distyksen miehenä, jolla on körttitausta”.³²⁶ Tästä kahden herätys-liikkeen välisestä
yhteistyösopimuksesta Rimpiläinen ei kuitenkaan omien sanojensa mukaan tiennyt mitään.
Julkisesti Rimpiläinen ei asettunut kumpaakaan liikkeeseen, mutta taustaltaan Rimpiläinen
oli körtti, vaikka Rimpiläisen lapsuuden koti oli lestadiolainen.³²⁷ Vaaleissa Rimpiläinen ase-
tettiin ensimmäiselle sijalle, Raittila toiselle ja tuomiorovasti Arvi Seppänen kolmanneksi.³²⁸
Vaalien ensimmäinen sija ei kuitenkaan takaa valintaa, sillä kolmesta eniten ääniä saaneesta
voi kenestä tahansa tulla piispa. Lopullisen valinnan tekee Tasavallan presidentti.

Vaikka presidentti Urho Kekkosen julkinen suhtautuminen uskontoon näytti toisi-
naan lähes välinpitämättömältä, myöhemmän tutkimuksen valossa yksityisesti Kekkonen ei
ollut välinpitämätön uskontoa kohtaan. Kekkonen luki paljon uskonnollista kirjallisuutta ja
muutenkin suhtautui uskontoon hyvin vakavasti. Suhde kirkkoon oli myös sikäli poikkeuk-
sellinen, että hengellisen alueen asioihin Kekkonen ei maallisena johtajana edes oikeastaan
halunnut sekaantua – Kekkonen piti tiukasti kiinni kahden regimentin opista.³²⁹ Mutta piis-
pannimitykset olivat eräs kirkollinen asia, joka kuului presidentin virkaan. Tämän tehtävän
Kekkonen hoitikin tunnollisesti, sillä on arvioitu, että piispannimitykset olivat asioita, joihin
Kekkonen paneutui virkanimityksistä huolellisimmin.³³⁰ Urho Kekkosella oli yhteys myös
lestadiolaisuuteen, sillä Kekkosen isä siirtyi aikuisiällä lestadiolaisen herätyksen pariin. Vaik-
ka Kekkosen äidin uskonnollinen avarakatseisuus oli Kekkoselle tärkeää, lestadiolaisuuteen
Kekkosella on aivan erityinen suhde. Kekkonen ei missään vaiheessa tietävästi ollut lesta-
diolaisen herätysliikkeen jäsen, mutta uskonnollisista liikkeistä selvästi läheisin suhde
Kekkosella oli vanhoillislestadiolaisuuteen. Kekkosella oli runsaasti lestadiolaisuuteen liitty-
vää kirjallisuutta ja monet hänen ystävästään olivat lestadiolaisia. On myös huomattu

---

³²⁶ Suomen Kuvalehti 5.10.1979 (40), s. 94: *Naispappenden uhka yhdistää. Körtit ja lestadiolaiset liittoutuvat.*

³²⁷ Niiranen 2000, s. 180; Suomen Kuvalehti 30.11.1979 (48), s. 84–86: *Eläytyminen käskemistä tärkeämpää.*

³²⁸ Kaleva 31.10.1979 (294), s. 3: *Rimpiläinen oli vahvin Oulun piispanvaalissa.*

³²⁹ Niiranen 2000, s. 46–50, 60–61.

³³⁰ Suomi 1992, s. 22–23.

tutkimuksissa, että puheita pitäessään Kekkonen halusi asetella sanansa erityisen tarkasti juuri lestadiolaisten kohdalla, koska heitä Kekkonen ei halunnut loukata. Toisaalta täytyy huomioida, että lestadiolaiset muodostivat erityisesti 1960-luvulla Kekkoselle merkittävän poliittisen tukiryhmän, joten lestadiolaisten huomioiminen oli poliittisestikin järkevää.³³¹

Oulun piispanvaalin yhteydessä osa lestadiolaisista halusi tehdä Kekkoselle tarkkaan selväksi, mitä lestadiolaisuudessa ajateltiin piispaehdokkaista. Kekkoselle viestitettiin, ettei ainakaan Raittila kelpaisi valtaosalle vanhoillislestadiolaisia.³³² Lisäksi Kekkonen vanha ystävä kirjoitti Kekkoselle kirjeen, josta kävi ilmi harvinaisen selvä toive liittyen piispanvaalin lopputulokseen.

Vanhoillislesdatialaiset³³³ saarnamiehet pyysivät minua informoimaan Sinulle sen, että he toivovat ensimmäisellä vaalisijalla olevan Olavi Rimpiläisen saavan nimityksen Oulun piispaksi. Vanhoillislesdatialaiset ovat ainoa herätysliike tässä maassa joka on aina ollut tiiviisti tukemassa Virallista ulkopoliittikkaa sekä Sinua. Minun vakaa käsitykseni on, että nyt kun he puolestaan toivovat Rimpiläisen nimitystä niin se olisi myös hyvä tehdä.³³⁴

Kirjettä ei 1970-luvulla annettu julkisuuteen. Mitään tietoa ei myöskään ole siitä, mikä tämän kirjeen vaikutus Kekkonen päätöksentekoon oli.³³⁵ Joka tapauksessa Kekkonen nimitti Olavi Rimpiläisen Oulun piispaksi. Ehkä nimitys oli Kekkonen ratkaisuyritys lestadiolaiskeskusteluun, josta Kekkonen muuten jättäytyi ulkopuolelle, mutta katsoi Rimpiläisen olevan paras henkilö sovun rakentamiseen.

Valinnan jälkeen Olavi Rimpiläistä haastateltiin useassa lehdessä ja kaikissa näissä haastatteluissa Rimpiläisellä oli sama viesti lestadiolaisuuteen liittyen. Rimpiläinen tunsi alueensa ongelmat ja nyt hän haluaisi kuunnellen etsiä sellaista yhteistä tietä, että kirkon piirissä olisi tilaa erilaisille korostuksille ja omaleimaisille herätysliikkeille. Julkilausumia ei hänen mielestä tarvita, eikä ketään tulisi eristää, vaan etsiä erojen sijaan yhteisiä asioita ja kutsua yhteiseen työhön – löytää se kirkon ja lestadiolaisuuden välinen yhteiselo, joka Rimpiläisen mukaan on jo kauan ollut olemassa.³³⁶ Rimpiläisen virkaan vihkiäisiä 12.1.1980 seurattiin tarkkaan myös lestadiolaisnäkökulmasta. Mitään valtaisia kannan-

---

³³¹ Niiranen 2000, s. 38–39, 54–57.

³³² Sama, s. 160.

³³³ Sanassa ei ole kirjoitusvirhettä, vaan tällaista muotoa kirjeessä käytettiin.

³³⁴ Niiranen 2000, s. 160.

³³⁵ Sama, s. 161.

³³⁶ Kaleva 24.11.1979 (317), s. 5: *Uusi piispa tietää alueensa ongelmat*,

Kotimaa 27.11.1979 (98), s. 1–2: *Oulun piispa Olavi Rimpiläinen. Haluan kuunnella mikä olisi se tie jota voisimme kulkea yhdessä*;

Suomen Kuvalehti 30.11.1979 (48), s. 84–86: *Uuden piispan työohjelmassa on eläytyminen käskemistä tärkeämpää*;

Seura 7.12.1979 (49), s. 12–14: *Oulun uusi piispa vastustaa naispappentta. Olen takamehtien mies*;

Kurvinen 1980, s. 60–63 (Olavi Rimpiläisen haastattelu 23.1.1979 Jorma Kurviselle).

ottoja ei vihkimistilaisuudessa kuitenkaan nähty, vaikka kaikkia tilaisuudessa pidettyjä puheita hyvin tarkasti yritettiin tulkita. Rimpiläisen virkaanastujaisaarnaa on kuitenkin pidetty hänen ohjelmajulistuksenaan. Siinä Rimpiläinen pysyi entisellä linjallaan: kirkolla on oltava aikaa.³³⁷ Ohjelmajulistus myös säilyi, sillä oltuaan muutaman kuukauden virasaan Rimpiläinen edelleen puhui vaivan näkemisestä sovun löytämiseksi.³³⁸

---

³³⁷ Kaleva 14.1.1980 (12), s. 3, 9, 10: *Oulun piispa vihittiin*,
Kotimaa 15.1.1980 (5), s. 1–2: *Pohjoinen hiippakunta sai paimenen. ”Sinä saat nähdä Hengen ihmeitä”*;
Kotimaa 15.1.1980 (5), s. 3: *Arkkipiispa Mikko Juva uudelle piispalle. Sinut on kutsuttu vapanteer*,
Kotimaa 15.1.1980 (5), s. 3: *Piispa Olavi Rimpiläinen. Meidän on tarpeen korottaa ääntämme vain kutsuessamme Kristus-lähteen ääreen*,
Päivämies 16.1.1980 (3), s. 2: *Oulun uusi piispa vihittiin virkaansa* (pääkirjoitus);
Suomen Kuvalehti 18.1.1980 (3), s. 36–40: *Neljä saarnaajaa*;

³³⁸ Kotimaa 25.3.1980 (35), s. 3: *Piispat ovat puhuneet*.

4 JULKISUUTEEN

4.1 Miksi julkisuuteen juuri vuonna 1979?

Oli Oulun piispa Olavi Rimpiläisen asenne kuinka sovitteleva tahansa lestadiolaisuuteen liittyen, se ei kuitenkaan poistanut sitä tosiasiaa, että lestadiolaisuus oli runsaan huomion kohteena erityisesti vuonna 1979. Julkinen huomio oli kuitenkin vain osa siitä, mitä lestadiolaisuudessa tapahtui 1970-luvulla, sillä monia SRK:n ja vanhoillislestadiolaisuuden sisällä tapahtuneita asioita julkisuudessa ei käsitelty. Lestadiolaisuuden runsas julkinen huomio oli kuitenkin ainoastaan osasy siihen, miksi muutos avoimuuden suhteen tapahtui juuri vuonna 1979 – lestadiolaisuuden sisäiset asiat olivat myös merkittävä syy. Siksi on tarpeen pääpiirteissään tietää, mitä lestadiolaisuuden sisällä tapahtui vuonna 1979.

Eräs laajemmalla julkisuudelta piiloon jäänyt asia oli ”henkivaltojen taistelu”, joka tavallaan sai päätöksen vuonna 1979. Lestadiolaisten joukossa oli ollut asioista eri tavalla ajattelevia, ja eräs ryhmä oli hyvin yksioikoisesti ja jyrkästi ajatteleva ”lakihenkisten” joukko. Heihin yhdistettiin myös niin sanottu ”kososlaisuus”³³⁹, jota yleisesti lestadiolaisuudessa pidettiin lestadiolaisuuden piiriin muodostuneena ”eriseurana”. ”Kososlaisuuteen” kuului muun muassa ihmisten valvomista, josta kerrottiin jo aikaisemmin. On kuitenkin huomattava, että tällainen toiminta oli useimpien lestadiolaistenkin mielestä väärin ja siksi ”kososlaisuus” nähtiin ”vääränä henkenä”. Tilanne alkoi kuitenkin tavallaan riistäytyä käsistä, sillä lestadiolaisuudessa oli myös henkilöitä, jotka näkivät ”kososlaisuutta” lähes kaikissa lestadiolaisissa ja äärimmilleen vietyinä nämä samat henkilöt katsoivat, että vain ”kososlaisuudesta” tehty parannus on oikea parannus. Monet, jopa johtokunnat, tekivätkin etenkin vuonna 1979 parannusta ”kososlaisuudesta”. Käytännössä ”lakihenkiset” lestadiolaiset olivat keskittyneet yhden henkilön ympärille, jolla oli paitsi henkilökohtaista vaikutusvaltaa, mutta myös käytännön vaikutusvaltaa, sillä hän oli mukana SRK:n hallintoelimissä. SRK:ssa alkoi kuitenkin olla yhä enemmän henkilöitä, jotka katsoivat, että tilanteen täytyy muuttua. Siksi SRK:n johtokunta vapautti kyseisen henkilön loppuvuonna 1979 kesken kauden työvaliokunnan jäsenyydestä ja häntä ei myöskään uudelleen valittu enää vuonna 1980 SRK:n johtokuntaan. Ratkaisut osaltaan rauhoittivat

---

³³⁹ Kososlaisuuden historia alkaa Viipurista 1930-luvulta, jolloin vanhoillislestadiolaisten keskuudessa syntyi henkilöristiriitoja ja opillisia erimielisyyksiä. Viipurin vanhoillislestadiolaisten keskeinen saarnaaja oli *Juho Kosonen*. Hänen ympärilleen muodostui kososlaisten joukko. He eivät hyväksyneet lestadiolaisuuteen kuuluneita evankelis-luterilaisia pappeja ja arvostelivat muita vanhoillislestadiolaisia. Ryhmä katsoi kuitenkin olevansa tosiuskovien joukko. Juho Kosonen kuoli vuonna 1937, mutta kososlaisuus jäi elämään hänen jälkeensä ja on ajoittain noussut esille. (Kinnunen 2004, s. 250–252)

”lakihenkisten” joukon ja myös SRK:n hallintoelimissä ilmapiiri seestyi. Paikallisilla rauhanyhdistyksillä käytiin monia keskustelutilaisuuksia ja nämä osaltaan liennyttivät tilannetta 1970-luvun lopulla. Näin ”lakihenkisten” lestadiolaisten joukko alkoi jäädä yhä pienempään vähemmistöön vuodesta 1979 alkaen ja tämä rauhoitti lestadiolaisuuden ”sisäistä taistelua”.³⁴⁰

Sisäinen tilanne alkoi rauhoittua edellä kerrottujen toimenpiteiden vuoksi, mutta ulkoinen tilanne vaati myös ratkaisua. Lestadiolaisten sulkeutuneisuus ja olematon oma-aloitteinen suhde julkisuuteen alkoi näkyä yhä enemmän ongelmallisena kouluissa, työpaikoilla ja tavanomaisessa kanssakäymisessä ihmisten kanssa. Tähän vaikutti osaltaan lestadiolaisuuden toistuvasti saama huomio, joka muun muassa SRK:n hallintoelimissä nähtiin 1970-luvun lopulla ylittäneen aikaisemmin koetun rajuudessaan ja laajuudessaan. Tiedottamisen tarve tuli loppuvuonna 1979 niin ilmeiseksi, että vaihtoa oli mahdoton jatkaa.³⁴¹ Uuteen avoimuuteen siirtymisessä auttoi, kun SRK:n hallintoelimissä oli nyt vain henkilöitä, jotka halusivat katsoa vanhoillelestadiolaisuuden tulevaisuuteen. Erityisesti uuden avoimemman julkisuussuhteen puolesta puhui tuolloinen SRK:n johtokunnan varapuheenjohtaja Erkki Reinikainen.³⁴²

4.2 Tiedotustilaisuus ja haastatteluja

SRK:n työvaliokunnan kokouksessa 19.11.1979 käsiteltiin sitä, kuinka lehdissä oli ollut ”SRK:ta ja samalla koko Jumalanvaltakuntaa roskittavia kirjoituksia”. Oppikysymyksiä vastaan työvaliokunta ei katsonut aiheelliseksi lähteä kamppailemaan, koska sekä arkkipiispa että kirkolliskokous tiesivät lestadiolaisten kannan. Sen sijaan valheita ja aiheettomia syytöksiä vastaan haluttiin puolustautua ja siksi Voitto Savelan tehtäväksi annettiin laatia ”asiallinen hillitty vastine näihin moniin syytöksiin”.³⁴³ Huomattavaa on, että päätös vastineen antamisesta tehtiin jo marraskuussa, siis ennen arkkipiispa Juvan varsin jyrkkäsanaista kannanottoa Helsingin Sanomissa joulukuussa 1979.

Voitto Savelan laatima vastine julkaistiin kuitenkin varsin erikoisessa yhteydessä. SRK järjesti ensimmäistä kertaa tiedotustilaisuuden, joka tosin oli sallittu vain lehdistölle;

---

³⁴⁰ Kurvinen 1980, s. 86–87; Reinikainen 1995; Talonen 2001, s. 20;

Suviseurats 1980: vuosikertomus vuodesta 1979, s. 235; Suviseurats 1981: vuosikertomus vuodesta 1980, s. 261; Piri 2005 (haastattelu).

³⁴¹ Savela 1990, s. 53–55.

³⁴² Piri 2005 (haastattelu); Kaleva 20.2.2004 (50), s. 29: *Fundamentalismi oli vaarana 70-luvulla*.

³⁴³ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 19.11.1979, 4 §: *Lehtikirjoitukset* (SRKA).

televisiokameroita ei sallittu³⁴⁴. Lehtien kiinnostuksesta lestadiolaisuuteen kertoo jotain se, että tiedotustilaisuuteen oli saapunut varsin runsaasti lehdistön edustajia. Julkaistussa, 13 konekirjoitusliuskaa pitkässä vastineessa kohta kohdalta käytiin läpi lestadiolaisuuteen kohdistuneita syytöksiä³⁴⁵ ja yksi kerrallaan niihin annettiin lestadiolaisten näkemys.³⁴⁶ Tiedotustilaisuudessa vastine jaettiin kirjasena³⁴⁷ *SRK vastaa ajankohtaisiin arvosteluihin*. SRK:n mukaan kirjanen oli tarkoitettu sekä niille, jotka joutuivat virkansakin puolesta käsittelemään vastineessa mainittuja asioita että niille, jotka kaipasivat asioista selvyttä.³⁴⁸ Vastineessa esitettyihin perusteluihin haettiin tukea paitsi Raamatusta, myös esimerkiksi mielenterveyspsyttien kohdalla myös tilastoista. Vastineen sisällön tarkempi läpikäyminen tässä yhteydessä ei ole tarpeen, sillä vastineessa olleet huomiot lestadiolaisuuden julkisesta käsittelystä tulivat esille heti vastineen alussa:

Useassa eri yhteydessä, myös arveluttavalla tavalla, on esitetty julkisesti arvailuja ja suoranaista parjausta Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n (SRK) ja sen jäsenyhdistysten Rauhanyhdistysten opetuksesta ja toiminnasta. Siksi perusteltua jälleen kerran selvittää, mitä opetetaan ja miten toimintaan kristillisyytemme sisällä.³⁴⁹

Tiedotustilaisuudessa toimittajilla oli mahdollisuus kysyä SRK:n johtohenkilöiltä³⁵⁰ lähes mitä vaan, vain yksityiseen rippiasiaan tai yksityiseen henkilöön kohdistuvat kysymykset jätettiin huomioimatta. Kysymykset käsittelevät pitkälti samoja asioita kuin vastineen sisältö. Lisäksi toimittajia kiinnosti miksi SRK on suostunut vain harvoin antamaan lausuntoja lehdistölle.³⁵¹ Tiedotustilaisuutta käsiteltiin työvaliokunnan kokouksessa 19.12. Tuolloin nähtiin, että vaikka jotkut toimittajat olivatkin kysymyksenkiipeitä, niin yleisesti ottaen tilaisuus oli asiallinen ja lehdistö on julkaissut tiedot asiallisesti.³⁵²

---

³⁴⁴ Kotimaan katsaus 28.1.1980 (AV).

³⁴⁵ Vastineen väliotsikot kertovat hyvin vastineen sisällöstä: SRK:n ja rauhanyhdistysten toiminnan pääperiaate, rauhanyhdistysten toimintaa, pakkouskonto ja painostus, vanhoillislestadiolaisuus ja mielenterveys, perhe-elämä, suhde kansankirkkoon (SRK 1979).

³⁴⁶ Vastine on kokonaisuudessaan mm. Päivämies 12.12.1979 (50), s. 2–3: *SRK vastaa* (pääkirjoitus), ja SRK:n julkaisemassa kirjasessa *SRK vastaa ajankohtaisiin arvosteluihin* (SRK 1979).

³⁴⁷ Painetussa muodossa oleva vastine ei ollut lajissaan ensimmäinen. Vuonna 1970 SRK julkaisi kirjasen *Kantamme ajankohtaisiin asioihin* ja se oli tarkoitettu erityisesti vastaukseksi Uusi Maailma -lehden kirjoitussarjaan sekä piispojen kirjaseen *Ajankohtainen asia* (Kurvinen 1980, s. 7; SRK 1970).

³⁴⁸ SRK 1979, s. 3.

³⁴⁹ Sama, s. 4.

³⁵⁰ Paikalla olivat SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Kauko Mäntylä, johtokunnan varapuheenjohtaja Erkki Reinikainen, pääsihteeri Einari Lepistö ja Päivämies-lehden päätoimittaja Voitto Savela.

³⁵¹ Kotimaa 13.12.1979 (104), s. 1–2: *SRK:ilta vastine ”parjauksiin”*. *Syytökset painostuksesta ja pakkouksesta perättömiä*.

³⁵² SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 19.12.1979, 28 §: *SRK:n tiedotustilaisuus* (SRKA).

Tiedotustilaisuuteen ja vastineeseen liittyen Kotimaa-lehdessä oli yksi laaja artikkeli otsikoituna *SRK on vastannut*³⁵³. Siinä tuotiin esille tiedotustilaisuuden ja vastineen pääkohtia, mutta kokonaisuudessa vastinetta ei Kotimaa-lehdessä julkaistu. SRK:n tiedotustilaisuuden jälkeen Kotimaa-lehdessä julkaistiin myös kirjoitus, jossa torjuttiin Kotimaa-lehteen kohdistunut arvostelu, että Kotimaa olisi näyttänyt lestadiolaiselle herätysliikkeelle ulko-ovea. Kotimaa-lehden toimittaja Heikki Tervonen totesi lehden halunneen vain asiallista keskustelua opillisista piirteistä ja liikkeen suhteesta kansankirkkoon.³⁵⁴

SRK:n avoimempi linja ei jäänyt ainoastaan omaan tiedotustilaisuuteen. Toisen kerran SRK tuli julkisuuteen antamalla vuoden 1980 alussa haastattelun Suomen Kuvalehdelle. Haastattelijana oli toimittaja *Tapani Ruokanen*, joka oli laatinut kaikki Suomen Kuvalehdessä olleet lestadiolaisuuteen liittyneet artikkelit vuosina 1976–1984. Siinä missä SRK:n tiedotustilaisuudessa käsiteltiin etenkin lestadiolaisten suhdetta kansankirkkoon, niin Ruokanen keskittyi haastattelussa lähinnä lestadiolaisuuteen kohdistuneisiin syytöksiin, kuten televisioon, kulttuurivihamielisyyteen, ”hoitokokouksiin”, lestadiolaisäitien sairauksiin ja puoluesidonnaisuuteen. SRK:n edustajat³⁵⁵ vastasivat suurimpaan osaan kysymyksistä laajasti ja asiallisesti, vain rippisalaisuuteen liittyviin asioihin jälleen jätettiin vastaamatta. Mahdolliset siivet huhuille saattoi jälleen antaa lestadiolaisten kieltäytyminen vastaamasta – rippisalaisuuteen vedoten – siihen kuinka paljon on niitä, jotka eivät uskalla puhua liikkeen väärinkäytöksistä liikkeestä ulosjoutumisen pelosta. Julkisuudessa olevista huhuista ja syytöksistä SRK:n edustajat muistuttivat, että monet lestadiolaisuutta käsitelleet jutut ovat paisuneet matkalla julkisuuteen. Suomen Kuvalehden artikkelin eräs mielenkiintoinen osuus on artikkelin ulkoasullinen ratkaisu. Ensinäkin lestadiolaisten haastattelu oli kyseisen Suomen Kuvalehden numeron koko kannen kokoinen asia – kanteen oli otettu neljä haastattelun SRK:n edustajan kuvat ja otsikoksi *Neljä saarnaajaa ja Oulun valtakunta*. Toiseksi haastattelussa oli nostettu esille isommalla fonttikoolla muutamia katkelmia haastattelusta, kuten ”Lestadiolaisuus on valtakunta. Me olemme valtakunta.” ja ”Tämän ulkopuolella ei ole armahdusta”.

---

³⁵³ Kotimaa 13.12.1979 (104), s. 1–2: *SRK:lta vastine ”parjauksiin”. Syytökset painostuksesta ja pakkouksesta perättömiä.*

³⁵⁴ Kotimaa 18.12.1979 (106), s. 3: *SRK on vastannut.*

³⁵⁵ Haastateltavina olivat SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Kauko Mäntylä, johtokunnan varapuheenjohtaja ja työvaliokunnan jäsen Erkki Reinikainen, pääsihteeri Einari Lepistö ja Päivämies-lehden päätoimittaja Voitto Savela. Suomen Kuvalehdessä henkilöiden toimenkuvat oli esitely osittain virheellisesti. Mäntylä ei ollut SRK:n puheenjohtaja, vaan SRK:n johtokunnan puheenjohtaja. Myöskään Reinikainen ei ollut SRK:n varapuheenjohtaja, vaan SRK:n johtokunnan varapuheenjohtaja.

Kaikkiaan vaikka haastattelu olikin itsessään paljon lestadiolaisuudesta kertova, niin ulkoasullisen ratkaisun vuoksi nopea lehden selaaaja, joka luki vain suurimmat otsikot, sai lestadiolaisuudesta varsin jyrkän kuva sitaattien vuoksi. Sitaatit olivat kyllä SRK:n edustajien lausumia, mutta yksittäin esille nostettuna melko pahasti asiayhteydestään irrotettuja.³⁵⁶

Kolmannen kerran lestadiolaiset vastasivat avoimesti kysymyksiin Jorma Kurvisen kirjan yhteydessä alkuvuodesta 1980. Kirkollinen kustantamo Kirjapaja tilasi Jorma Kurviselta raportin, jonka tarkoitus oli käsitellä lestadiolaisuuden ympärillä käytyä syytöskeskustelua ”kuumana syksynä 1979”. Kirjalle oli asetettu neljä tavoitetta: olla rehellinen, pyrkiä tasapuolisuuteen, kunnioittaa ihmisten uskonnollista vakaumusta ja valmistua nopeasti. Kuukaudessa laadittu teos onkin nimensä mukaisesti lähinnä vain raportti, johon on koottu eri henkilöiltä saatuja haastatteluja. Juuri tätä on pidettykin kirjan yhtenä suurena ansiona: johtopäätökset jäävät lukijan tehtäväksi, eikä Kurvinen toimi uutena tuomarina asiassa. Osa kirjasta arvioita kirjoittaneet henkilöt pitivät kirjaa tasapuolisena osapuolten näkökannat esittelevänä³⁵⁷, mutta etenkin lestadiolaisuuden piiristä eroon joutuneet näkivät raportin lähinnä SRK:n puolustusasiakirjana, joka oli kuin SRK:n tilauksesta tehty³⁵⁸. On kyseessä sitten tasapuolinen teos tai puolustusasiakirja, niin merkittävää kirjassa joka tapauksessa on SRK:n edustajien³⁵⁹ yli kuusi tuntia kestäneen haastattelun lähes sanatarkasti nauhurilta purettu osuus. Näin lukija pääsee itse tutustumaan SRK:n todelliseen lausuntoon, ilman toimittajan vaikutusta. Ainakin Kurvinen kirjan alkupuheessa, vieläpä alleviivattuna väittää haastattelun olevan lähes sanatarkka³⁶⁰. Noin 130-sivuisesta kirjasta SRK:n haastatteluosuus on varsin laaja, 60 sivua.³⁶¹ Laajuutensa vuoksi haastattelu onkin eräs parhaista SRK:n kannanotoista vuodenvaihteessa 1979–1980. Laajana haastattelua pidettiin myös SRK:n suunnassa, sillä SRK:n edustajat totesivat haastattelussa, etteivät ole koskaan puhuneet näin julki asioita³⁶². Haastattelussa SRK:n edustajat kertoivat muun muassa, että laajaan lestadiolaisten joukkoon tietysti mahtuu kaikenlaisia toimijoita, mutta kaikki lestadiolaisuuden nimiin laitettu toiminta ei kuitenkaan ole pohjimmiltaan todellisen lestadiolaisuuden mukaista – väärinkäytökset

---

³⁵⁶ Suomen Kuvalehti 18.1.1980 (3), s. 1, 36–40: ”Lestadiolaisuus on valtakunta. Me olemme valtakunta.”
Neljä saarnaajaa.

³⁵⁷ Raittila 1981, s. 430–431.

³⁵⁸ Pietilä 1981, s. 5.

³⁵⁹ Haastateltavina olivat SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Kauko Mäntylä, johtokunnan varapuheenjohtaja ja työvaliokunnan jäsen Erkki Reinikainen, pääsihteerit Einar Lepistö, Päivämieslehden päätoimittaja Voitto Savela ja SRK:n toimikunnissa mukana ollut Erkki Vaaramo.

³⁶⁰ Kurvinen 1980, s. 5.

³⁶¹ Sama, s. 64–124.

³⁶² Kurvinen 1980, takakansi.

ovat mahdollisia lestadiolaisuudessa siinä missä muuallakin. Kaikilla lestadiolaisten toimil-
la ei myöskään ollut laajaa lestadiolaisten hyväksyntää³⁶³

SRK:n aikaisempi skeptinen suhtautuminen julkisuuteen tuli kuitenkin esiin myös
tässä Kurvisen haastattelussa, vaikka haastatteluilmapiiri muuten vaikuttikin kirjan perus-
teella hyvin avoimelta. Kurvisen kiittäessä SRK:ta avusta suostuessa haastatteluun
Kurvinen saa vastaukseksi ”Emme me ole olleet auttamassa sinua. Pieleen se menee
kuitenkin. Mutta jos saisimme edes jotakin pelastetuksi...”³⁶⁴ Uudesta suhtautumistavasta
julkisuuteen kertoo kuitenkin lausunto SRK:n johtokunnan kokouksessa 29.3.1980:
”Kurvisen kirjan mukaan mentiin siksi, että Kurvinen olisi kirjoittanut kuitenkin tämän
kirja. Haluttiin Jumalanvaltakunnasta antaa oikeat vastaukset”³⁶⁵. Verrattuna miten aikai-
sempina vuosina SRK:n suunnalta ohjeistettiin syytösten varalta vaikenemaan³⁶⁶, niin ellei
suhtautumisessa julkisuuteen olisi tapahtunut muutosta, Kurvisen kirjan kohdallakin olisi
todennäköisesti vaiettu.

4.3 Esityskiellon saanut lestadiolaisohjelma ja SRK:n vastine

SRK:n työvaliokunnan kokouksessa 25.2.1980 todettiin, että tiedotusvälineissä puhutaan
lestadiolaisuutta herjaavalla tavalla muun muassa rahojen väärinkäytöstä. Mihinkään
toimenpiteisiin ei kuitenkaan päätetty ryhtyä, vaan ainoastaan seurata tilannetta.³⁶⁷ Aina-
kaan yhdessäkään tämän tutkielman lähteenä käytetyissä lehdissä ei käsitelty vuonna 1980
lestadiolaisten väärinkäytöksiä rahojen suhteen – vasta myöhemmin vuosina 1982–1983
alkoi kirjoittelu SRK:n rahoihin liittyen. Itse asiassa vuonna 1980 SRK:n työvaliokunnan
helmikuun kokoukseen mennessä lestadiolaisuutta kohtaan ei ollut esiintynyt kovinkaan
monia kielteisiä kirjoituksia. Kotimaa-lehdessä oli jopa yksi yleisönosastokirjoitus, jossa
muistutettiin siitä, että lestadiolaisten ”terroritekoja” tutkittaessa olisi syytä muistaa, että
ei-lestadiolaisten keskuudesta terroritekoja löytyy monin verroin enemmän.³⁶⁸ Myös
maaliskuussa julkaistiin yleisönosastokirjoitus, jonka sävy oli lestadiolaista elämäntapaa

---

³⁶³ Kurvinen 1980, s. 86–87. Viimeisellä tarkoitettiin erityisesti ”kososlaisuutta”.

³⁶⁴ Sama, s. 64.

³⁶⁵ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 29.3.1980 11 §: *Selostus nykytilanteesta* (SRKA).

³⁶⁶ Mm. Päivämies 11.1.1978 (2), s. 1, 6: *Jumalan lapsen käyttäytymisestä*.

³⁶⁷ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 25.2.1980 4 §: *Keskustelu nykytilanteesta* (SRKA).

³⁶⁸ Kotimaa 24.1.1980 (9), s. 5: *Missä on Jumalan valtakunta*.

puolustava³⁶⁹. Kriittisempääkin kirjoittelua oli, kuten Kotimaa-lehden kuvaus erään paris-kunnan joutumisesta ulos lestadiolaisuudesta.³⁷⁰

Kaikki lestadiolaisuuteen liittyvät skandaalimahdollisuudet eivät aiheuttaneet laajempaa kirjoittelua. TV 2:n Ajankohtainen Kakkonen -ajankohtaisohjelman piti esittää tiistaina 11.2.1980 ohjelman lestadiolaisuudesta³⁷¹. Kuitenkin päivää ennen esitystä TV 2:n johtaja *Tapio Siikala* asetti ohjelman esityskieltoon, vieläpä niin jyrkillä sanankäänteillä, että toiveet ohjelman esittämisestä myöhemminkään kariutuivat. Siikalan perustelu kiellolle oli yksinkertainen: toimittajat olivat pyrkineet tasapuolisuuteen, mutta ohjelma on silti epätasapuolinen lestadiolaisia kohtaan, koska he eivät voineet televisiovakaumuksensa vuoksi esiintyä ohjelmassa. Näin ollen Siikala katsoi ohjelman rakentuvan vain niistä aineksista, joita lestadiolaisuudesta eroon joutuneet käyttävät arvostelussaan.³⁷² Vaikka tapauksessa olisi ollut aineksia käsitellä lestadiolaisuuden mystiikkaa, kun lestadiolaisuutta käsittelevä ohjelma kiellettiin, niin laajempaa lehtikirjoittelua aiheesta ei kuitenkaan syntynyt. Seura-lehti artikkelissaan julkaisi tietoja kohutun ohjelman sisällöstä. Ohjelmassa olisi käsitelty muun muassa lestadiolaisuuden puoluesidonnaisuutta, rahojen väärinkäyttöksiä ja lestadiolaisuuden mielenterveydellisiä vaikutuksia.³⁷³ Toki lehdistössä yritettiin analysoida Siikalan kiellon motiiveita. Siikalan kiellon takana nähtiin niin tulevat syksyn kunnallisvaalit kuin Siikalan pohjoinen kotiseutu.³⁷⁴ Mikään ei kuitenkaan antanut viitettä siitä, että Siikala itse olisi lestadiolainen, vaikka omien sanojensa mukaan Siikala liikkeen tunsikin.³⁷⁵ Muutamaa vuotta myöhemmin Nykypostin-lehden eräässä lestadiolaisartikkelissa esitettiin, että Siikala sai kiellon ohjelman esittämiseen eräältä lestadiolaisjohtajalta, mutta tämän väitteen todenperäisyydestä ei ole mitään tarkempaa tietoa³⁷⁶. Lestadiolaisohjelma ei kuitenkaan ollut ainoa Siikalan tuomion saanut ohjelma³⁷⁷. Silti ajankohtaistoimitus

---

³⁶⁹ Kotimaa 18.3.1980 (32), s. 4: *Lestadiolaisuus elämäntapana – tapana elää!*

³⁷⁰ Kotimaa 25.1.1980 (10), s. 5: *Lestadiolaisympäristössä selvisivät uskon perusteet. ”Televisiosta olisimme luopuneet, lapsuuden uskoa emme jättäneet”.*

³⁷¹ Ohjelman toimittajina olivat *Tuomo Kaminen* ja *Vesa Toijonen*.

³⁷² Kaleva 13.2.1980 (42), s. 5: *Siikala kielsi lestadiolaisohjelman epätasapuolisena*; Kotimaa 14.2.1980 (18), s. 3: *Lestadiolaisohjelman esittäminen kiellettiin tv:ssä*.

³⁷³ Seura 22.2.1980 (8), s. 96–97: *Kenen asialla on TV-2:n uusi johtaja Tapio Siikala. Poliitiikka ja uskonto tyrmäsivät lestadiolaisohjelman*.

³⁷⁴ Kaleva 13.2.1980 (42), s. 5: *Siikala kielsi lestadiolaisohjelman epätasapuolisena*; Kotimaa 14.2.1980 (18), s. 3: *Lestadiolaisohjelman esittäminen kiellettiin tv:ssä*;

Seura 22.2.1980 (8), s. 96–97: *Kenen asialla on TV-2:n uusi johtaja Tapio Siikala. Poliitiikka ja uskonto tyrmäsivät lestadiolaisohjelman*.

³⁷⁵ Suomen Kuvalehti 20.2.1981 (8), s. 64–67: *Tapio Siikalan varjonyrkeily*.

³⁷⁶ Nykyposti 4/1982, s. 4–5, 114: *Laestadiolaisten törkypesä paljastuu: Miljoonia markkoja CIA:lta! Johtajat makaavat tyttäriään!*

³⁷⁷ Myös ruotsalainen viihdeohjelma *Rakastettavasti rakkaudesta* sai Tapio Siikalalta esityskielion. Tämä ohjelma oli Siikalan mukaan liian uskallettu. Ohjelma esitettiin myöhemmin TV 1:ssä. (Wiik 1981, s. 396–397; Seura 20.11.1981 (47), s. 30–31: *TV-2:n pabot pojat eivät leikanneet tätä haastattelua. Pahin vikamme on kieltäytyä valehtelemasta*.)

tunsi huolestuneisuutta sananvapautta kohtaan, kun tietty yhteiskunnan osa asetetaan julkisen arvostelun ulkopuolelle, vain sillä perusteella, ettei liike halua tulla mukaan julkiseen keskusteluun.³⁷⁸

Laajemmin Siikalan asettama ohjelmakielto sai huomiota ainoastaan niin, että SMP:n eduskuntaryhmä vaati ohjelman esittämistä ja jätti aiheesta kirjeen Yleisradion johdolle. SMP:n mukaan ohjelman haastatteluista käy ilmi vakavia taloudellisia väärinkäytöksiä.³⁷⁹ Muutama viikkoa myöhemmin SMP lähetti TV 2:n johtaja Tapio Siikalalle ehdotuksen, että jos lestadiolaiset eivät vakaumuksensa vuoksi voi esiintyä televisiossa, esityskieltoon asetettu ohjelma lähetettäisiin radiossa.³⁸⁰ Suomen radiossa tai televisiossa ohjelmaa ei kuitenkaan koskaan esitetty, mutta esityskieltoon joutuneen ohjelman aiheisiin palattiin myöhemmin, myös televisiodokumenteissa – näistä kerrotaan myöhemmin.

Maaliskuun 1980 lopulla SRK antoikin luultavasti osittain kielletyn ohjelman huomion vuoksi julkisuuteen vastineen, jossa käsiteltiin aiheita, joita väitettiin olleet esityskieltoon joutuneessa lestadiolaisohjelmassa. Vastineessa torjuttiin väitteet SRK:n ehdokkaista vaaleissa – lestadiolaiset ehdokkaat ovat puolueiden ehdokkaita. Samalla kiellettiin myös, että tietyt puolueet rahoittaisivat SRK:n vaalityötä. Lisäksi jälleen kiinnitettiin huomiota siihen, että SRK:n näkökulmasta painostus ja pakko ovat väärä termiä liittyen ”hoitokokouksiin”.³⁸¹

SRK:n vastine sai kiitosta Kotimaa-lehden yleisönosastolla ja vastineiden kautta toivottiin SRK:n aloittaneen avoimemman keskustelun.³⁸² Myös päätoimittaja Erkki Kario toivoi pääkirjoituksessaan³⁸³ avoimen keskustelun jatkumista, sillä SRK julkisuuteen antamat lausunnot eivät käsitelleet kaikkia ongelmakohtia ja näin ne eivät välttämättä tyynnyttäneetkään kuohunaa, vaan päinvastoin herättivät lisäkysymyksiä. Jälleen kerran seurakuntalaisten tasapuolisen kohtelun ja lestadiolaiskysymyksen suhteen katseet kääntyivät kohti Oulun hiippakunnan piispaa.³⁸⁴ Tämän pääkirjoituksen johdosta yleisönosastolla lestadiolaisuutta sisältäpäin tunteva kysyikin parin viikon kuluttua, miksi Kotimaa-lehti olettaa Oulun piispan ratkaisevan ongelman hetkessä ja miksi Kotimaa-lehden kriittinen kirjoittelu piispoista käsittelee yleensä vain Oulua³⁸⁵. Pääkirjoituksessa

---

³⁷⁸ Wiik 1981, s. 396–397.

³⁷⁹ Kaleva 9.2.1980 (38), s. 10: *SMP kaipaa lestadiolaisohjelmaa.*

³⁸⁰ Kaleva 27.2.1980 (56), s. 4: *SMP esittää lestadiolaisohjelman läbättämistä radion kautta.*

³⁸¹ Kotimaa 27.3.1980 (36), s. 3: *SRK vasta syytöksiin;*

Kaleva 28.3.1980 (86), s. 4: *SRK torjuu väitteet puoluesidonnaisuudesta.*

³⁸² Kotimaa 22.4.1980 (45), s. 4: *SRK ja kirkko.*

³⁸³ Lestadiolaisuus oli Kotimaa-lehden pääkirjoituksessa vielä toisenkin kerran, mutta tällöin lähetystyön näkökulmasta: Kotimaa 12.6.1980 (66), s. 2: *Lestadiolaisuus ja lähetystyö* (pääkirjoitus).

³⁸⁴ Kotimaa 6.5.1980 (50), s. 2: *Pohjoisessa kuohuu* (pääkirjoitus).

³⁸⁵ Kotimaa 20.5.1980 (56), s. 4: *Missä todella kuohuu.*

esitettyyn vaatimukseen seurakuntalaisten tasa-arvoisesta kohtelusta palattiin artikkelissa, jossa oli haastateltu Lumijoen kirkkoherraa. Hän totesi ”joskus harmitelleensa ennakkoluuloja ja arkuutta, joka ihmisten mielissä pappiin kohdistuu. Pappi on aina ja kaikkien käytettävissä. Lestadiolainen pappi palvelee koko seurakuntaa, ei vain pientä piiriä.”³⁸⁶

4.4 Mitä lestadiolaisuus on – selvityksiä alkuvuonna 1980

Alkuvuoden 1980 aikana useassa eri yhteydessä tiedotusvälineet yrittivät ottaa selvää, mistä lestadiolaisuudessa on kysymys ja samalla selventää laajemmalle yleisölle, miksi lestadiolaisuus oli saanut niin paljon huomiota julkisuudessa. Runsaaseen tiedotusvälineiden kiinnostukseen alkuvuonna 1980 olivat syynä varmasti sekä lestadiolaisuuden julkinen huomio kuin myös SRK:n edustajien tuleminen julkisuuteen. Lestadiolaisuus oli jo ennen vuotta 1980 ollut esillä julkisuudessa, mutta eräs poikkeavuus aikaisempaan oli television kiinnostuminen lestadiolaisuudesta. Televisio ei ollut tehnyt lestadiolaisuudesta aikaisemmin yhtään ohjelmaa, mutta alkuvuoden 1980 aikana lestadiolaisuudesta kertovia ohjelmia tuli televisiosta ainakin kolme.

Jos tiedotusvälineitä olisi kiinnostanut lestadiolaisen uskonnäkemyksen perusasiat, siihen liittyen olisi Päivämies-lehdessä ollut artikkelisarja tarjolla. Koska julkisuudessa oli ollut epäilyjä lestadiolaisten suhteesta kansankirkon opetukseen, myös luterilaisen kirkon opin määritteleviin tunnustuskirjoihin, katsoi Päivämies-lehti aiheelliseksi julkaista uudelleen teologian lisensiaatti *Kullervo Hulkon* kirjoitussarjan *Vanhoillislestadiolaisuus ja tunnustuskirjat*³⁸⁷. Osittainen ristiriita oli sen välillä, että Päivämies-lehden lukijakunta koostuu suurimmaksi osin liikkeen jäsenistä, mutta Hulkon kirjoitussarja oli suunnattu lähinnä liikkeen ulkopuolisille ”asiallista tietoa kaipaaville”³⁸⁸. Kotimaa-lehti julkaisi näkökulma-palstallaan otteita tästä *Kullervo Hulkon Tunnustuskirjat-sarjasta*³⁸⁹. Vaikka asiasta kiinnostuneet voivat lukea Hulkon kirjoitussarjan kokonaisuudessaan Päivämies-lehdestä, olisi vanhoillislestadiolaisesta opista saanut Kotimaa-lehdestäkin selkeämmän kuvan, jos Hulkon artikkelisarja olisi julkaistu kokonaisuudessaan Kotimaa-lehdessä, eikä vain osit-

---

³⁸⁶ Kotimaa 23.5.1980 (58), s. 6: *Lumijoen kirkkoherra. Lestadiolainen pappi on koko seurakunnan pappi.*

³⁸⁷ Päivämies 30.1.1980 (5), s. 1 & Päivämies 6.2.1980 (6), s. 1, 8 & Päivämies 13.2.1980 (7), s. 1, 5: *Kullevo Hulkon kirjoitussarja Vanhoillislestadiolaisuus ja tunnustuskirjat.*

³⁸⁸ Päivämies 30.1.1980 (5), s. 2: *Mistä johtuu ja mihin pyritään* (pääkirjoitus).

³⁸⁹ Kotimaa 14.2.1980 (18), s. 2: *Vanhoillislestadiolaisuuden suhde kirkkoon;* Kotimaa 21.2.1980 (21), s. 2: *Kaste ja lähetys vanhoillislestadiolaisuudessa.*

tain ja nekin osat toimittajan kommenteilla. Näin lukijat eivät välttämättä täysin päässeet perille, mikä oli lestadiolaisten todellinen käsitys evankelis-luterilaiseen tunnustukseen.

Lestadiolaisuuden selvittämistä jatkoi televisio. Vaikka Tapio Siikala kielsi yhden lestadiolaisohjelman esittämisen, oli lestadiolaisuus esillä alkuvuoden 1980 aikana useassa televisio-ohjelmassa. Tekniset mahdollisuudet ajankohtaisohjelmiin oli olemassa jo 1970-luvulla³⁹⁰, mutta ehkä SRK:n tiedotustilaisuuden myötä katsottiin liikkeen avautuneen julkisuuteen niin paljon, että oli sopiva aika ja mahdollisuus ottaa lestadiolaisuus mukaan ajankohtaisohjelmiin ja niin, ettei ohjelman näkökulmaa voisi syyttää täysin yksipuoliseksi. Huomattava tosin on, että kaikki seuraavana käsitellyt ohjelmat tulivat TV 1:seltä, joten Tapio Siikala ei näihin päässyt vaikuttamaan. TV 1:n johtajaksi valittiin vuonna 1980 *Arne Wessberg*. Hänellä oli ajankohtaistoimittajan tausta, joten hän myös suhtautui ajankohtaisohjelmiin toisella tapaa kuin Siikala, joka oli Pohjolan Sanomien entinen päätoimittaja.³⁹¹

Yleisradiolla oli useampia ajankohtaisohjelmia. Eräs näistä oli vuonna 1978 aloitettu TV 1:sen Kotimaan katsaus. Sitä pidettiin ohjelmana, joka uskalsi tarttua vaikeisiin aiheisiin.³⁹² Kotimaan katsaus myös lähetettiin todella hyvään aikaan, heti päivän pääuutisten jälkeen kello 20.50–21.15. Televisiokanaville on tärkeä, että hyvään katselu-aikaan mahdollisimman moni olisi television äärellä ja siksi hyvään katselu-aikaan pyrittiin valitsemaan katsojia oletettavasti kiinnostavia ohjelmia.³⁹³ Reportaasit olivat yksi kiinnostava ohjelmalaji ja Kotimaan katsaus saikin usein runsaasti katsojia. Kotimaan katsauksessa 28.1.1980 lestadiolaisuuden käsittely keskittyi loppuvuoden 1979 kuumimpaan aiheeseen: painostussyytteiden käsittelyyn. Ohjelman mukaan kansa on nyt jyrähtänyt johtomiehiä vastaan, sillä liikkeen johto on monien mielestä käyttänyt kyseenalaisia keinoja valtansa ylläpitämiseksi. Oulun piispa ei ohjelmaan antanut haastattelua, koska hänellä ei ollut mitään sanottavaa. Ohjelmassa haastatellut edustivatkin lähinnä vain negatiivista suhtautumista, kukaan ei puolustanut liikettä esitettyjä syytöksiä vastaan. Haastatellut kertoivat muun muassa lestadiolaisten jatkuvasta painostuksesta, vain yhden hyväksytyyn puolueen politiikasta, lestadiolaisen liikkeen jälkeen jäämisestä kulttuurikehityksessä ja painostuksen alla viedystä sanan- ja ajatuksenvapaudesta. Lopuksi näytettiin katkelmia arkkipiispa Juvan ja Oulun piispa Rimpiläisen saarnoista, joista katsojan toimittajan sanojen mukaan piti huomata kyseisten henkilöiden kannanotot

---

³⁹⁰ Esimerkiksi helluntaikerätyksen kuuluisasta saarnaajasta Niilo Yli-Vainiosta tehtiin dokumentti vuonna 1978 (Ylen Dokumenttiprojektiarkisto, Yli-Vainio (www)).

³⁹¹ Wiik 1981, s. 396–397.

³⁹² Sama, s. 360–361.

³⁹³ Fairclough 1997, s. 57.

lestadiolaiskysymykseen. Saattoi olla, että nämä teologissävytteisten puheiden rivien väliin piilotetut näkökulmat eivät auenneet kovinkaan monelle katsojalle.³⁹⁴

Seuraavan kerran lestadiolaisuus oli esillä Kotimaan katsauksessa parin kuukauden kuluttua 17.3.1980. Tällä kertaa ohjelma keskittyi Jorma Kurvisen kirjoittamaan teokseen Raportti lestadiolaisuudesta. Ohjelma rakentui pitkälti sen varaan, mitä Kurvinen kirjastaan kertoi. Haastattelun loppuosassa Kurvinen halusi vielä korjata hänen mielestään väärää käsitystä. Kurvinen totesi, että lestadiolaisuuden yhteydessä oli hankala puhua pakosta, koska jokainen voi lähteä liikkeestä milloin haluaa. Sen sijaan ehdottomuus kuvasi Kurvisen mielestä liikettä paremmin, sillä esimerkiksi jokainen voi kuulua vaikka SMP-puolueeseen, mutta tämän jälkeen henkilö ei ole enää ”elävässä uskossa”. Kurvinen näki, että kaikkiaan yksimielisyyden korostus oli voima, mutta myös rajoittava tekijä.³⁹⁵

Kolmannen kerran lestadiolaisuutta käsiteltiin A-Studio-ohjelmassa 21.3.1980. A-studio oli TV 1:n pitkäaikainen ajankohtaisohjelma, joka lähetettiin Kotimaan katsauksen lailla heti uutisten jälkeen kello 20.50–21.15. Lähetysaika oli siis sama kuin Kotimaan katsauksella, mutta lähetyspäivä eri. Lestadiolaisuutta käsitellyt A-Studio-ohjelma alkoi sikäli erikoisesti, että lestadiolaisuutta on yleensä syytetty vaikenemista, mutta tässä ohjelmassa avoimuuden puutteesta syytettiin kansankirkkoa. A-Studio-ohjelmalle arkkipiispa Juvalla ei ollut mitään uutta sanottavaa ja piispa Rimpiläinen lupasi haastattelun 2–3 vuoden kuluttua. Ohjelman tekijöiden suureksi yllätykseksi SRK:n Voitto Savela suostui tulemaan mukaan ohjelmaan. Tosin tästä SRK:n osuudesta ohjelmassa otsikoihin nousi aivan väärä käsitys. Esimerkiksi Kotimaa-lehti otsikoi *Lestadiolaisjohtaja ensimmäistä kertaa mukana televisiohaastattelussa. SRK toivoo avointa keskustelua*³⁹⁶. Tästä saa selvästikin käsityksen, että Savela olisi ollut televisiokameroiden edessä ja tästähän nopeasti tekee tulkinnan lestadiolaisten televisiokäsityksen lieventymisestä. Tätä otsikosta syntyneestä käsitystä vielä edesauttoi Kotimaa-lehden kuvavalinta: etusivulla oleva Voitto Savelan kuva oli kuin suoraan television haastattelutilanteesta – kameran ja toimittajan olisi helposti voinut kuvitella tilanteeseen.³⁹⁷

Todellisuudessa Savela vastasi muutamien toimittajan esittämiin kysymyksiin puhe-
limessa. Edellä mainitussa Kotimaa-lehden jutussa Savela korosti, että televisioon mukaan meneminen ei merkitse lestadiolaisten televisiokannan muuttumista. Televisiokysymyksen tärkeydestä lestadiolaisille kertonee myös se, että SRK:n johtokunnan kokouksessa

---

³⁹⁴ Kotimaan katsaus 28.1.1980 (AV).

³⁹⁵ Kotimaan katsaus 17.3.1980 (AV).

³⁹⁶ Kotimaa 21.3.1980 (34), s. 1: *Lestadiolaisjohtaja ensimmäistä kertaa mukana televisiohaastattelussa. SRK toivoo avointa keskustelua.*

³⁹⁷ Seppänen 2004, s. 188–189.

29.3.1980 todettiin: ”Eräissä lehdissä olleet uutiset, että SRK:n johtohenkilö esiintyy televisiossa. Tämä on väärä. Yhtään kuvausta ja haastattelua ei ole TV:lle annettu. Puhelimessa on Voitto Savela vastannut joihinki [joihinkin] kysymyksiin.”³⁹⁸ Savelan pannon ohjelmassa loppujen lopuksi oli varsin vähäinen. Lähinnä Savela kertoi, että SRK:n suhteessa kansankirkkoon ei ollut tapahtumassa muutosta. Jos SRK aiheuttaa ongelmaa, niin sitten on syytä keskustella. Sen sijaan ohjelman ainut haastatteluun suostunut kansankirkon edustaja, kirkkoherra Raimo Karvonen katsoi, että ellei tilanne muutu, kirkko joutuu rajoittamaan lestadiolaisten papinvirkoja, koska lestadiolaiset ovat hylänneet Augsburgin tunnustuksen³⁹⁹. Painostuksiin ei tässä ohjelmassa juurikaan puututtu, sen sijaan käsiteltiin lestadiolaisuuden yhteyksiä Keskusta- ja Kokoomus-puolueisiin. Kummastakin puolueesta haasteltiin yhtä henkilöä, joista kumpikin torjui väitteet SRK:n rahallisesta yhteydestä puolueeseen. Lestadiolaisten elämän ankeuteen liittyvät kiellot ohjelma katsoi merkitykselliseksi ainoastaan sensaatiolehdille – niillä luodaan liikkeestä vain ”tollomaista kuvaa”.⁴⁰⁰

Edellä mainitussa A-Studio-ohjelmassa käsiteltiin myös Kurvisen kirjaa. Sekä A-Studio-ohjelmaa että Kurvisen kirjaa taas käsiteltiin Kotimaa-lehden artikkelissa samana päivänä, jolloin A-Studio esitettiin illalla. Kotimaa-lehden artikkelissa Kurvinen näki SRK:n johtomiesten halun kirjaan mukaan tulemisesta uutena avoimuuden aikana ja aikana aloittaa kypsä avoin keskustelu. Lestadiolaisuuden saamaa julkisuutta Kurvinen piti kovin yksipuolisena. Kurvisen mukaan kuuluisat hoitotoimet olivat sisältäneet myös paljon positiivista monille jäsenille. Mutta ne jotka olivat syystä tai toisesta katkeroituneet lestadiolaiseen herätykseen, olivat niitä joiden ääni lähinnä on kuulunut julkisuudessa. Myös arkkipiispan saamaa palautetta liikkeestä Kurvinen epäili kovin yksipuoliseksi.⁴⁰¹

Television lisäksi lestadiolaisuus kiinnosti Seura-lehteä, jonka toimittaja *Heljä Tuoriniemi* halusi ottaa selvää lestadiolaisuudesta. Hän meni mukaan lestadiolaisten seuroihin kuulemaan, mistä omille joukoille puhutaan. Havaintojensa perusteella Tuoriniemi teki kuuden sivun laajuisen artikkelin. Tuoriniemen seuraamien seurojen alustajana toimi Voitto Savela ja seuroissa käsiteltiin muun muassa avioliittoa ja uskovaisten oppilaiden ongelmia koulutelevision kanssa. Savelan puheesta toimittaja sai käsityksen, että lestadiolaisten suhde kirkon suuntaan oli lientymässä. Eräänä vaikuttajana tähän toimittaja näki

---

³⁹⁸ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 29.3.1980 11 §: *Selostus nykytilanteesta* (SRKA).

³⁹⁹ Augsburgin tunnustus on evankelis-luterilaisen kirkon tärkein tunnustuskirja. Se esittelee uskonpuhdistukseen liittyneiden seurakuntien opinkäsityksen.

⁴⁰⁰ A-Studio 21.3.1980 (AV).

⁴⁰¹ Kotimaa 21.3.1980 (34), s. 1: *Lestadiolaisjohtaja ensimmäistä kertaa mukana televisiohaastattelussa. SRK toivoo avointa keskustelua.*

asiat rauhallisesti ottaneen piispa Rimpiläisen. Kaikkiaan seuratapahtumasta jäi toimittajalle kuva, että kyseessä ei ollut mikään rikoksia punova salaseura, vaan uskovaisten joukko, jotka olivat tulleet kuulemaan lohdullisia sanoja maallista vaellusta varten. Samalla kävi jälleen selvästi ilmi, että seuratilaisuudet olivat kaikille avoimia.⁴⁰² Lestadiolaiset ovat olleet iloisia ”epäuskoisista” seuravieraista, mutta tarkkailijan roolia enemmän heille toivottiin ”parannuksen armon käsittämistä”.⁴⁰³

Huhtikuussa 1980 valmistui Miikka Ruokasen⁴⁰⁴ teos⁴⁰⁵, jonka Kirkon tutkimuslaitos oli tilannut Mikko Juvan aloitteesta⁴⁰⁶. Teoksen aihe oli SRK:n opilliset korostukset vuosina 1977–1979 ja idea kirjalle oli muodostunut syksyn 1979 lestadiolaisuuden julkisuuden kautta.⁴⁰⁷ Ruokasen teos oli Kurvisen teoksen lailla hyvin nopealla aikataululla kokoon kasattu ja tämä näkyi myös laadullisena heikkoutena. Tästä huolimatta muun muassa lestadiolaisuuden asiantuntija Pekka Raittila näki teoksen kuitenkin hyväksi apuvälineeksi asialliseen keskusteluun lestadiolaisuudesta.⁴⁰⁸ Toisaalta Raittilan myönteiseen suhtautumiseen saattoi vaikuttaa, että Raittila oli mukana kirjan teossa lukemalla käsikirjoituksen ja antamalla parannusehdotuksia.⁴⁰⁹ SRK:n edustajien suhtautuminen ei ollut yhtä lämpöinen. Päivämies-lehden pääkirjoitus, jossa käsiteltiin teosta, oli rakennettu pitkälti kirjasta otettujen sitaattien varaan. SRK:n kanta tuli jokseenkin selvästi esiin toteamuksesta ”emme kristittyinä kylvä kaunaisuutta julkisia vastustajiammekaan kohtaan” sekä pääkirjoituksen lainausmerkein varustetusta otsikosta ”*Tieteellinen selvitys*”. Samasta pääkirjoituksesta kävi ilmi, että tietoja tutkimuksesta SRK oli saanut varsin vähän.⁴¹⁰ SRK:n näkemyksestä huolimatta on kuitenkin huomionarvoista, että Ruokasen teosta käsiteltiin Päivämies-lehdessä. Aikaisempina vuosina lestadiolaisittain kielteisiä asioita harvoin käsiteltiin näin tarkasti, jos ollenkaan. Ruokasen teoksen käsittely oli siis yksi esimerkki siitä, että ympäröivää julkisuutta yritettiin huomioida, vaikkei sen kanssa samaa mieltä oltukaan. Julkisuusnäkökulman kannalta Ruokasen teoksen sisältöä ei ole tarpeen tässä yhteydessä käydä läpi, koska teos keskittyi opillisiin seikkoihin. Ehkä opillisesta puolesta johtuen teos ei saanut yhtä laajaa lukijakuntaa kuin Kurvisen teos – ei ainakaan yhtä laajaa

---

⁴⁰² Seura 11.4.1980 (15), s. 39–44: *Raportti nykyajan uskonsodasta*. Artikkelin kirjoittaja oli Seuran toimittaja Heljä Tuoriniemi ja hänestä on kuvaus Seurassa 25.1.1980 (4), s. 17: *Heljä Tuoriniemi: Nämä ovat minun alueitani*.

⁴⁰³ Päivämies 25.2.1981 (9), s. 11: *Ei terveet tarvitse parantajaa*.

⁴⁰⁴ Miikka Ruokasen veli oli Suomen Kuvalehden toimittaja Tapani Ruokanen.

⁴⁰⁵ Ruokanen 1980.

⁴⁰⁶ Piri 2005 (haastattelu).

⁴⁰⁷ Ruokanen 1980, s. 5.

⁴⁰⁸ Raittila 1981, s. 431–432.

⁴⁰⁹ Ruokanen 1980, s. 5.

⁴¹⁰ Päivämies 30.4.1980 (18), s. 2: ”*Tieteellinen selvitys*” (pääkirjoitus).

julkista huomiota.⁴¹¹ Tiedotusvälineet ovat yleisöä varten ja näköjään yleisöä kiinnostivat enemmän lestadiolaisuuden ongelmat kuin opillinen puoli⁴¹². Toisaalta lähtökohdatkin teoksille olivat hieman erilaiset. Kurvisen teos oli tarkoitettu kaikille asiasta kiinnostuneille, kun taas Ruokasen kirja erityisesti niille, jotka joutuvat käytännön seurakuntaelämässä risiiritilanteisiin vanhoillislestadiolaisuuden kanssa.⁴¹³

4.5 Keminmaan suviseurat vuonna 1980

Keminmaan suviseuroihin toivotettiin seuravieraat paikalle tunnuksella ”Jumala seisoo Jumalan valtakunnassa”⁴¹⁴. Ennen seuroja odotettiin, että paikalle voisi saapua noin 70 000 seuravierasta. Toisin kuitenkin kävi. Sunnuntaina paikalla oli noin 85 000 seuravierasta ja seura-alueen vara-alueetkin jouduttiin ottamaan käyttöön. Vaikka kyse on lestadiolaisten itsensä mielestä vain siitä joukosta, joka haluaa tulla sanankuuloon ja vahvistamaan uskoaan, niin suuri ulkopuolisten silmissä suuri seuravieraiden määrä on osoitus liikkeen vahvuudesta ja laajuudesta. Toisaalta seuravieraiden lukumäärää tarkasteltaessa on huomattava, että suviseurat järjestettiin vahvalla lestadiolaiskannatuksen alueella ja tämä luonnollisesti lisää seuravieraiden lukumäärää.⁴¹⁵ Julkisuuden suhteen Keminmaan suviseurat olivat kolmessa suhteessa poikkeukselliset.

Ensiksikin ensimmäistä kertaa koko suviseurojen historiassa seuroissa kuultiin hiippakunnan piispan tervehdys. Tämä kertoo siitä, että Oulun piispa yritti saada yhteyden lestadiolaisuuden ja kansankirkon välille palautettua vaikeiden vuosien jälkeen. Olavi Rimpiläinen piti tervehdyspuheen seuravieraille ja puheessaan hän muistutti, että ”Kirkko tarvitsee herätysliikkeitään ja herätysliikkeet kirkkoa. Näiden kahden viitan mukaan pyytäisin kaikkia kulkemaan. Tärkeä ominaisuus olisi pyhien kärsivällisyys”⁴¹⁶ Piispan vierailua yritettiin tulkita kannanottona lestadiolaiskeskusteluun, mutta Rimpiläisen torjui tämän motiivin. Vierailun suviseuroissa piispa näki aivan normaaliksi toiminnaksi kirkon sisällä toimivia liikkeitä kohtaan, eikä nähnyt mitään syytä, miksi lestadiolaiset pitäisi eristää kirkon palvelujen ulkopuolelle.⁴¹⁷

---

⁴¹¹ Kotimaa-lehdessä oli Ruokasen kirjan esittely: Kotimaa 11.4.1980 (41), s. 6: *Turvallinen valtakunta*.

⁴¹² Pietilä 1985, s. 10.

⁴¹³ Ruokanen 1980, s. 5.

⁴¹⁴ Suviseurat 1980. Tunnukselause: Ps. 82:1.

⁴¹⁵ Kaleva 27.6.1980 (169), s. 10: *Suviseuroissa kuullaan elävää Jumalan sanaa*;

Kaleva 30.6.1980 (172), s. 3, 10: *Seuravieraita ennätysmäärä. Suviseuroissa jo yli 85 000 sanankuulijaa*.

⁴¹⁶ Kaleva 28.6.1980 (170), s. 3: *Piispa tervehti SRK:n seuroja ensi kerran 72 vuoteen. ”Kirkko tarvitsee herätysliikkeitä”*.

⁴¹⁷ Sama.

Toiseksi SRK:n avoimemman tiedotuspolitiikan johdosta suviseuraorganisaation tiedotusosasto odotti, että suviseuroille voi saapua normaalia enemmän tiedotusvälineiden edustajia. Tiedotusosaston puheenjohtaja Seppo Lohi ohjeisti asiassa Päivämies-lehdessä ennen seuroja:

Suviseuroihin saattaa tänä kesänä saapua entistä enemmän tiedottajia. Lehdistöväki saattaa myös haastatella seuravieraita. Emme tyrnä tiedottajien edustajia. He suorittavat saamaansa tehtävää. Kysymyksiin vastaamme, jos pystymme. Näin haluamme antaa oikean kuvan Siionistamme, joka on vanhurskauden, ilon ja rauhan valtakunta ja jossa vallitsee vapaus. Tiedottajien edustajia voi myös ohjata tiedotustoimistoon.⁴¹⁸

Näin suviseuraorganisaatiokin oli valmistautunut jatkamaan sitä avoimuuden politiikkaa, johon jo talvella SRK:n tiedotuspolitiikan myötä siirryttiin. Itse asiassa jo ennen suviseuroja SRK yritti ohjata lestadiolaisia avoimuuteen. Keväällä 1980 SRK lähetti rauhanyhdistyksiin kirjelmän, jossa yksityisiä uskovaisia pyydettiin avoimuuteen tulevien suviseurojen tiedottamisessa⁴¹⁹. SRK:lla vaikutti olevan halua tai tarvetta avoimuuteen. SRK:n avoimuus tiedottamisen suhteen ei kuitenkaan näkynyt uutisoinnissa, joka oli jopa edellisiä vuosia vähäisempää. Niin Kotimaa-lehden kuin Kaleva-lehden uutisointi oli pitkälti seurojen ulkoisiin puitteisiin liittyvää. Sade oli pehmittänyt seurakentän ja tässä yhteydessä monesti korostettiin, että seurojen pääasia on sanankuuleminen ja siinä ei saa haittaa. Lisäksi jälleen huomioitiin lasten ja nuorien runsas lukumäärä, jotka ”eivät ole tänne ruoskalla ajettuja, kuten väliin luullaan”⁴²⁰. Itse suviseurapuheisiin kiinnitettiin varsin vähän huomiota, vaikka Kaleva-lehdessä joitakin katkelmia puheista olikin.⁴²¹ Aikakauslehdistä ainoastaan Seurassa oli maininta suviseuroista ja siinäkin paloturvallisuuden yhteydessä. Suviseurojen telttakylää nimitettiin paloviranomaisten painajaiseksi.⁴²²

Kolmanneksi julkisuusnäkökulma ja suhde ympäröivään yhteiskuntaan olivat varsin laajasti esillä myös lestadiolaisten keskuudessa. Esimerkiksi suviseurojen yhteydessä

---

⁴¹⁸ Päivämies 18.6.1980 (25), s. 6: *Tiedotusosasto*.

⁴¹⁹ Savela 1991a, s. 53.

⁴²⁰ Kotimaa 1.7.1980 (73), s. 1, 2: *Lestadiolaiset suviseuroissa. Yhteen liitettyinä kuin tukkiniput*.

⁴²¹ Kaleva 27.6.1980 (169), s. 10: *Suviseuroissa kuullaan elävää Jumalan sanaa*;

Sama, s. 10: *Juhlaporttikin julistaa elävän uskon voimaa ja siitä vuotavaa siunausta*;

Sama, s. 11: *Seuratelta palvelut jo 21 vuotta*;

Sama, s. 11: *”Ennen seuroissa kävi enemmän uskottomia”*;

Sama, s. 11: *Seuravieraille paljon palveluja*;

Kaleva 28.6.1980 (170), s. 10: *Seuravieraita lisää tuhansia*;

Kaleva 29.6.1980 (171), s. 2, 12: *Sade ei tainnut suviseuravieraita*;

Kaleva 30.6.1980 (172), s. 3, 10: *Seuravieraita ennätysmäärä. Suviseuroissa jo yli 85 000 sanankuulijaa*;

Sama, s. 10: *”Kukaan ei ole toista syntisempi”*;

Kaleva 1.7.1980 (173), s. 7: *Ennätyssuuri seuraväki hajaantui Keminmaasta*;

Kotimaa 1.7.1980 (77), s. 1, 2: *Yhteen liitettyinä kuin tukkiniput*.

⁴²² Seura 25.7.1980 (30), s. 14–16: *Tästä pätsistä ei kukaan selviäsi*.

pidetyn puhujien ja seurakuntavanhinten kokouksen alustus oli valittu julkisuuteen liittyen. Alustuksen sanomana oli, että vaikka lestadiolaisuus saa osakseen voimakastakin arvostelua, tässäkin tilanteessa tulisi säilyttää maltti, eikä käydä vastaavaan taisteluun.⁴²³ Suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan käsiteltiin myös muutamissa Päivämies-lehden pääkirjoituksissa. Jälleen kerran todettiin, että runsaasti huomiota saaneet ”hoitokokoukset” eivät olleet mikään uusi ilmiö. Samassa yhteydessä taas perusteltiin kokousten tarpeellisuutta⁴²⁴. *Timo Tuomisto* oli laatinut Keminmaan suviseuroista Päivämies-lehden pääkirjoituksen, jossa käsiteltiin lestadiolaisuuden saamaa laajaa julkista huomiota. Pääkirjoituksessa oli myös eräs lestadiolaisten tulkinta lestadiolaisuuden laajaan huomioon: Raamatun mukaan ”Kun minä heille rauhaa julistan, niin he sodan nostavat – – Kun ihminen elää epäuskossa, hän rakastaa pimeyden töitä ja saattaa aivan tietämättään arvostella ja halveksia Jumalan kansaa”⁴²⁵.

---

⁴²³ Päivämies 2.7.1980 (27), s. 6: ”Pitäkää rauha kaikkien ihmisten kanssa”. Alustus Keminmaan suviseurojen puhujien ja seurakuntavanhinten kokouksessa.

⁴²⁴ Päivämies 25.6.1980 (26), s. 2: *Kokouksia* (pääkirjoitus).

⁴²⁵ Päivämies 2.7.1980 (27), s. 2: *Keminmaan suviseurur 1980* (pääkirjoitus).

5 JULKISUUDESSA

5.1 Lisää julkisia näkökulmia lestadiolaisuuteen

Jo luvussa 4.4 kerrottiin, kuinka alkuvuodesta 1980 lestadiolaisuus kiinnosti useita tiedotusvälineitä. Alkuvuoden kiinnostuksen jälkeen seurasi pieni tauko, mutta loppuvuodesta 1980 alkaen useamman vuoden ajan lestadiolaisuus oli jälleen esillä useassa paikassa: televisiossa, kirjallisuudessa, lehdistössä ja erilaisissa tilaisuuksissa.

Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen koulutuspäivillä syksyllä 1980 piti esitelmän psykiatri *Matti Brummer*. Esitelmästä oli artikkeli myös *Kotimaa*-lehdessä. Esitelmässään Brummer tarkasteli uskonnollista ääri liikettä luovuuden näkökulmasta ja esimerkiksi Brummer oli valinnut lestadiolaisuuden. Brummer näki lestadiolaisuuden pohjoisen väen sosiaalisesti pelastukseksi aikoinaan, mutta lestadiolaisuuden 1980-luvun kehityksen Brummer näki liikkeelle vaarallisena. Erityisenä ongelmana Brummer näki liikkeen marginaalijäsenten menettämisen. Tämä oletettavasti oli viittaus niihin tiukkoihin toimintatapoihin, joiden vuoksi osa jäsenistä oli joutunut liikkeestä pois. Liikkeen tarjoama turva on niin suuri, että Brummerin mukaan ulkopuolelle joutuminen luo syvää turvattomuutta.⁴²⁶ Esitelmän teemat olivat esillä myös artikkelissa *Uskonnollinen protestiliike Pohjois-Suomessa – psykoanalyttinen tutkielma lestadiolaisuudesta*⁴²⁷. Artikkelijulkaisiin Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen vuosikirjassa⁴²⁸.

Mitä, Missä, Milloin – kansalaisen vuosikirja (MMM) on ollut vuodesta toiseen suomalaisten suosituin tietokirja⁴²⁹. Vuoden uutistapahtumien kirjassa julkaistaan myös artikkeleita vuoden aikana julkisuutta saaneista tapahtumista. Vuoden 1980 lopussa ilmestyneessä MMM-kirjassa oli artikkeli myös lestadiolaisuudesta. Tämä artikkeli oli ainut kirjoitus, joka MMM-kirjasarjassa on tarkasteluajanjaksona 1976–1984. Artikkelissa käytiin alussa läpi lestadiolaisuuden historiaa sekä tarkasteltiin sitä, onko lestadiolaisuus lahko vai herätysliike. Johtopäätös oli, että 1900-luvun aikana yleisessä arvostuksessa

---

⁴²⁶ *Kotimaa* 2.10.1980 (113), s. 4: *Uskonto ei ole sairaus*.

⁴²⁷ Psykoanalyttisen artikkelin Pekka Raittila arvioi lähinnä teorian tasolla liikkuvaksi ja artikkelin taustaksi Raittila näki SRK-lestadiolaisuuden poikkeuksellisen kiihtyneen toiminnan vaiheen (Raittila 1981, s. 430). Suomen tunnetuin psykohistorian tutkija *Juba Siltala* on kirjoittanut vuonna 1992 teoksen suomalaisesta ahdistuksesta. Teoksen tausta oli 1800-luvun suuri uskonnollinen herätys ahdistuksen käsittelyn taitekohtana. Teoksessa ei kuitenkaan huomioitu kuin vain herännäisyys herätysliikkeistä. Teoksen tarkoitus ei ollut tutkia herätysliikkeitä, vaan herännäisyys oli valittu esimerkiksi. Lestadiolaisuuden pois jättäminen ahdistusta käsittelevästä kirjasta ei ollut siis kannanotto lestadiolaisuuden ahdistavuuteen tai sen puutteeseen. (Siltala 1992; Siltala 2005 (sähköposti))

⁴²⁸ Brummer & Hägglund 1981, s. 135–168.

⁴²⁹ MMM-kirja on vuodesta toiseen ollut suosituin tietokirja Suomessa (Kirjakauppalitto 2004 (www)).

lestadiolaisuus on noussut kirkolliseksi herätysliikkeeksi, vaikka lestadiolaisuuden itse-riittoisuus ristiriitoja aiheuttaakin. Yhteiskunnallisen näkökulman yhteydessä tarkasteltiin myös lestadiolaisuuden puoluesidonnaisuutta ja tässä kohden edustettiin maltillista linjaa liitettäessä lestadiolaisuutta eri puolueisiin. Vaikka Kokoomus ja Keskustapuolue nostettiin esille, ensisijaisena pidettiin kuitenkin yleisesti vasemmiston torjuntaa. Lestadiolaisuudesta 1980-luvulla huomioitiin muun muassa askeettinen elämänasenne ja parannussaarna. Kokonaisuudeltaan varsin maltillisessa artikkelissa kiinnitettiin myös laajaa huomiota lestadiolaisuuden osaryhmiin ja muistutettiin siitä, että vaikka vanhoillislestadiolaisuus⁴³⁰ on suurin osaryhmä, muutkin osaryhmät edustavat liikettä aivan yhtä suurella historiallisella oikeudella.⁴³¹

Vuonna 1977 ryhmä lestadiolaisuudesta ulosjoutuneita perusti yhdistyksen nimeltä Suomen Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistys. Tähän perustajaryhmään kuului myös Lauri Pietilä, joka julkaisi vuoden 1981 alussa omakustanteisesti kirjan *Sota perintöösasta – todisteita ja tosiasioita lestadiolaisuuden ihmeellisyyksistä sisältä seurattuna*. Kirjan tavoite kuvattiin kirjan takakannessa. Ainakin sen voi huomata, että kirjasta ei yritetty tehdä Lauri Pietilän puheenvuoroa, vaan laajan ryhmän yhteinen kannanotto SRK:n tapaan toimia.

Lestadiolaisuuden (SRK:n) sisällä nykyvuosina valinneen uuden opintuulen aiheuttama kohu kansan keskuudessa on vaimennettu merkittävästi. Aluksi lehdistö otti asiaan kantaa reilusti. Sitten se sulki palstansa SRK:ta arvostelulta kirjoituksilta täydellisesti. ”Oman etumme vuoksi emme voi pahoittaa SRK:n miesten mieltä”, kuului sieltä. Maamme johtavin hengellinen lehti kieltäytyi ottamasta palstoilleen jopa SRK:sta erotettujen oikaisukirjoituksiakin. Näin olleen erotettujen keskuudessa heräsi tarve tuoda asiassa esille kestävä totuus kirjan muodossa. Lauri Pietilä on asiasta kirjoittanut. Useat erotetut eri puolilta Suomea ovat kirjoituksen tarkastaneet ja hyväksyneet. Näin ollen sitä on pidettävä yhteisenä kannanilmaisuna.⁴³²

Kirjan ote oli varsin kriittinen, jopa jyrkästi SRK:ta ja vanhoillislestadiolaisuutta arvosteleva. Kirjan mukaan SRK:n johto on muuttanut oppia korottamalla seurakunnan päätökset Raamatun rinnalle tai edelle. Kirjassa on käsitelty runsaasti muun muassa ”hoitokokouksia” ja haastateltu henkilöitä, jotka ovat joutuneet ulos lestadiolaisuudesta.⁴³³ Olipa syynä sitten omakustanteen pieni painosmäärä tai eräänlainen laantuminen lestadiolaisuuden huomiosta julkisuudesta, teos ei juurikaan julkisuudessa saanut huomiota.

---

⁴³⁰ Artikkelissa käytettiin muotoa SRK-vanhoillisuus.

⁴³¹ Raittila 1980, s. 188–194.

⁴³² Pietilä 1981, takakansi.

⁴³³ Pietilä 1981, passim; Arvostelu kirjasta: Raittila 1981, s. 429, 432.

Kirjan kirjoittanut Lauri Pietilä sai enemmän huomiota toisessa yhteydessä. Hän oli eräs haastateltava 3.1.1981 esitetystä ohjelmassa lestadiolaisuudesta. Ohjelman *Syntisin Silmin* toimittajana oli television kuuluisa kärsineiden puolustaja, Ylen toimittaja *Hannu Karpo*⁴³⁴. Hänen dokumenttinsa olivat aina nousseet puheenaiheeksi ja tähän Karpo aina ohjelmillaan pyrkikin. Karpon sanojen mukaan puheenaiheeksi on pyritty pääsemään aiheilla, joista yleensä vaietaan, eikä sensaatioilla – ja tämä kaikki yrittäen olla tasapuolinen kaikkia osapuolia kohtaan.⁴³⁵ Jotain Karpon lestadiolaisuus-reportaasin suosioista kertoo se, että vaikka ohjelman ensiesitys oli parhaimpaan television katsomisaikaan lauantai-ilta kello 18.45–19.35, ohjelmaa toivottiin uusinnaksi. Uusintana se lähetettiin 10.2.1981, mutta tällöin vasta kello 21.20. Suurin osa ohjelmapalautteesta toivoi avointa keskustelua ja palautteen antajilla oli kokemuksia lestadiolaisten painostuksesta. Karpon omien sanojen mukaan ohjelman tarkoitus ei kuitenkaan ollut olla lyömäase hengellisyyttä vastaan, vaikka Karpo tunsikin ahdistusta vilpittömiä uskovaisia kohtaan kohdistetusta häikäilemättömästä toiminnasta.⁴³⁶ SRK:n edustajia pyydettiin ohjelmaan mukaan, mutta SRK ei ollut halukas sellaiseen keskusteluun, jossa lestadiolaisuudesta ei mitään myönteistä haluttukaan löytää.

Vaikka ohjelmassa esiintyikin lestadiolaisuuden silloinen paras asiantuntija Pekka Raittila, ei Karpon ohjelmaa kovin tasapuolisena voi pitää ja ohjelma lähinnä rakentui lyömäaseista lestadiolaisuutta vastaan. Ohjelmassa muun muassa haastateltiin lestadiolaisuudesta ulosjoutuneita, lueteltiin lestadiolaisuudessa kiellettyjä asioita, käytettiin esimerkkinä synnytykseen kuollutta äitiä, tarkasteltiin lestadiolaisten väitettyä televisioiden piilottelua sekä yhden puolueen politiikkaa. Joten vaikka ohjelman lopuksi sanottiinkin, että monille usko on puhdas ja tarjoaa turvallisuutta, niin painotus oli ohjelmassa hyvin vahvasti lestadiolaisuuden kriittisen puolen kannalla – tasapuolisuudesta ei voi puhua. Lisäksi ohjelman tietyistä kohden saattoi saada jopa vääränlaisen käsityksen. Ohjelman mukaan lehtikirjoittelu on vähentynyt, mutta lestadiolaisongelma ei ole kadonnut mihinkään, sillä esimerkiksi yöllisiä kokouksia pidetään edelleen.⁴³⁷ Todennäköisesti joitakin ”hoitokokouksia” edelleen pidettiin, mutta tutkimusten mukaan ”hoitokokouksien” määrä oli kuitenkin merkittävästi vähentynyt jo vuodesta 1979 ja esimerkiksi Pudasjärven tai

---

⁴³⁴ Vuosi 1981 oli Karpon viimeinen vuosi Yleisradion reportaaseja tekemässä. Karpo kyllästyi Ylen tarjoamiin työmahdollisuuksiin ja lähti Seura-lehden toiseksi päätoimittajaksi (Wiik 1981, s. 363).

⁴³⁵ Seura 13.3.1981 (11), s. 18–20, 90: *Hannu Karpo mies josta kaikki puhuvat. Ei ole pakko miellyttää kun ei pyri eduskuntaan.*

⁴³⁶ Kotimaa 5.2.1981 (14), s. 3: ”*Syntisin silmin*” *Lestadiolaisohjelma uusitaan*;

Kaleva 3.1.1981 (2), s. 17: *Radio ja TV*;

Kaleva 10.2.1981 (39), s. 17: *Radio ja TV*.

⁴³⁷ *Syntisin silmin* 3.1.1981 (AV).

Haapajärven lestadiolaisuudesta tehtyjen tutkimusten mukaan vuonna 1980 sielunhoidollisia asioita ei käsitelty johtokunnassa enää yhtään kappaletta.⁴³⁸

Ennen Karpon reportaasia tehty TV2:n lestadiolaisdokumentti joutui esityskieltoon liian yksipuolisena. Vaikka Karpon tekemä reportaasi lestadiolaisuudesta esitettiin televisiossa, Karponkaan reportaasi ei välttynyt täysin sensuurilta. Karpon reportaasista oli nimittäin leikattu eräs haastattelu pois. Mistä tässä haastattelussa oli kyse, selviää muuttaman luvun päästä Ruotsin television tekemän lestadiolaisdokumentin yhteydessä.

Karpon ohjelman jälkeen suomalaisten televisiokanavien lestadiolaisdokumenttien saralla oli rauhallista, sillä seuraava lestadiolaisuutta käsitelty dokumentti tehtiin vasta 1990-luvulla⁴³⁹. Täysin kokonaan liikkuva kuva ei lestadiolaisuutta Karpon ohjelmankaan jälkeen unohtanut, vaan lestadiolaisuuden perustajasta, Lars Levi Laestadiuksesta tehtiin elokuva. Ohjaajana toimi *Åke Lindman* ja filmi perustui ruotsalaiseen romaaniin *Profeten i Pajala*. Lindmanin sanojen mukaan monet henkilöt vastustivat elokuvan tekemistä, mutta tästä huolimatta elokuva tehtiin valmiiksi. Elokuvaa tehtiin Ruotsin televisiolle ja elokuva esitettiin Ruotsin TV 1:sellä 28.2.1982⁴⁴⁰. Suomessa elokuvaa ei ole koskaan esitetty⁴⁴¹.

Alkusyöksystä 1981 ilmestyi dosentti Voitto Huotarin teos kirkon herätysliikkeistä. Teokseen oli valittu kaikki neljä perinteistä herätysliikettä ja evankelioimisliikkeitä.⁴⁴² Varsinaisia käsitelysivuja teoksessa on 170, joten syventämisen varaa olisi ollut, mutta toisaalta kyseessä oli juuri yleisteos. Lestadiolaisuudesta kerrotaan sen historia, hajaannukset, liikkeen toiminta ja kannatus. Mihinkään julkisuudessa esillä olleisiin syytöksiin teos ei puutu. Silti teoksesta kävi ilmi lestadiolaisten halu pysyä omaleimaisissa arvoissa ja 1970-luvulta alkanut entistä keskusjohtoisempi lestadiolaisuus. Samalla kuitenkin huomioitiin lestadiolaisten halu pysyä osana evankelis-luterilaista kirkkoa.⁴⁴³ Muun muassa eräs osoitus halusta toimia osana kansankirkkoa on lestadiolaisten osallistuminen kirkon hallintoelinten toimintaan⁴⁴⁴. Kirkon hallintoelimestä Kotimaa-lehdessä käsiteltiin syksyllä 1981

---

⁴³⁸ Liikanen 2005, s. 92; Lohi 2000b, s. 177; Savela 1991c, s. 68–69. Toisaalta Karpon reportaasi oli laadittu vuoden 1980 aikana, joten tällöin ei kehitystä vielä kunnolla voitu nähdäkään.

⁴³⁹ Vuoden 1997 dokumenttia mainostettiin ensimmäisenä dokumenttielokuvana Pohjoismaiden suurimmasta herätysliikkeestä. Dokumentissa *Ainoa oikea Jumala* seurattiin 12-henkisen lestadiolaisperheen elämää ja etenkin valmistautumista suviseuramatkaan. (Ylen Dokumenttiprojektarkisto, *Ainoa oikea Jumala* (www)).

⁴⁴⁰ SVT:n arkisto 2005 (sähköposti).

⁴⁴¹ YLE:n arkisto 2005 (sähköposti).

⁴⁴² Huotari 1981.

⁴⁴³ Sama, s. 42–43.

⁴⁴⁴ Vuoden 1981 lopulla päättyi kirkolliskokouksen silloinen nelivuotiskausi ja eräs kirkolliskokousedustajista oli SRK:n johtokunnan varapuheenjohtaja Erkki Reinikainen (Kotimaa 6.11.1981 (128), s. 3: *Kirkolliskokousedustaja vaikuttaa valokunnissa. Merkittävän työ tehdään suljettujen ovien takana*; Kaleva 6.11.1981 (299), s. 12: *Kirkolliskokous päätti työnsä. Naispappuus esille seuraavalla kaudella*; Päivämies 11.11.1981 (46), s. 2: *Kirkolliskokous päätti istuntokautensa* (pääkirjoitus)).

tuomiokapitulia. Tästä aiheesta tehdyn lehtiartikkelin yhteydessä Oulun hiippakunnasta mainittiin, että lestadiolaisuus näkyy siellä kitkaa aiheuttavana. Haastateltu asessori kuitenkin totesi, että kitkaan eivät ole ainoastaan lestadiolaiset syyllisiä, vaan on yhtä paljon toisen puolen syytä, ettei yhteistoiminta suju.⁴⁴⁵

Helsingin Säätytalolla aloitettiin helmikuussa 1982 keskustelutarja, joka käsitteli herätysliikkeiden kulttuurivaikutuksia. Sarjan ensimmäinen osa käsitteli lestadiolaisuutta ja aiheesta olivat alustamassa Pekka Raittila ja Kirsti Suolinna⁴⁴⁶. Tilaisuutta käsiteltiin myös Kotimaa-lehdessä. Artikkelin mukaan lestadiolaisuudessa on suhtauduttu kielteisesti teatteriin, elokuvaan, säveltaiteeseen ja kirjallisuuteenkin.⁴⁴⁷ Toisaalta kulttuurinäkökulmaa on etenkin myöhemmin pyritty tarkentamaan. Siinä missä lestadiolaisuudessa suhtautuminen esittävään taiteeseen on kielteinen, niin se ei kuitenkaan ole tarkoittanut totaalista kulttuurivihamielisyyttä. Esimerkiksi lestadiolaisten omaa kirjallisuutta on runsaasti ja musiikin merkityksestä lestadiolaisille kertonee, että pianoja asukasta kohden on lestadiolaisten pääkannatusalueella todennäköisesti enemmän kuin missään muualla Suomessa.⁴⁴⁸

5.2 Perhon suviseurat vuonna 1981

Perhon suviseurojen tunnuksen ”Korvessa pitää vedet vuotaman”⁴⁴⁹ odotettiin kutsuvan Perhoon noin 80 000 sanankuulijaa. Samanlaista arvion ylittymistä kuin edellisenä vuonna Keminmaalla ei tällä kertaa tapahtunut, vaan paikalle saapui arvioidut 80 000 sanankuulijaa.⁴⁵⁰

Julkisuudessa lestadiolaisia oli moitittu sulkeutuneeksi ja heidän tiedotustoimintaa olemattomaksi ennen vuoden 1979 SRK:n tiedotustilaisuutta. Sulkeutuneisuuden aikana suviseurat muodostivat eräänlaisen poikkeuksen tiedottamisen suhteen. Jo 1970-luvun alusta suviseuroilla on toiminut tiedotuskeskus, jonka tarkoitus on välittää lehdistölle tiivistelmiä saarnoista ja kokouksista sekä tietoja seurakentän tapahtumista. Jo ennen tiedotuskeskusta suviseuroilla olleille toimittajille toimitettiin materiaalia, mutta tiedotustoiminta ei ollut kovin organisoitua, eikä toimittajille ollut varattu työskentelytiloja.

---

⁴⁴⁵ Kotimaa 24.9.1981 (109), s. 1, 2: *Tuomiokapituli nykyisellään toimintakykyinen.*

⁴⁴⁶ Suolinnan väitöskirjan aihe oli *Uskonnollisten liikkeitten asema sosiaalisessa muutoksessa* (Suolinna 1975).

⁴⁴⁷ Kotimaa 4.2.1982 (14), s. 4: *Lestadiolaisuus subtantuu taiteisiin varauksella.*

⁴⁴⁸ Ihonen 1994, s. 83–86.

⁴⁴⁹ Suviseurat 1981. Tunnuslause: Jes. 35:6.

⁴⁵⁰ Palola 2006, s. 166; Kaleva 26.6.1981 (167), s. 11: *SRK:n suviseurat avoimet kaikille.*

Perhon suviseuroissa vuonna 1981 siirryttiin tiedotustoiminnassa uuteen tiedotuskäytäntöön, joka on käytössä edelleen 2000-luvullakin. Jokaisena seurapäivänä järjestetään tiedotustilaisuus, jolle on etukäteen nimetty tietty aihe. Tiedotustilaisuudessa kuullaan aiheeseen liittyvä alustus ja tämän jälkeen aiheesta saa kysellä. Tätä varten tilaisuuteen on nimetty muutamia henkilöitä, jotka ovat valmistautuneet keskustelemaan kyseisen tiedotustilaisuuden aiheesta. Nimetystä aiheesta huolimatta tiedotusvälineiden edustajat voivat esittää kysymyksiä myös aiheen ulkopuolelta. Tiedotustilaisuusuudistuksen lisäksi myös lehdistöpalveluja kehitettiin Perhon suviseuroista alkaen.⁴⁵¹

Uudistukset olivat ilmeisen onnistuneita, sillä esimerkiksi Kotimaa-lehden toimittajat kokivat saaneensa vuoden 1981 suviseuroilla ensiluokkaista palvelua.⁴⁵² Lehdistöpalvelut ja toimittajien työskentelytilat olivat parantuneet 1970-luvulta, mutta todennäköisesti suurin muutos oli seuravieraiden suhtautumisessa tiedotusvälineiden edustajiin ja heidän kysymyksiinsä. Olihan SRK:n organisaatio 1980-luvulla suorastaan kehottanut seuravieraita muistamaan, että annetuilla vastauksilla annetaan kuvaa koko lestadiolaisuudesta ja olisi tärkeää, että kuva olisi oikeanlainen. Vielä 1970-luvun loppupuolelle asti seuravieraat saattoivat suhtautua hyvinkin nihkeästi tiedotusvälineiden edustajiin.⁴⁵³

Huolimatta tiedotustoiminnan muutoksesta, Kotimaa-lehden tapa käsitellä suviseuroja herättää jälleen ihmetystä kuten muutamina aikaisempinakin vuosina. Vaikka Kotimaa-lehti on myös uutislehti, niin Kotimaa-lehti on kuitenkin taustaltaan kristillinen lehti. Tästä huolimatta Kotimaa-lehden suviseurauutisissa ei käsitelty mitään muuta kuin seurojen ulkoisia ominaisuuksia, vuosikokouksen tekemiä muutoksia SRK:n johdossa ja lestadiolaisten tapaa antaa synnit anteeksi. Esimerkiksi yhdestäkään suviseurasaarnasta ei ollut mitään mainintaa. Kotimaa-lehden uutisoinnin perusteella ei toisin sanoen käynyt lainkaan ilmi, mistä suviseuroissa todella puhuttiin.⁴⁵⁴ Vaikka uutisen ensisijainen tarkoitus ei olekaan olla syväluotaava analyysi tapahtumasta, vaan lähinnä mielenkiintoinen ja selkeä kuvaus, niin pelkästään kertomalla mitä jossain tapahtui, ei uutisesta tule riittävä. Joukkotiedotuksen niin sanotun olennaisuuskriteerin perusteella ei pidä tyytyä kuvailemaan yksityiskohtia, vaan kuvauksen on ainakin osittain vastattava tapahtuman olemukseen.⁴⁵⁵ Suviseurojen pohjimmainen olemus ei ole suuren väkijoukon ruokailu, vaan pohjimmainen olemus tulee esille seurasarnoista. Ehkä toimittajat ovat kokeneet

---

⁴⁵¹ Palola 2006, s. 168; Palola 2006 (sähköposti); Piri 2005 (haastattelu); Päivämies 13.7.1983 (28), s. 13: *Tiedotustilaisuuksia suviseuroissa*.

⁴⁵² Kotimaa 9.7.1981 (76), s. 2: *Kesäjuhlien tiedotustoiminta*.

⁴⁵³ Päivämies 18.6.1980 (25), s. 6: *Tiedotusosasto*; Piri 2005 (haastattelu).

⁴⁵⁴ Kotimaa 25.6.1981 (70), s. 4: *Jumalan lasten suuri juhla*; Kotimaa 30.6.1981 (72), s. 1, 2: *SRK:n suviseurat Perhossa. Jumalan lasten leiri korven keskellä*.

⁴⁵⁵ Sirkkunen 1996, s. 63–64.

saarnat liian vaikeiksi lukijoille, mutta tästä huolimatta olisi hyvä, jos lehtien palstoilta vähän paremmin pääsisi perille, miksi 80 000 ihmistä kokoontuu yhteen ja miten he ajattelevat. Tämän lisäksi on hyvä tietysti olla lukijoiden mielenkiinnon vuoksi myös kuvaus, miten valtaisa yleisötapahtuma käytännössä onnistui.

Toisaalta Kotimaa-lehden uutisoinnin sävy muuten oli varsin neutraali. Kotimaa-lehden päätoimittaja Erkki Karion pääkirjoituksessa ennen suviseuroja käsiteltiin jälleen lestadiolaisuuden saamaa huomiota ja tässä tuotiin esille, että ristiriitojen korostuessa kaikki se hyvä, mikä liikkeessä on, jää helposti taka-alalle.⁴⁵⁶ Ennen suviseuroja esiteltiin myös 9-lapsinen lestadiolainen perhe, jossa käsiteltiin sitä, mitä usko merkitsee perheelle. Toimittajan näkemyksen mukaan perheestä jäi tasapainoinen kuva.⁴⁵⁷ Olisi mielenkiintoista tietää, mitä toimittaja odotti kohtaavansa...

Kaleva-lehden ensimmäisen suviseuroja käsitelleen kirjoituksen otsikko oli *SRK:n suviseurat avoimet kaikille*. Tämä oli sanoma, joka haluttiin tuoda suviseuraorganisaation puolesta tuoda esille, ettei asia enää jäisi kenellekään epäselväksi.⁴⁵⁸ Asiaahan oli yritetty aikaisempinakin vuosina tuoda esille, mutta Kaleva-lehden otsikko oli varmasti asiasta lestadiolaisuuden ulkopuolisille paljon enemmän kertova kuin yksikään Päivämies-lehden aiheeseen liittyvä kirjoitus. Kaleva-lehden suviseura-artikkelissa käsiteltiin myös lestadiolaisuuden suhdetta kansankirkkoon: lestadiolaisten näkemys asiaan kävi ilmi jo artikkelin otsikosta *SRK lukee tunnustuskirjoja Raamatun valossa*. Tosin tästäkin artikkelista kävi ilmi lestadiolaisten asenne siihen, että ”maailma syyttää aina”.⁴⁵⁹ Oulun piispa Olavi Rimpiläisen vierailu suviseuroissa huomioitiin myös, mutta jälleen kerran piispa muistutti, että hän mahdollisuuksien mukaan vierailee kaikilla hiippakuntansa suurilla kesäjuhlilla⁴⁶⁰ – ei siis ainoastaan suviseuroissa, joten sen suhteen olisi turha puhua lestadiolaisten suosimisesta.⁴⁶¹ Kovin laajasti suviseurojen saarnoja ei Kaleva-lehdessäkään käsitelty. Lähinnä uutisointi keskittyi seurojen ulkoisiin puitteisiin.⁴⁶²

---

⁴⁵⁶ Kotimaa 25.6.1981 (70), s. 2: *Korvessa pitää vedet vuotaman* (pääkirjoitus).

⁴⁵⁷ Sama, s. 6: *Uskovainen perhe on onnellinen asia*.

⁴⁵⁸ Kaleva 26.6.1981 (167), s. 11: *SRK:n suviseurat avoimet kaikille*.

⁴⁵⁹ Kaleva 27.6.1981 (168), s. 5: *SRK lukee tunnustuskirjoja Raamatun valossa*.

⁴⁶⁰ Esimerkiksi vuonna 1983 piispa Rimpiläinen oli herättäjäjuhlien talkoissa (Kaleva 5.7.1983 (176), s. 1, 20: *Piispa herättäjäjuhlien talkoissa*).

⁴⁶¹ Kaleva 27.6.1981 (168), s. 5: *Piispa tuttu vieras kesäjuhlilla*.

⁴⁶² Kaleva 27.6.1981 (168), s. 3: *Perhon suviseuroissa 60.000 sanankuulijaa*;

Kaleva 28.6.1981 (169), s. 3, 5: *Perhossa yli 75.000 sanankuulijaa. Ehtoollisvieraita riitti neljän tunnin ajan*;
Sama, s. 5: *Kenttärnokalaan mahtuu 1 500 vierasta*;

Kaleva 29.6.1981 (170), s. 3, 5: *Perhon seuraväellä aurinkoista*;

Sama, s. 5: *SRK:n subteet muihin lientyneet Perhossa*;

Kaleva 30.6.1981 (171), s. 10: *Lapset mukana seuramatkalla*;

Sama, s. 10: *Suviseurojen rakenteet kuljetettu Oulunsaloon*;

Sama, s. 10: *Väärä palohälytys häiritsi. Autot juutuivat liejuun*.

Eräaseen Kaleva-lehden vuoden 1981 suviseurakuvaan palattiin 2000-luvulla. *Eija Lapinleimu* kirjoitti vuonna 2004 kirjan, jossa hän kertoo elämästään. Lapinleimun koti oli lestadiolainen ja vuonna 1969 syntyneenä hän eli nuoruutensa juuri lestadiolaisuuden jyrkimpinä vuosina. Lapinleimu oli sisaruksineen Kaleva-lehden kuvassa 27.6.1981. Perheen lapsen vuoksi Eija Lapinleimun äiti oli suviseurojen aikaan sairaalassa ja perheen isän aika meni suviseurajärjestelyissä. Näin Lapinleimusta tuli suviseurojen ajaksi ”äiti” sisaruksilleen. Kuvassa Lapinleimu istuu seurapenkissä pikkusisko sylissään. Tästä kuvasta Lapinleimu kirjoittaa vuonna 2004 kirjassaan näin: ”Näin jälkeenpäin Kalevassa valokuvan itsestäni laulamassa isossa teltassa kuopus sylissäni, ja ihmettelin miten sisässani oleva tuska ei näkynyt ulospäin. Näytin kuvassa niin tyneltä ja vakavalta.”⁴⁶³ Lapinleimun lapsuus ja nuoruus oli muutenkin vaikea. Hänellä oli muun muassa pyrkimyksiä yli-imitoitettuun täydellisyyteen. Lestadiolaisesta uskostaan Lapinleimu ei välttämättä kovin paljoa saanut. Kuten Eija Lapinleimun äiti totesi kirjassa, ei Eija Lapinleimu ole koskaan kokenut ”uskovaisena olemisen rauhaa ja vapautta”⁴⁶⁴. Tähän syynä varmasti olivat 1970-luvun kiivaat vuodet lestadiolaisuudessa, jolloin muun muassa lapsetkin joutuivat tekemään parannusta seuratilaisuuksissa käsittämättä edes, mitä on kyse.⁴⁶⁵

Aikakauslehdissä suviseuroja on harvemmin käsitelty. Vuonna 1979 Suomen Kuvalehdellä oli ongelmia suviseurojen kuvaamisen suhteen, kun lehden kuvaaja sai kuvauskiellon. Eräs näistä kuvauskiellon syistä kyselleistä toimittajista laati Suomen Kuvalehteen vuonna 1981 katsauksen hengellisistä kesäjuhlista. Katsaus ei ollut kovin laaja ja artikkelin mielenkiintoisin osa oli kappale, jossa kerrottiin, että tänä vuonna Suomen suurimmilla kesäjuhlilla ei laitettu asioita järjestykseen ”kovalla kädellä”. Tämän voi ymmärtää niin, että toimittaja Tapani Ruokanen koki aiemmilla kesäjuhlilla käytetyn ”kovaakin kättä” asioiden järjestykseen laittamisessa. Samaisessa artikkelissa oli kuva suviseuroista ja kuvatekstinä analyysi suviseurojen merkityksestä ihmisille: ”Tämän valtakunnan paisuminen vuosi vuodelta osoittaa, kuinka vaikeaa elämä on Suomessa tänään ja kuinka turvaa etsitään.” Vaikka artikkelissa käsiteltiin useampia kesäjuhlia, niin minkään muun kuin suviseurojen merkitystä ihmisille ei analysoitu.⁴⁶⁶

Suviseuroilla tehdyt valinnat SRK:n hallintoelimien suhteen eivät olleet pitkäaikaisia, sillä vuoden 1981 lopulla tehtiin SRK:ssa henkilövaihdoksia. SRK:n vuodesta 1961 pääsihteerinä toiminut Einari Lepistö jäi eläkkeelle ja uudeksi pääsihteeriksi

---

⁴⁶³ Lapinleimu 2004, s. 37.

⁴⁶⁴ Sama, s. 29.

⁴⁶⁵ Sama, s. 5–40.

⁴⁶⁶ Suomen Kuvalehti 17.7.1981 (29), s. 38–43: *Sanan leipää*.

kutsuttiin Voitto Savela. *Samuli Pentikäinen*⁴⁶⁷ puolestaan kutsuttiin Päivämies-lehden päätoimittajaksi Savelan tilalle.⁴⁶⁸ Voitto Savelan päätoimittajakaudella 1978–1981 aloitettu Päivämies-lehden kehittäminen uutislehdeksi jatkui myös Pentikäisen aikana. Lisäksi Pentikäisen aikana uutisten tuoreuteen kiinnitettiin erityistä huomioita ja yhteiskunnalliset aiheet olivat usein esillä pääkirjoituksissa.⁴⁶⁹ Yhteiskunnallisten asioiden lisäämisessä oli sekín puoli, että näin lestadiolaisuuden sisäisiä asioita eri välttämättä tarvinnut käsitellä niin paljoa. Toisaalta sisäisten asioiden suhteen 1980-luvulta alkoi rauhallinen aika, joten niitä ei juurikaan olisi ollutkaan käsiteltäväksi. Hajaannuksia ei tapahtunut ja ”henkien taistelu” oli vaimentunut.

5.3 Lestadiolaisuus ja politiikka 1980-luvulla

Päivämies-lehden 1970–1980-lukujen kirjoitusten mukaan lestadiolaisuutta ja rauhanyhdistyksiä on pyritty leimaamaan politiikan palvelukseen. Käytännössä tämä on tarkoittanut epäilyjä, tekevätkö rauhanyhdistykset poliittista työtä tai onko SRK:lla vaaleissa omat tietyt ehdokkaat, joita lestadiolaisten tulee äänestää. Näitä epäilyjä Päivämies-lehdessä on käsitelty useasti ja aina ne on torjuttu.⁴⁷⁰ Etenkin ennen vaaleja asia on nostettu esille, kuten esimerkiksi vuoden 1983 eduskuntavaalien yhteydessä, jolloin pääsihteeri Voitto Savela muistutti:

Yksityisinä kansalaisina vaaleihin valmistautuessamme tahdomme nytkin kristittyinä muistaa myös sen, etteivät rauhanyhdistykset valmistaudu niihin. Yhdistystemme tarkoituksena on yksinomaisesti evankeliumin työ sen kaikissa muodoissa, eikä puoluepolitiikkaan osallistuminen. On paikallaan rakkaudessa palauttaa mieleen n. viiden vuosikymmenen takainen sydämelinen vuosikokouksen neuvo: ”Kokous kehoittaa johtokuntaa kaikille lähetysmiehille huomauttamaan, että he eivät lähetysmatkoillaan toimisi valtiollisina puolueagitaattoreina.”⁴⁷¹

Politiikka, vaalit ja äänestäminen on muutoinkin ollut esillä Päivämies-lehdessä, muun muassa jokaisten vaalien yhteydessä. Eräs syy asian runsaaseen käsittelyyn on, että SRK:n suunnasta on yritetty pitää lestadiolaiset aktiivisina äänestämisen suhteen:

---

⁴⁶⁷ Pentikäisen kaudella päätoimittajan tehtäviä on toimittanut myös viransijaisena *Pentti Vinnurva* (Palola 2001, s. 36).

⁴⁶⁸ Päivämies 6.1.1982 (1), s. 7: *Henkilövaibdoksia Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksessä*.

⁴⁶⁹ Palola 2001, s. 36.

⁴⁷⁰ Mm. Päivämies 15.10.1980 (42), s. 2: *Kunnallisvaalit* (pääkirjoitus).

⁴⁷¹ Päivämies 3.3.1983 (9), s. 3: *Valtiolliset vaalit*.

”Kristillisyytemme opetus ja ohje on aina ollut, että me käymme äänestämässä. ’Nukkuvi-
en puolue’ ei ole meidän puolueemme.”⁴⁷² Vaikka rauhanyhdistysten poliittinen toiminta
on SRK:n suunnasta jyrkästi torjuttu, samaten kuin väitetyt SRK:n ehdokkaat, silti
sopivista ehdokkaista on Päivämies-lehdessä ollut ohjeistusta:

Emme voi äänellämme kannattaa ehdokkaita, jotka suhtautuvat kielteisesti
Jumalan sanan iankaikkisiin totuuksiin tai kieroutuneessa hurskaudessaan
hakkaavat Kristuksen seurakuntaa. Äänestämme niitä mihiä ja naisia, joilla
käsityksemme mukaan selkeään ja raittiiseen ajatus- ja arvostelukykyyn
liittyvät terveen elämän perustekijät: Jumalan pelko, kaiken oikean työn
kunnioittaminen, lain kuuliaisuus ja rakkaus lähimmäiseen. Iloitsemme,
milloin voimme antaa äänemme uskovaiselle, veljelle taikka sisarelle.⁴⁷³

Lehdistössä lestadiolaisuus ja politiikka ei enää 1980-luvulla juurikaan noussut esille.
Kenties lestadiolaisten vakuuttelut olivat riittäviä. Voimakkaimmin lestadiolaisuutta ja po-
liittikkaa käsiteltiin muutamissa 1980-luvun television lestadiolaisdokumenteissa, joissa
eniten pidettiin esillä lestadiolaisuuden läheistä suhdetta Keskustapuolueeseen.⁴⁷⁴

Poliittisesti eräs merkittävä aikakausi päättyi 1980-luvun alussa. Urho Kekkosen sai-
rastuminen syksyllä 1981 muodosti pysyvän esteen hänen presidentinviran hoitamiselle ja
niin päättyi Urho Kekkosen pitkä aika Suomen Tasavallan presidenttinä. Valtioneuvoston
päätoimikunnan valitsijamiesvaalit järjestettiin tammikuussa 1982.⁴⁷⁵ Vaaleja ennen
Päivämies-lehdessä käsiteltiin tulevia vaaleja, lähinnä jälleen tekemällä selväksi, että SRK
ei tee poliittista työtä:

Vaalityössä ja muussakin poliittisessa toiminnassamme on meidän lisäksi
huolella vaalittava, ettei keskusyhdistyksemme tai rauhanyhdistykset ole
minkään puolueen poliittisesti käytettävissä. Kristillisyytemme ulkopuolisten
tähän tähtäävät leimaamisetkin tahdomme yhdessä selkeästi torjua.⁴⁷⁶

Vuoden 1982 presidentinvaalien ehdokasasettelun ja vaaleihin valmistautumisen alla
lestadiolaisuus ei ollut julkisuudessa esille kuin yhden kerran. Seura-lehti haastatteli
Keskustapuolueen toista ehdokasta *Ahti Karjalaista*. Haastattelussa tuotiin esille, että les-
tadiolaisten keskuudessa kiertäisi pöytäkirjan ote, jonka mukaan Karjalainen olisi
äänestänyt vastoin Keskustapuolueen yleistä linjaa niin sanotussa Jumalanpilkkä-
kysymyksessä vuonna 1967. Karjalainen tunnusti äänestämisen. Sen sijaan Karjalainen

---

⁴⁷² Päivämies 7.3.1979 (10), s. 2: *Eduskuntavaalit* (pääkirjoitus).

⁴⁷³ Päivämies 15.10.1980 (42), s. 2: *Kunnallisvaalit* (pääkirjoitus).

⁴⁷⁴ Mm. Kotimaan katsaus 28.1.1980 (AV).

⁴⁷⁵ Savola 1982, s. 15–26.

⁴⁷⁶ Päivämies 4.11.1981 (45), s. 2: *Pysyvä toimintaeste / Vaaleihin valmistautuminen* (pääkirjoitus). Sama
pääkirjoitus julkaistiin myös Kotimaa-lehdessä: Kotimaa 10.11.1981 (129), s. 2: *Emme ole käytettävissä*.

totesi vaikeaksi arvioida, mikä on lestadiolaisten merkitys Keskustapuolueen presidenttiehdokkaan valinnassa. Vaikka lestadiolaisaiheen osuus Karjalaisen haastattelusta oli hyvin pieni, silti haastattelun otsikko oli *Lestadiolaiset Karjalaisen kohtalonkysymys*.⁴⁷⁷

Presidentinvaalien voittajaksi selvisi selvin äänin Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen ehdokas *Mauno Koivisto*. Jo ennen Koiviston valintaa Päivämies-lehden pääkirjoituksessa oli todettu, että ”annamme uskovaisina yksimielisesti täyden tukemme valitulle uudelle presidentille”⁴⁷⁸. Joka vuosi suviseuroilta lähetettiinkin tervehdys Koivistolle ja tähän Koivisto myös vastasi. Tämä vastaus oli ilmeisesti Koiviston miltei ainoa yhteys lestadiolaisuuteen. Hänen kotitaustassa ei ollut yhteyksiä lestadiolaisuuteen. Mauno Koiviston isä oli Raamattua tarkkaan tutkinut mies, joka kulki useissa uskonnollisissa tilaisuuksissa, mutta uskonnon asioissa oli lähinnä adventisti. Vaikka isä oli uskonnollisesti ahdasmielinen, lapsiaan hän ei yrittänyt pakottaa samaan kaavaan. Koivistosta itsestään ei omasta mielestään tullutkaan uskovaista, vaan lähinnä uskonnollisuuteen taipuvainen. Luterilaiseen kirkkoon kuulumisen Koivisto tunsu luontevana asiana, mutta presidenttinä olisi halunnut tehdä eroa kirkkoon niin, että kirkko hoitaisi asioitaan enemmän itse, esimerkiksi piispan nimitykset. Kirkon sisäisiin kysymyksiin Koivisto ei ollut halullinen puuttumaan – matala profiili toteutui Koivistolla tässäkin asiassa.⁴⁷⁹

Päivämies-lehdessä lestadiolaisuutta ja politiikkaa on käsitelty usein. Nämä Päivämies-lehden kirjoituksissa esille tuodut asiat yleensä kuitenkin jäivät vain Päivämies-lehden lukijapiiriin tietoon. Tässä suhteessa erään poikkeuksen muodosti vuoden 1982 seurakuntavaalit. Tuolloin Päivämies-lehdessä lestadiolaiset kertoivat, että heidän tarkoituksenaan ei ole missään seurakunnan luottamuselimien valtaaminen, vaan halu toimia evankelis-luterilaisen kansankirkon parhaaksi⁴⁸⁰. Tämä Päivämies-lehdessä julkaistu kirjoitus tuotiin laajempaan tietoisuuteen, kun Kotimaa-lehti julkaisi kirjoituksen Muut lehdet -palstallaan.⁴⁸¹ Seurakuntavaalien tiedottaminen osoitti, että lestadiolaisten julkisuus ei ole ainoastaan itsestään kiinni, vaan myös muista. Ellei lestadiolaiset itse julkaise kannanottoja liikkeen ulkopuolisissa lehdissä, muut lehdet voivat halutessaan lainata Päivämies-lehden kirjoituksia, kuten nyt seurakuntavaalin yhteydessä. Ennen 1980-luvun avointa suhdetta tällaista ei kuitenkaan juuri tapahtunut.

---

⁴⁷⁷ Seura 20.11.1981 (47), s. 16–17: *Lestadiolaiset Karjalaisen kohtalonkysymys*.

⁴⁷⁸ Päivämies 4.11.1981 (45), s. 2: *Vaaleihin valmistautuminen* (pääkirjoitus).

⁴⁷⁹ Koivisto 1998, s. 26–35; Kotimaa 27.5.1982 (60), s. 1, 3: *Tasavallan presidentti Kotimaalle. Kristilliset arvot kuuluvat kulttuurimme*.

⁴⁸⁰ Seurakuntavaaleihin lestadiolaiset aikaisempien vuosien tapaan osallistuivat omilla ehdokaslistoilla, vaikka joissakin seurakunnissa päädyttiin yhden listan sopuvaaleihin (Kotimaa 4.11.1982 (128), s. 5: *Herätysliikkeet ovat valmiina seurakuntavaaleihin*).

⁴⁸¹ Kotimaa 17.9.1982 (108), s. 6: *Vanhoillislestadiolaiset seurakuntavaaleissa*.

5.4 ”Lestadiolaisen törkypesän paljastaminen”

Nykyposti-lehdellä oli tapana käsitellä aiheita hyvin voimakkailta otsikoilla ja yleensäkin nostaa esille aiheita, joissa olisi kohun aineista – lehti itse muotoili saman toteamalla, että ”Erityisesti sydäntämme lähellä on pieni ihminen, joka syyttömästi on joutunut kärsimään vääryyttä tai joka on unohdettu omaan yksinäisyyteensä.”⁴⁸² Vaikka lestadiolaisuuden ympärillä oli paljon julkista keskustelua 1970–1980-lukujen vaihteessa, Nykyposti-lehdessä lestadiolaisuutta ei juurikaan käsitelty. Vuoteen 1982 mennessä lehdessä oli vain kolme artikkelia, joiden voi katsoa käsitelleen lestadiolaisuutta. Jo aiemmin on käsitelty artikkelit lestadiolaisilta kielletyistä asioista sekä ahdasmielisenä pidetystä kirkkoherrasta.⁴⁸³ Vuonna 1981 Nykyposti-lehdessä nostettiin esille tapaus, jossa opettaja oli luokan edessä haukunut oppilaan siveettömän piirustuksen vuoksi. Lehden kaksisivuisessa artikkelissa opettajan lestadiolaistausta tuotiin esille vain yhdessä kohdassa.⁴⁸⁴ Itse tapahtuman kanalta opettajan taustalla ei olekaan väliä, mutta huomioiden Nykyposti-lehden tavan tehdä juttuja, on mielenkiintoista, että lestadiolaisuuteen ei sen enempää puututtu.

Mutta jos vuoteen 1982 asti oli ollut lestadiolaisartikkelin saralla hiljaista, niin vuonna 1982 tilanne oli kaikkea muuta: Nykyposti-lehti ilmestyi 12 kertaa vuodessa ja lestadiolaisuutta käsiteltiin laajasti peräti neljässä numerossa. Eräs syy lestadiolaisuuden runsaaseen käsittelyyn oli Nykyposti-lehden keväällä 1982 aloittama artikkelisarja ”lestadiolaisten törkypesän paljastamisesta”. Artikkeleissa annettiin myös puhelinnumero, johon voi soittaa vihjeitä liittyen lestadiolaisuuteen⁴⁸⁵. Jokaisessa lehdessä lestadiolaisuus oli myös otsikkona kansilehdellä.

Kipinä Nykyposti-lehden ”törkypesäartikkelisarjaan” oli Ruotsin TV 1:ssä 21.2.1982 esitetty lestadiolaisuudesta kertova dokumentti *I Jesu namn och blod*⁴⁸⁶. SRK:lta ei dokumenttiin pyynnöstä huolimatta annettu haastattelua. Noin tunnin mittaisesta dokumentista suurin osa rakentui kahden suuren lestadiolaisuutta syyttävän teemaan varaan. Ensimmäinen syytös oli lestadiolaisten aiheuttamat psyykkiset ongelmat. Tätä varten ohjelmassa haastateltiin psykiatrian apulaisprofessori *Erkki Väisästä*. Tässä yhteydessä esitettiin myös väite, että lestadiolaisperheissä esiintyy laajasti sukurutsausta.

---

⁴⁸² Nykyposti 7/1980, s. 15: *Nykyposti nousu entistäkin rajumpaa: 200.000 kpl:n levikki raja meni rikki.*

⁴⁸³ Nykyposti 4/1977, s. 48–49: *Vanhalestadiolaisten uudet synnit: Lotto, deodorantit, vibeltäminen, parta ja jooga;* Nykyposti 4/1978, s. 74–75: *Uskonsota riehun Ylikäimäissä. Koulu-tv ja urheilukilpailutkin ovat siellä syntiä.*

⁴⁸⁴ Nykyposti 4/1981, s. 14–15: *Anun tekemä ”tubma” kuva sai koulunjohtajan kovan tuomion Rovaniemellä: Opettaja hankkui 12-vuotiasta luokan edessä huoraksi!*

⁴⁸⁵ Mm. Nykyposti 5/1982, s. 19.

⁴⁸⁶ *I Jesu namn och blod* 21.2.1982 (AV). Dokumentin nimi ”Jeesuksen nimessä ja veressä” tulee lestadiolaisten tavasta julistaa ”synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä”.

Väisänen näki asian niin, että lestadiolaisuutta syytetään osittain myös sellaisista asioista, joilla ei ole mitään tekemistä lestadiolaisuuden kanssa, vaan taustalla on joukko vallanhi-moisia, sairaalloisia miehiä, jotka joillain paikkakunnilla aiheuttavat ongelmaa. Toinen dokumentin syytös käsitteli lestadiolaisten pimeiksi väitettyjä raha-asioita. Haastateltavina olivat Paavo Sillanpää ja Lauri Pietilä, kumpikin rauhanyhdistyksistä erotettuja. Heidän mukaansa SRK oli saanut rahaa kommunismin vastaiseen toimintaan, mutta asiaa ei tuotu julkisuuteen. Sitä haastateltavat eivät sen sijaan osanneet sanoa, olivatko rahat CIA:lta, kuten väitettiin.⁴⁸⁷ Paavo Sillanpään haastattelu, jossa hän kertoi SRK:n saamista kommu-nismin vastaiseen työhön tarkoitetuista rahoista, oli haastattelu, joka oli sensuroitu pois Hannu Karpon tekemästä lestadiolaisdokumentista Syntisin silmin.⁴⁸⁸

Vain kuukausi ohjelman esittämisen jälkeen Nykyposti-lehdessä oli ohjelman perus-teella tehty artikkeli otsikolla *Lestadiolaisten törkypesä paljastuu: Miljoonia markkoja CIA:lta! Jobtajat makaavat tyttäriään*. Artikkelin otsikko oli myös Nykyposti-lehden etu-kannessa. Kyseisestä Nykyposti-lehden numerosta otettiin jättipainos, 325 000 kappaletta, mutta painoksen laajuuteen tuskin vaikutti ainoastaan lestadiolaispaljastukset. Kuten Ruotsin television ohjelmassa, myös Nykyposti-lehden artikkelissa esitettiin väite, että SRK:lla oli ”pimeitä rahoja”, jotka olisivat tulleet juuri CIA:lta. Väitteen pohjana käytet-tiin vain Ruotsin television lestadiolaisohjelmaa. Lisäksi artikkelissa nostettiin esille katkelmia Ruotsin television dokumentissa esiintyneen Erkki Väisäsen haastattelusta liit-tyen lestadiolaisten väitettyihin sukurutsaustapauksiin.⁴⁸⁹

Lestadiolaisaihe jatkui edelleen toukokuun ja kesäkuun Nykypostin numeroissa. Toukokuun numerossa otsikon *Lisää lestadiolaisten törkeyksiä!* alla kerrottiin kuinka ”lestadiolaispaimen pakotti tyttärensä sänkykumppanikseen”. Kaksisivuinen artikkeli perustui tapahtuneen kokeneen naisen kertomukseen. Isä tuomittiin teosta vankeuteen yli kolmeksi vuodeksi.⁴⁹⁰ Kesäkuun numerossa puolestaan tuotiin esille, että Urho Kekkonen oli puuttunut lestadiolaisten niihin rahoihin, joiden oli väitetty tulleen pimeänä ulkomailta kommunismin vastaiseen työhön. Samassa artikkelissa esitettiin epäily, tuodaanko lesta-diolaisten pimeät asiat julkisuuteen vasta nyt, kun Kekkonen on pois vallasta. Väitteen taustalla olleita ihmisiä ei haluttu nimeltä mainita, jottei heille tulisi vaikeuksia.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁷ Sama.

⁴⁸⁸ Nykyposti 4/1982, s. 4–5, 114: *Laestadiolaisten törkypesä paljastuu: Miljoonia markkoja CIA:lta! Jobtajat makaavat tyttäriään!*

⁴⁸⁹ Sama.

⁴⁹⁰ Nykyposti 5/1982, s. 18–19: *Tässä yksi esimerkkitapaus lestadiolaisten sukurutsasta: Lestadiolaispaimen pakotti tyttärensä sänkykumppanikseen.*

⁴⁹¹ Nykyposti 6/1982, s. 42–43: *Ulkopolitiikan takia lestadiolaisten pimeät puuhut hoidettiin salassa julkisuudelta. UKK moitti 1970-luvulla uskovia CIA:n rahoista.*

Viimeinen vuoden 1982 Nykyposti-lehden lestadiolaisuuteen liittynyt kirjoitus oli marras-kuun numerossa. Siinä entinen lestadiolaispappi *Bengt Pohjanen* kertoo, kuinka hän 1980-luvun alussa siirtyi pois lestadiolaisuudesta ja tämän jälkeen kirjoitti romaanin *Lars Levi Laestadiuksesta*⁴⁹². Kirjan kautta Pohjanen sai lestadiolaisten epäsuosion osakseen jopa niin, että Pohjasen sanojen mukaan hän sai lestadiolaisilta uhkaussittoja lähes joka päivä. Bengt Pohjasen haastattelun tehneiden *Tapio Nevalan* ja *Jorma Kalliokosken* näkemys lestadiolaisesta elämäntavasta kävi hyvin haastattelusta ilmi. He muun muassa totesivat: ”Hän [Bengt Pohjanen] tupakoi, eikä viinakaan ole hänelle vierasta. Sukupuolisuhteetkaan eivät ole hänelle täysin outoja. Toisin sanoen tapaamamme Bengt Pohjanen on uudesti syntynyt, normaali ja tasapainoinen ihminen.”⁴⁹³ Ehkä toimittajien näkemystä voisi pitää laajempainakin käsityksenä siitä, millaiseksi keskivertosuomalaiset mielsivät ”normaalin ihmisen” 1980-luvulla.

SRK:ssa edellä mainittuja syytöksiä pidettiin hyvin vakavina ja SRK:n johtokunta käsitteli syytöksiä kokouksessaan jo 20.3.1982. Nykyposti-lehden ”törkypesäartikkelit” eivät vielä tuolloin olleet alkaneet ilmestyä, mutta koko aiheen avannut Ruotsin televisiossa esitetty lestadiolaisohjelma oli esitetty ja saanut julkisuutta. Johtokunnan kokouksessa päätettiin antaa lehdistölle tiedote, jossa selvitetään asiaa. Samassa kokouksessa päätettiin ottaa yhteyttä myös viranomaisiin.⁴⁹⁴ SRK:n johtokunnan työvaliokunnan kokouksessa kuukautta myöhemmin esiteltiin johtokunnan laatima tiedote.⁴⁹⁵ Lestadiolaisten keskuuteen tieto tiedotteen julkaisemisesta ja tiedotteen taustoista annettiin Päivämies-lehden pääkirjoituksessa maaliskuussa 1982⁴⁹⁶. Tiedotteen syyksi mainittiin Ruotsin television dokumentti ja muutamat lehdet, jotka ovat aiheeseen tarttuneet. Tarkemmin syytöksistä mainittiin CIA:lta saadut pimeät rahat ja ”lestadiolaisten johtomiesten” siveetön elämä.

SRK:n laatiman vastineen julkaisi muun muassa *Kotimaa-lehti* toukokuussa. Vastineessa keskityttiin erityisesti SRK:n väitettyihin pimeisiin rahoihin ja sukupuoliseen siveettömyyteen. Vastineessa torjuttiin sekä ”pimeiden rahojen” saaminen että yhteydet CIA:hin. Sukurutsausväitteet vastineessa torjuttiin myös täysin. Lisäksi vastineessa oli mukana Erkki Väisäsen lausunto. Erkki Väisäsen mukaan Nykyposti-lehden artikkelissa

---

⁴⁹² Ruotsinkielinen versio *Ropandes röst* julkaistiin vuonna 1981 (Pohjanen 1981) ja suomennettuna *Huutavan ääni* vuonna 2000 (Pohjanen 2000).

⁴⁹³ Nykyposti 11/1982, s. 106–107: *Bengt Pohjanen toimi 10 vuotta lestadiolaispappina ennen ”loikkaustaan”:* *’Minut on uhattu jopa tappaa!’*

⁴⁹⁴ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 20.3.1982 4 §: *Ajankohtaiset lehtikirjoitukset* (SRKA).

⁴⁹⁵ SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 20.4.1982 18 §: *Tiedoksi* (SRKA);

SRK:n työvaliokunnan kokouksen pöytäkirja 20.4.1982, liite 5: *Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen tiedote*.

⁴⁹⁶ Päivämies 31.3.1982 (13), s. 2: *”He puhuvat kaikkinaista pahuutta teitä vastaan”* (pääkirjoitus).

oli annettu hänen sanomistaan vääränlainen kuva, sillä ”pelkästään tärkeitä asioita pois jättämällä ja vain joitakin asioita suuresti paisuttamalla voidaan todellinen sanoma vääristää, kääntää se aivan päinvastaiseksi”⁴⁹⁷. Ruotsin television ohjelmassa Väisänen puhui itse ja tätä ohjelmassa esitettyä Väisänen haastattelua voidaan pitää todellisena Väisänen kannanottona⁴⁹⁸. Mutta kun haastattelu otetaan vain tietyiltä osin mukaan lehtiartikkeliin, sisältö voi muuttua.⁴⁹⁹ Näin myös Väisänen lausunnon tapauksessa. Väisänen mielestä hänen näkemyksensä lestadiolaisuudesta ei siis ollut sellainen kuin Nykyposti-lehden otsikko ja artikkeli antoi ymmärtää.⁵⁰⁰ Sukurutsausväitteen vuoksi myös asiaa käsitellyt viranomaisen lähetti Nykyposti-lehdelle tiedotteen, jossa totesi, ettei rikokseen syyllistynyt henkilö ollut lestadiolainen⁵⁰¹. Nykyposti-lehti ei julkaissut lestadiolaisten vastinetta, eikä myöskään viranomaisen tiedotetta sukurutsausasiasta. Näin ollen Nykyposti-lehden lukijakunnalle jäi lestadiolaisuudesta kovin yksipuolinen ja negatiivinen kuva.

SRK:n raha-asioiden suhteen jätettiin oikeuskanslerille toukokuussa 1982 kantelu, joka allekirjoittajina olivat Lauri Pietilä, *Juba Koponen* ja *Juba Seppänen*.⁵⁰² Tutkinta päättyi syksyllä 1983 ja tutkinnan mukaan SRK:n raha-asioissa ollut mitään lainvastaista, eikä mikään antanut viitettä ”pimeistä rahoista”.⁵⁰³ Sen sijaan Lauri Pietilän näkemyksen mukaan poliisitutkinnan pöytäkirjoista liitteineen saa toisenlaisen käsityksen, koska Pietilän mukaan kaikkia SRK:n rahoja ei näkynyt kirjanpidossa. Kaleva-lehden yleisönosastolle kirjoittanut Pietilä kutsui epäilijät tervetulleeksi tutkimaan papereita Pietilän kanssa.⁵⁰⁴ Pietilän lisäksi eräs toinenkin yleisönosastokirjoituksen laatinut suhtautui kriittisesti poliisitutkinnan tulokseen lähinnä pohtien, miksi SRK:n edustajat kertoivat poliisitutkinnassa, että oli väärin ottaa vastaan tiettyjä lahjoitusvaroja⁵⁰⁵. Vaikka oikeuskanslerin tutkimus oli osoittanut, ettei SRK:n raha-asioissa ollut mitään lainvastaista, SRK halusi vielä täsmentää asiaa lähinnä edellä mainittujen yleisönosastokirjoitusten vuoksi. SRK julkaisi oikeuskanslerin lausunnon jälkeen vastineen, jossa käytiin yksittäisten summien tarkkuudella läpi SRK:n saama kiistanalainen lahjoitus. Vastine julkaistiin Päivämies-lehdessä, joten vastineen päämerkityksenä voidaan pitää tavoitetta osoittaa liikkeen jäsenille, että julkisuudessa esitetyissä väitteissä ei ollut perää. Vastineen jälkeen SRK osaltaan päätti keskustelun raha-asioista.⁵⁰⁶

---

⁴⁹⁷ Kotimaa 25.5.1982 (59), s. 1: *SRK torjuu syytökset yhteyksistä CLA:han ja moraalittomuudesta.*

⁴⁹⁸ Fairclough 1997, s. 35–36.

⁴⁹⁹ Sama, s. 93.

⁵⁰⁰ Kotimaa 25.5.1982 (59), s. 1: *SRK torjuu syytökset yhteyksistä CLA:han ja moraalittomuudesta.*

⁵⁰¹ Reinikainen 1986, s. 91–92.

⁵⁰² Päivämies 23.11.1983 (47), s. 3: *Vastine keskusteluun SRK:n saamista lahjoitusvaroista.*

⁵⁰³ Kaleva 1.11.1983 (295), s. 7: *SRK:n raha-asioissa ei lainvastaista.*

⁵⁰⁴ Kaleva 4.11.1983 (298), s. 23: *SRK:n raha-asioissa sittenkin lainvastaista?*

⁵⁰⁵ Kaleva 13.11.1983 (306), s. 29: *”Uskonnastaiset” rahat.*

⁵⁰⁶ Päivämies 23.11.1983 (47), s. 3: *Vastine keskusteluun SRK:n saamista lahjoitusvaroista.*

Mistä pimeiksikin väitetyissä raha-asioissa todellisuudessa oli kyse, olisi oman tutkimuksen aihe, eikä tällöinkään välttämättä asiasta saisi lopullista totuutta selville. Niin monia näkemyksiä asiasta on, kuten myös hävinneitä asiakirjoja. Se on selvää, että SRK sai laillisia ja kirjanpitoon merkittyjä lahjoitusvaroja Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki - säätiöltä (SYT-säätiö), jonka pyrkimys oli padota kommunismia Suomessa.⁵⁰⁷ SYT-Säätiö esitti toiveen, ettei säätiön nimeä mainittaisi lahjoittajana ja tämä osaltaan vaikutti raha-asoiden epämääräisyyteen, sillä SRK noudatti säätiön toivetta ”nimettömästä lahjoittajasta” niin pitkään kuin mahdollista. SRK:n edustajat ovat 1980-luvulla rahakeskustelun yhteydessä todenneet, ettei lahjoitusvaroihin liittynyt poliittisia tarkoituksia ja lahjoitusvarat käytettiin vain seuratoiminnan määrälliseen lisäämiseen.⁵⁰⁸ Tilanne ei kuitenkaan ilmeisesti ollut aivan näin yksioikoinen, ainakaan 1960-luvulla. SYT-säätiöstä on tehty väitöskirjatutkimus ja tässä yhteydessä SYT-säätiön arkistoista on löytynyt 1960-luvun kirjeenvaihtoa, jossa SRK:n silloiset keskeiset henkilöt ovat olleet yhteydessä SYT-säätiöön. Heidän mukaansa ”on osoitettava pohjimmiltaan uskonnollismieliselle kansalle vasemmistolainen ajattelu synniksi”⁵⁰⁹. SYT-säätiön asiakirjojen mukaan SRK:lle ohjattiin rahallista tukea kommunisminvastaiseen valistustoimintaan, mutta mihin rahat todellisuudessa käytettiin, on epäselvä asia. SYT-säätiön asiakirjoista ei kuitenkaan löytynyt mitään todisteita siitä, että väitetyllä CIA:lla olisi ollut mitään tekemistä SYT:n jakaman rahoituksen kanssa. Joten SYT-säätiöltä saadut rahat mitä ilmeisimmin olivat muuten täysin laillisia, mutta niitä mahdollisesti käytettiin kommunismin vastaiseen valitustoimintaan 1960-luvun eduskuntavaalien yhteydessä.⁵¹⁰

Epäselvää on myös raittiusyhdistys Neliapilan rooli raha-asioissa. Neliapila oli lesta-diolaisaktiivien vuonna 1965 perustama yhdistys, jonka eräs tarkoitus oli tehdä kommunismin vastaista työtä. Tähän tarkoitukseen nähtiin parhaimpana seuratoiminnan lisääminen. Neliapila sai lahjoituksia SYT-säätiöltä, mutta on epäselvää, mihin rahat käytettiin. Neliapilan keskeinen henkilö nimittäin poltti kuitit ja tositteet. Teon motiivi on epäselvä: oliko taustalla saatujen lahjoitusten väärinkäyttö, vai oliko Neliapilan SYT-säätiön lisäksi saamissa lahjoitusvaroissa jotain salattavaa. On ollut vahvistamattomia epäilyjä, olisiko Neliapila saanut lahjoituksia esimerkiksi Yhdysvalloista. Neliapilan roolia

---

⁵⁰⁷ Vesikansa 2004, s. 8–9.

⁵⁰⁸ Lohi 2006 (haastattelu); Päivämies 23.11.1983 (47), s. 3: *Vastine keskusteluun SRK:n saamista lahjoitusvaroista* (SRK:n työvaliokunnan puolesta laadittu vastine lahjoitusvaroista).

⁵⁰⁹ Vesikansa 2004, s. 247. Lainausta on SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Eino Vaherjoen ja Päivämies-lehden päätoimittaja Eino Kimpimäen SRK:n puolesta kirjoittamasta kirjeestä SYT-säätiön organisaattori Osmo Kupiaiselle (Vesikansa 2004, s. 344).

⁵¹⁰ Vesikansa 2004, s. 141, 245–248; Vesikansa 2006a (sähköposti).

tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava, että Neliapila oli lähinnä vain lestadiolaisaktiivien järjestö, ei siis SRK:n, vaikka ilmeisesti SRK myös jollain tapaa mukana oli.⁵¹¹

5.5 Oulunsalon suviseurat vuonna 1982

Vuonna 1982 suviseurat järjestettiin Oulunsalossa. Alue on vahvaa lestadiolaisaluetta ja siksi jo ennen suviseuroja paikalle odotettiin ainakin 80 000 seuravierasta, mutta epäilyjä oli, että seuravieraiden määrä voi nousta vielä tätäkin suuremmaksi.⁵¹² Kaleva-lehdessä seuravieraiden lukumääräksi arvioitiin noin 85 000, mutta laajalle levisi käsitys jopa 100 000 seuravieraasta.⁵¹³ Todennäköisesti suviseurojen pääportin ja tunnuksen ”Valvokaat ja aina rukoilkaat”⁵¹⁴ alta ei kulkenut 100 000 seuravierasta, vaan todenmukaisempia arvio olisi noin 85 000. Kyse ei ollut tahallisesta seuravieraiden lukumäärän yliarvioimisesta, vaan laskentamenetelmä ei vielä tuolloin ollut riittävän tarkka.⁵¹⁵ On kuitenkin huomattava, että seuravieraiden realistisella lukumäärällä ei ole yhtä suurta merkitystä kuin julkisuuteen annettulla käsityksellä – siis sillä, minkälainen kuva suvi-seuroista julkisuuteen muodostui. Joka tapauksessa julkisuudessa oli käsitys suuresta tapahtumasta.

Yhtenäkin aikaisempina vuonna suviseuroista ei uutisoitu lehdissä niin laajasti kuin vuonna 1982. Tosin tässä yhteydessä täytyy huomata, että suviseurat järjestettiin myös Kaleva-lehden ilmestymisalueella ja tämä selittää osittain Kaleva-lehden runsaan uutisoinnin. Mutta myös Kotimaa-lehdessä oli aikaisempia vuosia enemmän käytetty palstatilaa suviseuroihin liittyen. Kotimaa-lehdessä oli ennen suviseuroja haastateltu SRK:n pääsihteeri Voitto Savelaa. Hän näki seuravieraiden määrän kasvun johtuvan enemmänkin ulkoisista kuin hengellisistä syistä, muun muassa perheillä taloudelliset mahdollisuudet lähteä suviseuroihin olivat muuttuneet sotien jälkeen. Haastattelussa Savela otti kantaa myös muutamiin julkisuudessa käsiteltyihin asioihin. Savelan mukaan sovun ilmapiiri on lisääntynyt kirkossa, eikä lestadiolaisilla ole ajatusta, etteivät muutkin saisi toimia kirkossa – lestadiolaisille riittää, että he saavat toimia kirkossa sillä ominaispainolla, joka liikkeellä on. Takavuosien kuumaan ”hoitokokouspuheenaiheeseen” Savela totesi, ”ettei ketään hoideta kovasti”. Savelan mukaan on valitettavaa, että tällainen kuva on annettu vain sen

---

⁵¹¹ Lohi 2006 (haastattelu); Vesikansa 2004, s. 246–248; Vesikansa 2006b (sähköposti).

⁵¹² Kaleva 1.7.1982 (172), s. 3, 11: *Uteliaatkin tervetulleita suviseuroille.*

⁵¹³ Suviseurat 1983: toimintakertomus vuodesta 1982, s. 240; Kaleva 5.7.1982 (176), s. 3: *Seurat keräsivät 85 000 kuulijaa.*

⁵¹⁴ Suviseurat 1982. Tunnuslause: Luuk. 21:36.

⁵¹⁵ Palola 2006, s. 170; Palola 2006 (sähköposti).

vuoksi, ettei tunneta todella lestadiolaista uskoa.⁵¹⁶ Lestadiolaiseen uskoon liittyen varsinaisissa suviseura uutisissa käsiteltiin aikaisempia vuosia enemmän lestadiolaista uskoa, eikä niin vahvasti suviseurojen ulkoisia puitteita. Artikkelissa käsiteltiin muun muassa sitä, kuinka jokainen lestadiolainen voi olla toisensa rippi-isä antamassa synnit anteeksi. Artikkelissa huomioitiin myös järjestäjien tyytyväisyys siitä, että paikalla oli huomattava määrä lestadiolaisuuden ulkopuolisia, jotka olivat tulleet tutustumaan seuroihin.⁵¹⁷ Tähän yhtenä syynä nähtiin, että lestadiolaisuuden viime aikojen runsaan julkisen huomion myötä paikalla olisi runsaasti uteliaisuuden herättämiä vieraita. Heidätkin suviseuraorganisaatio toivotti tervetulleiksi, sillä suviseurojen avajaispuheenvuoron otsikoin ”evankeliumi kutsumu kaikkia”.⁵¹⁸ Oulun piispa Rimpiläinen oli jälleen suviseuroissa mukana ja jo lähes tradition mukaisesti piispa sai huomauttaa, ettei osallistuminen suviseuroille ole mitään strategiaa, vaan halua tervehtiä suurta joukkoa Oulun hiippakunnan kristittyjä.⁵¹⁹

Kaleva-lehdessä oli hyvin laajasti suviseuroihin liittyvää uutisointia, mutta myös lestadiolaisuuden taustoitusta. Suviseurojen avajaispäivän, perjantain, Kaleva-lehdessä oli peräti seitsemän sivua varattu vain lestadiolaisuudelle. Mukana oli Voitto Savelan haastattelu, jossa hän otti avoimesti kantaa lestadiolaisen opetuksen ristiriitoihin evankelis-luterilaisen kirkon opetukseen nähden, syytöksiin lestadiolaisaitien terveysriskeistä synnytyksessä ja naispappeuteen. Mihinkään asiaan kanta ei ollut muuttunut. Haastattelun alussa toimittaja oli kirjoittanut ingressiin lestadiolaisten kovasta kohtelusta muihin herätysliikkeisiin verrattuna. Toimittajan mukaan SRK:ta ”on syytetty viime vuosina julkisuudessa varmasti useammin kuin kaikkia muita evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeitä yhteensä”.⁵²⁰ Lestadiolaisperheen haastatteluissa puolestaan tuotiin esille, että julkisuudessa annettu kuva patriarkaalisesta liikkeestä ei ole todellisuutta ainakaan perheissä, vaikka isät eivät imetykseen osallistukaan. Haastattelun perheenäidin mielestä julkisuuteen annettu kuva miesvallasta on ennemminkin sensaatiolehtien paisutteleva asia.⁵²¹ Näiden lisäksi tutustuttiin liikkeen perustaja Laestadiukseen⁵²² sekä luonnollisesti myös suviseurojen järjestelyihin⁵²³.

⁵¹⁶ Kotimaa 2.7.1982 (75), s. 1, 2: *SRK:n pääsihteeri toivoo ”Että ihmiset voisivat elää kirkossa riitelemättä”.*

⁵¹⁷ Kotimaa 6.7.1982 (76), s. 1: *Suviseurat Oulunsalossa. Järki ei auta uskonasioissa.*

⁵¹⁸ Kaleva 1.7.1982 (172), s. 3, 11: *Uteliaatkin tervetulleita suviseuroille; SRK:n suviseurat Oulunsalossa 1982, s. 7.*

⁵¹⁹ Kotimaa 6.7.1982 (76), s. 3: *Piispa Rimpiläinen: Suviseuroihin osallistumistani tulkittu väärin.*

⁵²⁰ Kaleva 2.7.1982 (173), s. 15: *Jumalan valtakunnan raja kulkee sydämeistä sydämeen.*

⁵²¹ Sama, s. 16: *Joululta alettiin odottaa suviseuroja;*

Sama, s. 20: *Suurperheen elämä työntäyteistä.*

⁵²² Sama, s. 17: *Laestadius Johannes Kastajan kaltainen.*

⁵²³ Sama, s. 3: *Seuraliikenne vilkkaimmillaan;*

Sama, s. 18: *Kaikki 100 000 ruokitaan suviseuroissa;*

Sama, s. 19: *Suviseuroihin virkistäytymään.*

Varsinaisten seurapäivien uutisissa oli huomioita sekä seurojen ulkoisista järjestelyistä⁵²⁴ että katkelmia seurapuheista ja kuvausta elämästä lestadiolaisessa uskossa⁵²⁵. Näiden suhde oli suurin piirtein puolet ja puolet. Erityispiirteinä suviseurauutisissa esille nousivat suviseurojen kansainväliset vieraat⁵²⁶, joita olikin seuroissa poikkeuksellisen runsaasti⁵²⁷.

Julkisuudessa Oulunsalon suviseuroihin palattiin vielä alkuvuonna 1983. Tuolloin esitettiin väite, että Oulunsalon suviseurat on videoitu ja SRK harjoittaa valmistamallaan videokaseteilla ”bisnestä”. Samassa yhteydessä lestadiolaisten kannan televisioon kerrottiin muuttuneen⁵²⁸. Väite esitettiin Kymmenen Uutisissa 5.1.1983 ja tämän uutisen perusteella muutamat lehdet tekivät aiheesta artikkeleita⁵²⁹. Useat toimittajat ottivat yhteyttä SRK:n toimistoon tiedustellen asian todellista laitaa. SRK:n antamissa lausunnoissa todettiin, että yhtään videonauhaa suviseuroista ei ole tullut myytäväksi, eikä kanta televisioon tai videoon ole muuttunut⁵³⁰. Hämmennystä oli ehkä aiheuttanut ihmisten väärä käsitys, sillä television katsominen on ollut sallittua esimerkiksi opetustilanteissa⁵³¹, mutta ihmisten mielessä on ollut käsityksiä vain totaalaisesta televisiokiellosta. Tällaisten väärinkäsitysten oikomisessa ei ainakaan kovin edesauta lehtien tapa otsikoida asioita.

⁵²⁴ Kaleva 3.7.1982 (174), s. 1: *Puolet suviseuravieraista saapui*;
Sama, s. 9: *Ensiapupiste hyvän terveyskeskuksen tasoa*;
Sama, s. 9: *Tabdissa pitää löysätä virrenveisuun aikana*;
Kaleva 4.7.1982 (175), s. 3: *Suviseuroihin 700 autoa tunnissa*;
Sama, s. 10: *Suviseuraväki ehtoollisella*;
Sama, s. 11: *Suviseura-alueella tiukat palo-ohjeet*;
Sama, s. 11: *Poliisilla helppoa järjestyksenpitoa*;
Kaleva 5.7.1982 (176), s. 3: *Seurat keräsivät 85 000 kuulijaa*;
Sama, s. 12: *Herätyksen aikoja Oulunsalossa*;
Sama, s. 13: *Suviseurat ensi kesänä Kalajoella*;
Sama, s. 13: *Postipalvelut seurakentällä*;
Kaleva 6.7.1982 (177), s. 3: *Kiitosvirsi päätti suviseurat*;
Sama, s. 5: *”Meidän on ollut täällä hyvä olla”*;
Sama, s. 5: *Ensi vuonna Kalajoella*.

⁵²⁵ Kaleva 3.7.1982 (174), s. 9: *SRK:n puhujat korostavat oppinsa luterilaisuutta*;
Kaleva 4.7.1982 (175), s. 10: *Uskon vanhurskaus esillä pubeissa*;
Sama, s. 11: *Viinanjuonti on synty – tupakanpolito paba tapa*;
Sama, s. 11: *”Luomiskertomus todenperäinen”*;
Kaleva 5.7.1982 (176), s. 12: *Saarnaaja on Jumalan asialla*;
Sama, s. 12: *Rakkaus ei väsy*;
Sama, s. 12: *Synti nähtävä myös itsessä*;
Sama, s. 12: *Lapset uskon esikuvaksi*;
Sama, s. 13: *Kristityn vapaus vapautta synnistä*;
Sama, s. 13: *Satoja esirukouspyyntöjä seuroissa*.

⁵²⁶ Kaleva 3.7.1982 (174), s. 9: *Koneellinen seuravieraita Amerikasta*;
Kaleva 4.7.1982 (175), s. 10: *Afrikkalaisväriä Suviseuroissa*.

⁵²⁷ Suviseurat 1983: toimintakertomus vuodesta 1982, s. 240.

⁵²⁸ Tämän näkemyksen taustalla oli Päivämies-lehdessä ollut Voitto Savelan kirjoitus videoista: Päivämies 15.12.1982 (50), s. 2–3: *Videot ovat tulleet*.

⁵²⁹ Mm. Ilta-Sanomien 6.1.1983 (4), s. 1, 44: *Videot muuttivat synnin sallituksi/Televisioon katselu ei ole enää syntiä*.

⁵³⁰ Helsingin Sanomien 7.1.1983 (6), s. 8: *Lestadiolaiset saavat katsoa tv:tä ja videoita*.

⁵³¹ Päivämies 15.12.1982 (50), s. 2–3: *Videot ovat tulleet*.

Edellä mainitut SRK:n vastaukset videoista ja televisiosta opetustilanteessa nimittäin julkaistiin Helsingin Sanomissa otsikon *Lestadiolaiset saavat katsoa tv:tä ja videoita* alla⁵³².

Televisio- ja videokohua käsiteltiin myös SRK:n työvaliokunnan ja johtokunnan kokouksissa. Johtokunnan kokouksessa 19.3.1983 esiteltiin työvaliokunnan selonteko asiasta. Sekä selonteossa että selonteon jälkeen johtokunnan kokouksessa kävi esille avoimen tiedottamisen linjan tärkeys ja tämä avoin tiedottaminen tulisi säilyttää edelleen. Samassa yhteydessä todettiin, että vaikka julkisuuteen annetut vastaukset eivät ole olleet täydellisiä, niin vähäisetkin myönteiset kirjoitukset ovat olleet omiaan oikaisemaan kristillisyydestä aiemmin annettua kuvaa. Televisioasian suhteen SRK:n johtokunnan mukaan annetut haastattelut saivat kuitenkin toistaiseksi riittävä julkiselle sanalle. Tiedotustilaisuus järjestettäisiin tarvittaessa, mutta tätä tarvetta ei tullut, sillä keskustelu aiheesta laantui ajan kanssa.⁵³³ Riski tietysti on, että vaikka asia laantuu, silti monille voi jäädä väärä käsitys asiasta, kun SRK ei painokkaammin julkisuudessa oikaisut väitteitä.

Yleinen avoin tiedottaminen huomioitiin samassa johtokunnan kokouksessa myös siinä, että johtokunnalle annetun selonteon mukaan monet rauhanyhdistykset ovat järjestäneet omia tiedotustilaisuuksiaan. Kyseessä ei ole ollut rauhanyhdistysten oma uusi linja, vaan tällaiseen avoimuuteen oli kannustettu myös työvaliokunnasta. Selonteon mukaan tiedotustilaisuuksien ”tulos on osoittanut odotettua myönteisemmäksi”.⁵³⁴ Tässä on jälleen eräs huomio, kuinka varauksellisesti lestadiolaiset ovat tiedottamiseen suhtautuneet.

5.6 Yhteys kansankirkkoon

Vielä vuosien 1975–1979 kirkon nelivuotiskertomuksen mukaan ”Useimpien herätysliikkeitten suhde kirkkoon on jo pitkään ollut ongelmaton – Poikkeuksen muodostaa selvästikin lestadiolaisuus”⁵³⁵. Saman kertomuksen mukaan vanhoillislestadiolaisuus on useasti vuosina 1975–1979 ollut julkisuudessa keskusteltavana.⁵³⁶ Lestadiolaisten 1980-luvun alusta alkaen toteuttama avoimempi suhde julkisuuteen ei jäänyt huomaamatta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossakaan. Kirkon seuraava nelivuotiskertomus

---

⁵³² Helsingin Sanomat 7.1.1983 (6), s. 8: *Lestadiolaiset saavat katsoa tv:tä ja videoita*.

⁵³³ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 19.3.1983, 4 §: *Lehtikirjoittelut* (SRKA);

SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 19.3.1983, liite 1: Selonteko tiedottamisesta (SRKA).

⁵³⁴ SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 19.3.1983, liite 1: Selonteko tiedottamisesta (SRKA).

⁵³⁵ Mäkeläinen & Heino & Bäckman 1981, s. 263.

⁵³⁶ Sama, s. 265–266.

vuosilta 1980–1983 kuvaa, että ”Vaikka lestadiolaisten toiminta edelleenkin oli täysin muista herätysliikkeistä poikkeavalla tavalla erossa seurakuntien toiminnasta, yhteydenpidossa tapahtui merkittävää lähentymistä.”⁵³⁷ Myös lestadiolaisuutta koskevan julkisen keskustelun nelivuotiskertomus näki 1970-lukua maltillisemmaksi.⁵³⁸ Oikeastaan 1980-luvulla oli vain yksi ongelmallisempi tapahtuma lestadiolaisuuden ja kansankirkon välisessä suhteessa: Köyliön kirkkoherran tapaus. Tiukkaa vanhoillislestadiolaista linjaa edustanut Köyliön kirkkoherra erotettiin virasta neljäksi kuukaudeksi, koska ”kirkko oli jäykällä ja taitamattomalla menettelyllä aiheuttanut pahoja ristiriitoja seurakunnassa”. Kirkkoherran lestadiolainen tausta oli julkisesti tiedossa, mutta tuomiokapitulin antamassa päätöksessä ei puhuttu lestadiolaisuudesta. Lestadiolainen liike halusi välttää julkisen riitautumisen kirkon kanssa opillisissa kysymyksissä ja siksi lestadiolaiset eivät ainakaan julkisesti asettautuneet tukemaan kirkkoherraa.⁵³⁹ Köyliön kirkkoherran tapaus ei juuriakaan saanut lehdistössä huomiota – muutaman uutisen lisäksi vain muutaman yleisönosastokirjoituksen, joista eräs muun muassa pohti SRK:n motiiveja olla puolustamatta kirkkoherraa.⁵⁴⁰ Päivämies-lehdessä Köyliön tapaus ei saanut huomiota.

Köyliön tapaus oli esimerkki siitä, että lestadiolaisilla oli halua pysyä osana kansankirkkoa. Samanlaista lähentymistä tapahtui myös toisessa tapauksessa. Oulun piispana vuosina 1963–1965 toiminut *Pekka Tapaninen* (1893–1982), tunnetummin L. P. Tapaninen kuoli vuonna 1982. Tapaninen oli taustaltaan vanhoillislestadiolaisuudesta irtautuneen pappislinjan edustaja⁵⁴¹ ja siksi lestadiolaisuus nousi esille Tapanisen muistoseurojen uutisoinnissa. Ilman tarkempaa tutustumista asiaa, saattoi vaikuttaa mielenkiintoiselta, että muistoseurojen alttaripalveluksen toimitti kirkkoherra Raimo Karvonen, sillä Karvosen ja lestadiolaisten välit eivät ole olleet kovin hyvät.⁵⁴² Asiaa kuitenkin selittää se, että Tapaninen ja Karvonen kumpikin olivat taustaltaan pappislinjalaisia ja tämä tekijä yhdisti heitä⁵⁴³. Toisaalta ilman tätä pappisyhteyttäkin lestadiolaisten ja Karvosen välit olivat alkaneet parantua. Lestadiolaisten uusi avoimuus ja osittainen eristäytymisestä luopuminen olivat tuoneet lestadiolaisten ja ei-lestadiolaisten välejä lähemmiksi.⁵⁴⁴

---

⁵³⁷ Heino & Kurtén & Kauppinen 1985, s. 291.

⁵³⁸ Sama.

⁵³⁹ Kotimaa 17.3.1981 (31), s. 1: *Tuomiokapituli ratkaisi vuosien riidan. Köyliön kirkkoherralle neljän kuukauden ero.*

⁵⁴⁰ Kotimaa 7.4.1981 (40), s. 8: *SRK:n subtautuminen Köyliön ongelmaan;*

Kotimaa 23.4.1981 (45), s. 8: *Puolustan Pentti Pelkosta, en SRK:ta.*

⁵⁴¹ Talonen 2001, s. 16; Toiviainen 2000, s. 45.

⁵⁴² Kotimaa 11.11.1982 (131), s. 5: *Piispa Tapanisen muistoseurat julistivat voittoa kuolemasta.*

⁵⁴³ Muistoseuroissa piti esitelmän Pekka Raittila – hänkin pappislinjalaisia.

⁵⁴⁴ Piri 2005 (haastattelu).

Suhde kansankirkkoon tuli esille myös rauhanyhdistysten toimitalojen kautta. Toimitaloja rakennettiin hyvin paljon juuri 1980-luvulla. Miltei jokaisen rauhanyhdistyksen toimitalon valmistumisen yhteydessä lestadiolaiset saivat kuitenkin vakuuttaa, että valmistunut talo tai yleensäkin runsas rauhanyhdistysten talojen määrä ei merkitse lestadiolaisten eroaiteita kirkosta. Toimitiloja tarvittiin lisää, koska rauhanyhdistysten toiminta oli kasvanut: seuroja pidettiin usein ja myös nuorisotyö oli vilkastunut. Lisäksi kasvaneeseen tilojen tarpeeseen oli vaikuttanut osittain myös lestadiolaisten osakseen saama kielteinen julkisuus. Muutamilla paikkakunnilla oli kielteinen mielipide vaikuttanut siihen, että evankelis-luterilaisen kirkon tiloja ei saatu rauhanyhdistyksen käyttöön ehdoit- ta ja näin tätä kautta omien tilojen tarve oli tullut tarpeelliseksi.⁵⁴⁵ Julkisuuden kannalta rauhanyhdistysten toimitalot ovat konkreettinen ja näkyvä osa lestadiolaisuutta. Tosin toimitalon seinässä olevaa tekstiä ”rauhanyhdistys” ei välttämättä liikkeen ulkopuolinen samalla tavalla osaa yhdistää lestadiolaisuuteen kuin esimerkiksi ”Jehovan todistajien valtakunnansalin” Jehovan todistajiin.

Lehdistö seurasi rauhanyhdistyksen talojen määrän lisääntymistä uutisoimalla rauhanyhdistysten talojen valmistumiset. Luonnollisesti suuremmat toimitalot saivat enemmän huomiota lehtien palstoilla, kuten vuonna 1982 valmistunut Oulun Rauhanyhdistyksen uusi toimitalo. SRK:n hallinto sijaitsee Oulussa ja alueella on muutenkin runsaasti lestadiolaisia, joten uusi toimitalo oli suurin rauhanyhdistysten toimitalo: talo on mitoitettu 2 700 henkilölle.⁵⁴⁶ Vertailun vuoksi todettakoon, että Oulun tuomiokirkon silloinen paikkaluku oli 1 500. Muita laajemmin uutisoituja valmistujaisia olivat muun muassa Tampereen sekä Helsingin rauhanyhdistyksen toimitalojen valmistumiset⁵⁴⁷.

Suomen kansankirkon johtaja, arkkipiispa Mikko Juva oli asioihin hyvin voimakkaasti ja terävästi kantaa ottava. Tämä linja jatkui myös hänen yllättävässä erossaan alkuvuonna 1983. Ero oli Juvan vahva kannanotto arkkipiispan kohtuuttoman raskaaseen virkataakkaan, sillä arkkipiispa toimi myös Turun piispana. Piispojen eroamisikä on 70

⁵⁴⁵ Päivämies 13.2.1980 (7), s. 2: *Rauhanyhdistysten toimitilojen rakentaminen.*

⁵⁴⁶ Kotimaa 25.11.1982 (137), s. 3: *Oulun rauhanyhdistykselle uusi toimitalo. Ajanmukaiset tilat laajenevaan toimintaan;* Kaleva 28.11.1982 (321), 8: *Rauhanyhdistyksen juhla kokosi 4 000 vierasta;* Päivämies 1.12.1982 (48), s. 24, 15: *Oulun rauhanyhdistyksen kolmas toimitalo käyttöön.*

⁵⁴⁷ Kotimaa 13.10.1983 (119), s. 3: *Talkoilla ja innostuksella. Tampereen Rauhanyhdistyksen talo valmis;* Kotimaa 29.11.1983 (139), s. 8: *Helsingin lestadiolaiset saavat toimitalon;* Muita uutisia rauhanyhdistysten taloista vuosilta 1983–1984 Kotimaa-lehdestä mm: Kotimaa 1.9.1983 (101), s. 2: *Vaasan rauhanyhdistyksen toimitalon valmis;* Kotimaa 13.10.1983 (119), s. 3: *Perhon Rauhanyhdistykselle uusi talo;* Kotimaa 12.1.1984 (5), s. 6: *Paavolan Rauhanyhdistyksen toimitalon valmis;* Kotimaa 2.2.1984 (14), s. 3: *Rauhanyhdistyksen talo vihittiin Vihannissa;* Kotimaa 19.7.1984 (82), s. 4: *Heinäveden Rauhanyhdistykselle uusi toimitalo;* Kotimaa 5.10.1984 (116), s. 9: *Hyvinkään Rauhanyhdistykselle toimitalo;* Kotimaa 25.11.1984 (137), s. 7: *Karungin rauhanyhdistys sai talon.*

vuotta, joten erotessaan 63-vuotiaalla Juvalla olisi halutessaan ollut vielä useita virkavuosia jäljellä. Juva kuitenkin halusi siirtyä pois kirkon paperisotkuista tutkijaksi. Siinä missä edeltävä arkkipiispa Simojoki vetäytyi julkisuudesta eronsa jälkeen, Juva tätä ei tehnyt, vaan otti edelleen kantaa asioihin.⁵⁴⁸ Lestadiolaisuuteen Juva palasi eläkepäivinänsä muun muassa kirjoittamalla piispa L. P. Tapanisen elämäkerran. Kirjaa kuvattiin kirjan kansiliepeessä myös ensimmäiseksi tasapuoliseksi kokonaisesitykseksi vanhoillislestadiolaisuuden luonteesta, asenteista ja jakautumisesta tällä vuosisadalla.⁵⁴⁹ Kirjassa kyllä käsitellään lestadiolaisuutta, mutta enemmän kirja on nimensä mukaisesti Tapanisen elämäkerta kuin kokonaisesitys vanhoillislestadiolaisuudesta.

Vaikka Juva eräässä haastattelussaan totesi arkkipiispan virasta, että ”kuka tähän haluaisi”⁵⁵⁰, niin seuraaja löydettiin. Porvoon hiippakunnan piispasta *John Vikströmistä* Suomen evankelis-luterilainen kirkko sai pitkäaikaisen arkkipiispan vuosiksi 1982–1998. Taustaltaan Vikström oli lähinnä sosiaalieetikko, joka kannatti voimakkaasti naispappeutta. Hänen aikanaan evankelis-luterilainen kirkko koko monia muutoksia ja ekuumeeniset yhteydet laajenivat. Siinä missä Juva saattoi paikata hieman kärsimättömiä kuuntelijan taitojaan runsailla julkilausumilla, Vikström mieluummin keskittyi keskusteluun, eikä ottanut Juvan lailla kantaa asioihin julkilausumien kautta.⁵⁵¹ John Vikströmin äiti oli lestadiolainen⁵⁵², mutta lestadiolaisuus ei ainakaan tässä tutkielman tarkasteluajanjaksolla ehtinyt mitenkään näkyä Vikströmin toiminnassa tai hänen yhteyksissään lestadiolaisuuteen. Vikströmin kanta lestadiolaisuuteen tuli esille eräässä haastattelussa: ”Omasta puolestani toivon, että vanhoillislestadiolaisuus pysyisi kirkon piirissä, vähitellen luopuisi niistä käsityksistä, jotka näyttävät selvästi olevan kirkon opin vastaisia, ja siten vakiinnuttaisi paikkansa kirkon sisällä”⁵⁵³. Vikström toivoi siis muutosta ennen kaikkia lestadiolaisilta.

---

⁵⁴⁸ Kaleva 20.3.1982 (77), s. 3, 5: *Arkkipiispa Juva eroaa*;

Kotimaa 23.3.1982 (34), s. 1: *Juva eroaa 1.9.*;

Seura 26.3.1982 (13), s. 34: *Arkkipiispa Mikko Juva: En aio eristäytyä*;

Suomen Kuvalehti 26.3.1982 (13), s. 52–56: *Arkkipiispa Mikko Juva: ”En pakene rintamasta”*.

⁵⁴⁹ Juva 1989.

⁵⁵⁰ Suomen Kuvalehti 26.3.1982 (13), s. 52–56: *Arkkipiispa Mikko Juva: ”En pakene rintamasta”*.

⁵⁵¹ Toiviainen 2000, s. 259–263;

Kotimaa 29.6.1982 (73), s. 1, 2: *Opetuslapsi ei ole valmis*;

Kotimaa 10.3.1983 (29), s. 1, 3: *Arkkipiispa John Vikström. Poliitikan vastainen asenne raivaa tietä ääriärikköille*.

⁵⁵² Suomenmaa 2.7.1999 (124), s. 16–17: *Porvoon piispan Erik Vikströmin kesäkapituli on Kruunupyysä Keski-Pohjanmaalla. Kaiken tulee olla valossa ja ihmisillä avoimet välit*.

⁵⁵³ Seura 21.1.1983 (3), s. 70–71: *Arkkipiispa John Vikström: Raamattu ei kiellä ehkäisyvälineitä*.

5.7 Kalajoen suviseurat vuonna 1983

Tutkielman aikana on useasti käynyt ilmi epätietoisuus siitä, ovatko lestadiolaisten seurat kaikille avoimia. Asiaa on useasti käsitelty myös Päivämies-lehdessä muistuttaen seurojen avoimuudesta.⁵⁵⁴ Mutta Päivämies-lehden ulkopuolinen asian käsittely on ollut niin vähäistä, että tiedotusta voidaan pitää yhtenä suurena tekijänä sitkeästi säilyneeseen käsitykseen suljetuista seuroista. Esimerkiksi vuoden 1983 Kalajoen suviseurojen yhteydessä oli Kotimaa-lehdessä ainakin kaksi ennakkotiedotusta suviseuroista. Kummassakin kerrottiin suviseurojen ohjelma, mutta seurojen avoimuudesta ei ollut mitään mainintaa. Ei edes tervetuloivotusta. Kumpikin tiedote oli Kirkon tiedotuskeskuksen kautta.⁵⁵⁵ Myös Kaleva-lehden ennakkouutinen käsitteli lähinnä vain seurojen käytännönjärjestelyjä⁵⁵⁶. Kokonaan eri asia sitten on, kuinka moni lestadiolaisuuden ulkopuolinen olisi toisenlaisella tiedotuksella saapunut seuroihin, mutta asiaan liittyneeseen väärään käsityksen toisenlainen tiedotus olisi todennäköisesti auttanut.

Suviseurojen vakiokävijäjoukko ei kutsuja tarvinnut. Tunnus ”Minun rauhani Minä annan teille”⁵⁵⁷ kutsui kaikkiaan 80 000 sanankuulijaa paikalle. Tämä oli ennakkoletuskin kävijämäärästä.⁵⁵⁸ Uutisointi suviseuroista ei ollut yhtä laajaa kuin vuonna 1982, mutta silti etenkin Kaleva-lehdessä oli varattu suviseuroille useita sivuja – ero 1970-luvun uutisten määrään on ainakin selvä. Seurojen avajaispäivän uutiset Kaleva-lehdessä olivat paitsi seurojen valmisteluihin liittyviä, myös lestadiolaisuuden saapumisesta Kalajoelle sekä lestadiolaisten haastatteluja⁵⁵⁹. Kaleva-lehden suviseurauutiset olivat laatineet *Kaarina Oittinen* ja *Asta Mäntymäki*. Kaarina Oittinen oli ollut laatimassa myös vuosien 1978, 1981 ja 1982 suviseurauutisia ja tämä usean vuoden kokemus alkoi näkyä myös uutisoinnissa. Selvästi niin Kotimaa- kuin Kaleva-lehdestä on havaittavissa, että toimittajat, joille lestadiolaisuus on vierasta ja ovat ensimmäistä kertaa tekemässä suviseurauutisia, painotus on pitkälti suviseurojen ulkoisissa asioissa. Vuoden 1983 Kaleva-lehden suviseuroja käsit-

---

⁵⁵⁴ Vuonna 1983 mm. Päivämies 7.4.1983 (15), s. 2: *Avoimia kaikille* (pääkirjoitus).

⁵⁵⁵ Kotimaa 19.5.1983 (57), s. 7: *Suviseurat Kalajoella 1.–4.7.*;

Kotimaa 21.6.1983 (71), s. 3: *Vanhoillislestadiolaisten suviseurat Kalajoella 1.–4.7.*

⁵⁵⁶ Kaleva 21.4.1983 (106), s. 24: *Kalajoki valmistautuu ensi kesän suviseuroihin. Tulossa 80 000 sanankuulijaa.*

⁵⁵⁷ Suviseurat 1983. Tunnuslause: Joh. 14:27.

⁵⁵⁸ Kaleva 4.7.1983 (175), s. 12: *80 000 vieraan tavoite totentui.*

⁵⁵⁹ Kaleva 1.7.1983 (172), s. 14: *Raubattomuudesta rauhaan;*

Sama, s. 14: *Palvelijat eivät ole elomiehiä;*

Sama, s. 15: *Seuravalmisteluihin 16 000 talkootuntia;*

Sama, s. 15: *Lestadiolaisuus tuli 1860-luvulla. Pohjoisessa työssä käyneet toivat Kalajoelle;*

Sama, s. 16: *Seurakentän reunalla asuja: Uskossa oleminen on kilvoittelua;*

Sama, s. 16: *Nuoret ja vanhat samoissa seuroissa;*

Sama, s. 16: *”Ihminen ei itse osaa”;*

Sama, s. 17: *SRK:n leirikeskus ahkerassa käytössä. Siikatörmällä viime vuonna 24 tapattumaa.*

televisissä uutisissa olikin mukana ulkoisten seikkojen huomioimisen lisäksi myös katkelmia seurapuheista ja selvitystä lestadiolaisesta uskosta⁵⁶⁰. Myös suhdetta yhteiskuntaan käsiteltiin. SRK vakuutti lestadiolaisten suhdetta yhteiskuntaan myönteiseksi, vaikka tiedotusvälineissä on annettu kuva, että lestadiolaisten suhtautuminen on yhteiskunnan kehityksen vastainen. Lestadiolaiset kuitenkin katsoivat, että vaikka he eivät voi hyväksyä kaikkea yhteiskunnassa, se ei silti merkitse kehityksen vastaista mielialaa.⁵⁶¹

Suvisuurojen yhteydessä pidetyssä puhujainkokouksessa lestadiolaiset katsoivat, että julkinen paine lestadiolaisuutta kohtaan oli ainakin hetkeksi jotenkin helpottanut. Samalla myös lestadiolaislapsien vaikeudet koulussa ovat vähentyneet.⁵⁶² Tiedotusvälineiden kiinnostusta lestadiolaisuuteen kuvattiin myönteiseksi.⁵⁶³ Nämä samat huomiot tulivat esille myös Kotimaa-lehden suvisuuroissa. Ennen suvisuuroja oli haastateltu suvisuuroihin valmistuvaa lestadiolaisperhettä, joka totesi, että ”tuntuu siltä, että lestadiolaisiin suhtaudutaan tällä hetkellä hyvin suvaitsevaisesti”. Tässäkin epäiltiin, että useimmat kielteiset kannanotot johtuvat tietämättömyydestä.⁵⁶⁴ Tietämättömyyden poistumisessa vaikutti suuresti SRK:n uusi avoimempi suhde julkisuuteen, jonka oli huomannut muun muassa Kotimaa-lehden toimittaja. Hänen mukaansa Kalajoen suvisuuroilla oli aistittavissa askel avoimuuteen.

---

⁵⁶⁰ Kaleva 2.7.1983 (173), s. 3, 9: *Suvisuuroissa 40 000 kuulijaa*;
 Sama, s. 9: *Telttayöpyymisessä omat vaikeutensa*;
 Sama, s. 9: *Raamatun arvovaltaa puolustettiin suvisuuroissa*;
 Sama, s. 9: *Usko on Jumalan työ*;
 Sama, s. 9: *Eksyneille lapsille oma hoivapaikka*;
 Sama, s. 9: *Terveydenhoitopiste palvelee koko ajan*;
 Sama, s. 9: *Suvisuurojen sisältö pysynyt samana*;
 Kaleva 3.7.1983 (174), s. 3: *Seurakansa ehtoollisella*;
 Sama, s. 12: *SRK toimii myös rauhanliikkeenä*;
 Sama, s. 12: *Pilttiruoista telttamuveihin. Seura-alueella kolme sekatarakauppaa*;
 Sama, s. 12: *Puhujien vastattava kysymyksiin*;
 Sama, s. 13: *Yli 10 000 osallistui ehtoolliselle*;
 Sama, s. 13: *Seura-alueella 550 vartijaa*;
 Sama, s. 13: *Jumalan sana herättää syntisen*;
 Kaleva 4.7.1983 (175), s. 3: *Rimpiläinen korosti Raamatun arvovaltaa*;
 Sama, s. 12: *Piispa Rimpiläinen: Jumalan sana otettava ehdottomana totuutena*;
 Sama, s. 12: *SRK ei hyväksy naista saarnastuoliin*;
 Sama, s. 12: *Hernesoppa syntyy harjoittelemattakin*;
 Sama, s. 12: *80 000 vieraan tavoite toteutui*;
 Sama, s. 12: *Tiltanmännikkö hiljenee taas*;
 Sama, s. 13: *Lyhyillä haaveilla kätevästi kolehtia*;
 Sama, s. 13: *Suvisuuroihin Pariisista asti*;
 Kaleva 5.7.1983 (176), s. 7: *Suvisuurojen päätöspäivänä vielä yli 60 000 vierasta*;
 Sama, s. 7: *Ensi kesänä Hollolassa: Lestadiolaisuus yleistyy Etelä-Suomessa*;
 Sama, s. 7: *Suvisuuroissa lähes viikon*;
 Sama, s. 7: *”Vain evankeliumi auttaa uskomaan”*.

⁵⁶¹ Kaleva 3.7.1983 (174), s. 12: *SRK toimii myös rauhanliikkeenä*.

⁵⁶² Suvisuorat 1983, s. 239: *Puhujien ja seurakuntavanhinten kokous Kalajoella 1.7.1983*.

⁵⁶³ Kaleva 3.7.1983 (174), s. 12: *Puhujien vastattava kysymyksiin*.

⁵⁶⁴ Kotimaa 30.6.1983 (74), s. 1: *Suomen Rauhanyhdistyksen väki kokoontuu Kalajoelle. Anteeksiantamusta ja yhteyttä kokemaan*.

Jos aikaisempina vuosina on liiankin kanssa kiinnitetty huomiota suviseurojen ulkoisiin järjestelyihin, niin vuonna 1983 sitä ei ollut lainkaan. Edes arviota seuravieraiden lukumäärästä ei Kotimaa-lehdessä ollut. Kotimaa-lehden suviseura uutisointi keskittyi pitkälti suviseurasaarnojen varaan ja toisaalta korostamaan lestadiolaisten myönteistä suhtautumistapaa yhteiskuntaan.⁵⁶⁵ Suviseurojen jälkeen Kotimaa-lehden pääkirjoituksessa yleisesti pohdittiin herätysliikkeiden merkitystä. Pääkirjoituksen mukaan parhaimmillaan herätysliikkeet ovat tarjonneet turvallisen yhteisön johon kuulua.⁵⁶⁶

5.8 Lestadiolaisuus ja naiset

Lestadiolaisuus on nähty maskuliinisena kulttuurina ja tällaisessa asetelmassa usein nousee esille kysymys naisten asemasta. Etenkin 1900-luvun jälkipuoliskolla naisten asema lestadiolaisuudessa on noussut esille julkiseen keskusteluun etenkin kahdesta syystä: ensinäkin monilapsisten lestadiolaisperheiden kautta käsitellen lestadiolaisäitejä ja toiseksi naispappeuden kautta.⁵⁶⁷

Vuonna 1982 Suomen Kuvalehden haastattelussa eräs nainen esitti vetoamuksensa, että syntyyvyyden säännöstely sallittaisiin lestadiolaisuudessa. Kyseiselle naiselle seuraava, kolmas, synnytys voisi suurella todennäköisyydellä aiheuttaa halvauksen lapsuuden aikaisen sairauden vuoksi. Nainen olisi muuten halunnut elää vanhoillislestadiolaisessa uskossa, mutta vanhoillislestadiolaisuudessa ei hyväksytä perhesuunnittelua lapsirajoituksen osalta, sillä jokainen lapsi on Jumalan antama. SRK:n edustajat eivät halunneet tämän haastattelun yhteydessä ottaa kantaa asiaan.⁵⁶⁸ Tosin SRK:n näkemys jokaisesta lapsesta Jumalan antamana oli jo ennestään tiedossa, kuten myös näkemys, että sairauden vuoksi ainoa vaihtoehto on pidättäytyä sukupuolisuhteesta.⁵⁶⁹ Monelle lestadiolaisille uskonnollisen vakaumuksen vuoksi edellä esitetyt näkemykset ovat luonnollinen osa elämää, mutta laajaan joukkoon todennäköisesti mahtuu myös toisin ajattelevia. Heille tilanne voi olla vaikea. Lestadiolaisuus on hyvin yhteisöllinen liike ja tällaisessa liikkeessä on yleensä voimakas sekä sisäinen että ulkoinen kontrolli. Näin yhteisö itsessään valvoo jatkuvasti, että yhteisön jäsenet noudattavat yhteisönsä normeja. Epäilevätkin yhteisön jäsenet puolestaan noudattavat

---

⁵⁶⁵ Kotimaa 5.7.1983 (76), s. 1, 2: ”*Me uskomme, että evankeliumi on se voima, jonka kautta pääsemme perille.*” *Seuraväki iankaikkisen rauhan lähteillä.*

⁵⁶⁶ Kotimaa 8.7.1983 (78), s. 2: *Herätysliikkeiden merkitys* (pääkirjoitus).

⁵⁶⁷ Ihonen 2001, s. 276–279; Naisen asema lestadiolaisuudessa (www).

⁵⁶⁸ Suomen Kuvalehti 23.4.1982 (17), s. 76–77: *Lestadiolaisnainen vetoaa perheitten puolesta: Sallikaa syntyyvyyden säännöstely.*

⁵⁶⁹ Mm. Suomen Kuvalehti 18.1.1980 (3), s. 36–40: *Neljä saarnaajaa.*

normeja paitsi sanktioiden pelossa, myös tarpeesta saavuttaa yhteisön hyväksyntä – halusta olla ”kunnon” uskovainen oman ryhmän määrittelyn mukaisesti.⁵⁷⁰

Lestadiolaisäideistä jatkoi keskustelua sekä Kaleva- että Kotimaa-lehti. Kaleva-lehdessä julkaistiin artikkeli, jossa muun muassa piispa Rimpiläinen perusteli vaikenemistaan asiaan suhteen sillä, että kirkon näkemys asiaan oli luettavissa syksyllä 1982 julkaistussa seksuaalietiikan kysymyksiä käsitelleestä teoksesta. Samassa Kaleva-lehden artikkelissa SRK:n Erkki Reinikainen perusteli Raamatun avulla kieltoja ehkäisystä ja abortista.⁵⁷¹ Tämä oli myös ainut SRK:n julkinen kannanotto asiaan, vaikka SRK:n johtokunnan ja työvaliokunnan päätöksen mukaan tärkeintä oli avoin tiedottaminen asiasta⁵⁷². Avointa tiedottamista kyllä oli, mutta ei kovin runsasta. Rimpiläisen ja Reinikaisen lisäksi Kaleva-lehden artikkelissa oli jo Ruotsin television lestadiolaisohjelmasta tutun psykiatrian apulaisprofessori Erkki Väisäsen kommentti. Hänen mukaansa SRK on miesten hallitsema äärettömän patriarkaalinen yhteisö, jossa naisten asema voi muuttua vain siten, että naiset itse pitävät kiinni oikeuksistaan. Kukaan muu ei voi väliin tulla, vaikka ”kirkko voisi halutessaan vaikuttaa tilanteeseen jotenkin”. Väisänen ei myöskään erityisesti salaillut tunteitaan lestadiolaisuutta kohtaan, vaan ihmetteli ”miksi kirkko sallii tällaisen alakulttuurin olemassaolon. Ovatko lestadiolaisten opetukset edes kirkon opetuksen mukaisia?”⁵⁷³ Vaikka Väisäsen kommentti oli varsin jyrkkä, sen tausta on osittain ymmärrettävissä. Väisänen sai varmasti ammattinsa puolesta kuulla kaikenlaista 1970-luvulla lestadiolaisuuteen liittyen⁵⁷⁴ – ”taistelussa henkivaltoja vastaan” käytettiin toisinaan myös liian kovia otteita⁵⁷⁵.

Yleisenä huomiona kuitenkin kaikkeen siihen, mitä Väisänen näki lestadiolaisuudessa pahana, on muistettava, ettei muu yhteiskunta paljon parempi ollut. Lähes kaikki samat ongelmat olivat lestadiolaisuuden ulkopuolellakin, mutta lestadiolaisuuden kohdalla ne kärjistyivät juuri 1970-luvulla. Tilanteen muuttumisesta 1980-luvulla kertoo jotain esimerkiksi Kotimaa-lehden tutkimus loppuvuonna 1983 hengellisestä väkivallasta. Asiantuntijahaastatteluiden lisäksi tutkimukseen oli kerätty myös lukijoiden kokemuksia. Lestadiolaisuus ei tullut millään tavalla esillä.⁵⁷⁶ Tietysti tutkimukseen, johon voi kertoa

---

⁵⁷⁰ Allardt 1964, s. 205; Hartikainen 2005, s. 29; Kinnunen 2002, s. 331.

⁵⁷¹ Kaleva 27.4.1982 (112), s. 10: *E-pillereitä SRK:laisille?*

⁵⁷² SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 19.3.1983, 4 §: *Lehtikirjoittelut* (SRKA); SRK:n johtokunnan kokouksen pöytäkirja 19.3.1983, liite 1: Selonteko tiedottamisesta (SRKA).

⁵⁷³ Kaleva 27.4.1982 (112), s. 10: *E-pillereitä SRK:laisille?*

⁵⁷⁴ Piri 2005 (haastattelu).

⁵⁷⁵ Savela 1991b, s. 61.

⁵⁷⁶ Kotimaa 18.10.1983 (121), s. 5: *Kriminaaliryönnön sibtööri Pekka Väärre. Herätys – väkivallan vastakohta*; Sama, s. 5: *Perhetyöntekijä Eeva Tavaiila. Pelkoa, syyllisyyttä, masennusta*; Kotimaa 25.10.1983 (124), s. 3: *Hengellinen väkivalta. Kokemuksia Kotimaan ”kuumalta linjalta”*; Kotimaa 11.11.1983 (132), s. 10: *Hengellinen väkivalta*.

nimettömänä kokemuksistaan liittyy omat ongelmansa, mutta osaltaan tutkimuksen tulos kuitenkin kertoo jotain tilanteen muuttumisesta, sillä vielä 1970-luvulla paljonkin puhuttiin julkisesti lestadiolaisten hengellisestä ja henkisestä väkivallasta.

Kotimaa-lehden yleisönosastolla Suomen Kuvalehdessä esille tulleen naisen tapaukseen ja naisten asemaan kantaa otti lestadiolaisäitien kohtalosta huolta kantava nainen⁵⁷⁷. Asian yhteydessä lestadiolaisuudesta yritettiin luoda kuvaa, jossa naiset ovat miehilleen alistettuja. Jotain kuitenkin lestadiolaisäitiyden toisestakin laidasta kertoo se, että Kotimaa-lehteen kirjoitti lestadiolaisäiti puolustaen äitiyttä. Hän tarkasteli myös syytä lestadiolaisten käsitystä syntyvyyden säännöstelykiellosta luomistyön kunnioitukseen pohjautuen⁵⁷⁸. Tähän kirjoitukseen myös vastattiin, mutta tämän jälkeen Kotimaa-lehden toimitus totesi aiheen käsittelyn päättyneen⁵⁷⁹. Yleisönosastokirjoituksissa alkoi nimittäin tulla esille henkilökohtaisia asioita eri henkilöistä ja tämä taas ei ollut hyvän toimitustavan mukaista⁵⁸⁰. Kotimaa-lehden yleisönosastokirjoittelun merkittävin asia kuitenkin oli, että aiheesta keskustelivat naiset, myös lestadiolainen nainen. Tämä nimittäin osaltaan vaikuttaa lestadiolaisuuden maskuliiniseen kuvaan, kun naisten asioista puhuvat myös naiset, eivät ainoastaan lestadiolaiset miehet naisten puolesta.

Keskustelu lestadiolaisnaisista ja -äideistä taukosi hetkeksi, mutta jatkui puolen vuoden kuluttua joulukuussa 1982 Seura-lehdessä, jossa julkaistiin artikkeli otsikolla *Kuinka monen äidin on kuoltava ennen kuin lestadiolaisten ehkäisykieltoon puututaan*⁵⁸¹. Artikkelin sisältö itsessään oli pitkälti samantyyppinen kuin Suomen Kuvalehden -artikkelissa puoli vuotta sitten, mikä osittain johtuu siitä, että artikkelissa oli haastateltu samaa naista. Vanhoillislestadiolaisuus toimii evankelis-luterilaisen kirkon sisällä ja siksi haastateltu nainen katsoi asian kuuluvan kirkolle. Oulun piispa Olavi Rimpiläinen ei ollut taaskaan halukas ottamaan asiaan kantaa, mutta uusi arkkipiispa John Vikström kyllä. Seura-lehden haastatteleman Vikströmin mukaan asia olisi kuulunut lähinnä piispa Rimpiläiselle, mutta arkkipiispa ymmärsi Rimpiläisen tilanteen olla liiankin lähellä asiaa. Raamattu ei Vikströmin mukaan kiellä ehkäisyä, mutta toisaalta kirkko ei voi pakottaa ketään toimimaan omantuntonsa vastaisesti. Kysymykseen, onko lestadiolaisuus kirkolle ongelma, Vikström totesi, että liikkeessä on asioita, jotka ovat ristiriidassa kirkon käsityksen kanssa. Silti on väärin antaa ymmärtää, että lestadiolaisuus olisi kirkon suurin

---

⁵⁷⁷ Kotimaa 4.5.1982 (50), s. 6: *Mikä on luomistyön kunnioittamista*.

⁵⁷⁸ Kotimaa 1.6.1982 (62), s. 4: *"Mikä on luomistyön kunnioittamista"*.

⁵⁷⁹ Kotimaa 10.6.1982 (66), s. 4: *Lestadiolaisäidit ja ennaltaehkäisy*.

⁵⁸⁰ Erityisesti vrt. Kotimaa 1.6.1982 (62), s. 4: *"Mikä on luomistyön kunnioittamista"* ja Kotimaa 10.6.1982 (66), s. 4: *Lestadiolaisäidit ja ennaltaehkäisy*.

⁵⁸¹ Seura 10.12.1982 (50), s. 36–38: *Liisa kysyy kirkkomme johdolta. Kuinka monen äidin on kuoltava ennen kuin lestadiolaisten ehkäisykieltoon puututaan?*

ongelma, sillä lestadiolaisuudessa on paljon hyvääkin. Evankelis-luterilaisen kirkon suuremmaksi ongelmaksi Vikström näki sen, miten saada uskossaan kylmettyneet takaisin mukaan kirkkoon.⁵⁸²

Myös naispappeuden yhteydessä naiset nousivat esille. Asian taustalla oli Turussa toukokuussa 1984 järjestetty kirkolliskokous, joka äänesti naispappeudesta. Lestadiolaisten kanta naispappeuteen oli kielteinen. Lestadiolaiset perustelivat näkemyksensä sillä, että Raamattu ei heidän mielestään tue naispappeutta, vaikka tasa-arvoa puolisojen välillä tuleekin kannattaa.⁵⁸³ Oli tiedossa, että kevään naispappeusäänestyksestä tulisi tiukka ja lehdistö seurasikin tarkkaan kokouksen kulkua. Sekä naispappeusasiaa kirkolliskokoukselle valmistellut valiokunta että piispankokous kannattivat naispappeutta.⁵⁸⁴ Lisäksi naispappeuden kannattajia oli lukumäärällisesti kirkolliskokouksessa enemmän. Tästä huolimatta kirkolliskokous hylkäsi naispappeuden, sillä yli neljäsosa edustajista vastusti asiaa⁵⁸⁵ ja tämä riitti hylkäämään ehdotuksen.⁵⁸⁶ Kaleva-lehti teki gallupin kirkolliskokouksen päätöksestä ja kansa olisi ollut myös valmis hyväksymään naiset papeiksi. Huomattava on kuitenkin, että suomalaisten keskuudessa edelleen esiintyi naispappeuden vastustusta, myös naisten joukossa, eikä heidän lukumääränsä ollut täysin marginaalinen⁵⁸⁷

Naispappeutta vastustavien kirkolliskokousedustajien joukossa olivat muun muassa lestadiolaiset kirkolliskokousedustajat. Siksi jonkin verran heräsikin keskustelua lestadiolaisuudesta ja naispappeudesta. Heinäkuun Kotimaa-lehden Keskustelua-palstalla olivat allekkain sekä yleisönosastokirjoitus että SRK:n Erkki Reinikaisen vastaus siihen. Yleisönosastokirjoitusten eräs näkökulma oli, että SRK:n edustajien olisi tullut kannattaa naispappeutta.⁵⁸⁸ Myös dosentti *Anneli Mäkelä* oli päätenyt siihen tulokseen, että 1800-luvulla lestadiolaisuudessa suhtauduttiin myönteisemmin naispappeihin. Kyse oli lauseen

---

⁵⁸² Seura 21.1.1983 (3), s. 70–71: *Arkkipiispa John Vikström: Raamattu ei kiellä ehkäisyvälineitä.*

⁵⁸³ Päivämies 3.5.1984 (18), s. 2: *Naispappeuden ratkaisu kirkolliskokouksessa* (pääkirjoitus).

⁵⁸⁴ Kaleva 14.4.1984 (103), s. 3: *Valiokunta puoltaa naispappeutta;*
Kaleva 4.5.1984 (119), s. 2: *Piispat tiennäyttäjinä.*

⁵⁸⁵ Vastustajien määrä väheni vuosien myötä niin paljon, että vuoden 1986 äänestyksessä naispappeus hyväksyttiin.

⁵⁸⁶ Mm. Suomen Kuvalehti 18.5.1984 (20), s. 16–18: *Kun toivo sammui;*

Kaleva 8.5.1984 (123), s. 3, 5: *Ratkaisijan roolia jaetaan jo naispappeusnäytelmässä;*

Kaleva 10.5.1984 (125), s. 15: *Jos kirkolliskokous hyväksyy naispappeuden: Piispa ei voi kieltäytyä vihkimästä naista papiksi;*

Kaleva 11.5.1984 (126), 8: *Naispappeudesta käyty 30-vuotinen kiista;*

Kaleva 12.5.1984 (127), s. 2: *Kirkon koettelemus* (pääkirjoitus);

Sama, s. 3, 6: *Naispappeus kaadettiin;*

Sama, s. 6: *Vastustajat ja puolustajat ybtä mieltä: Naispappeus jakaa kirkon kahtia jatkossakin;*

⁵⁸⁷ Kaleva 15.7.1984 (187), s. 3, 9: *Kaleva-gallup tutki kirkolliskokouksen synnyttämiä vaatimuksia: Naispappeus uusintakäsittelyyn.*

⁵⁸⁸ Kotimaa 17.7.1984 (81), s. 4: *Naispappeus ja SRK-lestadiolaisuus.*

”nainen vaietkoon seurakunnassa” tulkinnasta.⁵⁸⁹ Esitettyihin näkemyksiin Erkki Reinikainen oli laatinut pitkän vastineen, jossa hän korjasi virheellisiä tietoja.⁵⁹⁰ Yleisön-osastokirjoittelu naispappeudesta jatkui Erkki Reinikaisen kirjoituksen jälkeenkin.⁵⁹¹ Näistä kirjoituksista ainoastaan yhteen Erkki Reinikainen vastasi ja tämänkin vastaus koski vain täsmennystä liittyen yhteen tiettyyn lestadiolaiseen uskovaiseen⁵⁹². Mielenkiintoista kuitenkin on, että lestadiolaisuus ja naispappuus herättivät näinkin runsaasti keskustelua, koska kuitenkin 32:sta kirkolliskokouksessa naispappetta vastustaneesta vain kolme oli lestadiolaisia. Ehkä syy oli, että lestadiolaisuuteen voimakkaasti liitettiin vastustava naispappesusnäkemys.⁵⁹³ Naispappeudesta on kuitenkin tehty julkisuudessa paljon jyrkempi kysymys lestadiolaisille kuin se todellisuudessa on⁵⁹⁴. Aikanaan naispappeuden hyväksymisen (1986) jälkeen suurin osa lestadiolaisista papeista ei ole boikotoinut naispappeja, vaan ovat muun muassa toimittaneet heidän kanssaan jumalanpalveluksia. Saattoi olla, että osaltaan lestadiolaisten liian jyrkäksi nähtyyn naispappeskuvaan vaikutti vahvan lestadiolaisalueen piispan näkemys. Oulun piispa Olavi Rimpiläinenhän vastusti jyrkästi naispappetta. Vaikka hän oli piispana vielä reilusti yli kymmenen vuotta naispappeuden hyväksymisen jälkeenkin, hän ei vihkinyt yhtään naista papiksi eikä suostunut tekemään naispappien kanssa yhteistyötä jumalanpalveluksissa.⁵⁹⁵

5.9 Hollolan suviseurur vuonna 1984

Vuoden 1984 suviseurur järjestettiin Hollolassa, Etelä-Suomessa. Vaikka lestadiolaisuus jatkuvasti 1980-luvullakin yleistyi Etelä-Suomessa⁵⁹⁶, Hollolan alue ei silti ollut voimakainta lestadiolaisuuden kannatusaluetta. Tästä huolimatta paikalle odotettiin noin 60 000–70 000 seuravierasta. Eräänlaisena osoituksena liikkeen vahvuudesta voi pitää,

⁵⁸⁹ Kaleva 14.4.1984 (103), s. 5: *Tutkijan yllättävä löytö: Lestadiolaiset kannattivat naispappetta 1800-luvulla.*

⁵⁹⁰ Kotimaa 17.7.1984, s. 4: *Näkökohtia vanhoillislestadiolaisuuden kannasta naispappeuteen, regimenttioppiin ja yhteistyöhön.*

⁵⁹¹ Kotimaa 7.8.1984 (90), s. 6: *Naispappuus, ekumenia ja lestadiolaisuus;*

Sama, s. 6: *Vielä naispappeudesta ja SRK-lestadiolaisuudesta;*

Sama, s. 6: *Mietteitä Erkki Reinikaisen kirjoituksesta;*

Kotimaa 9.8.1984 (91), s. 5: *Naispappuus ja vanhoillislestadiolaisuus.*

⁵⁹² Kotimaa 16.8.1984 (94), s. 6: *Ossi Miittisen Kotimaassa 9.8. julkaistun kirjoituksen johdosta.*

⁵⁹³ Savela 1985, s. 119.

⁵⁹⁴ Piri 2005 (haastattelu).

⁵⁹⁵ Osittain Rimpiläisen asenteen mahdollistivat nimenomaan naiset, sillä mikäli joku naispappi olisi vaatimalla vaatinut Rimpiläiseltä pappisvihkimystä, olisi Rimpiläinen tehnyt virkavirheen kieltäytyessään. ”Hiljaisen sopimuksen” vuoksi kukaan nainen ei kuitenkaan Rimpiläisen aikana hakenut häneltä pappisvihkimystä, vaikka hänen piispan alueellaan naisia pappina toimikin (Turun Sanomat 12.11.2000 (311), s. 33: *Ristinä naiset*).

⁵⁹⁶ Kaleva 5.7.1983 (176), s. 7: *Ensi kesänä Hollolassa: Lestadiolaisuus yleistyy Etelä-Suomessa.*

että tämä seuravieraiden määrä myös saavutettiin, varsinkin kun sää seurapäivinä oli hyvin epävakainen. Monilla suviseuravieraila oli pitkäkin ajomatka Pohjanmaalta, Kainuusta ja Lapista, ja heidän saapuminen paikalle huonosta säästä huolimatta on merkki suviseurojen tärkeydestä lestadiolaisille, pitäväthän monet lestadiolaiset suviseuroja vuoden toisena kohokohtana joulun lisäksi.⁵⁹⁷ Hollolan suviseurojen tunnuksiksi oli valittu ”Jumalan sana on elävä ja voimallinen”⁵⁹⁸. Lestadiolaisten 1980-luvulta alkanut avoimuuden aika näkyi Hollolan suviseurojen kohdalla niin, että ennen suviseuroja Päivämieslehden suviseuranumero jaettiin kaikkiin Päijät-Hämeen talouksiin.⁵⁹⁹

Vielä keväällä 1984 naispappeus herätti keskustelua lestadiolaisuuden yhteydessä, mutta suviseurojen aikaan asia oli jäänyt jo taka-alalle. Sen sijaan Kaleva-lehdessä tuotiin esille muun muassa lestadiolaisten näkemys, että suhde kirkkoon oli 1980-luvun alkupuolella ollut ”myötätuulessa”, ja kirkon piiristä oli suoritettu myönteistä uudelleenarviointia lestadiolaisiin liittyen.⁶⁰⁰ Lestadiolaiset myös katsoivat, että 1970-luvulla runsaasti huomiota saaneet ”hoitokokoukset” vaikuttivat myönteisesti liikkeen yhtenäisyyteen⁶⁰¹. Muuten yleisesti ottaen Kaleva-lehdessä oli suviseurauutisia vähemmän kuin edellisenä vuonna, vaikka nytkin mukana oli lainauksia saarnoista, seuravieraiden haastatteluja ja seurojen käytännön arjen kuvausta⁶⁰². Kaleva-lehden vähäisempään uutismäärään vaikutti todennäköisesti suviseurojen järjestäminen Kaleva-lehden ilmestymisalueen ulkopuolella. Suviseura-artikkeleissa haastateltiin hollolaisia kysyen, mitä mielikuvia lestadiolaiset herättivät? Alue ei ollut vahvaa lestadiolaisaluetta, mutta kaikilla

---

⁵⁹⁷ Kaleva 29.6.1984 (171), s. 3, 10: *Elävää ja voimakasta sanaa suviseuroissa*;
Kaleva 30.6.1984 (172), s. 10: *Sadeseurat*;
Kaleva 2.7.1984 (174), s. 3: *Suviseurat kokosivat 70 000 sanankuulijaa*;
Antti Savelan lausunto suviseuraradiossa 1.7.2005.

⁵⁹⁸ Suviseurat 1984. Tunnukselause: Hebr. 4:12.

⁵⁹⁹ Palola 2006, s. 180.

⁶⁰⁰ Kaleva 1.7.1984 (173), s. 11: *Vaikuttamisen halu luo yhteyttä*.

⁶⁰¹ Kaleva 2.7.1984 (174), s. 9: *Samuli Pentikäinen: Liikkeemme on nyt yhtenäinen ja avoin*.

⁶⁰² Kaleva 29.6.1984 (171), s. 10: *Elämän ja voiman lähteillä*;
Sama, s. 10: *Seurojen juhlaportti tehty rakennusharkoista*;
Sama, s. 10: *Pohjoisen liikenne väistää Lahden*;
Sama, s. 10: *Lestadiolaisuus perinteinen herätysliike*;
Kaleva 30.6.1984 (172), s. 10: *Hengellinen pouta kestää rankkasateen*;
Sama, s. 10: *Seuravirsiä lauletaan 18 kanttorin johdolla*;
Sama, s. 10: *Lutherin ja Raamatun elämänopin korostuivat*;
Kaleva 1.7.1984 (173), s. 11: *Ehtoollinen on Jumalan kansan juhlahetki*;
Sama, s. 11: *Huoltojoukoilla takana jo parin vuoden talkoot*;
Sama, s. 11: *Ainutlaatuinen seurakunta*;
Kaleva 2.7.1984 (174), s. 9: *Sanaa julistetaan yli miljoonalla julkaisulla*;
Sama, s. 9: *Pubeissa kuului kutsu Jumalan valtakuntaan*;
Sama, s. 9: *Kerran kesässä omien joukkoon*;
Sama, s. 9: *Yksi henki*.

haastatelluilla oli näkemys lestadiolaisuudesta: lestadiolaiset eivät juurikaan ole sen kummempia kuin muutkaan. Lisäksi useilla haastatelluilla oli tuttavapiirissä lestadiolaisia.⁶⁰³

Kotimaa-lehdessä oli suviseuroista vain kaksi artikkelia. Näistä ensimmäisessä haastateltiin lestadiolaista lestadiolaistutkija *Leo Väyrystä*. Aivan kuten Kaleva-lehden suviseura-artikkeleissa lestadiolaiset toivat esille, Väyrynenkin koki myrskyjen lestadiolaisuuden ympärillä hetkeksi laantuneen. Rivien välistä oli luettavissa, että yhtenä syynä tilanteen rauhoittumiseen Väyrynen näki arkipiispanvaihdoksen.⁶⁰⁴ Toisessa Kotimaa-lehden artikkelissa käsiteltiin itse suviseuratapahtumaa. Yksisivuinen artikkeli huomioi niin seurasaarnat kuin suviseurojen käytännön puolen. Muistutuksena asioiden erilaisista katsantokannoista oli artikkelin lopussa toimittajan huomio lestadiolaisuuden väitetyistä ahdistavuudesta: ”Se, mikä ulkopuolisesta näyttää pakolta ja ankaruudelta, on ’kristillisyydestä’ katsoen sisäisesti ja vapaasti omaksuttua.”⁶⁰⁵

Suviseurojen yhteydessä oli myös SRK:n vuosikokous. Kokouksen avasi SRK:n johtokunnan uusi puheenjohtaja⁶⁰⁶ Erkki Reinikainen ja avauspuheenvuorossaan Reinikainen tarkasteli myös lestadiolaisuutta viimeisen kymmenen vuoden aikana. Reinikaisen mukaan tiedotusvälineiden hyökkäykset ovat laantuneet⁶⁰⁷, mutta lopullista rauhaa ei ole tullut. Rauhan puutteella Reinikainen tarkoitti muun muassa oikeuskanslerille tehtyä kantelua SRK:n raha-asioista.⁶⁰⁸ Myös suviseurojen tiedotustilaisuudessa Erkki Reinikainen puhui samasta asiasta. Lisäksi tiedotustilaisuudessa Reinikainen käsitteli suurperheiden ja niiden äitien saamaa huomiota julkisuudessa. Mitään uutta sanottavaa Reinikaiselle ei ollut, vaan hän toisti lestadiolaisten yleisen näkemyksen, että lestadiolaisille suurperheet eivät ole ongelma, vaan siunaus.⁶⁰⁹

---

⁶⁰³ Kaleva 1.7.1984 (173), s. 11: *Seuroista tietää jokainen jotain.*

⁶⁰⁴ Kotimaa 29.6.1984 (74), s. 4: *Myrskyt lestadiolaisuuden ympärillä hetkeksi laantuneet. Pyydämme saada olla eri mieltä sovussa.*

⁶⁰⁵ Kotimaa 3.7.1984 (75), s. 1: *Valtakunnan lapset koolla.*

⁶⁰⁶ SRK:n johtokunnan puheenjohtajana vuodesta 1978 toiminut Kauko Mäntylä menehtyi sairauteen lokakuussa 1983. Hänen tilalleen uudeksi johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin johtokunnan varapuheenjohtaja Erkki Reinikainen.

⁶⁰⁷ Voitto Savela on käsitellyt vuoden 1984 vuosikirjassa, miten lestadiolaisuus esiintyi lehdistössä vuonna 1984. Tässäkin artikkelissa todettiin, että vuoden 1984 uutisointi oli varsin asiallista. Lähes ainoat ”kristillisyydenvastaiset” kirjoitukset olivat yleisönosastokirjoituksia. (Savela 1985, s. 108–128)

⁶⁰⁸ SRK:n vuosikokouksen pöytäkirja 30.6.1984, 1 §: *Kokouksen avaus* (SRKA); Suviseurat 1985: SRK:n suviseurat Kuusamossa 1985, s. 369: *SRK:n vuosikokouspöytäkirja.*

⁶⁰⁹ Kaleva 2.7.1984 (174), s. 9: *Ongelmat subteessa kirkkoon hyväksytty.*

6 LESTADIOLAISUUS USKONNON OPPIKIRJOISSA

Herätysliikkeitä käsitellään peruskoulussa ja lukiossa opetussuunnitelmien mukaan uskonnon oppitunneilla. Näin uskonnon oppikirjojen perusteella saa sen kuvan, jonka koulun halutaan antavan suomalaisista herätysliikkeistä. Miten herätysliikkeet käsitellään, riippuu luonnollisesti opettajasta, mutta myös siitä, missä päin Suomea ollaan. Muutamien oppikirjojen⁶¹⁰ esipuheissakin on mainittu, että uskonnon oppituntien määrä on varsin rajallinen ja siksi olisi mielekästä tutustua erityisesti niihin herätysliikkeisiin, joiden vaikutus kotiseudulla tuntuu voimakkaampana.⁶¹¹ Lestadiolaisuutta on Suomessa lähes kaikkialla, mutta tietyillä alueilla toisilla herätysliikkeillä on enemmän kannatusta kuin lestadiolaisuudella. Tällaisilla alueilla varsin todennäköisesti on ajan puutteessa lestadiolaisuutta käsitelty vähemmän. Näistä taustatekijöistä johtuen uskonnon oppikirjoissa olevasta tiedosta huolimatta lestadiolaisuutta on käsitelty kouluissa eri tavalla painottaen, ja näin oppilaiden koulussa saamat tiedot lestadiolaisuudesta samoista oppikirjoista huolimatta vaihtelevat. Käytännössä tämä tarkoittaa, että joissain kouluissa lestadiolaisuutta ei välttämättä ole käsitelty ollenkaan, kun taas toisissa käsittely on ollut syvällistäkin, kuten esimerkiksi Itä-Porin yläasteella, jossa tehtiin koululaisvierailu paikalliselle rauhanyhdistykselle.⁶¹²

Oli herätysliikkeiden käsittely suppeaa tai laajaa, uskonnonopettajalla oli joka tapauksessa oma haasteellinen tehtävä, sillä kirkon herätysliikkeet kiinnostivat tutkimusten perusteella oppilaita sekä peruskoulussa että lukiossa melko vähän.⁶¹³ Oppikirjojen mukaan herätysliikkeiden tunteminen oli kuitenkin tärkeää, sillä ”suomalaista yhteiskuntaa – – on vaikea ymmärtää – – herätysliikkeitä tuntematta. Niiden vaikutus ilmenee mm. suomalaisten asenteissa, moraalissa, kulttuurielämässä ja poliittisessa elämässä.”⁶¹⁴

Oppikirjojen sisällä vallitsi tasa-arvo eri herätysliikkeiden välillä. Kaikkia oli käsitelty yhtä paljon. Kaikissa tutkituissa oppikirjoissa olivat mukana neljä perinteistä herätysliikettä: rukoilevaisuus, evankelisuus, herännäisyys ja lestadiolaisuus. Osassa oppikirjoja

---

⁶¹⁰ Vastaisuudessa tässä luvussa oppikirja(t)-termillä viitataan ainoastaan tämän tutkielman lähteiksi valittuihin uskonnon oppikirjoihin, eli:

Peruskoulu: Astrén et al. 1975; Honko et al. 1977; Arjatsalo et al. 1982; Peltola et al. 1985; Joutsenvirta et al. 1986;

Lukio: Raittila 1976; Paunu 1976; Pirinen & Laasonen 1980; Heinonen et al. 1983; Huotari & Salmenkallio 1984.

⁶¹¹ Mm. Astrén et al. 1975, s. ”oppilaalle”.

⁶¹² Päivämies 28.4.1982, s. 24: *Koululaisvierailu Porin Rauhanyhdistyksen toimitalolle*.

⁶¹³ Tamminen & Vesa 1982, s. 118.

⁶¹⁴ Astrén et al. 1975, s. 97.

oli mukana myös uuspietistinen liike, eli viides herätysliike.⁶¹⁵ Mutta jos tasa-arvo vallitsi eri herätysliikkeiden välillä, niin herätysliikkeiden käsittelyn laajuuden suhteen eri oppikirjojen välillä ei tasa-arvoa ollut. Useimmissa oppikirjoissa lestadiolaisuutta oli käsitelty noin 3–4 sivua, mutta yhdessä oppikirjassa vain puoli sivua⁶¹⁶, kun taas laajimmassa tapauksessa kahdeksan sivua⁶¹⁷. Peruskoulun ja lukion oppikirjojen sivumäärien välillä ei suuria eroja ole. Kummassakin on mukana sekä laajemmin että suppeammin herätysliikkeistä kertovia oppikirjoja.

Mitä oppikirjat lestadiolaisuudesta kertoivat? Käytännössä kaikissa oppikirjoissa käsiteltiin lestadiolaisuudesta kolmea tekijää: ensiksi liikkeen keskeisiä henkilöitä Lars Levi Laestadiusta ja Juhani Raattamaata, toiseksi liikkeen aktuaalista historiaa hajaannuksineen ja levinneisyyksineen, sekä kolmantena lestadiolaisen uskon erityispiirteitä. Myös lestadiolaisuuden osaryhmät ja SRK:n yhteydessä toimivan vanhoillislestadiolaisuuden asema suurimpana osaryhmänä olivat huomioitu. Vaikka lestadiolaisuuden osaryhmien esittelyssä jonkinasteista epätarkkuutta olikin, niin lestadiolaisuuden suurimpien osaryhmien eri uskonnolliset korostukset oli huomioitu lähes kaikissa oppikirjoissa. Yhdessä oppikirjassa huomioitiin tärkeä seikka, että julkisuuden käsite lestadiolaisuus useimmiten tarkoittaa vain vanhoillislestadiolaisuutta⁶¹⁸. Lestadiolaisen uskon erityispiirteinä tuotiin esille lestadiolainen synninpäästö ”Jeesuksen nimessä ja veressä”, lestadiolaisten näkemys seurakunnastaan Jumalan seurakuntana, lestadiolaisseuroissa tapahtuvat ”liikutukset” sekä parannuksen tekemisen merkitys. Myös lestadiolaisen elämän käytännön asiat, kuten seurakunnat, lehdet ja suviseurakunnat huomioitiin. Muutamissa oppikirjoissa seurojen kulku oli kuvattu jopa tarkasti⁶¹⁹. Yhdessä oppikirjassa oli myös katkelma Laestadiuksen saarnaa⁶²⁰. Mitään erityistä muutosta lestadiolaisuuden käsittelyssä ei tapahtunut verraten 1970- ja 1980-luvun oppikirjoja.

Lestadiolaisuutta verrattiin varsin hän mihinkään. Tätä voi pitää jopa yllättävänä, sillä lestadiolaisen elämäntavanhan on katsottu poikkeavan jossain määrin ”keskiverto” evankelis-luterilaisen elämäntavasta. Esimerkiksi käsitys televisiosta tai syntyvyyden säännöstelystä oli vain kahdessa oppikirjassa.⁶²¹ Vaikka esimerkiksi lehdistössä on varsin

---

⁶¹⁵ Astrén et al. 1975, s. 112–116; Paunu 1976, s. 121–122; Honko et al. 1977, s. 51–56; Pirinen & Laasonen 1980, s. 108; Heinonen et al. 1983, s. 62; Huotari & Salmenkallio 1984, s. 17; Joutsenvirta et al. 1986, s. 71–77.

⁶¹⁶ Pirinen & Laasonen 1980, s. 108.

⁶¹⁷ Honko et al. 1977, s. 42–80.

⁶¹⁸ Huotari & Salmenkallio 1984, s. 15.

⁶¹⁹ Honko et al. 1977, s. 42; Peltola et al. 1985, s. 23.

⁶²⁰ Joutsenvirta et al. 1986, s. 66–67.

⁶²¹ Heinonen et al. 1983, s. 62; Joutsenvirta et al. 1986, s. 70.

suorasanaisesti puhuttu jopa lestadiolaisten kiellosta katsoa televisiota, niin uskonnon oppikirjoissa asiaa käsiteltiin huomattavasti lievemmin: oppikirjojen mukaan lestadiolaisuudessa oli käyty keskusteluja television vaikutuksista. Oikeastaan ainoa lestadiolaisuuden ”käytännön erityispiirre”, joka tuotiin useammin oppikirjoissa esille, oli lestadiolaisten vaalima ehdoton raittius.

Myös lestadiolaisten suhde kirkkoon jäi oppikirjoissa varsin vähälle huomiolle, lähinnä muutamassa oppikirjassa esitetyn hieman ylimalkaisen toteamuksen varaan, että lestadiolaiset ovat käyneet ankaraa taistelua maallistumista vastaan sekä kritisoineet jyrkästi kirkkoa ja papistoa.⁶²² Erään oppikirjan mukaan Suomen herätysliikkeistä lestadiolaisuus on esittänyt voimakkaimpia vaatimuksia ryhmittä omaksi vapaakirkoksi⁶²³. Mutta kaikkiaan suurinta osaa niistä asioista, jotka tiedotusvälineissä saivat huomiota vuosina 1976–1984, ei käsitelty oppikirjoissa. Vaikka esimerkiksi lestadiolaisten väitetty henkinen väkivalta sai huomiota 1970-luvulla, niin tähän liittyen ainoastaan yksi 1980-luvun oppikirja mainitsi, että lestadiolaiset ”vaativat toisiltaan yhdenmukaista käytäntöä, joskus lujinkin ottein”⁶²⁴. Joka tapauksessa oppikirjojen mukaan herätysliikkeiden merkitys kirkolle nähtiin tärkeäksi⁶²⁵. Kuten todettua, sitä on hankala sanoa, millaista opetusta opettajat ovat luokassa antaneet. Kuitenkin koulukirjoista saadun kuvan perusteella koulun uskonnon-opetuksesta olisi pitänyt saada asialliset perustiedot siitä, mitä lestadiolaisuus on. Tosin oppikirjojen käsittelytapaa voisi kuvata myös varovaiseksi ja hienotunteiseksi, kun oppikirja ei saisi loukata ketään. Tämä taas johtaa siihen, että negatiivisia puolia tuotiin suhteellisen vähän esille.

---

⁶²² Mm. Honko et al. 1977, s. 43.

⁶²³ Heinonen et al. 1983, s. 62.

⁶²⁴ Joutsenvirta et al. 1986, s. 70.

⁶²⁵ Arjatsalo et al. 1982, s. 71.

7 PÄÄTÄNTÖ

7.1 Muutoksen merkitys

Suomalaisista 1970-luvulla rakennetuista betonilähiöistä käytiin 1970–1980-luvuilla vilkasta julkista keskustelua. Julkisuudessa annetun kuvan perusteella lähiöissä nähtiin olevan suuria inhimillisiä ja sosiaalisia ongelmia, eikä lähiöitä nähty miellyttävänä paikkana asua. Tähän liittyen vuonna 1982 julkaistiin *Matti Kortteisen* tutkimus siitä, millaista oli elämä betonilähiöissä⁶²⁶. Kortteisen tutkimuksen mukaan lähiöiden asukkailla oli jyrkästi eri näkemys omasta hyvinvoinnistaan. Vain pieni osa vastaajista ilmoitti tyytymättömyytensä lähiöön.⁶²⁷ Oliko lestadiolaisuus kuin 1970-luvun lähiö: julkisuudessa runsasta ja yleisesti ottaen negatiivista huomiota osakseen saanut, mutta kuitenkin suurin osa niistä henkilöistä, joita asia kosketti, oli yleisesti ottaen eri mieltä julkisuudessa annetun kuvan kanssa?

Lestadiolaisten näkemykset tulivat esille esimerkiksi suviseurojen yhteydessä tehdyistä haastatteluista. Myös vuonna 1977 perustettu Suomen Vanhoillislestadiolainen Rauhanyhdistys oli eräänlainen julkinen kysymys, oliko sittenkään lestadiolaisuudessa niin paljon ongelmia kuin julkisuudessa annettiin ymmärtää. Tämä yhdistyshän perustettiin juuri niiden henkilöiden tueksi, jotka ovat joutuneet vaikeuksiin SRK:n kanssa. Yhdistyksen jäsenmäärä jäi kuitenkin varsin pieneksi. Esimerkiksi vuonna 1979 vanhoillislestadiolaisten suviseuroilla oli yli 60 000 seuravierasta, mutta Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen kesäseuroilla oli vain 500–600 vierasta⁶²⁸.

Lestadiolaisuudessa painostusta kokeneiden ja Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen jäsenmäärän välille ei kuitenkaan voi asettaa yhtäläisyysmerkkiä. Tässäkin tutkielmassa on useasti todettu, kuinka vahvan siteen, ja toisaalta myös tuen jo lapsuudesta asti vaikuttanut liike antaa. Tämä vahva side on voinut estää joidenkin henkilöiden siirtymisen pois vanhoillislestadiolaisuuden piiristä. Tietämättä miten kymmenet tuhannet lestadiolaiset hiljaa mielessään ajattelivat asioista 1970-luvulla, on lähes mahdotonta vastata kysymykseen, mutta silti aiheellisesti on kysyttävä: oliko Suomen Vanhoillislestadiolaisen Rauhanyhdistyksen pieni jäsenmäärä osoitus väitettyä vähäisemmästä lestadiolaisten painostuksesta, vai osoitus vanhoillislestadiolaisuuden vahvasta siteestä pitää rivinsä tiiviinä. Todennäköistä on, että kyse on ensimmäisestä vaihtoehdosta. Olisivatko tiiviitkään rivit pitäneet vanhoillislestadiolaisuutta niin suurena ryh-

---

⁶²⁶ Kortteinen 1982.

⁶²⁷ Sama, s. 15–16; Niittyinen 1997 (www), luku 5.

⁶²⁸ Kotimaa 13.7.1979 (51), s. 4: *Seurat Pudasjärvellä*.

mänä kuin se on, jos kovin monet olisivat tunteneet painostusta? Tällöin erkaneminenkin olisi ollut helpompaa, kun olisi ollut enemmän ”kohtalotovereita”. On myös huomattava, että vaikka lestadiolaisuuden ulkopuolella lestadiolaisten ”hoitotoimenpiteet” saivat runsaasti negatiivista huomiota, niin osa lestadiolaisista vielä jälkikäteenkin on nähnyt kokouksissa myös myönteisen ja tärkeän puolen itselleen.⁶²⁹ Joka tapauksessa 1970-luvun kärjistyneen tilanteen merkittävältä osalta pelasti SRK:n viisaus aloittaa 1980-luku uudella tavalla. Voimakas lestadiolaisuuden sisäinen ”henkien taistelu”, ”hoitokokoukset” ja hyvin voimakas julkinen paine yhdistettynä lestadiolaisten lähes sulkeutuneeseen julkisuussuhteeseen olisi voinut olla liikaa ajan myötä, myös lestadiolaisille. Olisiko tämä hypoteesi pitänyt paikkansa, sitä ei saatu selville. Ensin lestadiolaisuudessa vaimeni sisäinen taistelu, jonka jälkeen uudella avoimuudella alettiin rakentaa uudenlaista suhdetta julkisuuteen – siirryttiin kohti avoimuutta.

Lestadiolaisten avoimuus on poistanut lestadiolaisuuden ympärillä julkisuudessa esiintyneen mystisyyden 1980-luvun alusta alkaen. Oikeastaan ensimmäistä kertaa koko lestadiolaisuuden historian aikana julkisuuteen tuli totuudellisempi kuva lestadiolaisuudesta.⁶³⁰ Tämä ei tarkoita, että kaikki ennen 1980-lukua lestadiolaisuudesta julkisuudessa esitetty tieto olisi ollut väärää, mutta ainakin tieto oli varsin yksipuolista, kun lestadiolaisten oma näkökulma esimerkiksi esitettyihin väitteisiin ja huhuihin puuttui lähes kokonaan. Voi kärjistetysti ilmaista, että 1970-luvulla julkisuudessa kysyttiin mitä lestadiolaisuus on ja 1980-luvulla julkisuudessa vastattiin mitä lestadiolaisuus on. Tiedon antamisen halu ei kuitenkaan ollut SRK:n virallinen syy avoimuuden aikaan, vaan avoimuuteen siirryttiin koska SRK:ssa katsottiin ”evangeliumin työn vaikeutuneen liikaa”. Toisin sanoen virallisen näkemyksen mukaan vuoden 1976 suvisuorojen tunnusta mukailleen Siionin tähden ei haluttu vaieta, eli suhde julkisuuteen muuttui SRK:n mielestä siis vain lestadiolaisten vuoksi.

Lestadiolaisuuden avoimuuden aika on myös muuttanut lestadiolaisuuden kielteistä julkista kuvaa. Tässä tutkielmassa ei suoritettu vertailua, millaisena lestadiolaisuus esiintyi julkisuudessa muihin herätysliikkeisiin nähden, mutta lähdeaineistoa läpikäydessä tulee saaneeksi jonkinlaisen yleiskuvan asiasta. Sen perusteella voi pitää varsin totuudellisena esitettyä väitettä, että mikään muu herätysliike etenkin 1970-luvulla ei saanut niin valtaisa kielteistä julkisuutta kuin lestadiolaisuus. Toisaalta kaikille liikkeillä on joskus ollut aika, jolloin niitä on käsitelty kovemmin julkisuudessa, mutta onko lestadiolaisuuden

---

⁶²⁹ Mm. Kotimaa 3.2.2006 (5), s. 4: ”Nöyryyttäminen ei ole koskaan oikein”.

⁶³⁰ Ihonen 2000, s. 72; Savola 1991d, s. 79; Talonen 2001, takakansi.

kohdalla kielteinen julkisuus ollut voimakkainta. Kaikesta kielteisestä julkisuudesta ei kuitenkaan voi syyttää vain tiedotusvälineitä, vaan myös lestadiolaisten sulkeutuneella suhtautumistavalla on ollut oma merkityksensä. On helppo ymmärtää lestadiolaisten perustelut siitä, että aikaisemmat kielteiset kokemukset julkisuudesta olivat luoneet lestadiolaisille negatiivisen suhteen julkisuuteen. Mutta vaikenemalla antaa helposti kuvan, että on jotain salattavaa. Myöhemmin julkaistu kirjallinen vastine siitä, miten SRK:n mielestä asiat todella ovat, ei välttämättä enää ehdi pelastamaan tilannetta. Lestadiolaisuus on siis hyvä esimerkki siitä, että mediamaailmassa on hankala, toisinaan jopa mahdotonta elää sulkeutuneella politiikalla.

7.2 Henkilöiden vaikutus

Tutkielman tutkimuskysymykset kattoivat myös yhteiskunnallisten toimijoiden vaikutusten huomioimisen lestadiolaisuuteen. Muutamilla yhteiskunnallisilla, lähinnä kirkollisilla henkilöillä olikin huomattava vaikutus lestadiolaisuuden käsittelyyn julkisuudessa. Tietynlaisena 1970-luvun lestadiolaiskeskustelun alulle panijana voidaan pitää Kuusamon kirkkoherra Raimo Karvosta. Omasta mielestään hän kuitenkin sai aiheettomasti leiman siitä, että hän oli lestadiolaiskeskustelun eräs käynnistäjä. Karvosen mielestä olisi liiallista kuvittelua yhden kirkkoherran vaikutusvallasta, että yhden kirkkoherran puheiden perusteella lehdet kiinnostuivat lestadiolaisuudesta ja yleisönosastoille tuli lestadiolaisaiheisia kirjoituksia.⁶³¹ Varmaan totta onkin, että itsessään näihin Karvosen vaikutus oli varsin olematon, mutta asian toinen puoli on, että Karvonen eräällä tavalla avasi lestadiolaiskeskustelun, eikä Karvosen avausta varsinaisesti valtaisan lestadiolaismyönteisenä voinut pitää.

Raimo Karvosen lisäksi myös arkkipiispa Mikko Juvalla oli oma vaikutuksensa lestadiolaisuuden julkiseen puoleen. Juva otti – ja oli käytännössä arkkipiispana pakotettu ottamaan – jyrkästikin kantaa lestadiolaiskeskusteluun. Juva itse myöhemmin näki näiden kannanottojen vähentäneen osaltaan rauhanyhdistysten jäseniinsä kohdistunutta painostusta.⁶³² Arkkipiispan virkakausi Juvalla jäi kuitenkin lyhyeksi ja niin myös Juvan laajempi vaikutus lestadiolaiskeskusteluun. Siksi onkin syytä nostaa esille Raimo Karvosen ja Mikko Juvan lisäksi vielä yksi nimi: Olavi Rimpiläinen. Hänen toimintansa julkisuuden ja

---

⁶³¹ Kurvinen 1980, s. 7–8.

⁶³² Juva 1994, s. 325.

lestadiolaisuuden myönteisen suhteen rakentamisessa on ollut kuitenkin selvästi kaikkein merkittävin lestadiolaisuuden ulkopuolisista henkilöistä. Rimpiläinen korosti useassa yhteydessä, että tulehtunutta tilannetta ei ratkaista julkilausumilla eikä hätäilyllä, vaan tärkeää oli sovittelua tilannetta. Tällaista linjaa Rimpiläinen myös toteutti. Rauhallisella toiminnalla Rimpiläinen palautti uskoa siihen, että kirkossa on tilaa kaikenlaisille toimijoille ja ennenkin hyvin toiminut rinnakkaiselo tuli palauttaa takaisin. Hyvänä esimerkkinä Rimpiläisen sovunrakentamisesta oli Rimpiläisen tapa vierailta suviseuroilla tuomassa hiippakunnan tervehdys – pieni, mutta merkityksellinen ele. Rimpiläisen ansioita sovunrakentamisesta on hankala kieltää, mutta sovunrakentamistaidon eräs osasy s saattoi olla, että Rimpiläinen ei joutunut käsittelemään kaikkia lestadiolaisongelmia. Muutamissa julkisuudessa keskustelua herättäneissä aiheissa⁶³³ Rimpiläisen puolesta kantaa otti muun muassa arkkipiispa, koska Rimpiläisen asema vahvalla lestadiolaisalueella ymmärrettiin vaikeaksi.

SRK:n puolelta kahden henkilön merkitys uuden julkisuussuhteen luomisessa ja sen aloittamisessa on ollut tärkeä. Aktiivisemmin avoimemman julkisuussuhteen merkitystä 1970-luvulla korosti SRK:n silloinen johtokunnan varapuheenjohtaja Erkki Reinikainen. Hänkään ei ollut aina korostanut avoimuutta, mutta Reinikainen oli ensimmäisiä, joka huomasi 1970-luvun lopulla muutoksen tarpeen tärkeyden.⁶³⁴ Avoimuuden toteuttamisessa Reinikaisen lisäksi vaikutti Päivämies-lehden vuosien 1978–1981 päätoimittaja Voitto Savela. Hänen päätoimittajakaudella Päivämies-lehteä kehitettiin tiedottavampaan suuntaan ja tällä oli osaltaan merkitys avoimuuden kannalta. Avoimuuden ajan alkamisen kannalta oli tärkeitä myös SRK:n hallintoelimissä vuonna 1979 tehdyt muutokset. Hallintoelimiin jääneet henkilöt halusivat katsoa uudella tavalla lestadiolaisuuden tulevaisuuteen, jossa ”lakihenkisyyden” merkitys väheni ja avoimuuden merkitys korostui.

Henkilöiden merkitys nousi myös esille suviseurautisten kautta. Suviseurautiset vuotuisena suurtaapahtumana käsitellään kaikissa suuremmissa tiedotusvälineissä. Toisin sanoen esimerkiksi lehdistön kohdalla joku lehden toimittaja saa joka vuosi tehtäväkseen artikkelin kirjoittamisen suviseuroista. Tutkielman aikana tuli hyvin huomattua, että suviseurautinen ei selvästikään ole helppo tehtävä. Toisinaan toimittaja oli keskittynyt niin pitkälti suviseurojen ulkoisten puitteiden kuvaamiseen ja suuren väkimäärän ihmetteilyyn, että jäi milteipä epäselväksi, mitä varten kymmenet tuhannet ihmiset ovat kokoontuneet yhteen: mitä suviseuroilla todella tapahtuu. Toisinaan taas menttiin toiseen

---

⁶³³ Mm. keskustelu lestadiolaisäideistä vuonna 1982–1983.

⁶³⁴ Lohi 2006 (haastattelu).

ääripäähän, jolloin otettiin niin paljon mukaan suviseurojen saarnoja, että uutisesta tuli suorastaan vaikealukuinen lestadiolaisuuden ulkopuoliselle henkilölle. Tasapaino näiden kahden ääripään välillä olisi selvästi paras vaihtoehto suurelle yleisölle: selkeä uutinen, mutta josta kuitenkin käy ilmi myös jollain tapaa suviseurojen todellinen tarkoitus. Tällaiseen yleensä pääsivät vain ne toimittajat, jotka olivat olleet tekemässä suviseura uutisia aiemminkin. Ensimmäistä kertaa suviseuroilla olleet toimittajat keskittyivät pitkälti kuvaamaan, kuinka liikennejärjestelyt ovat sujuneet ja kuinka hyvin keitot ovat tehneet kauppansa. Nämä tietysti ovat tekijöitä, jotka suurta yleisöä osin kiinnostavatkin, mutta silti olisi hyvä yleisen tietoisuuden vuoksi saada suuren yleisön tietoon jollain lailla, mikä merkitys suviseuroilla lestadiolaisille on.

7.3 Entä nykyään?

Mitä hyötyä kaikesta oli? Esimerkiksi vuonna 2000 julkaistiin tieteellinen artikkeli, jossa tarkasteltiin lestadiolaisuutta mediakummajaisena⁶³⁵. Samaten vuoden 2005 kirkkopäivillä oli mahdollisuus kysyä vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä, koska monet ennakkoluulot yhdistetään edelleen vanhoillislestadiolaisuuteen⁶³⁶. Toisin sanoen erilaisuuden leima ei ole poistunut. Eikö avoimuudesta sittenkään ollut hyötyä? Erilaisuuden leima lestadiolaisuuden ympäriltä tuskin koskaan poistuukaan, sillä lähes aina keskivertosuomalaista poikkeavat ihmiset saavat huomiota – siinä ei auta edes avoimuus, eikä ongelma ole ainoastaan lestadiolaisten. Erilaisuuden leiman säilymisen lestadiolaiset itsekin ovat huomanneet, sillä nykyäänkin heidän mukaansa ”vanhoillislestadiolaisuuteen jää piirteitä, jotka ajan kuluessa yhä enemmän näyttävät poikkeuksilta yleisessä kirkollisessa ajattelussa”⁶³⁷. Muutoin 2000-luku on mielenkiintoista ja haasteellista aikaa vanhoilliselle herätysliikkeelle – ovatko lestadiolaisuuden erityispiirteet vähenemässä? Monet lestadiolaisnuoret kohtaavat nykyään asioita, joita heidän vanhempansa eivät joutuneet pohtimaan. Osaltaan tähän vaikuttaa ”Pohjolan kristillisyyden” yhä laajempi levinneisyys myös eteläiseen Suomeen. Lestadiolaisuus ei ole enää vain Pohjois-Suomen liike, vaan lestadiolaisia on työn ja opiskelun myötä ympäri Suomea, ja myös Suomen rajojen ulkopuolella. Tämä ei ole haitannut liikkeen leviämistä, sillä arvioiden mukaan lestadiolaisten määrä kasvaa koko ajan. Käytännössä määrä kasvaa kuitenkin lähinnä vain

---

⁶³⁵ Ihonen 2000.

⁶³⁶ SanaPlus 26.5.2005 (21), s. 33: *Kirkkopäivillä saa kysyä lestadiolaisuudesta.*

⁶³⁷ Savela 1999, s. 196–199.

lestadiolaisuuden sisältä, sillä lestadiolaisperheissä monet lapset pysyvät lestadiolaisina ja lapsia lestadiolaisperheissä yleensä on useita.⁶³⁸

Mutta vaikka erilaisuuden leima on lestadiolaisille jäänyt, niin lestadiolaisuuden ympärillä vielä 1970-luvulla ollut mystisyys on vähentynyt. Avoimuuden myötä tavallisille suomalaisille on välittynyt selkeämpi kuva siitä, mitä on lestadiolaisuus. Se on kuitenkin paljon muutakin kuin esimerkiksi televisiottomuutta. Lestadiolaisille hyöty taas näkyi parempina mahdollisuuksina toimia ja elää osana suomalaista yhteiskuntaa. Lestadiolaisuuden levitessä yhä laajemmin Suomeen lestadiolaiset todennäköisesti saivat elää huomattavasti rauhallisemmin kuin 1970-luvun kiivaimpina vuosina. Voikin perustellusti väittää, että koko julkisuusprosessin ja avoimen tiedottamisen aloittamisen suurimmat voittajat⁶³⁹ olivat yksittäiset lestadiolaiset ja lestadiolaisperheet. Olihan vaikeina vuosina lestadiolaisilla ja ei-lestadiolaisilla vaikeuksia esimerkiksi työpaikoilla – lestadiolaiset omasta mielestään olivat pilkan kohteena.⁶⁴⁰ Samaten koulutusta vastaavat työpaikat saattoivat mennä lestadiolaisilta ohi, kun muut näkivät lestadiolaisuuden ”hulluna oppina”.⁶⁴¹

Avoimuuden alettua 1980-luvulla SRK:ssa huomattiin, että kaikki lestadiolaisuuden saama julkisuus ei ole kielteistä julkisuutta. Avoimuuden politiikkaa onkin jatkettu ja laajennettu vuosi toisensa jälkeen. Esimerkiksi suviseuroja on 1990-luvulta alkaen pystynyt seuraamaan kuka tahansa, kun suviseurojen ohjelma on lähetetty suorana lähetyksenä lähes koko Suomen alueelle radion ja nykyään myös Internetin välityksellä. Suviseuroilla on ollut olemassa vuodesta 1999 alkaen myös omat Internet-sivut.⁶⁴² Samaten SRK:lla ja muutamilla suurimmilla rauhanyhdistyksillä on Internetissä omat sivustot, joilla kerrotaan paitsi ajankohtaisista tapahtumista, mutta myös yleisesti lestadiolaisuudesta⁶⁴³. Internetissä on olemassa lestadiolaisuudesta kertovat tietopainotteiset sivut⁶⁴⁴ ja koulussa lestadiolaiset oppilaat ovat pitäneet esitelmiä lestadiolaisuuteen liittyen⁶⁴⁵. Lisäksi lestadiolaisperheistä

---

⁶³⁸ Kaleva 1.10.2006 (268), s. 46: *Tämä vuosituhat baastaa lestadiolaisuuden*; Helsingin Sanomat, kuukausiliite 8/2006: *Ja täyttäkää maa*.

⁶³⁹ Vielä kerran korostettakoon, että voittajia/häviäjiä tarkastellaan nyt vain ja ainoastaan pitkällä aikavälillä ja tutkielman tutkimuskysymyksen kannalta, eli julkisuuden ja lestadiolaisuuden suhteen kannalta. Tässä ei siis huomioida lestadiolaisuuden sisäisiä tapahtumia esimerkiksi 1970-luvulla. Tässä siis katsotaan voittajia tietystä näkökulmasta (Vares 1995, s. 131–132).

⁶⁴⁰ Päivämies 14.1.1981 (3), s. 2: *Työelämään* (pääkirjoitus);
Päivämies 21.1.1981 (4), s. 8–9: *Omantunnon tähden. Alustus Kuusamossa 31.12.1980*;
Päivämies 25.2.1981 (9), s. 2: *Elämänkielteisyyttä ja elävä usko*;
Päivämies 4.3.1981 (10), s. 9: *Kristitty varusmiehenä*;
Päivämies 17.6.1981 (25), s. 6: *Jumalan valtakunta – julkinen salaisuus Mt. 6:33*.

⁶⁴¹ Päivämies 1.1.1981 (1), s. 1, 18: *Jumalan kansalla on tulevaisuus*.

⁶⁴² Suviseurat.fi (www).

⁶⁴³ Srk.fi (www).

⁶⁴⁴ Lestadiolaisuus.info (www).

⁶⁴⁵ Mm. Harju & Kärkkäinen 1999 (www). Tässä psykologian kurssilla on pidetty esitelmiä lestadiolaisesta nuorisokulttuurista. Aihe on osittain valittu selventämään, mitä lestadiolainen nuorisokulttuuri on.

on tehty useampia televisiodokumentteja.⁶⁴⁶ Kaikessa tiedottamisessa on myös pyritty tuomaan esille, että kaikki lestadiolaisten tilaisuudet ovat avoimia kaikille. Joten jos joku vielä 2000-luvulla esittää, että lestadiolaisuuden pitäisi olla avoimempaa, kyse on lähinnä henkilön haluttomuudesta tutustua lestadiolaisuuteen. Tosin on myös muistettava, että lestadiolaisuudessa pohjimmiltaan on kuitenkin kyse varsin syvällisistä asioista uskonelämään liittyen ja niihin tutustuminen voi olla vaikeaa avoimuudesta huolimatta – lestadiolaisuus kuitenkin on paljon muutakin kuin julkisuuteen näkyvät poikkeamat keskivertosuomalaisien elintavoista. Joka tapauksessa avoimuuden suhteen muutos on huomattava, jos vertailu kohtana on esimerkiksi 1970-luku ja 2000-luku.

Jos koko 1970–1980-luvun tapahtumaketjua pitäisi tarkastella voittajien ja häviäjien näkökulmasta, niin varsin perustellusti voi esittää, että pidemmällä tähtäimellä avoimuuteen johtaneella tapahtumaketjulla ei ollut kuin voittajia. Tosin 1970-luvulla varmasti oli monia tapahtumia, joissa oli mukana kärsimystä ja henkistä ahdistusta, ja näiden tapahtumien yhteydessä tuskin voidaan voittajista puhua. Mutta voittajia tarkastellaan nyt pitkällä aikavälillä laajemmassa mittakaavassa ja julkisuuden näkökulmasta.

Tässä tutkielmassa käsitellyt asiat sijoittuivat 1970–1980-luvuille. Vaikka tapahtumiin on nyt jo useita vuosikymmeniä aikaa, niin tapahtumat näiltä vuosilta nousevat silti ajoittain esille ja kiinnostavat edelleen ihmisiä. Vuonna 2006 avattiin Internetissä Yleisradion Elävä arkisto, josta on mahdollista Internetin kautta katsoa televisiossa ja radiossa esitettyjä Yleisradion ohjelmia sadan vuoden ajalta. Kaikista Elävän arkiston ohjelmista Hannu Karpon vuonna 1981 tekemä lestadiolaisdokumentti *Syntisin silmin* on ollut viiden katsotuimman ohjelman joukossa. Toisinaan 1970-luvun tapahtumat ovat ainoita asioita, joita lestadiolaisuudesta kerrotaan. Näin esimerkiksi vuonna 2005 julkaistussa kirjassa, jossa käsiteltiin syntiä eri näkökulmista. Yksi näkökulmista oli lestadiolaisuus ja lyhyttä lestadiolaisuuden aktuaalista historiakatsausta lukuun ottamatta kirjan lestadiolaisuus keskittyi juuri 1970-luvun ”hoitokokouksiin” ja painostukseen.⁶⁴⁷ Myös Internetin suositulla Suomi24-keskustelupalstalla on 2000-luvulla ollut hyvinkin runsaasti keskustelua lestadiolaisuuden 1970-luvun tapahtumista⁶⁴⁸, joihin on toivottu paitsi selvyyttä, mutta myös SRK:n julkista anteeksipyyntöä⁶⁴⁹.

---

⁶⁴⁶ Lestadiolaisperheistä kertovat dokumenttielokuvat: Ainoa oikea Jumala (1997) ja Matkalla taivaskotiin (1999).

⁶⁴⁷ Pyysiäinen 2005, s. 87–112.

⁶⁴⁸ Selvyyden vuoksi todettakoon, että Internet-palstojen keskusteluilla 1970-luvun tapahtumista ei ole mitään tekemistä tutkielman aiheen valinnan kanssa. Näihin keskusteluihin on tutustuttu vasta tutkielman loppuvaiheessa, joten keskustelut eivät ole vaikuttaneet tutkielman rajauksiin tai tarkastelunäkökulmiin.

⁶⁴⁹ Kotimaa 3.2.2006 (5), s. 4–5: ”Hoitokokousten” kipu tuntuu yhä; Kotimaa 10.2.2006 (6), s. 2: *Vanhoillislestadiolaisilta toivotaan vastauksia*; Kotimaa 4.7.2006 (www): *Hoitokokouksista ei anteeksipyyntöä*.

Anteeksipyynnön suhteen SRK:n nykyinen pääsihteeri *Aimo Hautamäki* on todennut, että ”tuntuu jotenkin vaikealta ajatella, että toinen tai toiset voisivat pyytää muiden tekemisiä anteeksi”⁶⁵⁰. Sen sijaan useammat osapuolet ovat olleet yhtä mieltä siitä, että ”hoitokokouksienvuosien” tapahtumia pitäisi selvittää puolueettomalla (akateemisella) tutkimuksella.⁶⁵¹ Puolueeton tutkimus olisi tarpeen myös taustatiedon kannalta. Esi-merkiksi Internetin keskustelupalstan kirjoittajista osalla ei ole ilmeisesti minkäänlaista omakohtaista kokemusta 1970-luvusta ja heidän tietonsa saattavat pohjautua jopa ainoastaan lestadiolaisten ”hoitokokouksia” varsin kriittisestä näkökulmasta kuvanneeseen romaaniin *Suden uhrin*.⁶⁵² Tosin puolueettoman tutkimuksen vaatimuksissa olisi kuitenkin pidettävä tietynlainen realismi mielessä. ”Hoitokokouksia” voi tutkia, mutta on hyvin todennäköistä, että ”lopullista totuutta” vuosista ei koskaan saada. Kuten tutkielman alussa on todettu, esimerkiksi kokoustilanteista olisi pitänyt käytännössä olla nauhoitteet, jotta voisi täysin tarkasti todeta, mitä kokouksissa on tapahtunut. Pelkät pöytäkirjat ja kovinkin erilaiset kokousten osanottajien muistot eivät riitä ”lopullisen totuuden” selvittämiseen.

Tästä tutkielmasta huolimatta lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteen on vielä paljon tutkittavaa, sillä tutkielmassa kuvataan vain muutoksen hetki. Miten muutos on näkynyt käytännössä pidemmällä aikavälillä, 1980-luvun puolenvälin jälkeenkin? Millaista on ollut lestadiolainen julkisuus avoimuuden politiikan aikana esimerkiksi 2000-luvulle tultaessa? Mielenkiintoinen näkökulma olisi myös menneisyys: periaatteessa selvittämättä on kokonaiskuva lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteesta koko lestadiolaisuuden historian ajalta – kuten tutkielman alussa todettiin, vuosien myötä on tapahtunut monia hyvinkin mielenkiintoisia tapahtumia lestadiolaisuuden ja julkisuuden suhteen. Jos näkökulman haluaisi lestadiolaisuutta laajemmaksi, niin olisi hyvä suorittaa vertailua myös eri herätysliikkeiden julkisuuskuvien välillä. Tällöin saisi laajemman tieteellisen näkökulman asiaan, pitääkö paikkansa väite, että lestadiolaisuus on ollut kielteisemmän julkisuuden kohteena kuin muut herätysliikkeet.

---

⁶⁵⁰ Kotimaa 3.2.2006 (5), s. 4: ”Nöyryyttäminen ei ole koskaan oikein”.

⁶⁵¹ Kotimaa 3.2.2006 (5), s. 4–5: ”Hoitokokousten” kipu tuntuu yhä; Kotimaa 10.2.2006 (6), s. 2: *Vanhoillislestadiolaisilta toivotaan vastauksia*.

⁶⁵² Hartvaara 1984; Suomi24-keskustelu 2005 (www). Vaikuttaa Suomi24-palstan perusteella siltä, että uudeksi tietolähteeksi keskustelijoille on nousemassa vuonna 2006 on perustettu Internet-sivusto, joka esittelee sivuston otsikon mukaan ”vanhoillislestadiolaisuutta kriittisessä valossa”. Ainakin nyt alkuvaiheessa (elokuu 2006) sivuston anti on kovin yksipuolinen. Esimerkiksi lestadiolaisuuden myyttejä puretaan vain muutamien henkilöiden kokemusten perusteella. Sivuston näkökulmiin vaikuttanee sivustoa ylläpitävän nimimerkin Admatan tausta: hänen perheensä on aikanaan erotettu vanhoillislestadiolaisesta liikkeestä ja nimimerkki on myöhemmin erkaantunut lestadiolaisuudesta. (Admata 2006 (www)).

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I ALKUPERÄISLÄHTEET

1. Arkistoaineisto

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen arkisto, Oulu (SRKA)

SRK:n vuosikokousten pöytäkirjat, vuosilta 1976–1984.

SRK:n johtokunnan kokousten pöytäkirjat, vuosilta 1976–1984.

SRK:n työvaliokunnan kokousten pöytäkirjat, vuosilta 1976–1984.

SRK:n puhujainkokousten pöytäkirjat, vuosilta 1976–1984.

Mauri Kinnusen arkisto, Lappeenranta (MKA)

Lehtileikekokoelma lestadiolaisartikkelista Helsingin Sanomissa

2. Painettu alkuperäislähteistö

SRK:n julkaisemat kannanotot:

SRK 1970. *Kantamme ajankohtaisiin asioihin.*

SRK 1979. *SRK vastaa ajankohtaisiin arvosteluihin.*

3. Sanoma- ja aikakauslehtiaineisto

Kotimaa-lehti (ISSN 0356-1135), vuosilta 1976–1984.

Kaleva-lehti (ISSN 0356-1356), vuosilta 1976–1984.

Päivämies-lehti (ISSN 0355-8932), vuosilta 1976–1984.

Seura-lehti, (ISSN 0358-8017), vuosilta 1976–1984.

Suomen Kuvalehti (ISSN 0039-5552), vuosilta 1976–1984.

Nykyposti-lehti (ISSN 0355-9637), vuosilta 1977–1984.

4. Av-alkuperäislähteistö (AV)

28.1.1980 esitetty *Kotimaan katsaus* (TV 1)

11.2.1980 esittämätön TV 2:n lestadiolaisdokumentti

17.3.1980 esitetty *Kotimaan katsaus* (TV 1)

21.3.1980 esitetty *A-Studio* (TV 1)

3.1.1981 esitetty *Syntisin silmin, reportaasi lestadiolaisuudesta* (TV 1)

21.2.1982 esitetty *I Jesu namn och blod* (SVT 1).

5. Oppikirjat

Arjatsalo et al. 1982.

Arjatsalo, Arvi et al., *Uskonnon perustiedot 9*. Helsinki: Kirjayhtymä.
ISBN: 951-26-1652-1. Kouluhallituksen hyväksymä 25.4.1979.

Astrén et al. 1975.

Astrén Marjatta et al., *Aikamme uskontokirja 9*. Helsinki: WSOY.
ISBN: 951-0-06693-1. Kouluhallituksen hyväksymä 14.8.1975.

Heinonen et al. 1983.

Heinonen, Reijo, *Kirkko Suomessa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
ISBN: 951-26-2385-4. Kouluhallituksen hyväksymä ?.

Honko et al. 1977.

Honko, Lauri et al., *Uskon maailma 9*. Helsinki: Otava.
ISBN: 951-1-02189-3. Kouluhallituksen hyväksymä 30.9.1977.

Huotari & Salmenkallio 1984.

Huotari, Voitto & Salmenkallio, Kauko, *Uskonto Suomessa*. Helsinki:
Kirjapaja. ISBN: 951-621-470-3. Kouluhallituksen hyväksymä ?.

Joutsenvirta et al. 1986.

Joutsenvirta, Touko, *Yläasteen uskontokirja 9*. Helsinki: WSOY.
ISBN: 951-0-11686-6. Kouluhallituksen hyväksymä 10.10.1984.

Paunu 1976.

Paunu, Eira, *Kirkkohistorian ja kirkkotiedon oppikirja*. Jyväskylä:
Gummerus. ISBN: 951-20-0048-2. Kouluhallituksen hyväksymä
7.3.1975.

Peltola et al. 1985.

Peltola, Lauha, *Uskonto ja me 9*. Helsinki: Weilin+Göös.
ISBN: 951-24-2159-1. Kouluhallituksen hyväksymä 31.8.1983.

Pirinen & Laasonen 1980.

Pirinen, Kauko & Laasonen, Pentti, *Lukion kirkkohistoria*. Jyväskylä:
Gummerus. ISBN: 951-20-0083-0. Kouluhallituksen hyväksymä
31.1.1979.

Raittila 1976.

Raittila, Anna-Maija, *Suomen kirkkohistoria*. Helsinki: Kirjayhtymä.
ISBN: 951-26-0200-X. Kouluhallituksen hyväksymä ?.

6. Alkuperäislähteenä käytetty kirjallisuus

Hartvaara 1984.

Hartvaara, Leo, *Suden ubrit*. Romaani lestadiolaisista. Joensuu: Kirjavaaka. ISBN: 951-95872-6-8.

Heino & Kurtén & Kauppinen 1985.

Heino, Harri & Kurtén, Tage & Kauppinen, Juha, *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1980–1983*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. ISBN: 951-693-097-3.

Huotari 1981.

Huotari, Voitto, *Kirkkomme herätysliikkeet tänään*. Pieksämäki: Kirjapaja. ISBN: 951-621-297-2.

Kurvinen 1980.

Kurvinen, Jorma, *Raportti lestadiolaisuudesta*. Mikkeli: Kirjapaja. ISBN: 951-961-265-4.

Mäkeläinen & Heino & Bäckman 1981.

Mäkeläinen, Heikki & Heino, Harri & Bäckman, Eero, *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1976–1979*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. ISBN: 951-693-079-4.

Raittila 1980.

Raittila, Pekka, Lestadiolaisuus. Teoksessa Pauli Kojo & Ritva Rätty (toim.), *Mitä missä milloin. Kansalaisen vuosikirja 1981*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-05971-8.

Pietilä 1981.

Pietilä, Lauri, *Sota perintöosasta. Todisteita ja tosiasioita lestadiolaisuuden ihmeellisyyksistä sisältä seurattuna*. Omakustanne.

Reinikainen 1986.

Reinikainen, Erkki, Vanhoillislestadiolaisuuteen kohdistuneita syytöksiä. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Aika muuttuu – Jumalan sana pysyy. Vuosikirja 1985. Toimintakertomus 1985 – 79. toimintavuosi, vuoden 1987 toimintasuunnitelma*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-9422-67-6.

Ruokanen 1980.

Ruokanen, Miikka, *Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus. Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen opilliset korostukset 1977–1979*. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos. ISBN: 951-693-073-5.

Savela 1985.

Savela, Voitto, Vanhoillislestadiolaisuus lehdistössä 1984. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Maailmassa – mutta ei maailmasta. Vuosikirja 1984. Toimintakertomus 1984 – 78. toimintavuosi, vuoden 1986 toimintasuunnitelma*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-9422-61-7.

Suviseurat 1976.

Siionin tähden en minä vaikene: suviseurat Sievissä 2.–5.7.1976. Oulu: SRK. ISBN: 951-99090-4-4.

Suviseurat 1977.

Ei tässä ole muu kuin Jumalan huone: suviseurat Haapajärvellä 1.–4.7.1977. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-11-0.

Suviseurat 1978.

Teidän pitää oleman minun kanssani: SRK:n suviseurat Kajaanissa 30.6.–3.7.1978. Oulu: SRK. ISBN: ?

Suviseurat 1979.

Jumalan virta on vettä täynnä: SRK:n suviseurat Rovaniemen Rautiosaassa 29.6.–2.7.1979. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-19-6.

Suviseurat 1980.

Jumala seisoo Jumalan valtakunnassa: suviseurat Keminmaassa 27.–30.6.1980. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-28-5.

Suviseurat 1981.

Korvessa pitää vedet vuotaman: suviseurat perhossa 26.–29.6.1981. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-30-7.

Suviseurat 1982.

Valvokaat ja aina rukoilkaat: suviseurat Oulunsalossa 2.–5.7.1982. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-37-4.

Suviseurat 1983.

Minun rauhani Minä annan teille: suviseurat Kalajoella 1.–4.7.1983. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-45-5.

Suviseurat 1984.

Jumalan sana on elävä ja voimallinen: suviseurat Hollolassa
29.6.–2.7.1984. Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-55-2.

Suviseurat 1985.

Seuratkaa minua: suviseurat Kuusamossa 28.6.–1.7.1985.
Oulu: SRK. ISBN: 951-9422-63-3.

Tamminen & Vesa 1982.

Tamminen, Kalevi & Vesa, Laulikki, *Miten opetan uskontoa. Uskonnon didaktiikka.* Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-621-384-7.

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

1. Painettu kirjallisuus

Ahonen 1994.

Ahonen, Lauri K., *Suomen helluntaikeräyksen historia.* Hämeenlinna:
Päivä Osakeyhtiö. ISBN: 951-622-603-5.

Alasuutari 1992b.

Alasuutari, Päivi, *Ehkäisyn kiellon synty ja umpikuva*
vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä. Sosiologia 2/1992. Tampere:
Westermarck-seura. ISSN: 0038-1640.

Allardt 1971.

Allardt, Erik, *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine.* Helsinki:
WSOY. ISBN: –.

Arffman 2004.

Arffman, Kaarlo, *Kristinuskon historia.* Helsinki: Edita.
ISBN: 951-37-4183-4.

Arminen 1989.

Arminen, Ilkka, *Juhannustansseista Jumalan teatteriin. Suomalainen*
julkisuus ja kulttuurisodat. Sarjassa Tutkijaliiton julkaisusarja, osa 58.
Helsinki: Tutkijaliitto. ISBN: 951-9297-72-3.

Bergroth 1903.

Bergroth, Elis, *Suomen kirkko, sen kehitys, sen vaikutus kansaan ja sen*
subde valtioon. Jälkimmäinen osa vuodesta 1686. Porvoo: Werner
Söderström. ISBN: –.

Brummer & Hägglund 1981.

Brummer, Matti & Hägglund, Tor-Björn, Uskonnollinen protestiliike Pohjois-Suomessa – psykoanalyttinen tutkielma lestadiolaisuudesta. Teoksessa Tor-Björn Hägglund et al. (toim.), *Luoda vai lyödä. Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen vuosikirja 1981*. Jyväskylä: Gummerus. ISBN: 951-20-2144-7.

Fairclough 1997.

Fairclough, Norman, *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino. ISBN: 951-768-017-1.

Haapala 1989.

Haapala, Pertti, *Sosiaalihistoria. Jobdatus tutkimukseen*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura. ISBN: 951-8915-24-5.

Habermas 1985.

Habermas, Jürgen, *Julkisuus*. Tiedotustutkimus 3/1985. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys (TOY ry.) ja Nordicom. ISSN: 0357-8070.

Hætta 1993.

Hætta, Lars Jakobsen, *Usko ja elämä Koutokeinon saameilaisten hengellisestä elämästä, Lars Levi Laestadiuksen heräyksestä ja lestadiolaisuuden alkuvaihteista ennen vuotta 1852*. Utsjoki: Girjegiisá. ISBN: 951-8939-29-2.

Hartikainen 2005.

Hartikainen, Usko, *Heränneitä ja nukabtaneita. Kulttuuri, kontrolli ja herätys 1800-luvun alun Liperissä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. ISBN: 951-746-731-1.

Heininen & Heikkilä 1996.

Heininen, Simo & Heikkilä, Markku, *Suomen kirkkohistoria*. Helsinki: Edita. ISBN: 951-37-1839-5.

Heino 1980.

Heino, Harri, Uskon monimuotoisuus. Teoksessa Margit Laininen (toim.), *Jokamiehen kirkkotieto 2*. Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-621-266-2.

Heiskanen 1989.

Heiskanen, Ilkka, Television katselu psyykkisenä työnä ja yhteisöllisen kontrollin lähteenä ja kohteena. Teoksessa Kalle Heikkinen (toim.), *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Sarjassa Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja, osa 3. Helsinki: Tammi. ISBN: 951-30-8962-2.

Holmberg 2004.

Holmberg, Jukka, *Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003*. Diss. Sarjassa Jyväskylä Studies in Humanities, osa 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. ISBN: 951-39-1983-8.

Hujanen & Moring 1994.

Hujanen, Taisto & Moring, Tom, Ääniradio. Teoksessa Kaarle Noderstreng & Osmo A. Wiio (toim.), *Joukkoviestintä Suomessa*. Porvoo: WSOY. ISBN: 951-35-5899-1.

Jyrkiäinen & Savisaari 1994.

Jyrkiäinen, Jyrki & Savisaari, Eero, Sanomalehdistön nykytila. Teoksessa Kaarle Noderstreng & Osmo A. Wiio (toim.), *Joukkoviestintä Suomessa*. Porvoo: WSOY. ISBN: 951-35-5899-1.

Ihonen 2000.

Ihonen, Markku, *Mediakummajainen? Herätysliikkeen julkisuusongelmien äärellä*. Tiedotustutkimus 4/2000. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys (TOY ry.) ja Nordicom. ISSN: 0357-8070.

Ihonen 2001.

Ihonen, Markku, *Vaikenevat naiset. Keskustelua naisen paikasta 1800-luvun lestadiolaisuudessa*. Historiallinen aikakauskirja 3/2001. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura ja Historian Ystävien Liitto. ISSN: 0018-2362.

Ihonen 2003.

Ihonen, Markku, Lestadiolaisuus – valtakulttuurin torjuttu yöpuoli? Teoksessa Ilmo Massa & Hanna Snellman, *Lappi: Maa, kansat, kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. ISBN: 951-746-505-X.

Iso-Markku 2004.

Iso-Markku, Jaana (toim.), *Suuret suomalaiset*. Helsinki: Otava.
ISBN: 951-1-19538-7.

Jansson 1984.

Jansson, Jan-Magnus, Tiedotusvälineet ja poliittiset päättäjät.
Teoksessa Pauli Kojo & Ritva Rätty (toim.), *Mitä missä milloin*.
Kansalaisen vuosikirja 1982. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-06482-7.

Jansson 1985.

Jansson, Jan-Magnus, Levikkitalastoja. Teoksessa Pauli Kojo & Ritva
Rätty (toim.), *Mitä missä milloin*. *Kansalaisen vuosikirja 1985*. Helsinki:
Otava. ISBN: 951-1-07992-1.

Johansson 1892.

Johansson, Gustaf, *Laestadiolaisuus*. Kuopio. ISBN: –.

Junnonaho 1996.

Junnonaho, Martti, *Uudet uskonnot. Vastakulttuuria ja vaihtoehtoja*.
Tutkimus TM-, DLM- ja Hare Krishna -liikkeistä suomalaisessa
uskonmaisemassa. Diss. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
ISBN: 951-717-917-0.

Juva 1989.

Juva, Mikko, *Mies etsi vapautta. L. P. Tapanisen elämä*. Helsinki:
Kirjaneliö. ISBN: 951-600-781-3.

Juva 1994.

Juva, Mikko, *Seurasin nuoruuteni näkyä. Muistettavaa vuosilta 1939–*
1982. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-12879-5.

Kariniemi 1968.

Kariniemi, Annikki, *Riekon valkea siipi. Romaani Lars Levi*
Laestadiuksesta. Helsinki: Otava. ISBN: –.

Karisto & Takala 1990.

Karisto, Antti & Takala, Pentti, *Suomi muuttuu. Näkökulmia elintason,*
elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutokseen. Helsinki: WSOY.
ISBN: 951-0-16428-3.

Klemola 1981.

Klemola, Pertti, *Helsingin Sanomat, sananvapauden monopolit*.
Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-06118-6.

Kinnunen 2002.

Kinnunen, Mauri, *Lestadiolaisyhteisöjen sosiaalinen rakenne*. Teologinen aikakauskirja 4/2002. Helsinki: Teologinen julkaisuseura r.y.
ISSN: 0400-3555.

Kinnunen 2004.

Kinnunen, Mauri, *Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939*. Diss. Sarjassa Jyväskylä Studies in Humanities, osa 19. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. ISBN: 951-39-1815-7.

Koivisto 1998.

Koivisto, Mauno, *Koulussa ja sodassa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
ISBN: 951-26-4384-7.

Kortteinen 1982.

Kortteinen, Matti, *Läbiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-06906-3.

Kyllönen 1975.

Kyllönen, Matti, *Punaisten ilmastoalueiden synty Pohjois-Suomessa 1900–1910*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. ISBN: –.

Kyllönen 1981.

Kyllönen, Matti, *Kuusamon seurakunnan historia*. Kuusamo: Koillissanomat. ISBN: 951-99340-1-4.

Kyllönen 1995.

Kyllönen, Matti, *Pohjois-Suomen varhaissozialismi: sen leviäminen ja sosialistisen perinteen synty noin vuosina 1900–1910*. Diss. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. ISBN: 951-34-0652-0.

Kääriäinen et al. 2004.

Kääriäinen, Kimmo & Hytönen, Maarit & Niemelä, Kati & Salonen, Kari, *Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003*. Sarjassa Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, osa 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. ISBN: 951-693-256-8.

Lapinleimu 2004.

Lapinleimu, Eija, *10 ja ½ guraa. Tieni irti riippuvuuksista*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-19963-3.

Lepistö 2001.

Lepistö, Einari, *Jumalan sanan perusteella. Einari Lepistö muistelee elämäänsä ja työtään*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry. ISBN: 951-843-022-5.

Linjakumpu 2000.

Linjakumpu, Aini, *Lestadiolaisuus suomalaisena ääriliikkeenä*. Kaltio. Pohjoissuomalainen aikakauslehti 1/2000. Oulu: Kaltio ry. ISSN: 0355-4511.

Lohi 1989.

Lohi, Seppo, *Sydämen kristillisyyys. Lars Levi Laestadius ja lestadiolaisen herätyksen alkuvaiheet*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-01-0.

Lohi 1997.

Lohi, Seppo, Pohjolan kristillisyyt. Lestadiolaisuuden leviäminen Suomessa 1870–1899. Diss. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-69-X.

Lohi 2000a.

Lohi, Seppo, *Lars Levi Laestadius 1800–1861*. Teologinen aikakauskirja 3/2000. Helsinki: Teologinen julkaisuseura r.y. ISSN: 0400-3555.

Lohi 2000b.

Lohi, Tuomas, *Läbteistä kasvaa virta. Lestadiolaisuuden vaiheita Haapajärvellä 1863–2000*. Oulu, Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-600-781-3.

Löytönen 1991.

Löytönen, Markku, Sanomalehdet, tietoyhteiskunta ja verkostotalous. Teoksessa *Suomalainen. Päiviö Tommila 60 vuotta*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-11936-2.

Melkas 1985.

Melkas, Jussi, *Lestadiolainen televisioideologia elämismailman puolustuksena*. Sosiologia 4/1985. Tampere: Westermarck-seura. ISSN: 0038-1640.

Murtorinne & Heikkilä 1980.

Murtorinne, Eino & Heikkilä, Markku, *Kotimaa 1905–1980. Routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyhtyrityksestä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi*. Helsinki: Kirjapaja.
ISBN: 951-621-285-9.

Murtorinne 2002.

Murtorinne, Eino, Herätysliikkeet. Teoksessa Rainer Knapas & Nils Erik Forsgård, *Suomen kulttuurihistoria 2, Tunne ja tieto (1720–1870-luku)*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-31-1843-6.

Mäkelä 1971.

Mäkelä, Klaus, *Alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka*. Sosiologia 4/1971. Tampere: Westermarck-seura. ISSN: 0038-1640.

Mäkeläinen et al. 1981.

Mäkeläinen, Heikki & Heino, Harri & Bäckman, Eero, *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1975–1979*. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos. ISBN: 951-693-079-4.

Niemelä 2001.

Niemelä, Kati, Suomalaisten uskonnollisuus uuden vuosituhannen alussa. Teoksessa Eila Helander (toim.), *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja.
ISBN: 951-625-900-6.

Nieminen & Pantti 2004.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi, *Mediamarkkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-kirjat.
ISBN: 952-9646-01-1.

Nieminen 2004.

Nieminen, Heikki-Tapio (toim.), *Kokoon tulkaa taivaan linnut. Vanhoillislestadiolaisten pubujen radiohartauksia Yleisradiossa 1932–2002: Jumalan sana radiossa*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-607-056-6.

Niiranen 2000.

Niiranen, Pekka, *Kekkonen ja kirkko. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon subteet vuosina 1956–1981*. Diss. Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-625-653-8.

Nygård 1998.

Nygård, Toivo, *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Jyväskylä: Atena. ISBN: 951-796-091-3.

Nykysuomen sanakirja 1992.

Sadeniemi, Matti (päätoimittaja), *Nykysuomen sanakirja, osa 3*. Helsinki: WSOY. ISBN: 951-0-18264-8.

Oksanen 1989.

Oksanen, Matti, Kansainvälistyvä televisiosukupolvi. Teoksessa Kalle Heikkinen (toim.), *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Sarjassa Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja, osa 3. Helsinki: Tammi. ISBN: 951-30-8962-2.

Outakoski 1991.

Outakoski, Nilla, *Lars Levi Laestadiuksen maahiskuva verrattuna Kaaresuvannon nomandien maahiskäsitteisiin*. Diss. Sarjassa Scripta historica, osa 17. Oulu: Oulun historiaseura. ISBN: 951-96266-0-3.

Palola 2001.

Palola, Jukka, *Päivämies herätysliikelehtenä*. Sarjassa: Kirkon tutkimuskeskus sarja C, osa 57. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. ISBN: 951-693-232-0.

Palola 2006.

Palola, Ari-Pekka, *Suvi on läsnä – sata vuotta suuria seuroja*. Oulu: SRK. ISBN: 951-843-077-2.

Pietilä 1985.

Pietilä, Kauko, *Joukkotiedotuksen sosiologiaa pelastamassa*. Tiedotustutkimus 3/1985. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys (TOY ry.) ja Nordicom. ISSN: 0357-8070.

Pohjanen 1981.

Pohjanen, Bengt, *Ropandes röst: roman*. Tukholma: Norstedt. ISBN: 91-1-811362-1.

Pohjanen 1999.

Pohjanen, Bengt, *Huutavan ääni. Romaani*. Kauniainen: Perussanoma. ISBN: 951-888-281-9.

Puohiniemi 1993.

Puohiniemi, Martti, *Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä*. Sarjassa: Tilastokeskus Tutkimuksia, osa 202. Helsinki: Valtioneuvosto. ISBN: 951-47-8291-7.

Pyysiäinen 2005.

Pyysiäinen, Ilkka, *Synti: ajatuksin, sanoin ja töin*. Helsinki: WSOY. ISBN: 951-0-30141-8.

Pöyhönen 1980.

Pöyhönen, Veikko, Uskontokasvatus. Teoksessa Pauli Kojo & Ritva Rätty (toim.), *Mitä missä milloin. Kansalaisen vuosikirja 1981*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-05971-8.

Raittila 1981.

Raittila, Pekka, *Lestadiolaisuus monesta näkökulmasta*. Teologinen aikakauskirja 6/1981. Helsinki: Teologinen julkaisuseura r.y. ISSN: 0400-3555.

Raittila 1998.

Raittila, Hannu, *Ei minulta mitään puutu*. Helsinki: WSOY. ISBN: 951-0-22937-7.

Rajaniemi 1982.

Rajaniemi, Juhani, Kirkon sosiaalinen rakenne. Teoksessa Irja Askola & Tapio Lampinen & Pentti Lempiäinen, *Kirkkososiologia*. Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-621-350-2.

Roos 1989.

Roos, J. P., Suomalaisten televisio: Arkielämää, uhkaa ja vapautumista. Teoksessa Kalle Heikkinen (toim.), *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Sarjassa Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja, osa 3. Helsinki: Tammi. ISBN: 951-30-8962-2.

Roos 1990.

Roos, J. P., Suomalaisen elämäntavan muutokset. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) *Suomi 2017*. Jyväskylä: Gummerus. ISBN: 951-20-3600-2.

Rossi 1999.

Rossi, Jyrki, *AD2000. K kohtaamisia, suomalainen usko*. Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-625-371-7.

Salokangas 1999.

Salokangas, Raimo, Kansanvalistuksesta soittolistoihin. Yleisradion populaarimusiikkipolitiikan historia. Teoksessa Yrjö Heinonen, Elina Niemelä & Pauliina Savolainen, *Tangosta Dingoön. 80 vuotta suomalaista populaarimusiikkia*. Sarjassa: Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A, tutkielmia ja raportteja, osa 20. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Musiikkitieteen laitos. ISBN: 951-39-0418-0.

Salokangas 2000.

Salokangas, Raimo, Radio ja televisio. Teoksessa Kristiina Andreasson & Vesa Helin (toim.), *Suomen vuosisata*. Helsinki: Tilastokeskus. ISBN: 951-727-676-1.

Savela 1990.

Savela, Voitto, 1970-luvun tapahtumien tarkastelua. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Jumala rakentaa kaupunkiaan. Vuosikirja 1989*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-08-8.

Savela 1991a.

Savela, Voitto, Syytösten tulvassa. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Taistelusta rauhaan. Vuosikirja 1990*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-16-9.

Savela 1991b.

Savela, Voitto, Rikkoneen hoitaminen. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Taistelusta rauhaan. Vuosikirja 1990*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-16-9.

Savela 1991c.

Savela, Voitto, Sisäinen taistelu on päättynyt. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Taistelusta rauhaan. Vuosikirja 1990*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-16-9.

Savela 1991d.

Savela, Voitto, Työ jatkuu. Teoksessa Voitto Savela (toim.), *Taistelusta rauhaan. Vuosikirja 1990*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-16-9.

Savela 1999.

Savela, Voitto (toim.), *Evankeliumia kaikille kansoille. Vuosikirja 1998–1999*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-8940-91-6.

Savola 1982.

Savola, Hannu (toim.), *Näin saatiin presidentti. Raportti Kekkonen kauden päättymisestä ja vuosikymmenen presidentinvaaleista 1982*. Helsinki: Helsingin Sanomat. ISBN: 951-9134-83-2.

Seppänen 2004.

Seppänen, Janne, *Katseen voima. Kobti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino. ISBN: 951-768-085-6.

Siltala 1992.

Siltala, Juha, *Suomalainen abdistus. Huoli sielun pelastumisesta*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-10300-8.

Sirkkunen 1996.

Sirkkunen, Esa, Yksi uutinen – monta puntaria: aivovoimistelua sanomalehtiutisen ympärillä. Teoksessa Heikki Luostarinen & Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola (toim.), *Sopulisilppuri: mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. ISBN: 951-45-7150-9.

Sumiala-Seppänen 2005.

Sumiala-Seppänen, Johanna, Kaksi Kotimaata. *Kotimaa kristillis-yhteiskunnallisena sanomalehtenä ja mediatalona 1980–2005*. Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-607-230-5.

Suolinna 1975.

Suolinna, Kirsti, *Uskonnollisten liikkeitten asema sosiaalisessa muutoksessa*. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto. ISBN: 951-45-0556-5.

Suolinna & Sinikara 1986.

Suolinna, Kirsti & Sinikara, Kaisa, *Juhonkylä. Tutkimus Pohjoissuomalaisesta lestadiolaiskylästä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. ISBN: 951-717-433-0.

Suomi 1992.

Suomi, Juhani, *Urho Kekkonen 1956–1962. Kriisien aika*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-09189-1.

Suoninen 1993.

Suoninen, Eero, Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoaset*. Tampere: Vastapaino. ISBN: 951-9066-70-5.

Talonen 1984.

Talonen, Jouko, *Lestadiolaisuus ruotsalaisessa yhteiskunnassa 1900–40*. Oulu: Oulun yliopisto. ISBN: 951-42-1791-8.

Talonen 1988.

Talonen, Jouko, *Pohjois-Suomen lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili 1905–1929*. Diss. Sarjassa Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia, osa 144. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. ISBN: 951-9021-71-X.

Talonen 1991.

Talonen, Jouko, *Lestadiolaisuuden poliittis-yhteiskunnallinen profiili Skandinavian maissa ja Pohjois-Amerikassa 1900–1940*. Oulu: Oulun yliopisto. ISBN: 951-42-3267-4.

Talonen 1993.

Talonen, Jouko, *Esikoislestadiolaisuus ja suomalainen yhteiskunta 1900–1944*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. ISBN: 951-9021-93-0.

Talonen 2001.

Talonen, Jouko, Lestadiolaisuuden hajaannukset. Teoksessa Jouko Talonen & Ilpo Harjutsalo (toim.), *Lestadiolaisuuden monet kasvot*. Helsinki: Suomen teologinen instituutti. ISBN: 952-9857-11-X.

Talonen 2004.

Talonen, Jouko, *Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939 (kirja-arvostelu)*. Teologinen aikakauskirja 6/2004. Helsinki: Teologinen julkaisuseura r.y. ISSN: 0400-3555.

Tanskanen 1880.

Tanskanen, Juho, *Hihbulilaisuus oikeassa karvassansa; sen esitys ja tarkastus*. Oulu. ISBN: -.

Toiviainen 2001.

Toiviainen, Kalevi, *Kirkon kaapin päällä. Sata vuotta – 50 vaikuttajaa.*
Helsinki: Kirjapaja. ISBN: 951-625-654-6.

Tommila & Keränen 1974.

Tommila, Päiviö & Keränen, Kaija, *Lehtihistoria ja sen tutkimus.*
Sarjassa: Turun yliopiston Suomen historian laitos julkaisuja, osa 1.
Turku: Turun yliopiston Suomen historian laitos. ISBN: -.

Tommila 1988.

Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos
Aamulehti–Kotka Nyheter. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771–1985.*
Kuopio: Kustannuskiila. ISBN: 951-657-239-1.

Valtonen 1998.

Valtonen, Sanna, Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen
mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Kantola & Inka
Moring & Esa Väliaverronen (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä
tulkintaan.* Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja
koulutuskeskus. ISBN: 951-45-7679-9.

Vares 1995.

Vares, Vesa, Voi voittajia! ”Voittajat” ja ”häviäjät”
historiantutkimuksen metodisena ongelmana. Teoksessa Timo
Soikkanen (toim.), *Lähihistoria. Teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin
liittyviä ongelmia.* Sarjassa: Turun yliopiston Poliittisen historian
tutkimuksia, osa 1. Turku: Turun yliopisto. ISBN: 951-29-0682-1.

Vesikansa 2004.

Vesikansa, Jarkko, *Salainen sisällissota. Työnantajien ja porvariain taistelu
kommunismia vastaan kylmän sodan Suomessa.* Helsinki: Otava.
ISBN: 951-1-19679-0.

Vikström 1997.

Vikström, John, Suomen evankelis-luterilainen kirkko – uudistuva
kansankirkko. Teoksessa *Suomalaisuuden jublakirja.* Helsinki:
Suomalaisuuden liitto ry ja EstoPress Oy. ISBN: 952-9799-03-9.

Virkkunen 1977.

Virkkunen, Sakari, *Arkipäivän muotokuva.* Helsinki: Kirjapaja.
ISBN: 951-621-182-8.

Virrankoski 2001.

Virrankoski, Pentti, *Suomen historia 2*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. ISBN: 951-746-321-1.

Vuollo 1999.

Vuollo, Martti, *Lestadiolaisuus Helsingissä vuoteen 1963*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. ISBN: 952-9888-16-3.

Väliverronen 1985.

Väliverronen, Esa, *Koskaan et muuttua saa... Jürgen habermasin teoria porvarillisesta julkisuudesta*. tiedotustutkimus 3/1985. Tampere: Tiedotusopillinen yhdistys (TOY ry.) ja Nordicom. ISSN: 0357-8070.

Wiik 1980.

Wiik, Anna Kerttu, *Televisio-ohjelmat 1979–80*. Teoksessa Pauli Kojo & Ritva Rätty (toim.), *Mitä missä milloin. Kansalaisen vuosikirja 1981*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-05971-8.

Wiik 1981.

Wiik, Anna Kerttu, *Televisio-ohjelmat 1980–81*. Teoksessa Pauli Kojo & Ritva Rätty (toim.), *Mitä missä milloin. Kansalaisen vuosikirja 1982*. Helsinki: Otava. ISBN: 951-1-06482-7.

Zidbeck 1985.

Zidbeck, Aulis, *Ole vapaa vapaaksi ostettu lauma. Jubani Raattamaa – opettaja ja sielunhoitaja*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. ISBN: 951-9422-65-5.

2. Painamaton kirjallisuus**Alasuutari 1992a.**

Alasuutari, Päivi, *Kuuliaisuus koetuksella. Syntyvyydensäännöstelyn kiello vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hyytinen 1995.

Hyytinen, Markus, *Kiusaajan sävel. Julkisuuden vaikutus uskonnollisten yhteisöjen arvokesimielisyyteen*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Kyllönen 1967.

Kyllönen, Matti, *Kommunismi Kuusamossa*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Liikanen 2005.

Liikanen, Timo, *Pudasjärven lestadiolaisuuden organisoitumiskehitys 1917–1982*.
Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Melkas 1984.

Melkas, Jussi, *Lestadiolainen televisioideologia. Kuvaus kokemushorisontin rajaamisen tarpeista, syistä ja merkityksestä*. Tiedotusopin laudaturtyö.
Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäkinen 1997.

Mäkinen, Lassi, *Hukkuvien hätäbuudosta postmodernin uususkontoihin. Kotimaa-lehden lähetystyökuva vuosina 1965, 1975, 1985 ja 1995*.
Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Reinikainen 1995.

Reinikainen, Erkki, *Katsaus lestadiolaisuuden historiaa bajaannuksien näkökulmasta tarkasteltuna*. Esitelmä Kuusamon Ry:n 60-vuotisseuroissa 1.10.1995.

3. Haastattelut

Kinnunen 2005.

Kinnunen, Mauri; filosofian tohtori.
Haastattelija Jani Alatalo, 7.10.2005.

Lohi 2006.

Lohi, Seppo; dosentti.
Haastattelija Jani Alatalo 29.3.2006.

Piri 2005.

Piri, Erkki; kirkkoherra.
Haastattelija Jani Alatalo, 31.10.2005.

4. Sanoma- ja aikakauslehdet

Helsingin Sanomat

4.3.1979 (61)
18.11.1979 (311)
2.12.1979 (325)
7.1.1983 (6)
Kuukausiliite 8/2006

Ilta-Sanomat

6.1.1983 (4)

Kaleva

20.2.2004 (50)

1.10.2006 (268)

Kotimaa

3.2.2006 (5)

10.2.2006 (6)

SanaPlus

26.5.2005 (21)

Suomen Kuvalehti

16.4.1966 (15)

30.4.1966 (17)

7.5.1966 (19)

18.6.1966 (24)

3.10.1997 (40)

Suomenmaa

2.7.1999 (124)

Turun Sanomat

12.11.2000 (311)

5. Sähköpostit**Kauppinen 2005.**

Kauppinen, Juha 27.10.2005.

Palola 2006.

Palola, Ari-Pekka 10.10.2006.

Siltala 2005.

Siltala, Juha 10.10.2005.

SVT:n arkisto 2005.

SVT:n arkisto 14.7.2005.

Vesikansa 2006a.

Vesikansa, Jarkko 21.8.2006.

Vesikansa 2006b.

Vesikansa, Jarkko 22.8.2006.

YLE:n arkisto 2005.

YLE:n arkisto 15.7.2005.

6. Internet-sivustot (www)

Admata 2006.

Tietoa vanhoillislestadiolaisuudesta kriittisessä valossa.

<http://koti.mbnet.fi/vltietoa/>, luettu 1.8.2006.

Akateeminen kirjakauppa 2005.

Finlandia-palkinnon voittajat ja ehdokkaat.

http://www.akateeminen.com/fin/ajankohtaista/kirjallisuuspalkinnot/finlandia_palkinto.asp, luettu 2.9.2005.

Biblia 1776.

Raamatun versio vuodelta 1776.

<http://www.raamattu.org>, luettu 22.11.2005.

Ervasti 1997.

Ervasti, Seppo, *Kuusamon historia, verkkoversio.*

<http://edu.kuusamo.fi/kuusamo/historia/sehel.html>, luettu 1.6.2005.

Harju & Kärkkäinen 1999.

<http://www.haukipudas.fi/lukio/psyko/selvis/>, luettu 13.9.2006.

Hautamäki 2006.

Hautamäki, Aimo, *Suviseuroja 100 vuoden ajan.*

http://www.kajaaninry.net/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=38, luettu 3.7.2006.

Ihonen 1998.

Ihonen, Markku, *Myyttiset mielikuvat eli lestadiolaisuus ja saamelaisuus valtakulttuurin marginaaleina.*

<http://www.uta.fi/~tlmaih/Jutut2/lestkalt.htm>, luettu 23.11.2005.

Kirjakauppaliitto 2004.

Kirjakauppojen top 10 -kirjojen myynti, tietokirjat.

<http://www.kirjakauppaliitto.fi/?ID=116>, luettu 31.7.2005.

Kotimaa 2.6.2006.

Kotimaa-lehden nettilehti 2.6.2006.

http://www.kotimaa.fi/kotimaa/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=44, luettu 20.8.2006.

Kotimaa 4.7.2006.

Kotimaa-lehden nettilehti 4.7.2006.

http://www.kotimaa.fi/kotimaa/index.php?option=com_content&task=view&id=443&Itemid=38, luettu 20.8.2006.

Kuusela 2000.

Kuusela, Mirka, *Kirkko uskonnonopetuksen puolustajana 1970–1993*.

Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma.

Helsinki: Helsingin yliopisto.

<http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/koulu/mirkkuus.htm>, luettu 5.6.2005.

Lestadiolaisuus.info

Sivut sisältävät tietoa lestadiolaisuudesta: lestadiolaisuuden historia, herätysliike osana yhteiskuntaa, kulttuurin ja median suhde lestadiolaisuuteen. Sivustolla on laajat kirjallisuus-, artikkeli- ja linkkiluettelot. <http://lestadiolaisuus.info/>, luettu 3.7.2006.

Mtv3.fi.

Viihdeuutiset vuoden 2006 euroviisuvoittaja Lordin kansanjuhlasta.

<http://www.mtv3.fi/viihde/uutiset/musiikki.shtml/448384?lord>, luettu 29.5.2006.

Naisen asema lestadiolaisuudessa.

Sivustolla on laaja luettelo artikkeleista, jotka käsittelevät naisten asemaa lestadiolaisuudessa.

<http://lestadiolaisuus.info/yhteiskunta/naistenasema.php>, luettu 3.11.2005.

Niittyinen 1997.

Niittyinen, Aija, *Koillisen ysit*. Tutkimus Helsingin koillisen osan yhdeksäsluokkalaisista nuorista.

<http://www.nk.hel.fi/talot/maatulli/index.htm>, luettu 11.9.2005.

Oikeusministeriön vaalisivusto.

Kunnallisvaalit 1918–2000.

<http://www.vaalit.fi/uploads/18t7wzez94cs.pdf>, luettu 3.6.2005.

Porin jazz.

Porin jazz -festivaalin historia.

<http://www.porijazz.fi/historia/>, luettu 3.7.2006.

Rockfestivaalit

Kävijämäärätiedot Suomen rockfestivaaleista.

<http://igs.kirjastot.fi/iGS/kysymykset/haku.aspx?word=Festivaalit>,
luettu 3.7.2006.

Srk.fi

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen Internet-sivut

<http://www.srk.fi/>, luettu 3.9.2006

Suomen eduskunnan vaalisivusto.

Puolueiden voimasuhteet eduskunnassa 1907–1999.

<http://www.eduskunta.fi/historia/fin/VaaliIndex.htm>, luettu
18.7.2005.

Suomen helluntaikirkko 2006.

Suomen helluntaikeräyksen lyhyt historia.

<http://www.ecredo.fi/helluntakirkko/historia>, luettu 28.10.2006.

Suomi24-keskustelu 2005.

Eräs Suomi24-keskustelupalstan keskustelu liittyen 1970-luvun
”hoitokokouksiin” ja Leo Hartvaaran kirjaan.

[http://keskustelu.suomi24.fi/show.fcgi?category=1000000000000003
&conference=4500000000000098&posting=22000000010111179](http://keskustelu.suomi24.fi/show.fcgi?category=1000000000000003&conference=4500000000000098&posting=22000000010111179),
luettu 1.9.2005.

Suviseurat.fi

Suviseurojen vuosittain vaihtuva Internet-sivut

<http://www.suviseurat.fi/>, luettu 3.7.2006.

Talonen 2000.

Luentosarja lestadiolaisuudesta 8.3.2000.

<http://www.teolinst.fi/luennot/jt000308.html>, luettu 1.6.2005.

Tangomarkkinat.

Tangomarkkinoiden historia.

<http://www.tangomarkkinat.fi/th/etusivu.htm>, luettu 3.7.2006.

Verkkotie.fi

<http://www.verkkotie.fi/Koulutie/Taustapak/oppikirja0611/teko.html>,
luettu 23.7.2005

Ylen Dokumenttiprojektiarkisto, Ainoa oikea Jumala.

Tiivistelmä ja taustatiedot vanhoillislestadiolaisuudesta kertovasta dokumentista *Ainoa oikea Jumala*. <http://www.yle.fi/d-projekti/arkisto/paasarja/97ainoa.html>, luettu 5.9.2005.

Ylen Dokumenttiprojektiarkisto, Yli-Vainio.

Tiivistelmä ja taustatiedot helluntaiherättäjä Niilo Yli-Vainiosta kertovasta dokumentista *Saarnaaja Niilo Yli-Vainio*. <http://www.yle.fi/d-projekti/arkisto/ajankuvia/99ylivainio.html>, luettu 5.9.2005.